

זמן חד והתנו

- קובץ לימוד -

זמן חדותנו

- קובץ לימוד -

יוצא לאור ע"י

ועד תלמידי התמימים העולמי

ת.ד. 29 כפר חב"ד, אה"ק ת"ו

Eastern Parkway, Brooklyn N.Y. 11213 770

טלפקס: 03-9607370

דוא"ל: hatmimim@gmail.com

השיחות, המאמרים נרפסו באישור

הנהלת קד"ת, ותודתנו נתונה להם!

עימוד ועיצוב: *Ortas*

פתח דבר

”אין לך בן חורין
אלא מי שעוסק בתורה”

בעמדנו בימים בהם בחוץ משתוללת מגיפה ל”ע, וידוע שהכח לנצחה טמון בחיזוק רוחני של כאו”א ע”י לימוד תורה וקיום מצוות בהידור, ובפרט ע”י תלמידי התמימים אשר תפקידם הוא נרות להאיר, הננו מתכבדים להוציא לאור את קובץ הלימוד ‘זמן חירותינו’ לתועלת התמימים בלימוד התורה נגלה וחסידות בתקופה הקרובה בבית.

* * *

ב’שער הנגלה’ ישנם שני מדורים: מדור ראשון - דפים אחרונים במסכת פסחים, העוסקים בענייני דיומא, דיני ליל הסדר כפי שהם במקורם, ע”פ מנהגי התנאים והאמוראים, וליבון חובת מצוות לילה זה בזמן הבית ובזמנינו. מדור שני - ‘אליבא דהלכתא’, בחלק זה מובאים דפי גמרא אלו, הלכה למעשה, בלשונו הזהב של אדה”ז. וכתוספת, גם, פסקי הסידור של אדה”ז לליל הסדר, אשר לאורם הוא מנהגנו בפועל, עם הוספה של סימן תפ”ה – ובו הלכות ספירת העומר.

ב’שער החסידות’ מובא מאמר חסידות של הרבי לחג הפסח, ולאחמ”כ הובאה שיחה מיוחדת של הרבי מל”ג בעומר תשל”ח. בשיחה מיוחדת זו דיבר הרבי בביטויים מיוחדים ומרוממים אודות תפקידם הנעלה והמיוחד של תלמידי התמימים. תודתנו נתונה בזאת למטה ‘סדר שיחות’ אשר בישיבת תות”ל המרכזית לוד על תרגום השיחה ורשותם להשתמש בתרגום זה.

בהיות אשר שנה זו מצויינת כשנת המאה להסתלקות כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב - מייסד ישיבת ‘תומכי תמימים’, הבאנו בקובץ זה מספר קטעים מ’קונטרס העבודה’, ‘קונטרס עץ החיים’

ו'קונטרס התפילה'. קטעים חשובים אלו הינם חיוניים ומעשיים לכל תמים ותמים אשר חשקה נפשו לעבודת ה' יתברך באופן הפנימי והנעלה ביותר, כפי שנדרש מעמנו תלמידי התמימים.

בסוף הקובץ הובאה 'הוספה' מיוחדת: תחקיר מרתק אודות ביקורי הרבי בליל הסדר בסדרים שנערכו ברחבי שכונת המלך. תודתנו נתונה בזאת למערכת עלון 'תחינו' על רשותם האדיבה לפרסם תחקיר זה.

ויהי רצון, אשר בזכות לימוד התורה של מאות התמימים, נזכה תיכף ומיד לחזות בהתגלות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בגאולה האמיתית והשלימה, ונזכה לחגוג את חג הפסח הבעל"ט בירושלים עיר הקודש, ואזי "נאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים". ובמהרה בימינו ממש אכ"ר.

ועד תלמידי התמימים העולמי הנהלות ישיבות תות"ל בארה"ק

ב' ניסן מאה שנה להסתלקות הילולא של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע
שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

תוכן עניינים:

שער נגלה:

8.....	מסכת פסחים.....
24.....	שולחן ערוך אדמה"ז.....

שער חסידות:

66.....	כי ישאלך בנך תשל"ח.....
75.....	שיחת ל"ג בעומר תשל"ח.....
97.....	קונטרס העבודה.....
105.....	קונטרס עץ חיים.....
113.....	קונטרס התפילה.....

הוספות:

123.....	'ועברתי בלילה הזה' - סקירה מדרתקת.....
135.....	בצלא דמהימנותא.....

שער נגלה

מוסכת פסחים, דפים קי"ד - קב"א
שולחן ערוך אדמו"ר

צדק א"י ש"ו ס'המלת
המלה כל י"ו ש"ב
המלת ס'המלת ב
המלה ס'המלת ב
כ"ט ש"המלת ב
ש"ו ש"המלת ב
ש"ו ש"המלת ב
ש"ו ש"המלת ב

לשכת השרת
ענין המלך השרת

צ"ח ש"ו ש"ו ש"ו
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת

[ק. טו ש"המלת]

ש"המלת

[ש"המלת]

ס'המלת
המלת ס'המלת

רבינו הגאון

המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת

רבינו הגאון

המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת

פרק עשירי פסחים

רבינו הגאון
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת

מפורסם
המלה

המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת
המלת ס'המלת

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

[המלת]

מסורה
השירה

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

קטמ

זה הפסח מקום חבירו נישבס . שודע לומר זה מקום מושב לפלוגי חיה של פלוגי דהאלף ומכיר הוא מקום כולם רגיל הוא לזכר שבס עס תמיד : פסח פסח . מעשה מרכבה ומעשה כרמית : נלמס . מולף כתיב לנח משמע עטון חס לכרית לנחו : מפני מדה סדין . שמקובלת ואומרת אל תקבלם והוא מקבלם בסתר : לולי משק בחירו . אלמא משקנה ביה קרף בכתה וקרי ליה בחירו משום דהכיב ממוה ומשקום אלמלא שמח הוא בכך : כמלודס וז . שפרסיס וטפות לזר וזין דגן וזין סוף נפסה אליה : מלמחמו על זרם במלרים גמרא חבל מלמחמו זרם בחסא קרפי : וזיגרו לסרדימון . תוריה אור

מך חרס לנזור לו על כעסא מך
לךרל קרפי ניכיה ומלחמא וספספ
בצמוטיס קרפי ודך הראשונים
לביא גויהס מרהס במלחמס כדי
שמעך לבס חרס ממחס ולל יברחו :
שמעמיו על רגלו . שמעמח לבו :
קלנידי . מתחמות : וקולפי . פוחמות
שקרין בצנר שקדור"ל : דגליי .
של מרפטיס על טור עקתאסיס על
סוכיס ותומיסי וגמיסי : אבן מלפוס
כסוסיס . כלומר דוד שמעיו רועס
לאן היה ועכסא ראס ומפלחא כפינוטי
לשן רביס חמרו חמו : זס סיוס
עסן פ' . שמואל היה ממנבס
עליהס ססופן לגיל ולמחמו שישועסיס
מיד חיביהס : סוסיס נל אמרילס
למור על דין דוד וזר אלכר סס
לליהס נל שיליח במלכוט : מנהס
כרנכוס אמר עמואל . שיבך סולס
כלומר מברכין אלו חכיס : לוו .
לשן רביס : אמרו חג כעצוסיס .
היבלו זכמיס ושלמיסי הרבה למחמו :
לכסול

יבשתי
יהי
אמר

סוף פסח

מיד חיביהס

למור על דין דוד

לליהס נל שיליח במלכוט

כרנכוס אמר עמואל

כלומר מברכין אלו חכיס

לשן רביס אמרו חג כעצוסיס

היבלו זכמיס ושלמיסי הרבה למחמו

לכסול

רשב"ס

זה הפסח מקום חבירו נישבס .

שודע לומר זה מקום מושב לפלוגי חיה של פלוגי דהאלף ומכיר הוא מקום כולם רגיל הוא לזכר שבס עס תמיד :

פסח פסח . מעשה מרכבה ומעשה כרמית : נלמס . מולף כתיב לנח משמע עטון חס לכרית לנחו : מפני מדה סדין . שמקובלת ואומרת אל תקבלם והוא מקבלם בסתר :

לולי משק בחירו . אלמא משקנה ביה קרף בכתה וקרי ליה בחירו משום דהכיב ממוה ומשקום אלמלא שמח הוא בכך :

כמלודס וז . שפרסיס וטפות לזר וזין דגן וזין סוף נפסה אליה : מלמחמו על זרם במלרים גמרא חבל מלמחמו זרם בחסא קרפי :

וזיגרו לסרדימון . תוריה אור

מך חרס לנזור לו על כעסא מך

לךרל קרפי ניכיה ומלחמא וספספ

בצמוטיס קרפי ודך הראשונים

לביא גויהס מרהס במלחמס כדי

שמעך לבס חרס ממחס ולל יברחו :

שמעמיו על רגלו . שמעמח לבו :

קלנידי . מתחמות : וקולפי . פוחמות

שקרין בצנר שקדור"ל : דגליי .

של מרפטיס על טור עקתאסיס על

סוכיס ותומיסי וגמיסי : אבן מלפוס

כסוסיס . כלומר דוד שמעיו רועס

לאן היה ועכסא ראס ומפלחא כפינוטי

לשן רביס חמרו חמו : זס סיוס

עסן פ' . שמואל היה ממנבס

על פסח מקום חבירו נישבס . שודע לומר זה מקום מושב לפלוגי חיה של פלוגי דהאלף ומכיר הוא מקום כולם רגיל הוא לזכר שבס עס תמיד : פסח פסח . מעשה מרכבה ומעשה כרמית : נלמס . מולף כתיב לנח משמע עטון חס לכרית לנחו : מפני מדה סדין . שמקובלת ואומרת אל תקבלם והוא מקבלם בסתר : לולי משק בחירו . אלמא משקנה ביה קרף בכתה וקרי ליה בחירו משום דהכיב ממוה ומשקום אלמלא שמח הוא בכך : כמלודס וז . שפרסיס וטפות לזר וזין דגן וזין סוף נפסה אליה : מלמחמו על זרם במלרים גמרא חבל מלמחמו זרם בחסא קרפי : וזיגרו לסרדימון . תוריה אור

זה המכוד מקום חבירו בשיבה איכא דאמרי
אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בשיבה באי
למכה עתיק (יומין) זה המכסה דברים
שביטה עתיק יומין ומאי גינהו סתרי תורה
ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שביטה
עתיק יומין ומאי גינהו טעמי תורה אמר רב כהנא
משום רבי ישמעאל אבי רבי
יודי טופס לנשס לך
במורה ודדיס ויגלו ויגלו כי לך
מתחלפת דגליס במקומות הרבה :
חבל

זה המכוד מקום חבירו בשיבה איכא דאמרי
אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בשיבה באי
למכה עתיק (יומין) זה המכסה דברים
שביטה עתיק יומין ומאי גינהו סתרי תורה
ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שביטה
עתיק יומין ומאי גינהו טעמי תורה אמר רב
כהנא משום רבי ישמעאל אבי רבי יודי טופס
לנשס לך במורה ודדיס ויגלו ויגלו כי לך
מתחלפת דגליס במקומות הרבה : חבל
על פסח מקום חבירו נישבס . שודע לומר זה
מקום מושב לפלוגי חיה של פלוגי דהאלף ומכיר
הוא מקום כולם רגיל הוא לזכר שבס עס תמיד :
פסח פסח . מעשה מרכבה ומעשה כרמית :
נלמס . מולף כתיב לנח משמע עטון חס לכרית
לנחו : מפני מדה סדין . שמקובלת ואומרת אל
תקבלם והוא מקבלם בסתר : לולי משק בחירו .
אלמא משקנה ביה קרף בכתה וקרי ליה בחירו
משום דהכיב ממוה ומשקום אלמלא שמח הוא
בכך : כמלודס וז . שפרסיס וטפות לזר וזין דגן
וזין סוף נפסה אליה : מלמחמו על זרם במלרים
גמרא חבל מלמחמו זרם בחסא קרפי : וזיגרו
לסרדימון . תוריה אור

זה המכוד מקום חבירו בשיבה איכא דאמרי
אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בשיבה באי
למכה עתיק (יומין) זה המכסה דברים
שביטה עתיק יומין ומאי גינהו סתרי תורה
ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שביטה
עתיק יומין ומאי גינהו טעמי תורה אמר רב
כהנא משום רבי ישמעאל אבי רבי יודי טופס
לנשס לך במורה ודדיס ויגלו ויגלו כי לך
מתחלפת דגליס במקומות הרבה : חבל

זה המכוד מקום חבירו בשיבה איכא דאמרי
אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בשיבה באי
למכה עתיק (יומין) זה המכסה דברים
שביטה עתיק יומין ומאי גינהו סתרי תורה
ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שביטה
עתיק יומין ומאי גינהו טעמי תורה אמר רב
כהנא משום רבי ישמעאל אבי רבי יודי טופס
לנשס לך במורה ודדיס ויגלו ויגלו כי לך
מתחלפת דגליס במקומות הרבה : חבל

זה המכוד מקום חבירו בשיבה איכא דאמרי
אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בשיבה באי
למכה עתיק (יומין) זה המכסה דברים
שביטה עתיק יומין ומאי גינהו סתרי תורה
ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שביטה
עתיק יומין ומאי גינהו טעמי תורה אמר רב
כהנא משום רבי ישמעאל אבי רבי יודי טופס
לנשס לך במורה ודדיס ויגלו ויגלו כי לך
מתחלפת דגליס במקומות הרבה : חבל

זה המכוד מקום חבירו בשיבה איכא דאמרי
אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בשיבה באי
למכה עתיק (יומין) זה המכסה דברים
שביטה עתיק יומין ומאי גינהו סתרי תורה
ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שביטה
עתיק יומין ומאי גינהו טעמי תורה אמר רב
כהנא משום רבי ישמעאל אבי רבי יודי טופס
לנשס לך במורה ודדיס ויגלו ויגלו כי לך
מתחלפת דגליס במקומות הרבה : חבל

רבינו תנאל

רבינו תנאל
הוא היה ממנבס
לשן רביס אמרו חג כעצוסיס
היבלו זכמיס ושלמיסי הרבה למחמו
לכסול

ולחו אקלדי קלפי רביאל : אמר רבי יוחנן ארך כי עניתו אבר דוד אגן מסוס הבונים אמר ישי מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו זה היום עשה ה' אמר שמואל : תגן והתן פסוק בשמרו לכסול

ספרות היום

כראשונה לא... לזמן חרש רשאי לנלוט... פסחה שביח'... פסחה שביח'... פסחה שביח'...

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

בראשונה לא לא מביעי קאמר לא מביעי קאמר לא מביעי קאמר...

קב

באחרונה אין כראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

רבינו הגאון

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

הגדה הברית

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

באחרונה לא... בראשונה לא... בראשונה לא...

עין משפט
נר מצוה

242

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

ממורת
הש"ס

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מיניה פשימא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן
אבי הבן מברך ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך כהן מברך דקממי
הנאה לידה או אבי הבן מברך דקא עביר מצוה לא הוה בידיה אתא שאיל ביה מדרשא אמרו ליה ****אבי**
הבן מברך שתים והילכתא אבי הבן מברך שתים :

[עין תוספות
כמות תע,
ד"ה גלח'ובי]

הדרן עלך ערבי פסחים ומליקא לך מסכת פסחים

שעו

הלכות פסח תענ

ואע"פ שנתבאר בס' תע"א^א שאסור לשתות יין מעט בערב פסח מפני כשהוא שותה ממנו מעט הוא סוּעַר את הלב ולא יאכל כלילה מצה לתיאבון מכל מקום עכשיו ששותה ב' כוסות של קידוש ושל ההגדה אפילו כששותה עוד מעט הרי זה נקרא הרבה עם שני כוסות הללו וגורר את תאות המאכל^ב מה שאין כן כששותה מעט בערב פסח אין אותו המעט מצטרף עם שני כוסות הללו להיות נקרא הרבה כיון שיש שהות הרבה בינתיים^ג:

יב וכל זה כשהוא בענין שאין צריך לברך בורא פרי הגפן על מה שרוצה לשתות^ד כגון שבשעה שבוירך על כוס הראשון או השני היה דעתו לשתות עוד יין^ה אחר כך בתוך הסעודה או קודם הסעודה אבל אם לא היה דעתו לשתות עוד יין ואחר כך נמלך לשתות עוד (קודם הסעודה)^ו כיון שהוא צריך לברך עליו בורא פרי הגפן^ז כדרך שהוא מברך על כל ד' כוסות^ח לפי מנהג מדינות אלו^ט הרי זה נראה כמוסף על מנין הכוסות:

יג ומכל מקום מותר לשתות שאר משקין אף שהוא בענין שצריך לברך עליהם שאינו נראה כמוסף על הכוסות שהרי הד' כוסות הן של יין^י ובמקומות ששאר משקין הם חמר מדינה (אע"פ שהוא שותה ד' כוסות של יין אף על פי כן) אסור לו לשתות עוד כי אם המשקה שאינו חמר מדינה אם הוא בענין שצריך לברך על מה שרוצה לשתות עוד^{יא}:

יד אחר ששתו כוס ראשון צריך כל אחד ואחד^{יב} לאכול מעט^{יג} ירקות במיבול^{יד} דהיינו שיטבלנו בחומץ או במי מלח^{טו} או בשאר מיני מיבולים^{טז} ואם אין לו יטבלנו בחרוסת^{יז} ולמה תקנו חכמים דבר זה כדי להתמיה את התינוקות שיראו שינוי שאובלין ירקות במיבול שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה וישאלו על שינוי זה^{יח} שאמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו^{יט} שנאמר^כ כי ישאלך בנך וגו' ואמרת לבנך עבדים היינו וגו':

א סעף ב.

בא מורדכי (לו, רע"ד). בי"ח ומ"ז ס"י תנא סק"ב.

בב בי"ח ומ"ז שם. וראה גם לעיל ס"י רמז ק"א סק"ג.

בג מור בשם ראב"ה ס"י תקנ"ט. ומור"מ בתשב"ץ ס"י צמ"ה סק"י.

בד ראה לעיל ס"י (במוסרי): היה דעתו שלא לשתות עוד יין. וראה מ"מ וציונים. ואוצר ההלכות ס"ג ס"ק לא"ב.

בה תוספות המ"א סק"ב. וראה לעיל ס"י.

בז משום שהוא נמלך. וראה גם לעיל ס"י תנ"כ סמ"ג לקמן ס"י תע"ט ס"ה.

בח מור ברעת ראב"ה ומור"מ.

בחא כדלקמן ס"י תע"ט ס"ב.

בחב ח"י סק"א.

כ ראה גם לקמן ס"י תע"ט ס"ה. וראה מ"מ וציונים.

קא רמב"ם פ"ח ה"ב.

קב פחות מכות. רא"ש פ"י ס"ה. מור וש"ע ס"י.

כדלקמן פמ"ז ומ"ח.

קג חשונה קוד, סו"ע"א. רמב"ם שם. מור וש"ע שם.

קד תנ"ס קוד, א ד"ה ממבל. ש"ע ס"ז. רמ"א ס"ד.

וב"ה בסידור (בני מלח או חומץ). תש"ב: ויפול... ויברך. כלומר שקודם יטבל ויק. אח"כ יברך (לקטו מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויפול. וראה גם לקמן ס"י תע"ט ס"ב).

קה ראה רשב"ם שם ד"ה ממבל. רא"ש שם. פ"ח ס"ז ד"ה ומ"ש וממביל.

קו פ"ח שם. וראה לקטו מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה בני מלח (שמרי"ק מלשון הסידור שרק בני מלח או בחומץ) אבל לא בחרוסת.

קי רש"י ורשב"ם שם ד"ה עד שמונע. וראה לקמן ס"י תע"ט ס"ב.

קי ראה גם לעיל ס"י תע"ט ס"א. לקמן ס"ב. לק"ש ח"ב ע' 43. לקטו מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה

מצוה עלינו. מ"מ וציונים. וראה לקמן סמ"ב (שמ"ע לספר גם אם לא שאלוהו). אוצר ההלכות ס"ז בר"י אכילת

דברפס ס"ק ה. ס"ז דיני מה שנתנה ס"ק ה.

קט דברים ג, כ"בא.

הלכות פסח תען

שעו

סו' וכוין שאכילה זו אינה אלא להתמיה את התינוקות^{ק"י} לפיכך אין צריך כוית ק"א כשאר אכילות שבתורה שאינה נקראת אכילה בפחות מכוית ק"ב אלא אפילו במשהו די להתמיה התינוקות^{ק"י} (ואף מי שיושב יחידי ואין לפניו תינוקות שישאלו אותו^{ק"ד} אף על פי כן חייב במיבול זה^{ק"ט} שלא חלקו חכמים):

סו' ונתהגן לחזור אחר ירק הנקרא כרפס (איפ"ך כל"א) לפי שהוא נוטריקון ס' פרך כלומר ס' רבוא עבדו עבודת פרך^{ק"ט} ואם אין לו כרפס יקח ירק אחר מאיזה מין ירק שירצה^{ק"י} ובלבד שלא יהיה מהירקות שיוצאין בו ידי חובת מרור שאם יאכל עכשיו מהן אך יחזור ויכרך בתוך הסעודה אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור כיון שכבר אכל ממנו קודם לכן^{ק"ח}:

יז וצריך שיהיה הירק מימיו ירקות שברכתן היא בורא פרי האדמה כשאוכלן חיים^{ק"ט} כדי שיפטר מלברך בורא פרי האדמה על המרור^{ק"ב} שיאכל בתוך הסעודה ואע"פ שמפסיק בינתיים בהגדה אין בכך כלום^{ק"א} מטעם שיתבאר בס' תע"ד^{קכב} ולפיכך לא יכרך בורא נפשות רבות אחר ירק זה^{קכג} אפילו אכל ממנו כוית^{קכד} כדי שלא יצטרך לברך בורא פרי האדמה על המרור^{קכה} ואחר המרור גם כן אין צריך לברך בורא נפשות רבות אפילו אכל מהירק כוית הכיון שהמרור נפטר בברכת בורא פרי האדמה שעל הירקות לכן גם הירקות נפטרים בברכה אחרונה של המרור היינו בברכת המזון שהמרור הוא בא בתוך הסעודה והוא מפל לסעודה ונפטר בברכת המזון^{קכו} כמו שאר פירות הבאים בתוך הסעודה שאין צריך לברך לאחריי שהם נפטרים בברכת המזון^{קכז} ואם אירע שבירך בורא נפשות רבות אחר הירקות צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור^{קכח} וכן אם אין לו אלא ירקות שברכתן היא שהכל כשהם חיים צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור^{קכט}.

יש חולקים על כל זה^{ק"ז} ואומרים שכיון שמפסיקין הרבה בין אכילת הירקות לאכילת המרור בהגדה והלא לפיכך אין המרור נפטר בבורא פרי האדמה שעל הירקות ומה שאין צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור הוא משום שהמרור הוא מצרכי

ק"ט מהיר"ל שם. מ"א שם. וראה יעירל תורה (ג). ה' ע' צב. ח ע' צ.

קכ רש"י ורשב"ם קיד, ב ד"ה פשפא. ובסדרו כתב: יכוין להוציא גם המרור בברכה זו. וראה לקמן ס' תע"ד מ"ח, לכוין להוציא גם המרור שבכוך, וש"ל.

קכא רא"ש פ"י ס' כו. הובא בש"ז סק"ח.

קכב סעיף א.

קכג שו"ת הרשב"א ה"א ס' עב. רא"ש הל' פסח בקצה (קלה, ג) בדעת רשב"ם. טור וש"ע ס"ו.

קכד רשב"א שם. דרכי משה ס"ק יד. מ"א סק"ה. ח"י סק"ט.

קכה רשב"א שם. ב"י ד"ה ומ"ש ול"י.

קכו טור בדעת רשב"ם, לפירוש הב"ח ד"ה ול"י מבך. ט"ז סק"ח.

קכז כדלעיל ס' קעו ס"ב.

קכח ראה ב"ח שם.

קכט ראה מ"א סק"ד.

קל תוס' קמ"ג, א ד"ה ודרי. הובא במו"ק באן ובס' תע"ד בשם ר"י. פרי"ח ס"י תע"ה ס"ב ד"ה הגה. וראה ח"י

צמח צדק (ג, ג).

ק"י רשב"א בתשובה (המינוחות להרמב"ן ס' רב). הגהות מימוניות פ"ח אות ד. לבוש ס"ו.

ק"א רשב"א שם. הגהות מימוניות שם. דא"ש שם. מור וש"ע פ"ו. וראה לקמן ס"ח שלא יאכל כוית. וכו"ה

בסדרור: נטל פחות מכוית כרפס. ושיעור כוית לענין זה – ראה לקמן ס' תפ"ו סוף ס"א.

ק"ב ראה רבנות מנ"ב. בפסחים לב, ב. ועוד. רא"ש שם. הגהות מימוניות שם.

ק"ג הגהות מימוניות שם. לבוש שם.

ק"ד משמעות הברייתא (קט"ז), א.

ק"טו ראה לקמן ס' תפ"ו ס"ב שברכתו אינה כשאר ברכות דהנתיק.

ק"טז מהיר"ל הל' סדר ההגדה. לבוש ס"ו. מ"א סק"ד.

ק"יז ראה נגרא קמ"ג, א. מ"א שם. ונתנה הב"ד ליקח בצל (או תפוח אדמה) לרפס (ספר המנהגים –

הב"ד ע' 39. אוצר מנהגי חב"ד ליל הסדר ע' קלג"ד). וראה שלחן המלך ח"ב ע' צב.

ק"יח רב חסדא בנמו"א שם. עולת שבת סק"ב. וראה לקמן ס' תע"ה סעי' כבי"ב.

שעה

הלכות פסח תעג

הסעודה שהיב הוא לאכול מרור אחר המצה ^{קמז} מיד והרי הם כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שאינם צריכים ברכה לפניהם שהם מפלים לפת ונפטרים בברכת המוציא כמו שנתבאר בס"י קע"ז ^{קמז} וכיון שהמרור אינו נפטר בברכת בורא פרי האדמה שעל הירקות חייב הוא לברך בורא נפשות רבות אחר הירקות ^{קמז} אם אכל כזית:

יח' ולענין הלכה יש לחוש לב' הסברות ולכן לא יאכל מהירקות כזית שלם שלא יצטרך לברך אחריו בורא נפשות רבות ^{קמז} לפי סברא האחרונה ואם אירע שאכל כזית לא יברך בורא נפשות רבות ^{קמז} שלא יברך לבטלה ^{קמז} לפי סברא הראשונה ואם אירע שבירך בורא נפשות רבות וכן אם אין לו אלא ירקות שברכתן שהכל כשהן חיים אף על פי כן לא יברך בורא פרי האדמה על המרור ^{קמז} שלא יברך לבטלה לפי סברא הב':

יט' קודם שמשביל הירק בחומץ או במי מלח וכיוצא בהם צריך ליטול ידיו ^{קמז} בלא ברכה ^{קמז} כמו שנתבאר בס"י קנ"ח ^{קמז} שכל דבר שמיבולו במשקה צריך נטילה בלא ברכה ^{קמז}.

ועיין בס"י שכ"א ^{קמז} שאם חל פסח בשבת יכול לעשות המי מלח בשבת ^{קמז} ובלבד שלא יעשה אלא מעט ^{קמז} מועיר מה שצריך לטבול זה בלבד ^{קמז} ולפי שקשה הרבה לזמצע כל כך לכן יעשה המי מלח מערב שבת ^{קמז} ואם שכח יעשה בשבת מעט ^{קמז} מועיר):

ב' אחר שאכל הירקות וביאור ^{קמז} לפני מי שאומר ההגדה ^{קמז} ג' מצות ^{קמז} של מצוה ^{קמז} כדי לומר עליהם ההגדה ^{קמז} שנאמר ^{קמז} לחם עוני ודרשו חכמים ^{קמז} לחם שעונין עליו דברים הרבה דהיינו אמירת ההגדה ^{קמז} ועוד נאמר ^{קמז} והגדת לבנך כיום ההוא לאמר בעבור זה וגו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצוה ומרור מונחים לפניך ^{קמז} לפיכך צריך שיהא גם המרור לפניו ^{קמז} בשעת אמירת ההגדה ^{קמז} ועוד שצריך לומר עליו מרור זה כו' ^{קמז}.

הרא"ש בתשובה כלל יד סי' ה. וראה לקמן סכ"ה המנהג בפועל.

קמט כדלקמן סכ"ד.

קנ מור ושילע סי"ד. וראה ב"י ד"ה ומביאין שהו' לשומת התוס' קמז, א ד"ה מה, ורא"ש סי' ל. וראה לעיל סי' תנח סי"ב שצריך להיות שלמות. וראה שם סי' שהמנהג האמצעי צריכה להיות יותר גדולה.

קנא ראה לקמן סל"ו.

קנב תוס' קיד, א ד"ה הביאו (הב'). הגהת סמ"ק סי' קמז אות ג. מור.

קנג דברים ז, ג.

קנד פסחים לו, א. קמז, מוע"ב תוס' שם. סמ"ק שם. מור. וראה ב"ח ד"ה ומיש ומחור. וראה גם לקמן סל"ו.

קנה רש"י לו, א ד"ה שעונין.

קנו שמות י, ח.

קנז מבלתיא בא פ"ז ד"ה והגדת רמב"ם פ"ז ה"א. וראה גם לעיל סי"ג. סי' תנא סי"ג. וראה אונגר

דהלכות סי' עברים היינו סמ"ק א.

קנח משנה קיד, א. תוס' שם.

קנט ראה גם לקמן סי' תנח סי"ב (במסור).

קס תוס' שם. מור.

קלא רא"ש פ"ו סי' כג, ברע"ת ר"י.

קלב ס"א. וראה הע"ב (ירוש'י) ח"ב ע' 244 וע' 271.

קלג טור ברע"ת ר"י.

קלד שו"ת מהר"ד סי' כה וסי' נח אות ב. שו"ע סי"ג.

קלה ת"א סק"ח.

קלו בב"י ד"ה. ומ"ש ול"י (ברכה שאינה צריכה). וראה

לעיל סי' קסח סי"ב. סי' רנח סי"ג.

קלז פרי"ח סי' תנח סי"ב ד"ה ומידו.

קלח רב אושפיא קטו, סמ"א. מור ושילע סי"ג.

קלט מהר"ם מרוטנבורג בתשכ"ב סי' צפ. הגהות

מיישנות פ"ח אות א. שו"ע סי"ג.

קמ סמ"ק ג.

קמא אף ביותר מבביצה, שצריך לברך על נפ"י לפת. ראה לעיל שם סי"ב. הערות לשו"ע אה"ח.

קמב ראה שם סי"ג. אך אינו מוכר כלל פסח שחל בשבת.

קמג מ"א סק"ה.

קמד ט"ז סק"ג.

קמה ת"א שם. וראה גם לעיל סי' שכא שם.

קמו הגהות מנהגים הל' ליל הסדר אות צב. מ"א שם.

קמז ט"ז שם. חז"י סק"ג.

קמז מ"ז שם.

קמח משנה קיד, א. רשב"ם שם ד"ה משביל וד"ה הביאו.

הלכות פסח תעג

שעמ

ותקנו שיהיה לפניו חרוסת קסא בשעת אמירת ההגדה שהחרוסת הוא זכר לשיט קסב שנשתעבדו בו אבותינו במצרים קסג וזכר לתפוח קסד כמו שנתבאר קסה לכך צריך להיות על השולחן בשעה שמספר שעבוד מצרים.

ובזמן שבית המקדש קיים היה צריך להביא גם את הפסח קסו בשעת אמירת ההגדה ועכשיו שחרב בית המקדש תיקנו חכמים שיהיו על השולחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין קסז אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה קסח ואחד מהתבשילין (נהגו שיהיה) בשר קסט והשני יכול להיות אפילו המרק שנתבשל בו הבשר קעו וכבר נהגו מדורות הראשונים שהבשר יהיה מפרק הנקרא זרוע קעז לזכר שגאלר הקב"ה בזרוע נמויה קעב והשני יהיה ביצה קעג לפי שהוא בלשון ארמי קעד כלומר דבעא רחמנא למפרק יתנא כדדעא מרממא קעה ויכול לעשותו בין צלויין בין מבושלין קעז מעיקר הדין:

כא ונהגו שהבשר יהיה צלי קעז על הגחלים קעט וזכר לפסח קעט שיהיה צלי אש קעו ואף שהפסח היה נצלה בשפור קעז לכתחלה מכל מקום כיון שאי אפשר לצלות הבשר בשפור שהפסח נצלה בו שהפסח לא היה נצלה אלא בשפור של רימון קעב ומורה הוא לחזור אחר שפור של רימון קעג לפיכך צולין על גבי גחלים שאף הפסח שנצלה על גבי גחלים כשר קעז.

והביצה עושין בין צלוייה בין מבושלת קעח ואוכלין אותה בתוך הסעודה קעז כמו ש[נ]תבאר בס"י תע"י קעז.

אבל הבשר אין נוהגין לאכלו בלילה הוח קעח אפילו במקום שנוהגין היתר באכילת בשר צלי בלילה קעט מכל מקום זה הבשר שמביאין אותו זכר לפסח אם יאכלנו בלילה זה יהא נראה כאוכל קדשים בחוץ קעז לפיכך אם שכח לצלותו מערב יום טוב לא יצלה ביו"ט משחשבה קעז אלא אם כן דעתו לאכלו למחר ביום אבל אם דעתו להניחו ללילה

אות ב.
קעז תוס' שם, בשם ר"ח שם.
קעה כלבו סי' ג. שו"ע ס"ה.
קעט כלבו שם. ב"י ד"ה וכתב עוד.
קפ שמות י"ח.
קפא משנה ע"ד, א. רמב"ם הל' ק"פ פ"ח ה"י.
קפב משנה וגיטרא שם. רמב"ם שם. כלבו שם. ב"י שם. מ"א סק"ח.
קפג כלבו שם. ב"י שם. מ"א שם.
קפד ראה גיטרא ע"ד, א: התבו ונתנו ע"ג גחלים כ"ו. רמב"ם שם.
קפה רמ"א ס"ה. ומנהג חב"ד לקח ביצה מבושלת קשה (ספר המנהגים – חב"ד ע' 39).
קפו ט"ז סק"ד. ח"י סק"ג. וראה שלחן המלך ח"ב ע' צד הערה 4.
קפז סעיף ג.
קפח ומנהג חב"ד שלא לאכלו כלל, הרחקה שלא יהא לו שום רמזון לקרבן פסח (ספר המנהגים – חב"ד ע' 39. א"ק ח"ב ע' קל. אצ"ר מנהגי חב"ד ע' קכ"ט).
קפט ח"י סק"ג. ראה לקמן סי' תע"ג ס"א.
קצ ט"ז סק"ד. ח"י שם.
קצא מנהגי ווייל סי' קג. ורבי משה ס"ג. ג' מ"א סק"ח.

קסא משנה ק"ד, א. מור וש"ע ס"ד. וראה רמב"ם פ"ז ה"א. ח"י סק"ג. לקמן סכ"ז. וראה לק"ש הל"ב ע' 45.
קסב רבי יוחנן קסו, א. רמב"ם שם. מור.
קסג רמב"ם שם. מור.
קסד רבי לוי בנגרא שם. רא"ש הל' פסח בציצה (קלה, ב.) ב"י ד"ה והחרוסת.
קסה אג"ל: כמו שיתבאר, לקמן סל"ב.
קסו רמב"ם פ"ח ה"א.
קסז משנה ק"ד, א. רמב"ם שם. מור וש"ע ס"ד.
קסח גיטרא ק"ד, ב. רמב"ם שם. ש"ע שם.
קסט ר"ן (כה, רע"א), ופ"ח סי' ד"ה דעת, ברעת רבינא בנגרא שם.
קע רבינו שם.
קעא ירושלמי הובא בכלבו סי' ג. מור וש"ע ס"ה. ומנהג חב"ד לקחת חלק מצואר העוף (ספר המנהגים – חב"ד ע' 39).
קעב שמות ג, ג. וירושלמי שם. מור. ט"ז סק"ד.
קעג וירושלמי שם. מור וש"ע שם.
קעד ט"ז שם.
קעה וירושלמי שם.
קעז תוס' ק"ד, ב ד"ה שני, לגירסת חב"ד ד"ה נמ"ש מאזה (וראה מדרש"א שם). גהרות מיימוניות פ"ח

שפ

הלכות פסח תעג

השני אסור לצלותו בלילה ראשון^{קצב} וכן יזהר כשצולה בלילה השני שיאכל למחר כיום ולא יניחם עד הלילה:

כב צריך לזהר שיהיה מעט בשר כרוך על העצם הזרוע שעצם בלא בשר אינו נקרא תבשיל^{קצג}:

כג אם חל פסח נמוצאי שבת אף שלא היתה חגיגה נאכלת בלילה זה^{קצד} לפי שאי אפשר לשחטה ולהקריבה בשבת^{קצה} וגם אי אפשר להקריבה בערב שבת שהרי אינה נאכלת אלא לשני ימים ולילה אחד שבין השני ימים^{קצו} אף על פי כן צריך להביא שני תבשילים אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה דכיון שאין מביאין אלא לזכר בעלמא אין לחוש אם לא היתה חגיגה נאכלת בלילה זה ואדרבה המקדק בזה נראה שעושה אותן כמין קדשים ממש^{קצז}:

כד כל דברים אלו דהיינו המצות והמרור והחרוסת ושני תבשילין אין צריך להביא אלא לפני מי שאומר ההגדה^{קצח} דהיינו לפני בעל הבית^{קצט} אבל בני הבית שהן יוצאין בשמיעה מבעל הבית^{קצט} (שכן נכון לעשות^{קצט} משום כרוב עם הדרת מלך^{קצט} כמו שנתבאר בס' ה'ת"י) אין צריך שיהיו דברים אלו לפניהם לא בשעת שמיעת ההגדה ולא בשעת הסעודה שבעל הבית יחלק מצה ומרור וחרוסת לכל אחד^{קצט} ואחד^{קצט} שאף שביום טוב צריך לבצוע על לחם משנה^{קצט} מכל מקום כיון שהם יוצאין בברכת המוציא של בעל הבית הם יוצאים גם כן בלחם משנה של בעל הבית^{קצט}:

כה ונהגו להביא כל דברים אלו לפני בעל הבית מיד אחר קידוש קודם אכילת הירקות^{קצט} (כדי שיהיה הקידוש סמוך להתחלת הסעודה דהיינו הבאת המצה והמרור עיין ס' רע"א י"י) ולאחר שאכלו מהירקות יכול לסלק מעל השולחן את מה שנשתתיר מהירקות^{קצט} והתומין או מי המלח^{קצט}:

כו כשמביא לפני הירקות עם כל דברים אלו טוב שיסדרם לפניו בקערה בענין שלא יצטרך לעבור על המצות דהיינו שהירקות יהיו סמוכים לו יותר מן המצה^{קצט} והמצה מן המרור וחרוסת והמרור והחרוסת מן שני תבשילין^{קצט}.

קיש שאין מקפדין^{קצט} על החרוסת ושני תבשילין אם יהיו סמוכים אליו דכיון שאינן

קצב רכזי משה שם, ת"א שם.

קצג ר"ן (סו, רע"א), דרכי משה ס"ק ת. וראה ספר המנהגים – הב"ד ע' 39 (מסור במעט כל הכשר מעל עצמות הזרוע).

קצד משנה ט"ז, ב. ודב"ט הל' ק"פ פ"א ה"ב הרא"ש פ"א ס"י כה.

קצה גמרא סו, ב. ע. ב. הרא"ש שם.

קצו רבנו פרוץ והבא כסוד. מרכיז לח, ב. הנהגת מיימנות (קשטא) פ"ח ה"א. הגהת סמ"ק ס"י קבד אות ה. וראה גם תוס' קיד, ב ד"ה אחד בשם ר"י. ח"י ס"ק יד.

קצז דב הונא קטו, ב.

קצט מור וש"ע ס"ד.
ו ראה שו"ת הרא"ם ס"י מא. עולת שבת סק"ה.

קצ עולת שבת שם.
וב מש"ל יד, כה.

קצ ר"א (אם רצו האחר מנכד והאחרים שומעין). ס"י ר"ג ס"ז (ברוב עם הדרת מלך). ס"י רחצ ס"ב.

קד מור. לבוש ס"ה.

קד ר"ף ר"ף (בה, ב). תוס' קטו, א ד"ה מה. רמב"ם פ"ל ה"ה. ש"ע ס"י תקכ"ט מ"א. לעיל ס"י עדר ס"ב.

לקמן ס"י תעה ס"ג.

קו ראה גם לעיל ס"י עדר ס"ד, וש"נ.

קז רמב"ם פ"ח ה"א. מור וש"ע ס"ד. וראה גם מור ס"י תפו. ובמידור מופיע סדר הקערה קודם קידוש, וכ"ה מנהג חב"ד לסדר הקערה בלילה קודם קידוש (לקטו מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה יסדר).

קח ראה שם ס"ב (שיהיה הקידוש במקום סעודה) וס"ז (דמקום שאין מביאין לפני קידוש).

קט וכ"ה מנהג חב"ד, ומבאן וז"ל אין על הקערה אלא ה' דברים (ספר המנהגים – הב"ד ע' 39).

קי מ"א סוף סק"ה. וראה גם לקמן ס"י תעו ס"ז. ומנהג חב"ד לאכול הבעים בתחילת הסעודה ולשכולם בני המזל.

קי מנהג"ל סדר הנהגה. רמ"א ס"ד.

קי רמ"א שם.

קיג חזק יעקב סק"ז.

הלכות פסח תעג

שפא

באין על השלחן אלא לזכר בעלמא לא שייך אצלם אין מעבירין על המצות^ד וגם על המרור אין מקפידין אם יהיה סמוך לו דכיון שאינו חביב על האדם ואין לו דין קדימה לענין ברכת הנהנין לכן גם כאן אין מקפידין אם יצטרך לעבור עליו ולכרך על הירקות בתחלה ואח"כ על המצה ואח"כ על המרור.

ועל זה סומכים הנוהגים מטעם הירוע להם^ד לסדר כל דברים אלו על גבי המצה^ד והיינו לאחר שסדרו המצות בתוך הקערה^ד כסדרן^ד בהן מלמעלה וליו תחתיו וישראל תחתיו^ד מסדרין על גבי הכהן הורוע של מלה^ד מימין והביעה משמאל והמרור למטה מעט כנגד אמצעם כעין סג"ל ואח"כ החרוסת מימין והכרסם משמאל והמרור של כריכה^ד למטה מעט כנגד אמצעם כעין סג"ל שני:

בז אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובת מרור כחורת^ד (שקורין סאל"ט)^ד בלשון אשכנזי ובלשון ספרד סאלמא ושם העצם שלו הוא למונא בתוגרמ"א ואיטליא ואשכנזי וספרד ופורטוגאל ובספרי הרפואות נקרא לאמינא סאלמא ואינו מצוי בזמן הפסח אלא במדינות החמות^ד ואינו ירק הנקרא זערו"ך בלשון פולין^ד בעולשין^ד (שקורין אנדיבוי^ד) בתמכא^ד (שקורין קרין או מערמך^ד ובלע"ז מרוביאי^ד) כהרבינא^ד (שקורין בערבי אלקרצינא^ד) ובמרור^ד (שקורין ווערמט בלשון אשכנזי^ד והוא לענה^ד) לפי שנאמר בתורה מרור סתם וקיבלו חכמים שאין שום מין ירק מר נקרא בשם מרור סתם אלא ה' מיני ירקות אלו^ד:

בה חמשה מינים הללו מצטרפות לכזית^ד ויוצאים בהם בין בעלין בין בקלחים^ד אבל לא בשרשים^ד והיינו שרשים הקמנים המתפצלים לכאן ולכאן אבל השורש הגדול שבו גדלים העלים אף שהוא טמון בקרקע הרי זה בכלל קלח^ד ומכל מקום טוב יותר לטוול העלים והקלה היוצא חוץ לקרקע^ד לפי שיש אומרים^ד שמה שהוא טמון בקרקע הוא נקרא שורש אבל העיקר הוא כסברא הראשונה^ד:

בט העלין אין יוצאין בהן אלא אם כן הם לחין^ד אבל לא כמושים^ד ואין צריך

רכז ראה גמרא שם. חכם צבי שם.
רכח משנה שם. מור וש"ע שם.
רכט מ"א סק"א.
רל רש"י שם ר"ה תמכא. מ"א שם.
רלא משנה שם. מור וש"ע שם.
רלב רמב"ם בפ"ה המשניות פ"ב מ"ג. רי"ף (יא, ב). תוס' בפ"ה המשניות שם.
רלג משנה שם. מור וש"ע שם.
רלד אגודה פ"ה לה. מהר"י סדר ההגדה.
רלה מ"א סק"ג. ח"י מ"ג סק"ח.
רלו אגודה שם. ח"י סק"ח. מ"ד הובא במ"א שם.
רלז חסונה ל"ט, א. מור וש"ע פ"ה.
רלח משנה שם. מור וש"ע שם.
רלט הגוהט מיימונית פ"ו אות ל' בשם ר"ת. ש"ע שם.
רמ מהר"י ווייל פ"ה קצנ. נ"א סק"ב. ש"י סק"ה.
רמא של"ה מסכת פסחים (קצנ, א) ר"ה מרור. מ"א שם.
רמב ראה מהר"י ווייל שם. משאת בנימין חידושי דברים פ"ג. ש"ע שם בשם מהר"ר שכנא.
רמג מ"א שם.
רמד רב הסדר למ"ב. מור וש"ע פ"ה.
רמה שלשי הגבורים י"ב אות ה, בשם ירושלמי פ"ב ה"ה. מ"א סק"ג.

ריד ראה לק"ש הל"ב ע' 45.
רטו האר"י (פרי עין חיים שער חג המצות פ"ו. סדור האר"ל). הובא בבאר הטוב סק"ח. וכו"ה בסדור סדר הגדה (בשוני לשון).
רטז ראה ספר הבנתים – ח"ב ע' 39 ונהגים לקחת מצות כפופות – בית קבול, ומפסקים כמפה בין מנהג למנהג.
ריז בענין נתינת קערה תחת המצות – ראה ספר הבנתים – ח"ב ע' 38.
ריח ראה לעיל פ"ה תח"ב מ"ג.
ריט ובסדריו: ג' מצות מונחים זה על זה, הישראל ועליו הלוי ועליו הכהן, וראה לקושי מעמים ונתנים להגש"פ ר"ה וסדר כ"ה.
רב בסדור לא נזכר מלה.
רבא ובסדריו: ותחת המרור החרות שעושין כורך, וראה שער הבולל פמ"ה אות י"א. לקושי מעמים ונתנים להגש"פ ר"ה ותחת המרור.
רבב משנה ל"ט, א. מור וש"ע פ"ה.
רבג אולי מיום העלין זה צ"ל לקצנ אחר היתב פולין.
רכד שו"ת חכם צבי סי' קי"ט. הובא בבאר הטוב סק"א.
רכה ח"י סק"ח, דלא כרבוש פ"ה.
רכו משנה שם. מור וש"ע שם.

שפב

הלכות פסח תעג

לומר יבשים^{רסו} (עין ס' תרמ"ח^{רסו}) אבל הקלחים יוצאין בהם בין לחים בין יבשים^{רסו} ואין צריך לומר כמושים^{רסו} דכיון שהקלה הוא עב אין מעם מרירתו נפסד על ידי שמתייבש^ר.

אבל אין יוצאין בקלח מבושל^{רסא} לפי שנפסד מעם מרירתו על ידי הבישול^{רב} והכבוש הוא כמבושל^{רסג} והיינו אם נשרה בציר^{רסד} או בחומץ^{רסה} הוקדו^{רסו} ושהה שם בכדי שאם היו נותנין הציר והחומץ על גבי האור היו מתחילין להרתיה^{רסז} וכן אם נשרה מעת לעת אפילו במים צוננים^{רסח} אין יוצאין בו.

ומקצת ההמון אין נוהרין ונהגו לשרות המרור יותר ממעת לעת בצונן כדי להפיג מרירתו קצת ויש מי שמיישב מנהגם^{רסז} לומר שאף שהשרוי במים מעת לעת נקרא כבוש והרי הוא כמבושל לענין כל איסורים שבתורה מכל מקום לענין מרור אינו כמבושל אלא אם כן כבוש בחומץ וציר לפי שמעם החומץ או הציר משנה ומבטל מעם מרירות המרור הנכבש בהם לגמרי אבל המים אין מבטלין המרירות אלא מפיגין מעמו קצת וכל שלא נכבש בחומץ וציר עדיין יש בו מרירות קצת ועוד שאף בכל איסורים יש אומרים^{רסח} שלא אמרו כבוש כמבושל אלא כבוש בחומץ וציר ולא במים ואף שאנו מחמירין בכל איסורים מכל מקום לענין מרור אין להחמיר שהיא חומרא הבאה לידי קולא במקומות שאין חורת מצוי ואוכלין התמכא למצות מרור ומחמת חריפותו אין יכולין לאכול ממנו כזית ולכן שורין אותו במים יום או יומים להפיג מרירתו קצת.

ומכל מקום טוב להוציא מהמים תוך מעת לעת ויהוויר וישרנו שם שכשאנו שרוי במים כ"ד שעות רצופים אינו נקרא כבוש לדברי הכל^{רסא}:

ל' אף על פי שכל ה' מינים אלו נקראים מרור בלשון תורה^{רסב} מכל מקום מדברי סופרים מצוה^{רסג} לחזור אחר חזרת^{רסד} אפילו לקנותו בדמים יקרים^{רסה} על דרך שיתבאר בס' תר"ן^{רסז} לענין אתרוג הדור ע"ש ואף על פי שהחזרת אין בה מרירות^{רסח} מכל מקום כשהיא שוהה בקרקע מתקשה הקלה שלה^{רסח} ונעשה מר מאוד ומפני כך

רמו רב חסדא שם.

רמז סעוף א.

רמח משהו שם (למ, א). גמרא שם ע"ב. מור ושילע שם.

רמט ח"י סק"ב.

רנ רש"י שם ר"ה לא שנו. לבוש ס"ה.

רנא משנה שם. מור ושילע שם.

רנב ברכות דף רח, מוע"ב.

רנג חזונה פסחים שם (שאין יוצאין בהן). גמרא ע"ב א (כמבושל). מור ושילע שם.

רנד רא"ש הלכות פ"ח סוס"י טז (שאוסר בשיעור כבישה).

רנה רש"י שם ר"ה כבושין (שאין יוצאין בהן). שילת הרשב"א ח"א ס' תקד. הגהות מיימוניות (קושמא)

ה' אנבלות אמרות פמ"ו הל"א, בשם רבנן אשר (כמבושל).

רנו מ"א ס' תמו סק"ה. וכה' לקנן ס' תקכו ס"ב. ס' תרמח סכ"ה. וראה לעיל ס' רד ס"ב. לקנן ס' תריב ס"ד.

רנז רא"ש שם. שילע י"ד ס' טז ס"ה וס' קה ס"א. (ובדלעיל ס' תמו סכ"ב וש"נ. וראה יביול תורה

(ג). לה ע' רמה.

רנח אחרונים. מ"א סק"ד. ח"י סק"ב. ובדלעיל שם (כמבושל) וש"נ.

רנט ח"י שם.

רס רש"י ע"ב א ד"ה כבוש. שילת הרשב"א שם. וראה מנחת יעקב ב"ל ג סק"ד, בשם כנה פוסקים.

רסא רב ושילע י"ד ס' קלה ס"ב. מ"ו שם ס"ק מז ושילע שם ס"ק לא לעיל ס' תנא ס"ב.

רסב בדלעיל סוף סכ"ו.

רסג רב אושעיא שם לפ, א. מור ושילע ס"ה.

רסד ומנהג חב"ד ליקח חזרת (סאלוא) ותמכא (חרי"ן) שניהם יחד – הן למרור והן לחזרת (ספר

המנהגים – חב"ד ע' 39. וראה לקושי עמנים ומנהגים לדגש"פ ר"ה ותחת המרור).

רסה הגהות סו"מ ס' רכ. ב"ו ד"ה ופי"ש ועיקר. לבוש ס"ה. ח"י סק"ב.

רסו סימן זה בשיעור לא הגיע לדינו, וראה שילע שם ס"א.

רסז ב"י שם. לבוש ס"ה. פ"ח ס"ה.

רסח גמרא ורש"י שם ר"ה מרור. פ"ח שם.

הלכות פסח תעג

שפג

היא נקראת מרור^{טט} ומצוה לחזור אחריה אף כשהיא מתוקה^{עד} לפי שמצות מרור היא זכר למה שמררו המצרים את חיי אבותינו^{טא} בעבודת פך^{עדב} והם נשתעבדו בהם בתחילה בפה דך^{עדג} על ידי פיוסים ונתנו להם שכר^{עדד} ולכסף^{עדה} מררו חייהם בעבודה קשה^{עדה} לכן יש לאכול החזרת שתחילתה מתוקה ורכה וסופה קשה ומר^{עדו} דהיינו כשהקלה שלה מתקשה כעץ^{עדז} ונעשה מר כלענה^{עדכ}:

לא ואם אין לו חזרת יחזיר אחר עולשין ואם אין לו עולשין יחזיר אחר תמכא ואם אין לו תמכא יחזיר אחר חרבינא ואם אין לו חרבינא אזי יקח המרור^{עדט} דהיינו לענה^{עדפ}.

ואם אין לו אפילו מרור יקח איזה ירק מר שירצה^{עדא} לפי שיש אומרים^{עדב} שכל ירק מר שראוי לאכילה נקרא מרור בלשון תורה והוא שיש לו שרף (פירוש^{עדג} כשמחבתין בו וסוחטין אותו במקום החבוך ויצא ממנו מוחל לבן כחלב) ופניו מכסיפין^{עדד} דהיינו שעלה שלו אינו ירוק מאור^{עדה} כעלי הכרשים ובצלם ושאר ירקות אלא נוטה קצת ללובן הנוטה לשחרות שקורין (בליובל"ך בלשון אשכנז)^{עדו} ומכל מקום לא יברך עליהם^{עדז} שהעיקר הוא כסברא הראשונה^{עדכ}.

(ואם אין לו ירק שיש לו שרף ופניו מכסיפין טוב שיאכל איזה ירק אחר שיש בו מרירות קצת לזכר בעלמא^{עדט} ואין צריך כוית וכן) מי שהוא חולה או איסמנים ואינו יכול לאכול מרור טוב שילקעו מעט ער שירגיש מעט מרירות בפיו לזכר בעלמא בלא ברכה וזהו כשאי אפשר לו כלל^{עדפ}.

אבל חייב אדם לדחוק את עצמו לקיים מצות הכמים לאכול כוית שלם אף אם יכאוב עליו^{עדא} ושיעור כוית יתבאר בס' תפ"רצג ע"ש:

לב החרוסת צריך להיות עבר^{עדג} לפי שהוא זכר למימד^{עדד} שנשתעבדו בו אבותינו ואח"כ צריך לרכך אותו במשקה^{עדה} זכר לדם^{עדו} ויש לרככו במשקה אדום כגון חומץ או יין אדומים^{עדז} ויש לעשות החרוסת מפירות שנמשלו בהם כנסת ישראל^{עדכ}

רפז מ"א שם סוף סקפ"ו. ח"י סקכ"ד.

רפח ר"ף (יא, ב). רמב"ם פ"ו ד"ג. דא"ש פ"ב ס' יט. טור ושו"ע שם (שלא הזכירו אלא את חמשת המינים הנזכרים במשנה).

רפט ראה שול"ח בית אב ח"י אברדם ס' עה ס"ב.

רצ ח"י סקכ"א.

רצא ח"י שם. וראה גם לעיל ס' תעב סכ"א לענין ד' כוסות.

רצב סעף א.

רצג אביי קטז, א. מור רמ"א ס"ה.

רצד רבי יוחנן שם. מור רמ"א שם.

רצה משמעות הגמרא קטז, רע"ב. תוס' קטז, א ד"ה צריך. מור בשם הר"ר חיואל. וראה גם רמ"א שם.

רצו ירושלמי פ"ו ה"ג. תוס' שם. מור שם.

רצז רמ"א שם. וראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויטבול בחרוסת (נקודת המבילה מרכז החרוסת בין שבתך כלי). אוצר מנהגי חב"ד ע' קלג אות לו.

רצח תשובת הגאונים, הובאה בחו"ס שם. רמ"א ס"ה. וראה פרי עין חיים שער חג המצות פ"ו קטז: תפוחים אנשים קדיה אנשים וקטנו. ומנהג חב"ד ליקח רק: תפוחים אנשים ואנשים (ספר המנהגים – חב"ד ע' 39. וראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה החרוסת).

רסט לבוש שם.

עד ראה לבוש ופרי"ח שם.

עדא משנה סוף ב. וראה גם לקמן ס' תעה סכ"ה.

ערב ראה שמות א, ג'יד.

עדג רבי אלעזר משנה יא, רע"ב. רבי יונתן פסחים לג, א.

עדר רש"י מנחה שם ד"ה בפרך ופסחים שם ד"ה תחלה.

ערה פסחים שם. מנחה שם. לבוש ס"ה.

עדו שול"ח חזק צבי ס' קיג.

עדז רש"י פסחים לג, א שם.

עדה חכם צבי שם.

עדט הגהות מייחזקוניות פ"ו אות כ. טור ושו"ע ס"ה.

עדכ כרמלעל סכ"ה.

רפא רמ"א ס"ה.

רפב רב הונא לג, א והלכה כאחרים בברייא שם. רש"י עה"ת שמות יב, ה. מנחגים (קלוינר) הל

פסח ס' קד תגדה ב.

רפג רש"י שם ד"ה שרף.

רפד רבי יוחנן בגמרא שם.

רפה רש"י שם ד"ה מכסיפין.

רפו ח"י ס' תוט סקפ"ו. לעיל שם ס"ו.

שפר

הלכות פסח תעג

כגון תאנים רצט שנאמר ה התאנה הנטה פניה ואגוזים שא שנאמר שב אל גינת אגוז ותמרים שב שנאמר דש אעלה בתמר ורמונים שה שנאמר שד כפלה הרמון ותפוחים שז זכר לתחת התפוח עוררתך שט שהיו יולדות שם בניהם בלא ענבשט ושקדים שי על שם ששקד הקב"ה על הקץ שא לעשות שיב ומעיקר הדין יכול לעשותו אפילו מירקות שיג ולרכבו אפילו במים ושאר משקין אבל על כל פנים צריך ליתן לתוכו דבר שיש בו קוידא שיז כגון תפוחים או יין שסו וחומץ שסו זכר לשיעבוד שהיו משתעבדים בישראל עד שהיו שיניהם קהות שיז:

לג צריך ליתן בתוכו תבלץ שיח הדומין לתבן כגון קנמון וזנגביל שיט שאינו נידוכין הדק היטב ויש בהן לאחר הדיכה חומין קשין וארוכין קצת כמו תבן זכר לתבן שהיו מנבלין בתוך השיט שיז:

לד אם חל פסח בשבת צריך לזוהר לרכך החרוסת במשקה מערב שבת שכא ואם שכח לרכבו מערב שבת ירכבו בשבת על ידי שינוי דהיינו שמתחלה יתן המשקה לתוך הכלי ואח"כ יתן לתוכו החרוסת שכב ויכול לערבו באצבעו או אוהו בכלי ומנענע עד שיתערב עיין סימן שכ"א שכג:

לה אחר שאכלו מהירקות במיכול צריך ליקח מצה האמצעית שכד משלש מצות המנוחים לפניו בקערה ולבצוע מקצתה מטעם שיתבאר שכח ונהגו כל ישראל שמקצת זה שבוצעים מהמצה עושין בו גם כן מצוה אחרת דהיינו שמשמרין אותו לאפיקומן שכז ולפיכך נכון הדבר שיהיה מקצת הזה רוב המצה שכז שאפיקומן היא מצוה חשובה שסח שהוא לנו במקום הפסח שכט ונהגין להצניעו תחת המפה שז זכר למשארותם צורות בשמלותם שזז ויש שכורכין אותו במטפחת ומשימין על שכמם זכר ליציאת מצרים שזכ:

(ספר המנהגים - חב"ד ע' 39).
שכ מרכיב שם בשם הרוקח. כ"ו ד"ה ומ"ש ונתנין.
שכא אגודה סי' צו.
שכב מ"א שם.
שכג ראה שם ספ"ז, אך מנה הס' לא הגיע לדינו. וראה שם רמ"א ספ"ז ומ"ז סק"ב וב"א סק"ג.
 וראה ברי השלחן סי' קל ס"ק פ.
שכד רא"ש פ"י סי' ל. מור ושוע' סי' י.
שכה מנהג סי' רפג. ופורסין המצה כשהיא מכוסה בתוך המפה (ספר המנהגים - חב"ד ע' 39).
שכו רא"ש שם. מור ושוע' שם. וראה לבוש סי' מ"מ וציונים.
שכז מהרי"ל סדר התנהגה (ע' קג). ב"ח ד"ה ומ"ש והציה. סי' סק"פ. מ"א סק"א. וכל"ה בסידור.
שכח סי' שז (עיקר המצה).
שכט כדלקמן סי' תעו סי' ג.
של רוקח סי' רפג. טור ושוע' שם. וראה זר ח"ב קנח, ב. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה חלק (לכרכו במפה ולהצניעו בין הכרים), וד"ה אפיקומן (שאין נהגין בחמיצת האפיקומן בבית הרב).
שלא שמות יב, לד.
שלב שו"ת דשו"ל סי' פח. מ"א סק"ב. וראה לקמן סי' תעו סי' ה שבמדינות אלו אין נהגין כן.

רצט תוס' שם. מור. רמ"א שם.
ש שה"ש ב, ג.
שא תוס' שם. מור. רמ"א שם.
שב שם ג, יא.
שג תוס' שם. פרי"ח סי' ר"ה ומ"ש שקדים.
שז שם ג, מ.
שה תוס' שם. כ"י שם. רמ"א שם.
שו שם ג, ו.
שז תוס' שם. טור. רמ"א שם.
שח שם ה, ה. רבי לוי בנמרא שם. וראה ב"ח ד"ה ומ"ש רבנו אחר הו.
שט רש"י שם ד"ה זכר לתפוח. וראה מופה יא, ב.
שי תוס' פתחים שם. כ"י שם. רמ"א שם.
שיא תוס' שם. כ"י שם.
שיב נוסח התהרה.
שיג רשב"ם שם ד"ה לממוכה.
שיד אביי שם.
שיו רש"י שם ד"ה לממוכה.
שיז ב"ח ד"ה והתרוסות.
שיז ביח שם. פרי"ח שם ד"ה ומ"ש וחרוסת.
שיח ברייתא שם. מור ורמ"א שם.
שית רא"ש פ"י סי' ל. מרדכי (לד, ב), בשם הרוקח סי' רפד. מור ורמ"א שם. ומנהג חב"ד לא להשתמש בפסח בקדה וקנימן כלל חומצת חשש תערובת חמין

הלכות פסח תעג

שמה

לְךָ וּמִקְצֵתָהּ הַשְּׁנֵי צֵרֶךְ הַלְחָזִירוּ לַקְּעָרָה וְלִיתֵן אוֹתוֹ בַּתּוֹךְ שְׁתֵּי מִצּוֹת הַשְּׁלֵמוֹת¹⁷² כְּדִי לומר עליו ההגדה¹⁷³ לפי שצריך לומר ההגדה על מצה הראוי לצאת בה ידי חובתו שנאמר¹⁷⁴ תאכל עליו מצות לחם עוני ודרשו חכמים¹⁷⁵ שעונין עליו דברים הרבה ומתוך שנאמר לחם עני חסר וא"י דרשו חכמים¹⁷⁶ לחם עני מה דרכו של עני בפרוסה אף כן בפרוסה שהמצה שיוצא בה ידי חובתו לא תהיה שלימה אלא פרוסה ועליה יאמר ההגדה¹⁷⁷ (ובסימן תע"ה¹⁷⁸ יתבאר למה משימין אותו בתוך שתי השלמות).

אחר כך נוהגין להגביה הקערה שבה המצות ואומרים הא לחמא וכ"י עד מה נשתנה¹⁷⁹ ואין צריך להסיר התבשילין מהקערה קודם ההגבהה אלא יכול להגביהה עם כל הדברים שעליה¹⁸⁰:

לְךָ יֵשׁ מִדְּקָדִים לומר כהא לחמא או הא כלחמא לפי שאין שייך לומר הא לחמא די אכלו אבהנא שהרי אין זה הלחם ממש שאכלו אבותינו¹⁸¹ ולפיכך אף שבכל הספרים הנוסח הוא הא לחמא¹⁸² מכל מקום האומר כהא לחמא או הא כלחמא לא הפסיד¹⁸³:

לְךָ בימי חכמי הגמרא שהיו לחם שולחנות קמנים לפני כל אחד ואחד מהמסובין¹⁸⁴ הצרכו חכמים לעקור מלפני מי שאומר ההגדה¹⁸⁵ את השולחן הקמן שלפניו עם המצות המונחות עליו ולהניחם בוית אחרת כדי שיראו התינוקות וישאלו¹⁸⁶ למה מסירין המצות ועדיין לא אכלנו¹⁸⁷ ועל ידי כן יתעוררו לשאל גם כן שאר השאלות מה נשתנה כ"י¹⁸⁸ כמו שיתבאר¹⁸⁹.

ובדורות האחרונים שכל המסובין אוכלין על שולחן אחד גדול ויש מורה גדול בעקירתו¹⁹⁰ נהגו לעקור הקערה שבה המצות מלפני בעל הבית האומר ההגדה ולהניחו בסוף השלחן¹⁹¹ כאלו כבר אכלו כדי שישאלו התינוקות¹⁹².

ועכשיו אין נוהגין אפילו בעקירת הקערה לפי שהתינוקות יודעין שעיקר האכילה לא תהיה ממצות אלו שבקערה ולפיכך לא ישאלו כלום כשסירן מעל השולחן¹⁹³:

¹⁷² ראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה הא ור"ה הא לחמא.

¹⁷³ שם. וראה לקו"ש ח"ו ע' 260.

¹⁷⁴ שמה רשב"ם קמ"ו, ב ר"ה ואין. ובדלעיל סי' רנא סי"ו וש"נ.

¹⁷⁵ שמו רב שימי בגמרא שם.

¹⁷⁶ שמו רבי ינאי שם.

¹⁷⁷ שמה עובדא דאביי שם. מור. לבוש סי'.

¹⁷⁸ שמש תוס' שם ר"ה כדי.

¹⁷⁹ שם סי"ב. וראה גם לעיל סי' תעב סל"א.

¹⁸⁰ שמה תוס' שם ר"ה למה.

¹⁸¹ שמה ובסידור: מוסלן הקערה עם המצות לצד אחר. ולענין כיסוי המצות בעת מה נשתנה, ראה אוצר

נהגתי חב"ד פסח ע' קנא אות צ'. הגש"פ עם מנהגים ונהגות (היכל מנהג) ע' מה.

¹⁸² שנה רשב"ם שם. תוס' שם. מור ושול"ע סי'.

¹⁸³ שנה מ"א סק"ה. חיי סק"ג.

¹⁸⁴ שלג דא"ש שם. טור ושול"ע שם. וכ"ה בסידור.

¹⁸⁵ שלג בדלעיל סי"ב.

¹⁸⁶ שלג דברים מז"ג.

¹⁸⁷ שלג שמואל לו, א, קמ"ו, ב. ובדלעיל סי"ב.

¹⁸⁸ שלג שם סעי"ב ואילך. וראה גם לקמן סי' תעק סי"ג.

¹⁸⁹ שלג כלבו סי' ג (הובא כ"י ר"ה כתב הכלבו, שאמר עליה הא לחמא עניא), ואם יש לו רק ב' מצות,

ראה לקמן סי' תעב סי"ד.

¹⁹⁰ שלט סעיף ד'.

¹⁹¹ שם שול"ת הרא"ש כלל יד סי' ג. טור ושול"ע שם. וכ"ה בסידור. וראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 39

(שכבית הרב אין מנביהן הקערה ורק מגלין מקצת המצות). שלחן המלך ח"ב ע' צו הערה 4.

¹⁹² שמה רשב"ם קמ"ו, ב ר"ה ואין. תוס' שם ר"ה למה. טור. מ"א סק"ב.

¹⁹³ שמה מ"א סק"ה.

שמה וכ"ה בסידור רבינו, ותיבת "הא" מנקרת בצורה.

שפו

הלכות פסח תעג

למ אחר כך שיה צריך למווג כוס שני שני ואין צריך שמיפה והדהה שיה שהרי שטפו והדחיו קודם הקידוש ש:

בן ואף על פי שאין צריך לאחוז הכוס בידו עד שיגיע ללפיקך כמו שיתבאר שיה אף על פי כן צריך למווג מיד קודם התחלת אמירת ההגדה שיה כדי שישאלו התינוקות למה שותין כוס שני קודם הסעודה שיה שאין ררך לשתות כן בכל ימות השנה ועל ידי כך יתעוררו לשאלו גם כן שאר השאלות מה נשתנה וכו' שיה לקיים לבנינו מה שנאמר שיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה הערות והחוקים והמשפטים וגו' ואמרת לבנך עבדים היינו וכו'.

ואם אין דעת בבן לשאול הרי אביו חייב ללמדו לשאל מה נשתנה כו' שיה ואם אין לו בן הרי אשתו חייבת לשאול אותו שיה ואם אין לו אשה הוא שואל את עצמו מה נשתנה כו' שיה ואפילו אם מסובין שני תלמידי חכמים הבקיאום בהלכות פסח שואל אחד מהם את חברו מה נשתנה כו' שיה.

ואחר כך מתחילין שניהם שיה עבדים היינו ואין השני צריך לומר מה נשתנה שיה וכן כשהבן או האשה שואלין אותו אין הוא צריך לומר מה נשתנה אלא מתחיל עבדים היינו ש:

מא צריך לומר אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת שיה אבל אין לומר אין אנו חייבים למבל אפילו פעם אחת שיה לפי שאין יאמר הלילה הזה שתי פעמים יהיה משמע שהימים להטביל שתי פעמים ובאמת אין מטבילין מחמת חוב אלא פעם אחת דהיינו המרור שמתבילין בחרוסת שיה אבל מיכול הראשון אינו מחמת חוב אלא כדי להתמיה התינוקות שיה:

מב ולפי דעתו של בן אביו מלמדו שיה התשובה על שאלותיו דהיינו אמירת ההגדה שהיא מצות עשה מן התורה אפילו אם לא שאל אותו הבן כלום שיה שנאמר שיה

שנה משמעות הראש הלי פסח בקצרה (קלה, ב) וטור וש"ע ס"ו. וכו' בסידור.

שנו משנה קטז, א. מור וש"ע שם.

שנז שו"ת מהרש"ל סי' פח. ב"ח ד"ה ומוגין. ח"י סקל"ד. וראה לקמן סי' תעג ס"ב ובי כוס שליש.

שנה כדלעיל סי' רעא ס"ח.

שנט סעוף מר.

שס ראה לעיל סי' תעג ס"ה שכוס שני אומרים עליו את ההגדה.

שסא רש"י ורשב"ם שם ד"ה וכאן (למה מוגין). טור וש"ע ס"ז.

שסב כדלעיל ס"ח.

שסג דבריו ג, כ"בא. וראה גם לבוש ס"ו. ב"ח סי' תפד מור"ה ונ"ש ולא. לעיל סוף סי"ד.

שסד משנה שם. מור וש"ע שם.

שסה רמב"ם פ"ו ה"ג. מור וש"ע ס"ו. והוא ע"פ ברייתא שם.

שסו ברייתא שם. רמב"ם שם. מור וש"ע שם. וראה לק"ש ח"ב ע' 34.

שסז ברייתא שם. רמב"ם שם. מור וש"ע שם. (שואלין זה לזה).

שסח משמעות לשון הלבוש שם. וראה לעיל ס"ד.

שסט משמעות הגמרא קמו, ב בעובדא דאב"י.

שע רכבי משה ס"ק יח בשם מהר"ל סדר ההגדה.

רמ"א ס"ו. וראה לקומי מענים ומנהגים להגש"פ

ד"ה הבן שואל (המנהג לחזור ולומר בלחש מה נשתנה). תורת מנחם התועדויות תשמ"ז. ח"ג ע' 1226.

שעא רב ספרא בגמרא קמו, א. רמב"ם פ"ח ה"ב. מור. וכו' בסידור.

שעב רב ספרא שם. מור. לבוש ס"ו. מ"א מקב"ו.

שעג כדלקמן סי' תעג ס"א.

שעד רב ספרא שם ורשב"ם ד"ה חובא. ב"י ד"ה שבכל לבוש שם. ב"ח ד"ה צריך. מ"א שם.

וכדלעיל סי"ד. וראה לעיל ס"ו, ולקמן סי' תפד ס"ב, שאחר שתיקנו כן חכמים חייבים בכך.

שעה משנה קמו, א. רמב"ם פ"ו ה"ב.

שעו משמעות הגמרא שם (ראה סוגיא: פמרתן מלוכר מה נשתנה). רמב"ם בספר הכנות מ"ע קנ, בשם

מכילתא דרשב"י פ' בא פ"ג. ג. ספר היד שם.

שעז שמות יג, ח. רמב"ם שם ושם. וראה גם מכילתא רכבי ישמעאל פ' בא פ"ח (הובא ברש"י עק"ח

שם ובסדר ההגדה) שנפסקו זה לזמרים שצריך לשתות גם לבן שאינו יודע לשאול.

הלכות פסח תעג

שפו

והגדת לבנך ביום ההוא וגו' ולפיכך צריך לומר ההגדה בלשון שמבינים הקטנים והנשים ^{שפ} או יפרש להם הענין לפי דעתם אם הם מבינים הרבה יפרש להם הכל ^{שפ}:

בזג ועיקר נוסח ההגדה שתקנו חכמים חובה על הכל הוא מתחילת עבדים היינו ^{שפ} עד הרי זה משוכח ואחר כך ^{שפ} מתחלה עובדי עבודה וזה היו אבותינו כו' ^{שפ} עד סוף דרוש ^{שפ} פרשת ארמי אוכל אבי ^{שפ} ואח"כ פסח שהיו אוכלין כו' מצה זו כו' מרור זה כו' ^{שפ} בכל דור ודור כו' ואותנו הוציא משם כו' ^{שפ} לפיכך כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל ^{שפ} ושאר כל נוסח ההגדה הוא מנהג שנהגו כל ישראל מדורות הראשונים ^{שפ}:

בזד בזמן שהיו מסירין השולחן או הקערה מלפני האומר הגדה ^{שפ} היו צריכים להחזירן לפניו ^{שפ} כשמתחיל עבדים היינו ^{שפ} לפי שצריך לומר ההגדה על מצה ^{שפ} ומרור וחרוסת ושני תבשילין כמו שנתבאר למעלה ^{שפ} ולכן יש לזהר שתהא המצה מגולה קצת ^{שפ} עד שיגיע ללפיכך ^{שפ} שאז נוהגין להגביה כל אחד כוסו ^{שפ} ולאחזו בידו ^{שפ} עד שתחתם גאל ישראל ^{שפ} ולפיכך נכון לכסות המצות שלא יראה הפת בושטו ^{שפ} כשנוטלין הכוס.

וכן כשאומר והיא שעמדה כו' יש נוהגין ^{שפ} לאחזו הכוס בידו ^{שפ} עד והקב"ה מצילנו מידם נכון גם כן שתהא המצה מכוסה ^{שפ} עד שיעמיד הכוס על השולחן ואז יגלה ^{שפ}:

בזה כשיגיע למצה זו שאנו אוכלין כו' ^{שפ} צריך להגביה המצה ^{שפ} להראותה להמסובין שתחבב המצוה עליהם ^{שפ} ויש להגביה האמצעית הפרוסה שהיא נקראת להם

שצא וכ"ה בסידור, ובתורת הצ"צ בסידור תורה אור, וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה יכסה כו', שלחן המגיד ח"ב ע' צח הערה 4. ובספר המנהגים – חב"ד ע' 40: מנהג בית הרב להגביה הכוס ואחזו עד ששמים "ונאמר לפניו הללויה", ומעמידו על השלחן והחזיר ומגביה לברכת "אשר נאמנו".

שצב אגוד ס' תשצח, ב"י שם, רמ"א שם. מ"א סק"ל, וכ"ה לעיל ס' רצפ ס"ד גבי הברלה (ושם מבאר ענין הברשת). וראה ס' רעא ס' וס"ו וס' רפט ס"א (גבי קדושת) מעם נוסף.

ת היינו לפני שנוטלין הכוס. וכ"ה בסידור: יכסה את הפת ויביה את הכוס כו'.

תא של"ה מסכת פסחים (קמב, ב) בשם הרוקח. ח"י סק"ד. ובסידור כתב כן בשם האר"י. וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה צריך להגביה.

תב ובסידור כתב: צריך להגביה הכוס. וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה צריך להגביה. שלחן המגיד ח"ב ע' צח הערה 2.

תג שלא יראה הפת בושטו. וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה צריך להגביה (שמכסין הפת ורק אח"כ מגביהו את הכוס) ור"ה ולכמות הפת (המעם שיש בזה בושט).

תד וכ"ה בסידור: עמיד הכוס ויגלה הפת.

תה רש"י ורשב"ם קמב, ב ר"ה צריך להגביה, בשם תשובות הגאונים. מור וש"ע ס"ו.

תו רבא שם. מור וש"ע שם.

תז רשב"ם שם. סוד וש"ע שם.

שפה כלכו ס' ג (ג, א). הובא כ"י סוף הס' רמ"א ס"ו בשם ר"י מלונרר"ש. וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה הא למנא.

שפט רשב"ם שם ר"ה ולפי.

שפג שמואל קמב, א. ר"ף (בה, ב). רמב"ם פ"ו ה"ה. רא"ש פ"ו ס' 5. וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה עבדים היינו.

שפא ראה לקושי מעמים ומנהגים שם.

שפב רב שם. ר"ף שם. רמב"ם שם. רא"ש שם.

שפג רשב"ם שם.

שפד רבדים כו', ה"ה. מושנה שם. רמב"ם שם.

שפה רבן גמליאל במשנה קמב, ב. רמב"ם פ"ו ה"ה.

שפו משמעות המשנה שם. וראה רמב"ם שם ה"ו.

שפז מושנה שם. רמב"ם פ"ה ה"ה.

שפח ראה רמב"ם בבורח לנחם ההגדה.

שפט כדלעיל ס"ל.

שצ תוספת[ות] קיד, א ר"ה הביאג. סוד וש"ע ס"ו. וכ"ה בסידור.

שצא הגהות מימוניות (קשמא) פ"ו ה"ג. הגהת סמ"ק ס' קצר את ג. ש"ע שם.

שצב פסחים לו, א. הגהות מימוניות שם. סמ"ק שם. מור.

שצג ס"כ, וש"ע.

שצד וכ"ה בסידור.

שצה שול"ת וזהו"ל ס' נח. רמ"א סוף ס"ו.

שצו הגהות מימוניות נוסח ההגדה את ג. סוד וש"ע ס"ו.

שצז מור בשם מדרש שוחר טוב. ש"ע שם.

שפה

הלכות פסח תעג

עונינו ובה הוא יוצא ידי חובתו כמו שנתבאר למעלה¹⁰¹ וכן כשגיע למרור והתי צריך להגביה המרור¹⁰² להראותו למסובין¹⁰³ אבל כשיאמר פסח (והתי) שהיו אבותינו כו'תי לא יגביה התבשיל שבקערה שהוא זכר לפסח¹⁰⁴ שלא ידא נראה כאלו הקדישו לכך¹⁰⁵: מן ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה¹⁰⁶ צריך לומר הנו"ן של ונאמר בסגול'תי¹⁰⁷ ויהיה פירושו שכבר אמרו לפניו משה וישראל בצאתם מצרים¹⁰⁸ שירה חדשה והינו שירת הים¹⁰⁹ וגם יש אמורים¹¹⁰ שמשה וישראל אמרו את ההלל¹¹¹ אבל לא יאמר הנו"ן בחולם יהיה פירושו על גאולה העתידה אם כן היה צריך לומר ונאמר לפניו שיר הדרש¹¹² כלשון זכר שכן אמרו במדרש¹¹³ כל השירות נקראת שירה לשון נקבה כי תשועתם כיוולדת שהמליטה זכר¹¹⁴ ונפטרה מצער הלידה ואח"כ חזרת ויוולדת מצער כך כל הגאולות היו אחריון גליות וצרות אבל גאולה אחרונה לא תהיה אחריה צרה כלל לכך נאמר¹¹⁵ שירו לה' שיר חדש לשון זכר ולפיכך צריך לומר בברכת אשר גאלנו ונודה לך שיר חדש ולא יאמר שירה הדרשה¹¹⁶:

מן אין מברכין על ההלל שקורין בלילה זה¹¹⁷ לפי שאין קורין אותה בפעם אחד אלא קורין מקצתו לפני הסעודה ומקצתו לאחר כרכת המזון¹¹⁸:

מזה אף על פי שקריאת ההלל היא מעומד כמו שנתבאר בס' ת"כ¹¹⁹ מכל מקום ההלל שבלילה זה קורין אפילו מיושב לפי שכל מעשי לילה זה הוא דרך חירות¹²⁰ לפיכך אין מטריחין אותו לעמוד¹²¹ ומכל מקום לא יקרא ההלל וההגדה כשהוא מוטח על צדו אלא ישב באימה וביראה¹²² עין סי' ס"ג¹²³:

מן בברכת אשר גאלנו צריך לומר מן הובחים ואח"כ מן הפסחים לפי שהזבח היא ההגיגה הנאכלת בלילה זה קודם אכילת הפסח כדי שיהיה הפסח נאכל על

תכ כמובא בנוסח ברכת ק"ש (אמת ויציב כסופו ואמת ואמונה כסופו).
תכא רבי יוסי בברייתא ק"ו, א.
תכב מ"א שם.
תכג ראה מ"ו סק"מ.
תכד שמו"ר פרשה כג אות א. לבוש סוף ס"ו. וראה גם מכלילתא מ"ם דרשירא פ"א ד"ה או ישיר. הובא בתוס' שם.
תכה לבוש שם.
תכו תהלים צה, א.
תכז תוס' שם. טור סוף הסי', לבוש שם.
תכח מור, בשם ר"יין גיאת ח"ב ע' ק, וראבי"ה סי' תקקח, ורא"ש הל' פסח בקצרה קלה, ב ובתשובה כלל יד סי' ה.
תכט מור בשם ר"יין גיאת וראבי"ה שם. וראה טור ולבוש סוף ס"ו (שהוא מנעם ספק ברכות). לקוני מענים ומנהגים להנש"פ ד"ה הללויה (מעם נוסף בשם רב האי גאון שאינו אלא בקרא בתורה).
תל סימן זה בשע"ר לא הגיע לידינו, וראה שו"ע שם ס"ו.
תלא כדלעיל סי' תעב ס"ו.
תלב שבלי לקט סי' קענ בשם הר"מ. הובא ב"י סי' תכב כסופו. מ"ו שם סק"ד. פ"ד"ח שם ס"ו.
תלג של"ה מטבת פסחים פ"ק ר"ג סדר"ה מסיון, ד"י סק"ה.
תלד ס"א שלא יקרא ק"ש כשהוא מוטח על צדו קצת (ותורו שם כששוכב על צדו לנגר).
תח חזרו"ו ווי"ו סי' קצג. רמ"א ס"ו. וב"ה בסידור (נוטל הפרוסה בידו). וראה ספר המנהגים – הב"ד ע' 40, שנגד בית הרב לאחוז המצות השנה והשלישית (ע"י המפה שעליהם) עד "על שום" השני "שלא הפסיק".
תט סעף לו.
תי רשב"ם שם. מור וש"ע שם.
תיא רכא שם. וב"ה בסידור (נוטל המרור בידו). וראה ספר המנהגים – הב"ד שם שנגהג בית הרב להניח ידו על המרור והכוך עד "על שום השני" ["שצרי"ו"].
תיב רשב"ם שם.
תיג ראה תוס' קצו, ב ד"ה למה רשב"ם שם.
תיד רש"י ורשב"ם ד"ה בשר. מור. לבוש ס"ו.
תיו רכא שם. רש"י ורשב"ם שם. מור. לבוש שם. מ"א סק"ו.
תיז רכא שם. רש"י שם ורשב"ם ד"ה הג' בשר. מור. לבוש שם. וראה לעיל סי' תטס ס"א.
תיז גירסת התוס' קצו, ב ד"ה ונאמר. מרדכי (לו, ב). רש"ל בתשובה סי' פח ובדגהות לשור. הג"ה בדפוס ראשון ובסידור נחמקו תיבות שירה חדשה (והנמטה, כבמשנה שלפנינו וטור, ונאמר לפניו הללויה).
תיח אחרונים. מ"ו סוף סק"מ. שכן היה נקוד במרדכי של וקנו מדר"י בר בצלאל. מ"א סק"ו. וראה לקט וישר ח"א או"ח ע' צא.
תיט מ"א שם.

תח חזרו"ו ווי"ו סי' קצג. רמ"א ס"ו. וב"ה בסידור (נוטל הפרוסה בידו). וראה ספר המנהגים – הב"ד ע' 40, שנגד בית הרב לאחוז המצות השנה והשלישית (ע"י המפה שעליהם) עד "על שום" השני "שלא הפסיק".
תט סעף לו.
תי רשב"ם שם. מור וש"ע שם.
תיא רכא שם. וב"ה בסידור (נוטל המרור בידו). וראה ספר המנהגים – הב"ד שם שנגהג בית הרב להניח ידו על המרור והכוך עד "על שום השני" ["שצרי"ו"].
תיב רשב"ם שם.
תיג ראה תוס' קצו, ב ד"ה למה רשב"ם שם.
תיד רש"י ורשב"ם ד"ה בשר. מור. לבוש ס"ו.
תיו רכא שם. רש"י ורשב"ם שם. מור. לבוש שם. מ"א סק"ו.
תיז רכא שם. רש"י שם ורשב"ם ד"ה הג' בשר. מור. לבוש שם. וראה לעיל סי' תטס ס"א.
תיז גירסת התוס' קצו, ב ד"ה ונאמר. מרדכי (לו, ב). רש"ל בתשובה סי' פח ובדגהות לשור. הג"ה בדפוס ראשון ובסידור נחמקו תיבות שירה חדשה (והנמטה, כבמשנה שלפנינו וטור, ונאמר לפניו הללויה).
תיח אחרונים. מ"ו סוף סק"מ. שכן היה נקוד במרדכי של וקנו מדר"י בר בצלאל. מ"א סק"ו. וראה לקט וישר ח"א או"ח ע' צא.
תיט מ"א שם.

הלכות פסח תעניתעד

שפת

השוכעת^ה וכשחל פסח במוצאי שבת יש מדרקדקין^ה לומר מן הפסחים ומן הזבחים שהרי אין חגיגה נאכלת בלילה זה כמו שנתבאר למעלה^ה והזבחים הם החגיגה ושלמי שמהה שמקריבין למחר ביום^ה.

ויש שאין מדרקדקין בכך^ה ואומרים הכל נוסח אחד שהרי אנו מבקשים^ה שיגיענו ה' למועדים הבאים ששים בעבודתו ושם נאכל לשנה הבאה כשלא יהיה פסח במוצאי שבת מן הזבחים מתחילה דהיינו מחגיגה שנאכלת בלילה זה ואח"כ מן הפסחים ואפילו אם על פי חשבון הקביעות המסור בדינו יהיה פסח הבא במוצאי שבת מכל מקום כשיבנה בית המקדש יקדשו על פי הראייה^ה ואפשר שלא יהיה במוצאי שבת:

ג נהגין לזרוק מעט מן הכוס כשמגיע לדם ואש ותמרות עשן וכן כשמוכיר המכות בשמותן בפרט וכן כשמוכירן בכלל דהיינו דצ"ך עד"ש באח"כ^ה סך הכל י"ו פעמים^ה כנגד הרבו של הקב"ה שנקראת ייה"ך והוא מלאך הממונה על הנקמה^ה:

ד ונהגין לזרוק מעט מן הכוס באצבעותיה^ה הסמוך לגורל שהוא נקרא אצבע סתם^ה רמו על מה שכתוב^ה אצבע אלהים היא^ה ויש נהגין^ה לזרוק באצבע הנקרא קמיצה לפי שבאצבע זו הכה הקב"ה למצרים^ה ויש נהגין^ה מטעם הירוע להם לזרוק מן הכוס עצמו שלא על ידי אצבע:

ה סומא חייב בקריאת ההגדה או כשימעתה^ה מן התורה^ה ולפיכך הוא מוציא הרבים ידי חובתן^ה אף אם הוא סומא מעת הולדתו^ה:

ו מעשה כאחד שהיה תפוס בידי נכרים ולא ידע באמירת ההגדה בעל פה והיה לו חומש ואמר כל הפרשיות של יציאת מצרים^ה:

תעד על כוס שני אין מברכין וכו' ג' סעיפים:

א יש נהגין^ה שלא לברך בורא פרי הגפן על כוס שני לפי שנפטר בבורא פרי הגפן

תגמט וד"א שם.
תג פרקי דרבי אליעזר פמ"ח.
תגא האריי. פע"ח שער תג המנות פ"ו. משנת חסידים סדר ליל פסח פ"א אות א. סידור הארי"ל. וכו' בסידור, והוסף: וישפך לתוך כלי שבור (ויכונן שהכוס הוא סוד המלכות, וישפך מדין שבתוכו, סוד האף והזעם שבה, ע"י כה הבינה, לתוך כלי שבור, סוד הקליפה שנקראת ארוז). ובהמשך שם: וזה שנשאר בכוס (נעשה סוד יין המשמח), לכך לא ישפך אלא ויסוף יין. וראה לקומי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויכונן.
תגב ראה לעיל סכ"ד.
תגג ראה לעיל סי' רצו ק"א סק"ג לענין ברכת ההגדה למי"ד הרבנן.
תגד ב"י סוף הסי'. פרי"ח סוף הסי'. דז"י סק"ט שכן מסקנת הגמרא קמן. ב. וראה גם לעיל סי' נג ס"ח. לקמן סי' תקפח ס"ח.
תגה פ"ח שם.
תגו הגדה מדרש"ל, בשם מהר"א קלוניר, כמנהגים סי' צג אות א. הובא בבית סי' תס ד"ה ומ"ש וכו'. ח"י סק"ט.

סימן תעד

א דא"ש פ"י סי' כד. טור וש"ע סי' ס"א.

תלה חוסי' קמו, ב סוד"ה ונאמר, מפסחים ע, א. טור סוף הסי'. מרבי (לה, ב). לבוש סוף ס"ו. פ"י סק"ט.
תלו מרבי וייל סי' קצג. ב"ח סוף הסי'. וד"א סק"ל. ט"ז שם. וכו"ה בסידור.
תלז סוף כג.
תלח ראה ביצה י, א.
תלט כנסת יחזקאל סוף זאור"ח. וראה שיירי כנסת הגדולה הנח"פ אות ו. פסח מעובין סי' רסה. ח"י ס"ק ג.
תמ בנוסח ברכת נאל ישראל.
תמא ראה רמב"ם הל' קדוש החדש פ"ה ה"א.
תמב ראה לקומי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה המשמח וד"ה רצ"ך.
תמוג מרבי"ל סדר ההגדה (ע' קו), בשם הרוקח. רמ"א ס"ו.

תמד דרכי משה ס"ק יח. מ"א סק"ט.
תמה הלכות ומנהגי מרבי"ש סי' שצח אות ו, בשם ראב"ה. מרבי"ל סדר ההגדה ע' קו. דרכי משה שם. רמ"א שם. מ"א סק"ח.
תמו ראה כתובות ה, רנ"ב. וראה לעיל סי' לב סוף מג (שלענין שיעורים הבנונה לגורל).

תמוז שנות ה. מז.
תמז דרכי משה שם. מ"א שם.

הלכות פסח תעה

שצא

תעה יתר דיני הסדר וכו' ל"ג מעיפים:

א אף על פי שנמל ידיו לצורך מיבול הירקות^א אף על פי כן צריך לחזור ולטוול ידיו לסעודה^ב ולברך על נטילת ידים^ג אחר גמר ההגדה וההלל לפי שבשעת אמירת ההגדה וההלל הסיוח דעתו משמירת ידיו ויש לחוש שמא נגעו במקום המינופות^ד שהורים עסקניות הן:

ב ואף אם בשעת אמירת ההגדה וההלל לא הסיוח דעתו משמירת ידיו אף על פי כן צריך לחזור ולטוול ידיו לסעודה^ה בלא ברכה לפי כשנמל ידיו לצורך מיבול הירקות לא היה בדעתו שתעלה לו נטילה זו לסעודה וכל הנוטל ידיו לדבר שמיבולו במשקה אין נטילה זו עולה לו לאכול לחם אם לא היה דעתו לכך בשעת נטילה כמו שנתבאר בס' קנ"ח^ו.

ואם כשנמל ידיו לטיבול הירקות היה דעתו שתעלה לו נטילה זו גם לסעודה אין צריך לחזור ולטוול לסעודה אם לא הסיוח דעתו משמירת ידיו בשעת אמירת הגדה והלל^ז ומכל מקום לכתחלה אין נכון לעשות כן כמו שנתבאר בסיומן קס"ד^ח:

ג אעפ"י שבכל יו"ט חייב האדם לבצוע על לחם משנה כמו שיתבאר בסיומן תקכ"ט^ט מכל מקום כליל פסח יש אומרים^י שאין צריך כי אם אחת ומחצה לפי שמה שדרשו חכמים^{יא} ממה שכתוב^{יב} לחם עני חסר וא"ו שתהא המצה פרוסה כדרכו של עני לא דרשו אלא לגרוע מלחם משנה שאחת מהם לא תהיה שלימה^{יג} ויש אומרים^{יד} שלא דרשו אלא להוסיף על לחם משנה שמלכד ב' מצות שלימות שצריך לבצוע עליהן כמו בשאר יום טוב צריך להיות עוד פרוסה אחת משום לחם עניי^{טו} וכן המנהג פשוט^{טז} ואין לשנות אלא בשעת הדחק^{טז} כמו שיתבאר בס' תפ"ב^{יז}:

ד וצריך שיאחו שתי השלימות בידו^{יח} בשעת ברכת המוציא^{יט} והפרוסה תהיה בין שתי השלימות^כ ולא יניח הפרוסה מלמעלה לפי שבתחלה צריך לברך המוציא ואח"כ על אכילת מצה^{כא} וברכת המוציא היא על השלימה וברכת על אכילת מצה היא

^{טז} רש"י ורשב"ם קפ"ג, א ד"ה אף כאן. תוס' קפ"ג, א ד"ה מה דא"ש פ"א ס"ל מור וש"ע ס"א.

^{יז} רא"ש שם.

^{יח} דרכי משה ס"ק ה. בי"ח סוף הפי'.

^{יט} ז"י ח"י תפ"ג סוף פק"ד. וראה גם מ"א שם סק"ב.

^כ ס"א. וראה שם ס"ד.

^{כא} ראה: שבת ק"ז, ב ורש"י ד"ה נקט. ומדלעיל ס' רעד

ס"ב. וראה לעיל ס' קפ"ז (בימינו, וטוב שהיו

עליו שתי ידיו). לקטו מעמדים ומנהגים להגש"פ ד"ה

ויאחוס (בימינו). אוצר מנהגי חב"ד ליל הסדר ע' קעו

אות קבא (בשתי ידיו).

^{כב} ראה: רש"י ורשב"ם פסחים קפ"ג, א ד"ה אף כאן.

לעיל ס' רעד ס"ב (במסנה). לעיל ס' קפ"ז ס"ז.

^{כג} דא"ש פ"א ס' ל. טור סוף הפי' וש"ע ס"א. וכה

בסדר.

^{כד} סדר ר' עמרם גאון ד"ה ומבקר. וראה לקושי מעמדים

ומנהגים להגש"פ ד"ה מוציא מצה. וראה עוד שם

ד"ה על אכילת מצה לענין נטח הכרסה. ולעיל ס' תלב

ס"ה.

^א כדלעיל ס' תעג ס"ט.

^ב דב חסדא קטו, ב. מור וש"ע ס"א. וראה גם לעיל ס' ס"א.

^ג רשב"ם פ"ה ה"ו. ש"ע שם.

^ד דב פפ"א ש"ט.

^ה רשב"ם שם ד"ה אסחה. דא"ש פ"א ס' ב. ת"א

ס"א.

^ו שבת ד', א. רא"ש שם.

^ז משמעות המדברי (ל', ב).

^ח ס"א, וש"ע.

^ט מדרכי שם. ת"א שם.

^י סוף ס"א. וראה ב"י ובי"ח כאן ויש הפי'.

^{יא} כשנו"ר שם לא נזכר, רק בשו"ע ס"א. וראה גם

לעיל ס' קפ"ז ס"א. ס' רעד ס"ב. ס' תעג סכ"ד.

^{יב} ר"ף (כה, ב). רמב"ם פ"ה ה"ו. ב"י ד"ה ומ"ש שש

בשם ש"ת ורשב"א.

^{יג} ברייתא קמ"ג, רע"ב. וראה גם לעיל ס' תעג סל"ו.

^{יד} דברים מג, ג.

^{טו} ר"ף שם.

שצב הלכות פסח תעה

על הפרוסה^כ שהיא לחם עני ואם הפרוסה תהיה מלמעלה יצטרך לעבור על המצות כשיכרך המוציא בתחלה^כ:

ה' ולאחר שגמר ברכת המוציא יש להשמיט השלישית השלימה מן ידו ויאחזו בפרוסה מלמטה ובהעליונה מלמעלה ויברך^כ על^כ אכילת מצה אבל לא ישמיט מידו מצה השלימה העליונה קודם ברכת על אכילת מצה^כ ואין צריך לומר שלא יבצע ממנה כלום עד לאחר גמר ברכת על אכילת מצה^כ לפי שיש אומרים^כ שברכת המוציא היא על הפרוסה שהיא לחם עני וברכת על אכילת מצה היא על השלימה לפיכך מוב לצאת ידי שניהם^כ ולכרך בתחלה שתי ברכות אלו ואחר כך יבצע כוית מהעליונה השלימה וכוית מהפרוסה^כ.

ואף על פי שבשביב ברכת המוציא בלבד אין צריך לבצוע כוית מעיקר הדין אלא אפילו כל שהוא יכול לברך המוציא^כ מכל מקום כיון שבשביב ברכת אכילת מצה צריך לבצוע כוית שעל פחות מכוית אינו יכול לברך שאינו יוצא ידי חובתו בפחות מכוית^כ ואם כן להאומרים שברכת על אכילת מצה היא על השלימה העליונה צריך לבצוע ממנה כוית ולסברא הראשונה^כ (שהיא עיקר^כ) שברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה צריך לבצוע כוית מן הפרוסה לפיכך לצאת ידי שניהם צריך לבצוע כוית מזו וכוית מזו^כ:

ז' ושני כוית אלו צריך לאכלם ביחד^כ דהיינו שיוכנסם לפיו בבת אחת^כ שאם יאכל מתחלה את הכוית של המוציא דהיינו של השלימה ואחר כך יאכל הכוית של אכילת מצה דהיינו של הפרוסה יהיה מפסיק בין ברכת על אכילת מצה לאכילת כוית מהפרוסה באכילת מצה כוית מהשלימה ובן להאומר שברכת המוציא היא על הפרוסה אם יאכל מתחלה הכוית מהפרוסה ואח"כ הכוית מהשלימה הרי הוא מפסיק בין ברכת אכילת מצה לאכילת כוית מהשלימה^כ לפיכך יכניסם לפיו בבת אחת אבל אין צריך לבלועם בבת אחת אלא ירסקם בפיו ויבלע בתחלה כוית אחד כולו בבת אחת ואח"כ יבלע כוית השני בבת אחת^כ:

לעיל ס"ד, ודעה ה' (ששתי הברכות מברכים על הפרוסה)

– לקמן ס"ה תפכ ס"ד.

לב רא"ש שם. מור. לבוש ס"א.

לג רא"ש שם (ואוכלן בידו מכל אחת כוית). מור וש"ע

שם. וכ"ה בסידור. וראה לעיל ס"ה תנח ס"ו שצריך

לחלק כוית מהפרוסה לכל בני ביתו.

לד כרלעיל ס"ו קמו סוף ס"ד וס"ו קסח ס"ו.

לה דאין אכילה פחותה מכוית – ב"ה ר"ה ומ"ש

שיאכל, ומבטוא בברכות ממ, ב וש"ג. וראה גם לעיל

ס"ה תנח סמ"ו. לקמן מוס"ב.

לו לדעיל ס"ד.

לז ראה גם לקמן ס"ז וס"ה. לעיל ס"ה תנח ס"ז וס"ה.

לח פרי"ח ס"ב. ט"ז סק"ב.

לט רא"ש שם. טור וש"ע שם. וכ"ב בסידור.

מ מ"א סק"ד. וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה

בידה. העי"ב תשע"נ ע' 38.

מא ח"י סק"ה.

מב ח"א שם, ממשמעות תרומת הרשן ס"ה קל"ג. וראה

אוצר מנהגי חב"ד ליל המר' ע' קעו אות קכא.

כח סדר רב עטרים גאון שם. רש"י ורשב"ם שם. ר"י

בתפ"ם שם ר"ה מה. רא"ש שם. מור. וראה לקמן

ס"ה (שדע"ה זו היא עיקר).

כו ראה טור ס"ה תנח (שצפנע בשלמה תחלה). לבוש שם

ס"ו ובאן סוף ס"ו. וכ"ה לעיל ס"ה תנח ס"ו. וראה

לעיל ס"ה עקד ס"ב.

כז הלכות ומנהגי מהר"ש ס"ה שצה אות מ, וס"ה ת אות

ד. והחיד"ל סדר התנהג' (ע' קט). ח"י סק"ב. וכ"ה

בסידור, והוסף: ויכון לפמור גם כן אכילת הכריכה

שנמצאה שלישיית, וגם אכילת האפיקומן יפמור בברכה זו.

וראה לקמן ס"ח, וש"ג. וראה לקושי טעמים ומנהגים

להגש"פ ר"ה יניה.

כח הר"י"ן גיאת ח"ב (ע' קג) בשם רב עטרים. מהזור

ויסר (ע' 282). רמב"ם פ"ח ה"ג. מ"מ שם ה"ב.

כט רא"ש שם. טור וש"ע שם.

ל מהר"י"ל שם. ח"י שם.

לא ראב"ה ס"ה תקנה (ע' 158) בשם ר"ה (ראה קמג,

ב) ושאר גאונים וראב"ן (קסו, א). גדהות מייטונות

נוכח ההגדה אות ז. מור בשם יש אומרים. דעה ה'א' –

הלכות פסח תעה

שצג

ז ואם אינו יכול לרסק בפיו שני הזיתים ביחד יאכל בתחלה הכזית של המוציא והיינו של השלימה לפי סברא הראשונה (שהיא עיקר¹⁰⁰) ואח"כ הכזית של אכילת מצה¹⁰¹ ואין אכילת הכזית של המוציא חשוב הפסק בדיעבד בין ברכת על אכילת מצה לאכילת כזית מהפרוסה כיון שהוא לצורך איתו כזית¹⁰² דהיינו לצורך ברכת המוציא שצריך לברך גם על אותו כזית של הפרוסה¹⁰³:

ח וכל זה לכתחלה¹⁰⁴ אבל בדיעבד אפילו לא אכל אלא כזית אחד כלבד בין מהשלימה בין מהפרוסה ואפילו אכל כזה אחר זה באכילות הרבה אם אין מתחלת אכילה ראשונה¹⁰⁵ עד סוף¹⁰⁶ אכילה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס דהיינו ג' ביצים¹⁰⁷ (עין סי' תר"ב¹⁰⁸) יצא ואפילו השיה הרבה באמצע הכזית בין אכילה לאכילה אין צריך לחזור ולברך על אכילת מצה ואין צריך לומר המוציא כיון שלא השיה בין ברכה לתחלת האכילה (עין סי' תל"ב¹⁰⁹):

ט כשאוכל בתחלה הכזית של המוציא ואח"כ הכזית של אכילת מצה צריך להסב גם באכילת כזית של המוציא¹¹⁰ דהיינו כזית של השלימה (כדי לצאת גם להאומרים שהכזית של השלימה עליו הוא מברך על אכילת מצה וכו' הוא יוצא ידי חובתו ואינו יוצא אלא בהסיבה¹¹¹ ואף על פי שלדבריהם צריך לאכול תחלה הכזית של הפרוסה¹¹² דהיינו של המוציא¹¹³ ואח"כ כזית של השלימה מכל מקום אם היפך אין בכאן איסור גמור אף לפי דבריהם אלא שלכתחלה¹¹⁴ נכון הדבר להקדים הכזית של הפרוסה לפי דבריהם שברכת המוציא שמברך בתחלה היא על הפרוסה אבל העיקר הוא כסברא הראשונה שברכת המוציא שמברך בתחלה היא על השלימה ולפיכך צריך להניח הפרוסה תחת השלימה קודם הביעיה שלא יצטרך לעבור על המצות כמו שנתבאר למעלה¹¹⁵ ולכן אוכל בתחלה הכזית מהשלימה ואין אנו חוששין לסברא האחרונה אלא בדבר שאין בו חשש אף לפי סברא הראשונה כגון לאכול כזית שלם מהשלימה בהסיבה¹¹⁶):

י יש נהוגן לטבל במלח¹¹⁷ את הכזית של המוציא ושל אכילת מצה ובמדינות אלו אין נהוגן כן¹¹⁸ לפי שפת נקיה אין צריך מלח¹¹⁹ כמו שנתבאר בס' קס"ז¹²⁰ ואף שבשאר ימות הפסח מטבולין המצה במלח אף שהיא נקיה¹²¹ מכל מקום בב' לילות אלו של

מג כרלעיל ס"ה.

מד טור ושו"ע שם.

מה ח"י סק"ה.

מו ראה פס"ד צמח צדק (לו, ב).

מז מ"א ס"ק ד.

מח ברייתא קיד, ב. טור ושו"ע ס"ו. מ"א שם בשם מהר"ל סדר ההגדה (ע' ק, כשנויי נסחאות).

יראה גם לקמן ד.

מט מ"א סקמ"ו. ח"י סקכ"ב.

נ נמ"ם פ"א ה"ו. רשב"א תורת הבית האריך ב"ד ש"א יב, א.

נא סוף ד' (ב' דעות, ג' או ד' ביצים, וכשל תורה חקך אחר המזמור). וראה גם לעיל סי' תנב ס"א, ובמנין המצות שלפני סי' תנב, כשד"ג מכת"י. טור ברה"ג פ"ח ה"ב.

נב ס"ו (לענין ברכת המצות). וראה גם לעיל סי' קטו ס"ט (לענין ברכת המוציא). לקמן ס"ח (לענין הפסק

קודם אכילת כורך ואפיקומן).

נג ח"י סק"ו, ממשנעות המור.

נד כרלעיל סי' תנב ס"ה.

נה פ"ו ס"ק ג.

נו כרלעיל ס"ו.

נז ראה לעיל ס"ה.

נח סוף ד.

נט ראה פס"ד צמח צדק (לו, ב"ג).

ס וקוח סי' רנב ד"ה מצה, בשם הירושלמי. ראב"ה ז'

תקכה (ע' 159). טור ושו"ע ס"א.

סא מהר"ל סדר ההגדה (ע' ק). רמ"א ס"א. וז"ה

בספר המנהגים – חב"ד ע' 40. וראה לקמיה

מעמדים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויאכלם.

סב דמ"א ס"א.

סג סוף ד.

סד למוש ס"א.

הלכות פסח תעה

שצד

פסח אין נוהגין בן מפני חיוב מצה^{טז} לצאת ידי חיבתו במצה שאין עמה תערובת מעם אחר כלל אבל מעיקר הדין אין לחוש לזה^{טז} (אבל למבל המצה במשקין יש למנוע מעיקר הדין^{טז} כמו שנתבאר בס' תס"א^{טז}):

יא אחר שאכל הכוית של אכילת מצה יקח^{טז} מיד^{טז} כוית מרור וישקענו כולו בחרוסת^{טז} כדי להמית את הקפא^{טז} (פירוש^{טז} מין תולעת יש במרור והוא מת על ידי החרוסת) שבמרור שלא יזיקנו ועכשו אין נוהגין לשקעו כולו אלא במיבול מקצתו^{טז} ויש שמישיבין המנהג לפי שקפא זה אינו מצוי בינינו^{טז} ואין מטבילין בחרוסת אלא משום מצוה^{טז} שהוא זכר לטיט^{טז} ואף על פי כן אין מברכין עליו לפי שהוא מפל למרור^{טז} ונפטר בברכת המרור^{טז}:

יב ואחר שטבלו בחרוסת יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור^{טז} ולא יברך קודם הטיבול לפי שיש לתבוקף הברכה לעשיית המצוה הדיינו האכילה בכל מה שאפשר^{טז} וכשהוא מטבול בחרוסת יזהר להוציא מיד ולא ישהנו בתוכו שמה יתבטל מעם מרירתו^{טז} על ידי הקיוהא שבחרוסת^{טז} וממעם זה צריך לנער החרוסת מעליו מיד לאחר הטיבול^{טז}:

יג אף על פי שאין צריך להסב באכילת מרור^{טז} מטעם שנתבאר בס' תע"ב^{טז} מכל מקום אם רצה להסב רשאי^{טז}:

יד אף על פי שבמצה צריך לבלוע כל הכוית בבת אחת לכתחלה^{טז} מכל מקום במרור אם קשה עליו לבלוע כוית בבת אחת^{טז} יש לסמוך על מי שאומר^{טז} שאין צריך לבלוע כל הכוית בבת אחת אלא יכול לבלוע מעט מעט ובלבד שלא ישהה תתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס:

טז מצות מרור מן התורה אינה אלא בזמן שהפסח נאכל שנאמר^{טז} על מצות ומרורים יאכלוהו אבל בזמן הזה אינו אלא מדברי סופרים^{טז} שתוקנו זכר למקדש^{טז} אבל

טז תה תהרי"ד שם. ח"י סק"ד.

טז ראה לעיל סי' תנה סל"ג.

טז ראה לקמן סי' ה', להודר משהה עד אחר כויד. (שהקשה על העת הרמב"ם). אלה זומא סי' תנה ס"ק ג. מ"א סי' תמא ס"ק ו. ח"י ס"ק

י. ב.

טז סוף סי' ב"ב.

טז מור וש"ע סי' א.

ע ראה לקמן סי' ה', להודר משהה עד אחר כויד.

עא רב פנא קמו, רע"ב. מור וש"ע שם.

עב רב פנא שם.

עג ר"ח שם עה"ג. רשב"ם שם ר"ה צריך. לבוש ס"א בדעה ה"ב. מ"ז סק"ד. וראה לעיל סי' תנא ס"ב.

עד פ"ד שם ס"א ר"ה ומ"ש וישקענו. וראה לקמן מעמדים ומנהגים להגש"פ ר"ה ויטבול בחרוסת: ועדיף שלא לשקעו כולו שלא למבל מעט המרירות, וכדלקמן סי' ב.

עה פ"ח שם.

עו כרבי אליעזר רבינו צדוק במשנה קיד. מוע"א. רמב"ם פ"ח ה"ח. ר"ח שם. וראה לקו"ש ה"ב ע"י 45 הערה 14.

עז רבי יודן קמו, א. וראה גם לעיל סי' תנא ס"ב ומכ"ו.

עח טור. לבוש סוף סי' א.

עט אבודרהם ר"ה ולאחר הקידוש. לבוש שם. וראה גם לקמן מעמדים ומנהגים להגש"פ ר"ה ברכה ז.

פ רמב"ם פ"ח ה"ח. מור. וראה לעיל סי' תלב ס"ה. וראה לקמן מעמדים ומנהגים להגש"פ ר"ה על אכילת

מצה ר"ה ברוך אתה כ' מרור.

פא ראה ת"א סי' תנא סק"ט. ז"י סק"ח.

פב רב פנא קמו, ב. מור וש"ע שם.

פג רשב"ם שם ר"ה אב. פ"ד שם ט"ו תנא ס"ה מר"ה ומ"ש וררוסת. וראה לעיל סי' תנא סוף סל"ב.

פד מור בשם ה"ר יונה. ש"ע שם. וכ"ה בסדור.

פה גמרא קה, א. מור וש"ע ס"א. וכ"ה בסדור.

פו ס"ד (שצריך להסב רק בדברים שהם זכר לנאולה). וראה רש"י שם ר"ה מרור אין צריך הסיבה (שהוא זכר לעבודת).

פז ב"י ר"ה. ומ"ש ויאכלנו. ח"י סק"ז. מ"א סק"ו. וראה לעיל שם לענין שאר כל הסעודה.

פח כדלעיל ס"ו.

פט ת"א סוף סק"ד. וראה תריגת הרש"ן סי' קל"ט ובמ"ז סק"א. וכ"ה לקמן סכ"א לענין כויד.

צ מ"א ס"ק ד, בשם תהרי"ל סדר התהרה (ע' ק), בשנינו נוסחאות), אף לענין מצה, וכדלעיל ס"ה.

צא במדבר פ' יא.

צב רבא קב, א. רמב"ם פ"ו ה"ב.

צג ראה גם לקמן סי'.

הלכות פסח תעה

שצה

חיוב אכילת מצה בלילה הראשון אף בזמן הזה הוא מן התורה¹³ שנאמר¹⁴ בערב תאכלו מצות ולא הזכיר שם פסח:

מזו לפיכך אם כרך אדם כזית מצה וכזית מרור¹⁵ ולעסן יחד¹⁶ ואכלן בזמן הזה לא יצא ידי חובתו שהמרור שהוא מדברי סופרים מבטל את טעם המצה שהוא מן התורה¹⁷ אבל בזמן שבית המקדש קיים שהמרור הוא גם כן מן התורה יצא ידי חובת מצה וידי חובת מרור¹⁸ לפי שמצות של תורה אינן מבטלות זו את זו¹⁹ ששקולין הן כאחת שכולן קיום מצותיו של הקב"ה הן²⁰ ולא עוד אלא שלפי דעת הלל הזקן²¹ אין אדם יוצא ידי חובתו מן התורה אלא אם כן כורך כזית פסח וכזית מרור וכזית מצה²² ואוכלן ביחד לקיים מה שנאמר²³ על מצות ומרורים יאכלוהו:

יז ואף בזמן הזה שמרור אינו אלא מדברי סופרים ומצה היא מן התורה ואם כרכן ביחד ואכלן אינו יוצא ידי חובתו אף לפי דעת הלל שהמרור מבטל את טעם המצה ואם כן חייב הוא לאכול כזית מצה בלבדה בלא מרור לצאת ידי חובת מצה מן התורה מכל מקום אינו יוצא ידי חובת מרור לפי דעת הלל אלא אם כן נוטל עוד כזית מצה וכורכו עם כזית מרור ואוכלן ביחד²⁴ שהרי מרור בזמן הזה תקנהו חכמים וזכר למקדש²⁵ שהיה אז חיובו מן התורה ובזמן שבית המקדש קיים אינו יוצא ידי חובת מרור מן התורה לפי דעת הלל אלא אם כן כורכו עם המצה לפיכך גם עכשיו צריך לכורכו עם מצה²⁶:

יח ולפי שהולקין עליו הבריו על הלל ואומרים שאין צריך לכורכם כלל²⁷ לא מן התורה בזמן שבית המקדש קיים ולא מדברי סופרים בזמן הזה ולפי דבריהם אם אוכל בתחלה כזית מצה בלבדה ואח"כ אוכל כזית מרור בכריכה עם כזית מצה לא יצא ידי חובת מרור לפי שכזית מצה שבכריכה היא רשות ואין בה שום מצוה לפי דבריהם והרי הוא מבטל את טעם המרור שבכריכה כשולעסן יחד אבל לפי דעת הלל שהמצה שבכריכה היא חובה מדברי סופרים אינה מבטלת את טעם המרור שהוא גם כן חובה מדברי סופרים והן זה כזה ואינן מבטלות זה את זה²⁸.

וכיון שלא נפסקה הלכה לא כהלל ולא כחבריו לפיכך לצאת ידי שניהם צריך אדם שיאכל כזית מצה בלבד בלא מרור ויכרך על אכילת מצה²⁹ שבכזית זה הוא יוצא ידי חובתו מן התורה אף לפי דעת הלל³⁰ ואח"כ צריך שיאכל כזית מרור בלבד בלא מצה ויכרך על אכילת מרור³¹ שבכזית זה הוא יוצא ידי חובת מרור לפי דברי חבריו ואח"כ

מז' סק"ט. וראה גם לקמן סוף ס"ח. וז"ה בנפסח הדגדה. וראה ח"י סק"ג. לקושי מעמינים ומנהגים להגש"פ ד"ה כורך פסח.
קד במדבר מ, יא. פסחים שם. ובזבח שם. וראה לקושי מעמינים ומנהגים להגש"פ ד"ה על מצות.
קה תוס' פסחים שם ד"ה אלא מברך. דא"ש פ"י ס"ב. קו כדלעיל סמ"ג.
קז ראה ר"ן (כה, א) ד"ה והשתא. פרי"ח ס"א מורה"ב ומ"ש וכורכה.
קח ברייתא קמ"ג, א.
קט תוס' שם. דא"ש שם.
קי גמרא שם.
קיב כדלעיל ס"ח.
קיג גמרא שם.

צד רבא שם. רמב"ם פ"י ה"א.
צה שמות יב, יח. גמרא שם. רמב"ם שם.
צו גמרא קט"ז, א.
צז כדלקמן סמ"ג, וש"נ.
צח רש"י רשב"ם שם ד"ה ומבטל. וראה גם לעיל סוף ס"ג. לקמן ס"ה תפ"ב סוף ס"א.
צט ברייתא שם. רמב"ם פ"ח ה"ו.
ק גמרא שם ותוס' ד"ה אלא אמר.
קא רשב"ם שם ד"ה אפילו.
קב ברייתא שם (הלל). ובזבח ע"ג, א (לא כהגדה השנייה מקובצת), ובידועלמי חלה פ"א ה"א (הלל הקון). ובנפסח ההגדה – רק הלל.
קג רש"י פסחים שם ד"ה שהיה. רשב"ם שם ד"ה מוכרן. תוס' קכ, א ד"ה באחרונה. רא"ש פ"י ס' ל"ה. מ"ז

הלכות פסח תעה

שצו

יכרך כזית מצה קכ"ג וכזית מרור ויאכלן ביחד וזכר למקדש כהלל קכ"ד ולא יכרך על כריכה זו קכ"ה לא ברכת המצה ולא ברכת המרור שמא הלכה כחבריו ואין בכריכה זו שום מצוה ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור משביך כבר קכ"ו ולכן צריך ליהדר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משביך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו קכ"ז לפי דעת הלל ואם עבר ושח אין צריך לחזור ולכרך על כריכה זו קכ"ח שמא הלכה כחבריו קכ"ט.

אבל אם עבר ושח בין הברכה להתחלת אכילת המצה או המרור צריך לחזור ולכרך אם שח בדבר שאינו מענין הסעודה ואפילו בדבר שהוא מענין הסעודה אין להשיח לכתחלה בין הברכה להתחלת האכילה קכ.

ויש נזהרין בזה שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משביך על אכילת מצה עד שיאכל האפיקומן כדי שתעלה ברכה זו גם לאכילת האפיקומן קכ"א והומרא יתירא הוא קכ"ב. נזהרין במדינות אלו לומר קודם אכילת כריכה זו כן עשה הלל בזמן שבית המקדש קיים קכ"ג היה כורך מצה ומרור כו' ואין מוכירין פסח קכ"ד אף שהלל היה כורך גם כזית פסח בכריכה זו קכ"ה מכל מקום כיון שאנו אומרים כן עשה ואנו אין לנו פסח לפיכך אין מוכירין אותו קכ"ו ומכל מקום המוכיר לא הפסיד קכ"ז.

י"ג המרור של כריכה זו אין צריך לטובלו בחרוסת קכ"ח שכבר קיים מצות חרוסת בטיבול מרור ראשון וגם אין לחוש לקפא שבמרור זה שאוכלו עם מצה בכריכה קכ"ט ויש חולקין על זה ואומרים קל שצריך לטובלו בחרוסת שהרי כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל היה מקיים מצות חרוסת במרור זה שבכריכה קכ"א שהרי לא היה אוכל מרור כלל קודם כריכה זו קכ"ב והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה קכ"ג אבל העיקר הוא כסברא השניה קכ"ד.

כ כריכה זו יש אומרים קכ"ה שאין צריך הסיכה כיון שאוכלין בה מרור ומרור אין צריך

קכד חזי סק"ג.
קכה כדלעיל ספ"ג.
קכו ח"י שם.
קכז ראה ט"ז סוף פ"ג. וז"ל בנוסח התעודה. וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ח כן עשה אות ג. טור בשם ראבי"ה סי' תקכה (ע' 166). רמ"א ס"א בשם יוש אומרים.
קכח הגהות מימוניות פ"ח אות ג, בשם הירושלמי.
קכט קל הש"י במחזור ויטרי ע' 282. רא"ש פ"י סי' כו. הגהות מימוניות שם בשם ר"ח. טור ושו"ע ס"א.
קלא רא"ש שם. הגהות מימוניות שם. פור. ט"ז סק"ג.
קלב הגהות מימוניות שם. ט"ז שם.
קלג רמ"א שם.
קלד רש"י בתשובה סי' פח. ב"ח ד"ה וכתב אבי העזרי. ט"ז שם. חז"י סק"א. פ"ד ח סי' א מר"ה ומ"ש ואוכלים ביחד. נודת שבת ס"ב, כן בשם מר"ל מפראג. וז"ל בסידור. וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה וישבול בחרושת, ובספר המנהגים – חב"ד ע' 41: רק החזרת ולא המצה, והמקדוקים בחזרות ממצה שהיה אין מובלג, ורק נתנין טעם חרוסת יבשה על החזרת ומנעוין אותה אח"כ ממנה.
קלה משמעות הרמב"ם פ"ז ה"ח. טור בשם אחי רבי יחיאל.

קג מהמצה השלישית, כדלעיל סי' תנח ס"ג. וז"ל בסידור.
קיד וגרא שם. טור ושו"ע ס"א.
קטו וגרא שם.
קטז ראה תוס' ק, א ר"ה באהרונה (לענין מצה). וראה פ"ח סי' א ר"ה ומ"ש כדי.
קצו טור בשם בעל המנהג הל' פסח סי' פג. ושו"ע שם. וראה גם לקמן סי' תפב ס"ב (כדי לפגור בברכה זו). ובסידור (במנהג): ויכוין לפגור גם כן אכילת הכריכה. וראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 40. לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה ויכרך (לכון גם במרור).
קצח ט"ז סק"ג. מ"א סק"ה. וראה גם ב"ח ר"ה ומ"ש וכתב עוד.
קצט ראה ט"ז שם.
קכ רמ"א ט"ז קטנן ס"ג. וראה גם לעיל שם ס"ג. סי' תלב ס"ג. לעיל סי' ה. לקמן סי' תקנב סוף ס"ג.
קכא שול"ה ריש מסכת פסחים שלו. ובסידור כתב שיש לכוין בברכת על אכילת מצה לפגור גם את האפיקומן (וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה לפגור. ספר המנהגים – חב"ד ע' 40).
קכב חז"י סק"ד.
קכג בנוסח התעודה: היה קיים. וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ח כן עשה.

הלכות פסח תעה

שצו

הסיבה ¹²⁷ ויש אומרים ¹²⁸ שצריכה הסיבה כיון שמצוה צריכה הסיבה ואף שכבר אכל מצוה בהסיבה מכל מקום כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל לא היה אוכל מצוה קודם כריכה זו ובמצוה שבכריכה זו הוא יוצא ידי חובתו וזוהי צריך להסב באכילתה לפיכך גם אנחנו צריכים להסב ¹²⁹ וכן עיקר ¹³⁰ כמו שנתבאר בסימן תע"ב ¹³¹ ומכל מקום בדיעבד ששכח ואכל בלא הסיבה יש לסמוך על סברא הראשונה ואין צריך לחזור ולאכול בהסיבה ¹³²:

כא המצוה והמרור שבכריכה זו צריך לבלוע אותה בבת אחת ¹³³ ולכתחלה יזהר לבלוע כל הכוית מצוה בבת אחת עם כל הכוית מרור כשהן מרוסקים בפיו ¹³⁴ אלא אם כן קשה עליו ¹³⁵ לבלוע ב' הזיתים בבת אחת שאז יכול לבלוע מעט מכוית זה ומעט מכוית זה בבת אחת ואח"כ יחזור ויבלע מעט מכוית זה ומעט מכוית זה בבת אחת עד שיאכל כל השני זיתים:

כב מי שאין לו שום ירקות לאכול כשיבול קודם אמירת ההגדה כי אם מיני ירקות שיוצאים בהם ידי חובת מרור יברך עליהם על אכילת מרור כשמטבילים בחומץ או כמו מלח קודם אמירת ההגדה ¹³⁶ ואין צריך לאכול מהם כוית ¹³⁷ ואח"כ אחר שאכל הכוית של אכילת מצוה ¹³⁸ יטביל כוית מרור בהרוסת ויאכלנו בלא ברכה ¹³⁹ שאי אפשר לו לברך על אכילה זו אשר קדשנו במצותיו וזונו על אכילת מרור כיון שכבר אכל ממנו קודם לכן ¹⁴⁰ ואף שמפסיק הרבה בין ברכת על אכילת מרור להכוית מרור שאוכל אחר המצוה אין בכך כלום כיון שמיד אחר הברכה טעם מעט מהמרור ¹⁴¹ הרי התחיל במצוה ואין כאן הפסק בין הברכה לתחילת עשיית המצוה ¹⁴².

ומכל מקום אפילו אכל כוית מרור או יותר כשיבול שקודם אמירת ההגדה אף על פי כן צריך לחזור ולאכול כוית אחר אכילת מצוה לפי שהאכילה הראשונה אינה אלא כדי להתמיה התינוקות ¹⁴³ ובאכילה השניה הוא שיוצא ידי חובת מרור שכך היא המצוה לכתחלה שלא לצאת ידי חובת מרור קודם שיוצא ידי חובת מצוה שנאמר ¹⁴⁴ על מצות ומרורים ¹⁴⁵:

כג וכשאוכל מהמרור קודם אמירת ההגדה יברך עליו בורא פרי האדמה קודם ברכת על אכילת מרור ¹⁴⁶ אם הוא ראוי לאכילה כשהוא חי כגון חזרת וכיוצא בה אבל אם אינו ראוי לאכילה כלל כשהוא חי כגון התמכא (שקורין קרין) וכיוצא בו אינו מברך עליו כי אם ברכת על אכילת מרור ¹⁴⁷:

כד וכל זה כשאי אפשר לו למצוא שאר ירקות אבל אם אפשר למצוא טוב לחזור

קמו פ"ח סי' תע"ג [סי' ד"ה פחות מכוית.

קמז תוס' שם ד"ה מתקוף.

קמח רב חסדא שם. מור וש"ע שם.

קמט רב חסדא שם.

קנ תוס' שם. וראה גם תוס' ק"ג, א ד"ה באחרונה.

קנא אלא באמצע המצוה, שאינו הפסק, כרע"ל סי' ט"ח וש"ג. וראה קובץ בינים תורה י"ז ע' ל"ד.

קנב גמרא קיד, ב.

קנג במדבר ט, יא.

קנד תוס' שם ד"ה זאת.

קנה רב חסדא קמו, רע"א. מור וש"ע סי' ט"ב.

קנו מ"א סק"י. וראה לעיל סי' ר"ה ס"א וש"ג.

קלו כרע"ל סי' ג.

קלז טור בשם בעל המנהג הל' פסח סי' פג. שו"ע סי' א.

קלח כ"י ד"ה כתב אחי. פ"ח סי' א ד"ה ונ"ש ואוכלם.

קלט פ"ח שם. וכ"כ בהגדה הצ"צ על הסידור.

קמ סוף ד.ר.

קמא פ"ח שם. וכ"ה לקמן סי' תע"ג מ"ד באכילת האפקומן.

קמב תרומת הדשן סי' קל"ט, ממשמעות הנמרא קמו, א.

קמג תרומת הדשן שם. מ"א סק"ח.

קמד מ"א שם. וכרע"ל ס"ד במרור.

קמה רב חסדא קטו, רע"א. מור וש"ע סי' ט"ב.

הלכות פסח תעה

שצח

אחריהם ^{קט} שלא יצטרך לברך על אכילת מרור כשמטבלו קודם אמירת ההגדה שיש מי שאומר ^{קט} שאין נכון לעשות כן (ועיין ביו"ד סי' רצ"א ^{קט} מה הם המיני ירקות):

כה בלע מצה ^{קט} ולא לעסח ^{קטא} יצא אף על פי שלא הרגיש מעם מצה בפיו ^{קטב} דכיון שנחנה גרונו ממנה ^{קטג} הרי זו נקראת אכילה ^{קטד} אבל לכתחלה צריך ללעסה עד שירגיש מעמה בפיו ^{קטה} אבל אם בלע מרור ^{קטו} ולא לעסו עד שירגיש מעם מרורתו בפיו ^{קטז} לא יצא שהתורה הקפידה למרר פיו של אוכל וזכר לומר את חייהם ^{קטז}:

כו בלע מצה ומרור כאחד אף על פי שלא יצא ידי חובת מרור יצא ידי חובת מצה ^{קטז} ולא אמרו שהמרור מבטל את מעם המצה ^{קע} אלא כשלועסן יחד ^{קעא} שאז הוא מרגיש מעמן בפיו ולכן מבטל מעם המרור שהוא מדברי סופרים את מעם המצה שהוא מן התורה אבל כשכולען בלי לעיסה שאין מרגיש מעמן כלל אין המרור מבטל את המצה:

כז ואפילו אם המרור כרוך סביב המצה ונמצא שהוא חוצץ בין המצה לבית הבלעיה אין בכך כלום ^{קעב} כיון ששניהם מיני מאכל הרי הן כמין אחד ומין במינו אינו חוצץ ^{קעג} אבל אם כרך המצה סביב ובלעה לא יצא ^{קעד} שהסיב שאינו מין מאכל חוצץ בין המצה לבית הבלעיה ^{קעה} ואין דרך אכילה בכך ^{קעו}:

כח אכל מצה בלא כוונה שלא נתכוין לצאת ידי חובתו באכילה זו יצא ^{קעו} ולא אמרו שכל המצות שעשאן שלא במתכוין דהיינו שלא נתכוין לצאת ידי חובתו בעשייה זו לא יצא ידי חובתו אלא במצות שאין בהן הנאת הגוף כלל כגון קריאת שמע (בסי' ס' ^{קעו}) ותקיעת שופר (בסי' תקפ"ט ^{קעז}) ונמילת לולב (בסי' תרנ"א ^{קעז}) וכיוצא בהן שכשלא נתכוין בעשייתן לשם מצוה לא קיים המצוה כלל שאינו אלא כמתעסק בעלמא ואין עשייתו נקראת עשיית מצוה אבל מצות התלויות באכילה כגון פסח מצה ומרור וכיוצא בהן כיון שיש בהן הנאה לגוף אף שלא נתכוין לצאת באכילה זו יצא ידי חובתו ^{קעא} שהרי על כרחו נהנה הגוף מאכילה והרי זו נקראת אכילה ונמצא שקיים מצות האכילה.

קע כדלעיל ס"ו.
קעא תוס' שם ד"ה ירי. מ"א סק"ג.
קעב רשב"ם שם מר"ה בלע מרור.
קעג פ"ח ס"ג, ע"פ כס"מ הל' שאר אבות הדמיונות פ"ה ה"ח. וכדלקמן סי' הקפוי סוף סמ"ו. סי' תרנא ס"ה.
קעד רבא ושם. מור וש"ע שם.
קעה פ"ח שם. וראה גם רשב"ם שם ד"ה רכין.
קעו ר"ן (בה, ב) ד"ה גרסי' (טור ו) ש"ע שם.
קעז ברייתא קיד, ב. מור וש"ע ס"ד.
קעח סעף ה.
קעט סעף ה.
קפ סוף סוף הסי' בשוע"ר לא הגיע לדינו, וראה מ"ז שם סק"ה ונ"א סק"ב.
קפא ראה ר"ן ר"ה (ה, ב) ד"ה לפיך. מ"ח הל' שופר פ"ב ה"ד. מ"א סק"ה. וכל"ה משמעות תוס' קמו, א מר"ה מתקן. וראה הערות לש"ע אדה"י.

קנז הגהות מינוניות פ"ח אות ס, ונ"א סק"ט, כרב אהא בריה רבא שם.
קנח רב הונא ושם קיד, טוע"כ. וראה גם לעיל סי' תעג סמ"ז.
קנט סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו, וראה מור וש"ע שם סמ"ז.
קס רבא קמו, ב. מור וש"ע ס"ג.
קסא רש"י ורשב"ם שם ד"ה בלע מצה. מור ולבוש ס"ג.
קסב ראה לעיל סי' ח המא סוף סק"ב.
קסג ראה חולין קג, ב. לבוש סוף ס"ג.
קסד רשב"ם שם. לבוש ס"ג ובהגדה שם. מ"ז סק"ט. וראה לעיל סי' קצא ס"ט.
קסה רשב"ם שם ד"ה בלע מצה. מ"א סק"א.
קסו רבא שם. מור וש"ע שם.
קסז מ"א סק"ב. מ"ז שם.
קסה רשב"ם שם ד"ה בלע מרור. מ"ז שם. וכדלעיל סי' תעג ס"ל.
קסט רבא ושם קמו, ב. מור וש"ע שם.

תב

הלכות פסח תעז

תעז דיני אכילת האפיקומן ובו י"א סעיפים:

א בזמן שביית המקדש היה קיים היו אוכלין הפסח בסוף כל הסעודה^א כדי שיהיה נאכל על השוכב^ב דהיינו שהפסח יהא גמר כל השביעה^ג כדי שיהיו נהנין באכילתו ותחשב להם^ד שאכילת כל הקדשים^ה צריך להיות דרך חשיבות וגדולה שנאמר^ו קרשי בני ישראל לך נתתם למשחה כלומר לגדולה^ז וחשיבות כדרך שהמלכים^ח והגדולים אוכלים:

ב ואין מפתירין אחר הפסח אפיקומן^ט כלומר שלא יהיו נפתרין מאכילת הפסח באפיקומן^י (פרוש אפיקומן כלומר הוציאו והביאו מזוגות ומאכלים על השולחן^{יא}) דהיינו שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו שום מין מזון ומאכל בעולם^{יב} שלא יעבור מעם הפסח מפוי^{יג} על ידי מעם אותו מאכל:

ג ועכשיו שאין לנו פסח צריך כל אחד^{יד} לאכול כוית^{טו} [מצה] וזכר לפסח^{טז} מלבד המצה שאכל לשם אכילת מצה וצריך לאכול כוית זה לאחר גמר כל הסעודה כמו הפסח^{יז} ולא יאכל אחריו שום מאכל^{יח} כמו אחר הפסח^{יט} וכוית זה נקרא אפיקומן^כ.

ולכתחלה טוב לאכול שני זיתים^{כא} אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח^{כב} ואם קשה עליו לאכול שני כויתים על כל פנים לא יפחות מזכויות^{כג}.

ד האפיקומן צריך לאכול בהסבה^{כד} ויש אומרים^{כה} שאין צריך ויש לסמוך על הברוהם לענין דיעבד^{כו} שאם שכח ואכלו בלא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול:

ה יש נהוגין ליטול האפיקומן כרוך במטפחת ומשלשלן אותו לאחוריהם על כתפיהם והולכין בבית כר' אמות ואומרים כך היו אבותינו הולכין משארתם צרות בשמלותם על שכמם^{כז} ואח"כ אוכלין אותו ובמדינות אלו אין נהגין כן^{כח} אלא מוציאין אותו מתחת המפה שהצניעוהו שם ואוכלין אותו^{כט}:

א רשב"ם קים, ב ר"ה כגון, רמב"ם פ"ח ה"ט.

ב ברייתא דף ע"ג א.

ג ראה רש"י סמ"ב ר"ה ובמענה. תב"ש שם, ובהל' קרבן פסח פ"ח ה"ג.

ד רש"י שם, ודף ע"ג רע"א ר"ה על השבע.

ה רשב"ם שם. וראה לק"ש ח"לא ע"י 58 הערה 44.

ו במדבר י"ח.

ז מופה מן, א וש"י.

ח מופה שם.

ט משנה קי"ט, ב.

י רשב"ם שם ר"ה מפתירין.

יא רש"י שם ר"ה וגוליא. רשב"ם שם ר"ה כגון. ספר הפרדס לרש"י הל' פסח.

יב שמואל שם. רמב"ם פ"ח ה"ט.

יג רשב"ם שם.

יד רש"י פ"א. וראה לעיל סי' נגח סי' שצריך כוית לכל אחד מנבני ביתו. וכ"ה בסדור: ויחלקו לכל בני ביתו

לכל אחר כוית.

טו רמב"ם פ"ו ה"א. פ"ו ה"ט. מור וש"ע שם.

טז רא"ש שם. מור וש"ע שם. וראה גם לעיל סי' תעג סל"ה.

יז רא"ש שם. מור וש"ע שם.

יח שמואל שם קי"ט, ב וכלישנא קמא. ר"ף (בן, א).

רמב"ם פ"ח ה"ט. רא"ש שם. מור וש"ע סי' תנח ס"א. וראה גם לקמן שם ס"א.

יט רא"ש שם.

כ ב"י סי' תנח ר"ה וזהו שכתב. וראה לבוש שם ס"א.

כא מהר"ד סדר הדגדה. דרכי משה ס"ק א. בי"ח ר"ה ומ"ש ויש אומרים. מ"ו ומ"א סק"א.

כב בי"ח שם. מ"א שם (לצאת גם לדעת רש"י ורשב"ם שם ר"ה אין מפתירין, שהוא זכר למצה הנאכלת עם

הפסח).

כג מהר"ל שם. דרכי משה שם. מ"ו ומ"א שם. ובסדור: ואח"כ יקה האפיקומן ויחלקו לכל בני ביתו לכל אחד

כוית. וראה לקטני מעמדים ומנהגים שם, שאם קשה לו לאכול שני זיתים ואוכל רק כוית אחד, עליו להתנות

שהוא זכר ע"פ הדעה שהלכה כמותה. וראה שלחן המלך

ד"ב ע"י קח הערה 5.

כד רא"ש פ"ו סי' כ. טור סי' תנח. שו"ע ס"א. וראה גם לעיל סי' תעב ס"ד. וכ"ה בסדור.

כה משמעות דמב"ם פ"ו ה"ח.

כו פ"ח ס"א. וכדלעיל סי' תנח ס"ב באכילת כרוך.

כז שמות יב, לד. ש"ת רש"י סי' פח. וראה לעיל סי' תעג סוף סל"ה.

כח ח"י סוף סק"א.

כט מור וש"ע ס"א. וכדלעיל שם.

הלכות פסח תעו

תג

ז צריך לזהר לאכול האפיקומן קודם חצות לילה? כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות?⁷² ולכתחלה טוב להקדים את עצמו לגמור את ההלל שאחר ברכת המזון קודם חצות?⁷³

ז אם שכח לאכול אפיקומן וזכר לאחר שנטל מים אחרונים או לאחר שאמר הב לן וניבך אף על פי שכבר הסיה דעתו מהאכילה וכשנמלך לאכול עוד צריך הוא לברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול כמו שנתבאר בסימן קע"ט⁷⁴ מכל מקום האפיקומן יאכל בלא המוציא⁷⁵ לפי שאין האפיקומן תלוי בדעתו כלל שבעל כרחו חייב לאכול לפיכך אף אם הסיה דעתו מהאכילה אין בכך כלום כיון שאין הדבר תלוי בדעתו⁷⁶ ויזהר ליטול ידיו בלא ברכה קודם אכילת האפיקומן כמו שנתבאר בסימן קע"ט⁷⁷:

ח ואם לא נזכר עד לאחר שבירך ברכת המזון קודם שבירך בורא פרי הגפן על הכוס יטול ידיו (ויברך על נטילת ידים⁷⁸) ויברך המוציא על האפיקומן⁷⁹ ויברך ברכת המזון ואח"כ יברך בורא פרי הגפן על הכוס⁸⁰.

ואם לא נזכר עד לאחר שבירך על הכוס ישתנו יטול ידיו ויברך המוציא על האפיקומן ואח"כ ברכת המזון בלא כוס⁸¹ שלא יהא כמוסוף על מנין הכוסות שתקנו הכמיו"ם⁸² (וטוב שמונו כוס קודם ברכת המזון ולא ישתנו מיד אחר ברכת המזון אלא יגמור עליו ההלל וההגדה ואח"כ ישתנו⁸³) ואף שיש אומרים⁸⁴ שכל ברכת המזון מעונה כוס לשתותו מיד אחר ברכת המזון⁸⁵ מכל מקום הרי עכשיו אין אנו נזהרים בכך כל ימות השנה ואנו מברכין לפעמים ברכת המזון בלא כוס לפי שאנו סומכין על האומרים⁸⁶ שברכת המזון אינה מעונה כוס כמו שנתבאר בס' קפ"ב⁸⁷:

ט וכן אם נזכר לאחר שהתחיל לגמור ההלל יגמור ההלל וההגדה וישתה הכוס ואח"כ יטול ידיו ויאכל האפיקומן ויברך ברכת המזון בלא כוס⁸⁸.

קנח ס"ב, ולקמן תפכ ס"ג, שאם אוכל פחות מכביצה, נוטל ידיו בלי ברכה.
לח ראבי"ה ס' תקכה (ע' 168). מור וש"ע ס"ב.
לט ב"ב ד"ה וי"ש רבנו בשם רמ"א ס"ב.
מ שול"ת הרשב"א ח"א ס' רלו. רבנו ירוחם נ"ה ח"ד (מד, א) בשם הראב"ד הרשב"א. מ"א סק"ד. ח"י סק"ד שכן המבטת האחרונים.
מא מ"א שם.

מב מר"ם חלאווה קימ, א. השולחן ח"ג שער ג. ח"א סוף סק"ז (בפירוש האי' שביד אפרים שם). ויתבאר לקמן במסוף המסוף.
מג דעה האי' דלעיל ס' קפב ס"א, וש"ג.
מד כדלעיל ס' רצג ס"ז וק"א שם סק"ד (ולא ידחה זאת לאחרי ההלל וההגדה כדלעיל במוסגר).

מה דעה האי' דלעיל ס' קפב ס"א, וש"ג.
מו מ"א. שכן נהגין עכשיו (שאין צריך לחזר אחריו, וביחוד אין צריך כוס כלל), וכיון שאין נזהרים בוה כל השנה אף עתה יברך בלא כוס (מ"א ס"ד), או לא ישתנו מיד (כדלעיל במוסגר).
מז הראב"ד בתמים דיעים ס' לב. שול"ת הרשב"א המיוחסת ס' רב. מ"מ פ"ח ה"ג. הובא ב"י שם.

ל רבא קב, ב. תוס' מגילה רנא, א ד"ה לאתווי. רא"ש פ"י ס' לה, שכן נהג ר"ת. מור וש"ע ס"א. וכ"ה בסודרו. וראה גם לעיל ס' תנח ס"ב. וראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 38, שכלל הסדר השני לא מוקדמים בכך. לא משנה ובחם נו, ב. רבי אלעזר בן עזריה כברייתא פסחים שם. רמב"ם הל' קירבן פסח פ"ח ה"ו.

לב הר"ף. שול"ת הרשב"א ח"א סוס"י תמה, ור"ן (כג, ב) ד"ה גרס"ה בשם ה"תוס' (אבל ראה תוס' מגילה שם). רמ"א ס"א. וראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 41, שאין מוקדקין בוה.
לג ס"ה (לענין נטול מים אחרונים). וראה שם ס"ב וע"ד (ב' דעות לענין אפור נזכר ברכת המזון, וספק ברכות להקל). וראה גם לעיל ס' רעא ס"ב.
לד מור בשם ה"ר פרץ, בהנהגות מ"ק ס' ריש (ע' רבב) אות ד. וש"ע ס"ב.
לה ראה מור שם בשם ה"ר פרץ. לבוש ס"ב. מ"א סק"ב.

לו ראה שם ס"ה, שכשצריך לברך המוציא משום היסח הדעת צריך לנ"י (וראה ס' קסר ס"ב הרינו בברכה), משא"כ כאן שאינו צריך לברך המוציא.
לז כדלעיל ס' קסר ס"ב (במקום שצריך לברך המוציא). וראה משנה ברורה שעה"צ ס"ק ט. וראה לעיל ס'

הלכות פסח תעזרתה

תה

לשמור מחימוץ לשם מצת מצוה³⁰ מכל מקום כל ספק דברי סופרים להקל³¹ ואם יש לו ג' מצות מצוה לליל ב' יעבור חתיכה מהאמצעות ויאכל בליל א' (עיי' ס' תנ"ח³²):
יא הנהגין לנקוב חתיכת אפיקומן ולתלותה אין בזה איסור משום נוקב ביו"ט³³ לפי שאיסור עשיית נקב אפילו בשבת אינו שייך באוכלין אלא בעצים ואבנים ומתכות וכיוצא בהם³⁴ (משאר דברים הראויים לעשות מהן כלים עיין ס' שי"ד³⁵):

תעץ שלא לאכול אחר אכילת אפיקומן ובו ו' סעיפים:

א אחר אכילת אפיקומן אסור לאכול שום מאכל בעולם³⁶ הוץ ממצה שמורה³⁷ משעת קצירה או משעת לישה³⁸ כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה³⁹ שמורה⁴⁰ של האפיקומן על ידי טעם אותו מאכל כמו שנתבאר בס' תע"ז.

אבל מותר לשתות כל המשקין⁴¹ שאינן משכרין (אבל משקין המשכרין אסור לשתות ממעם שיתבאר בס' תפ"א⁴²) לפי שטעם השתיה אינו מעביר את טעם האכילה מפיו.

ויש חולקין על זה ואומרים⁴³ שטעם כל המשקין מבטל מפיו את טעם מצה שמורה של אפיקומן הוץ ממים וכיוצא בהם כמו שיתבאר בס' תפ"א⁴⁴ ויש לחוש לדבריהם אם לא לצורך גדול⁴⁵:

ב לא יאכל האפיקומן בשני מקומות⁴⁶ ואפילו בחדר אחד לא יאכלנו בב' שולחנות⁴⁷ מקצתו בשולחן זה ומקצתו בשולחן זה לפי שהאפיקומן הוא זכר לפסח⁴⁸ ואסור לאכול מן הפסח בשני מקומות שנאמר⁴⁹ בבית אחד יאכל:

ג מי שישן באמצע אכילת האפיקומן וניער משנתו אסור לו להזדרז ולאכול עוד מן האפיקומן⁵⁰ אפילו לא אבל עדיין כזית⁵¹ לפי שהשינה חשובה הפסק בין אכילה לאכילה וכשאוכל אחר השינה הרי הוא כאוכל במקום אחר שלא במקום הראשון⁵² ואסור לאכול האפיקומן בשני מקומות⁵³:

ח הרב רבנו יונה. הובא ברא"ש פ"א ס' לג, ובמור ס' תפא.
 ט סעיף א.

י דר"ף (בן א). רא"ש שם, ממשנות רב יוסף טוב עלם. מור בשם הגאונים. רמ"א ס' תפא ס"א. מ"א כאן סק"א. וראה לקוטי מענים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויהר. שלחן המלך ח"ב ק"ע קט הערה 1.

יא ס"א. ובמור: ויהר שלא ישתה אחר האפיקומן. וראה לקוטי מענים ומנהגים להגש"פ ד"ה שלא ישתה. דמסתיתת דבריו משמע שמכל שתיה ויהר ואפילו ממים. וראה שם ד"ה ויהר (הא).

יב וכ"ה לקמן שם.
 יג רשב"ם קב, א ד"ה ישנו. רא"ש פ"א ס' לז (וראה קרבן תנאול שם אות ח). מור. רמ"א ס"א.

יד ח"א סק"ב.
 טו כדלעיל ס' תעו ס"ג.

טז שנות יב, מן רבי יהודה בברייתא פו, א.

יז עובדא דרבה קב, ב. כפידוש רשב"ם שם ד"ה הנה. רמב"ם פ"ה הי"ד. שו"ע ורמ"א ס"ב.

יח חמשתות דמ"א שם ואחרונים. וראה גם לקמן ס' תעט ס"ה.

יט רשב"ם קב, א ד"ה ישנו. מור. לבוש ס"ב. מ"א סק"ב כ כדלעיל ס"ב.

סב כדלעיל שם סמ"ו וס' תם ס"א. וראה מהר"ל הל אפית המצות (ע' סמ), הובא במ"א ס"י תנ"ס סק"א (שמעם זה מוב שיראל בר רעת יתעסק בכל התיקונים של כל המצות). לעיל שם ס"ב (שעכ"פ הדיקור מקילים בקצת נגדול עונד על גביו).

סג ביצה ג, ב. ודינו אפיקומן שהוא מד"ם, כדלעיל ס"ג וראה גם לעיל ס' תעו ס"א.

סד סעיף יב (שהאמצעות אינה צריכה להיות שלימה מעיקר הדין).

סה ח"א ס' תק סק"ג. ח"י סוף סק"ג. וראה גם לקמן שם ס"א.

סו ראה רמב"ם הל' שבת פ"א ה"ג.
 סז ס"ב. וראה לעיל ס' שכח ס"ב.

סימני תעו

א שמואל קיט, ב. מור שו"ע ס"א.

ב משמעות דרא"ש פ"א ס' לה. וראה נשעי גבראל פסח ח"ג ע' תלה.

ג כדלעיל ס' תעו ס"ג.

ד נגורא שם רשב"ם ד"ה אין מפורין.

ה רא"ש שם תעו וראה גם לקמן ס' תעט סעי' א"ג.

ו לבוש ס"א.

ז ס"ב וס"ג.

תכו הלכות פסח תפמ

תפמ סדר תפלת ליל שני של פסח וספירת העומר וכו' ל' סעיפים:

א מצות^א עשה מן התורה^ב שיספין^ג כל אחד מישראל^ד שבעה שבועות ימים^ה מיום הבאת קרבן העומר שנאמר^ו וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה ואומרו^ז שבעה שבועות תספר לך וגו' ודרשו חכמים^ח תספר לך יכול בבית דין כמו בוובל שסופרין בבית דין^ט שבע שבתות שנים ומקדשין שנת החמשים ליובל^י תלמוד לומר וספרתם לכם כדי לספרה לכל אחד ואחד ואין הציבור או שליח צבור יכולים לספור בעד כולם^{יא} אף אם אחד מצוה לחבירו שיספור בשבילו ועשאו שליח לכך אינו יוצא ידי חובתו כשלא שמע הספירה מפי חבירו^{יב}.

אבל אם הוא בעצמו שמע הספירה מפי חבירו^{יג} אם נתכוין לצאת ידי חובתו בשמיעה זו וגם חבירו המשמע נתכוין להוציא^{יד} יצא ידי חובתו מן התורה שהשמע הוא כאומר^{טו} והוא ששמע מפי המחויב במצוה זו^{טז} ויש חולקין על זה ואומרים^{יז} שצריך שתהא ספירה לכל אחד ואחד ממש שכל אחד יספור בעצמו ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שלא לסמוך על שמיעת הספירה מהש"ץ^{יח}.

אבל הברכה יכול לשמוע מהש"ץ לכתחלה אף אם הוא יודע לברך בעצמו^{יט} שעשרה שעושים מצוה בבת אחת יכול אחד מהן לברך בשביל כולם^כ כמו שנתבאר בסיומן ח"כ^{כא} ואחר ששמע הברכה יספור^{כב} מיד^{כג}.

ב נשים ועבדים פטורים ממצוה זו^{כד} מפני שהוא מצוה עשה שהזמן גרמא^{כה} ובמקצת מדינות שמו הנשים מצוה זו עליהם חובה^{כו} ואין חשש איסור במה שהן ממכרות עליה אף שהם פטורות ממנה עיין סי' י"ז^{כז}.

ומצוה זו נוהגת בארץ ובחול^{כח} בפני הבית ושלא בפני הבית^{כט} ויש אומרים^ל שבזמן

א לכלולת סי' זה - ראה דברי נתיבי א"ח ספג. ב. רמב"ם הל' תמירין ומוספין פ"ז הל"ב. וראה לקמן סוף סי' ב (שהעיקר בדומן הזה הוא מדברי סופרים). לק"ש הל"ח ע' 16 הערה 56. התועודיות תנש"א ח"ג ע' 100. ג ברייתא מנחות סה. ב. רמב"ם שם הכ"ד. מור ושולע סי"א. ד ר"ף (ב. ב.) ר"ש פ"ו סי' מ. כלומר, ולא שנים כבויבל. וראה לקמן סי' ה ויקרא כג. מו. ו דברים פג. מ. ז ספרי פיסקא קלו. ח ספרא בהר פירשה ב. תוס' מנחות שם ד"ה וספרתם. ה שפיר שם. מנחות שם. לבוש סי"א. מ"ז ומ"א סק"ב פ"ח שם. יא אגודה מנחות סי' לב (ולא שליח צבור). ח"י סק"ד. יב פ"ח שם, בפירוש דברי הר"ן (ר, א) ד"ה ואיכא. יג ש"ת הושב"א ח"א סי' תנח. ב"י ד"ה כתב הרשב"א. מ"א סק"ב. פ"ח שם. יד פ"ח שם. וברע"ל סי' ריג סי' ס"ד (לענין ברכות) וש"נ וראה לעיל שם, ולקמן סי' ב, שלמד מצות אין צריכות כוונה, ויצא אף כשעושים לא התכוונו. טו מוכה לח, ב. מ"א שם. פ"ח שם. וברע"ל סי' ח סי"א (במדבר, כעונה, כמנריך) וש"נ. וראה לקמן

סי' ב. ש"ת משנת הלכות ח"ג סי' י. טז ראה ר"ה כג, א. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. פ"ח סי' ר"ה נשאלת. יז לבוש סי"א. ח"י סק"ד. יח פ"ח סי"א שם (בתחילת דבריו). יט ש"ת הרשב"א ח"א סי' קגו. מ"א שם. כ תוספתא ברכות פ"ו הל"ב (עשרה). כא סי"א (ולא נזכר עשרה). וראה גם סי' ריג סי' כב רשב"א שם. כג ראה גם לעיל סי' תלכ סי"ח. ואם הפסיק בינתיים בדבור - ראה לעיל שם סי'. כד רמב"ם הל' תמירין ומוספין פ"ז הכ"ד. מ"א סוף סק"א. וראה גם זכר ח"ב קפג, א. ח"ג צג, ב (רע"ג). כה כסף משנה שם. מ"א שם. כו מ"א שם. וראה מנחת חינוך מצוה שו. לק"ש ח"ז ע' 280 הערה 9. הפ"ז ע' 219. שלחן המלך ח"ב ע' קצו הערה 9. לקמן סי' תצג סוף סי"ט. כז סי"ג. וראה לעיל סי' רצו סוף סי"ט וק"א סק"ג. כח רמב"ם שם. ראב"ה סי' תקכו (ע' 176). הובא במדרכי מגילה רמז תתג. מור. וראה ב"י ד"ה וכתב עוד אבי העזרי. כט תוס' מנחות מ, א ד"ה ובר. ד"ש פסחים פ"ו סי' מ במסופ. ר"ן שם (כה, א) דבור הא' בשם רוב הגמפרשים. ב"י ד"ה ומ"ש וזמן.

הלכות פסח תפ"ט

תכו

הזה שאין בית המקדש קיים ואין מקריבין העומר? אין מצוה זו נוהגת כלל מדברי תורה אלא מדברי סופרים שתיקנו זכר למקדש⁷² וכן עיקר⁷³ ומכל מקום כל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה⁷⁴ ואין חילוק בנייהם אלא בדברים שיתבאר⁷⁵:

ג. זמן הקרבת העומר הוא כמ"ז בניסן שנאמר⁷⁶ ממחרת השבת יניפנו וגו' וקבלו חכמים⁷⁷ שזה הוא ממחרת יום טוב הראשון של פסח ומיום זה עצמו מתחילין לספור ולא מיום שלאחריו⁷⁸ שנאמר⁷⁹ מהחל הרמש בקמה תחל לספור וגו' הא למדת שזמן הספירה הוא בזמן ראשית הקצירה והיינו בזמן קצירת העומר⁸⁰ וקצירתו הוא קודם הבאתו ולא אח"כ⁸¹.

ואי אפשר להתחיל הספירה ביום הבאתו ממש (ואין העומר קרב אלא ביום ממש⁸²) שנאמר⁸³ תמימות תהינה ואין אתה מוצא תמימות אלא כשמתחיל לספור בערב והיינו שמתחיל הוא לספור יום הראשון בליל ט"ז קודם אור הבוקר⁸⁴ והוא הדין ספירת שאר הימים שאינה אלא בלילה שמן הסתם ספירת כל הימים הם שוין.

וכל הלילה כשר לספירת העומר שאם שכח ולא ספר בתחלת הלילה ונזכר קודם שעלה עמוד השחר חייב לספור⁸⁵ אבל לכתחלה מצוה מן המובחר לספור בתחלת הלילה מיד אחר תפלת ערבית⁸⁶.

וקודם שיספור בלילה צריך לברך⁸⁷ כדרך שמברכין על כל המצות בין של תורה בין של דברי סופרים.

אבל אם שכח לספור בלילה ונזכר ביום יספור בלא ברכה⁸⁸ לפי שיש אומרים⁸⁹ שאם לא נקצר העומר בלילה קוצרין אותו ביום ולפיכך אם שכח או הויד⁹⁰ ולא ספר בלילה חייב לספור ביום ולברך⁹¹ ויש חולקין על זה⁹² לפיכך יספור בלא ברכה שספק ברכות להקל:

ד. הספירה⁹³ צריך לברך⁹⁴ מעומד שנאמר⁹⁵ בקמה ודרשו חכמים⁹⁶ אל תקרא בקמה

ל ר"ן שם.
לא אומרו מנחות שם.
לב ב"י שם ושם. משמעות ש"ע ס"ז (ראה באר הגולה שם).
לג ראה פסחים קמ"ג, ב. ושל"נ. וראה גם לקמן ס"ג.
לד לקמן סעי' ג, יב, ג.
לה ויקרא כג, יא.
לו ספרא אמור פרשה י, מנחות סה, ב. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז ה"א.
לז ברייתא מנחות טו, א. רש"י שם ד"ה מיום.
לח דברים מז, ט.
לט רש"י עה"ת דברים שם.
מ רש"י מנחות שם ד"ה תלמוד לומר וד"ה קצירה ומפירה בלילה.
מא ברייתא שם.
מב ויקרא כג, מז. ברייתא שם.
מג ראה דברי נחמיה שם.
מד מור וש"ע ס"א, ממשנה מגילה כ, ב. וראה הגהת ה"צ' בסידורו (סדר ספירת העומר) דמשמע שלכתחילה יש לספור קודם הצות לילה. וראה ס' ספירת העומר (הקו) ע' גא הערה ג.
מה טור וש"ע שם. וכ"ה בסדרו. וראה לקמן סמ"ז וס"ג.
מו רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז ה"ה. מור וש"ע שם. וראה הע"ב תתנן ע' 32.

מז תוס' מגילה שם ד"ה כל הלילה. מנחות שם ס, א. רא"ש פסחים פ"י ס' מא. מור וש"ע ס"ג. וכ"ה בסדרו.
מח משנה מנחות עא, א (שקוצר ביום).
מט ראה דברי נחמיה שם.
נ בה"ג הל' עצרת (ל, ד) שמפיר ביום ומברך. וראה תוס' ורא"ש שם. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז ה"כ"ג.
נא משנה מגילה כ, ב. תוס' מגילה שם ומנחות שם בשם ר"ת (דהעיקר כסתמא המגילה).
נב (מנחות טו). מדרש תנאים לדרים מז, מ. מדרש לקח מוב עה"פ ומפרתם (ויקרא כג, מז). הר"ץ גיאת ח"ב (ע' קח). רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז ה"כ"ג. יראים השלם סמ"י רסא. רא"ש פסחים פ"ז סמ"י מא. מור וש"ע ס"א. וראה לעיל ס' ח ס"ד (שמבאין לומרם לעשיפת ציצית). לקמן ס' ח תקפה ס"א (שמבאין לומרם לתקיעת שופר, ושלפיכך לא יסמך על שום דבר בענין שאם יגמול אותו דבר שמכך עליו היה נופל, שאין זו עמידה אלא סמיכה).
נג כ"ה הלשון במדרש תנאים שם, ובר"ץ גיאת ויראים ורא"ש שם. וראה לעיל ס' ח ס"ג (כל ברכות המצות צריך להיות מעומד). מתנה יוסף (ציצית) ס' ב. הע"ב תשעו ע' 100.
נד דברים מז, ט.
נה מדרש שם ושם. יראים ורא"ש שם.

הלכות פסח תפמי

תכה

אלא בקומה תחל לספור ומכל מקום אם מנה מיושב יצא¹⁰ לפי שדרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא¹¹:

ה' מן התורה צריך למנות הימים וגם השבועות¹² שנאמר¹³ תספרו המשים יום כלומר עד המשים¹⁴ ואומר¹⁵ שבעה שבועות תספר לך כיצד יספור שניהם כשמגיע לשבעה ימים יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד וכשמגיע ליום ארבעה עשר יאמר היום ארבעה עשר יום שהם שני שבועות וכן בשאר כל סוף שבוע ושבעה¹⁶ ואם לא עשה כן לא יצא ידי חובתו מן התורה¹⁷:

ז אבל בימים שבין כל שבוע ושבעה דהיינו מיום ח' עד יום ו'ג ועד בכלל ומיום ט"ו עד יום עשרים וכן הימים שבין שאר השבועות יש אומרים¹⁸ שאין צריך למנות בהן השבועות אלא הימים בלבד כגון ביום ח' יאמר היום שמונה ימים ואין צריך לומר שהם שבוע אחד ויום אחד ויש אומרים¹⁹ להיפוך ביום ח' יאמר היום שבוע אחד ויום אחד וביום ט"ו יאמר היום כ' שבועות ויום אחד ויש אומרים²⁰ שצריך לומר בהם סכום הימים והשבועות כגון ביום ח' יאמר שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד וכן בשאר כל הימים צריך לומר סכום כל הימים והשבועות ומנין הימים העודפים על השבוע וכן נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל²¹ ואין לשנות.

ומכל מקום אם טעה ומנה כאחת מב' הספירות (הראשונות²²) בימים שבאמצע השבועות אין צריך לחזור ולספור בזמן הזה שהספירה מדבריו סופרים²³ ואף בימים שהם סופי השבועות כגון יום ו' וי"ד וכיוצא בהם אם טעה ולא מנה אלא הימים בלבד ולא הזכיר השבועות כלל יש אומרים²⁴ שאין צריך לחזור ולספור בזמן הזה שהספירה אינה אלא זכר וכיון שספר הימים יצא²⁵.

אבל אם ספר שבועות בלבד כגון שאמר היום שבוע אחד או שני שבועות ולא הזכיר מנין הימים צריך לחזור ולספור²⁶ לפי שעיקר הספירה הוא מנין הימים²⁷ שבמנין הימים בלבד יכולין לספור כל המ"ט יום אבל במנין השבועות בלבד בלא הזכרת שום מנין ימים אי אפשר לספור אלא הימים שהם סופי השבועות.

ויש אומרים²⁸ שאף אם מנה הימים לבד צריך לחזור ולספור שכל מה שתקנו חכמים תקנו בעין של תורה²⁹ ויש לחוש לדבריהם לחזור ולספור בלא ברכה³⁰:

10 רמב"ם שם. מ"א סק"ג. וראה גם לקמן שם.

11 כס"מ שם. וראה גם לקמן שם.

12 אביו שם מנחות כו, א. מור וש"ע ס"א.

13 ויקרא כג, ט. הניגה ה, ב. בבוש ס"א.

14 ט' תוס' מנחות סה, ב. ד"ה כתוב. רא"ש פסחים פ"י ס' מ.

15 דברים מז, ט. חגיגה שם. בבוש שם.

16 יראים השלם סוף¹⁷, רמ"א, בשם רבנו אפרים. ראב"ה

ס' תקנו (ע' 177). מרדכי מגילה ס' תתג. בעל

התמורה ור"ן סוף פסחים.

17 ובזמן הזה שהוא מורכב – ראה לקמן ס"ג.

18 ראב"ה שם בשם בתשובות מצאתי. הובא במרדכי

שם ובמורה. בעל התמורה ור"ן שם.

19 יראים שם, בשם רבנו אפרים. ראב"ה שם, בשם יש

מרבותי, הובא במרדכי שם ובמורה.

10 יראים ור"ן שם. ש"ת הרא"ש כלל כו ס' יג. סוד וש"ע ס"א.

11 יראים ורא"ש ור"ן שם. מור.

12 שמונה כאחת מב' הדעות הראשונות דלעיל.

13 עיי' מ"א סק"ד. חיי סק"ח. פרי"ח שם (דלא פליג אלא על סופי שבועות).

14 כנסת הגדולה הנהיג ב"י מ"א שם.

15 כדעת אמיר במנחות שם.

16 ח"י שם. אליה זומא סק"ב, בשם רבנו ירוחם נתיב ה

ח"ד (מר, ג).

17 ראה רבנו ירוחם שם, שרק מנין הימים הוא מתהורה.

18 ש"ת הר"ש הק"ו א"ח ס' ה. פרי"ח שם.

19 כדלעיל ס"ב.

20 עו' עולות שבת סוף ס"ק א. באר היטב סק"ג. וראה פעמי

יעקב כפ' ע' כה.

הלכות פסח תפ"ט

תכט

ז אם ספר באותיות א"ב שאמר היום יום אלף או יום ב' או ג' ימים יש אומרים^{טז} שיצא ידי חובתו ויש אומרים^{טז} שלא יצא ויש לחוש לדבריהם לחזור ולספור בלא ברכה^{טז}.

אם לא אמר היום אלא מנה סתם כך וכך ימים לעומר לא יצא ידי חובתו^{טז} וצריך לחזור ולספור בברכה רביון שאמר כך וכך ימים הרי לא ספר את עצם היום הזה שהוא עומד בו והתורה אמרה^{טז} תספרו חמישים יום שתספור היום עצמו שיאמר היום כך וכך.

אבל אם אמר היום כך וכך ולא אמר לעומר יצא^{טז} שמעיקר הדין אין צריך לומר כלל לעומר אלא שנהגו כך לבאר יפה^{טז} בספירה לאיזה דבר סופרים ואין זה מעכב כלל בדעיכה ויש נוהגין לומר בעומר^{טז} ואין לשבש שום נוסח כי שניהם נכונים^{טז} (ויש נוהגין מטעם הירודע להם^{טז} לומר לעומר אחר מנין הימים קודם מנין השבועות כגון היום שמונה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד):

ח הדין צחות לשון הקודש לומר ימים לשון רבים משנים ועד עשרה ועד בכלל אבל מאחד עשר ואילך יאמר יום לשון יחיד^{טז} וטוב לומר מנין המועט קודם מנין המרובה כגון אחד ועשרים ולא עשרים ואחד כמה דברים אומרים במדינות אלו שדרך לספור מנין המועט קודם אבל במקומות שדרך לספור מנין המרובה קודם יכול לומר גם בספירה כמנהג מקומו^{טז}:

טז שבוע הוא לשון זכר^{טז} ולכן יאמר שבוע אחד ולא אחת^{טז} ובשבוע השני יאמר שני^{טז} ולא שתי ובשבוע השלישי יאמר שלשה ולא שלש וכן בשאר השבועות:

י מותר לספור בכל לשון שמכין אבל אם אינו מכין הלשון שסופר בו אפילו ספר בלשון הקודש אם אינו מכינו לא יצא רביון שאינו יודע המנין אין זו ספירה כלל^{טז}:

יא אחר הספירה נוהגין לומר יהי רצון שיבנה בית המקדש כו' לפי שעכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש ואין בספירה זו עשיית מצוה כלל^{טז} שהמצוה הוא לספור לעומר ועכשיו אין לנו עומר לספור לו אלא שהכמים תקנו לספור זכר למקדש^{טז} לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתקונה^{טז} (ויש נוהגין מטעם הירודע להם לומר אחר כך מוזמר^{טז} אלהים יחנונו ויברכנו^{טז} ואנא כבח ורבונו של עולם^{טז}):

טז ש"ת הר"ש הלוי שם. כנסת הגדולה שם.

טז פ"ח שם.

טז ע"ט ונולת שבת מ"א. חק יעקב שם.

טז פ ט"ז סק"ו. מ"א סק"ט. וראה גם לקמן סוף ס"ד.

טז פ"א ויקרא כג. טז.

טז פ"ב ו"א סק"ו.

טז פ"ג ש"ת הדומ"ב מ"א ס' תנו. ב"י ד"ה כתב הרשב"א. לבוש ס"א.

טז פ"ד ד"ח מ"א. ט"ז סק"ג. מ"א שם.

טז פ"ה חק יעקב סק"ט. אלה רבה סק"ו. ובסידור הנוסח לעומר. וראה לק"ש ח"ג ע' 1002.

טז פ"ו סידור הארז"ל וסידור יעב"ן. אבל בסידור הנוסח לומר לעומר בסוף הספירה.

טז פ"ז שבלי הלקט ס' רלד. ח"י סק"י.

טז פ"ח מ"א סק"ה. ח"י שם, בשם ש"ת אמונת שמואל ס' פ"ט, ממנרא יומא נה, א.

טז פ"ט רש"י על התורה בראשית כג. כו. לבוש ס"א. מ"ז

טז סק"ד. מ"א סק"ה. פ"ח מ"א ד"ה יראה לי.

טז צ מ"ז שם. פ"ח שם.

טז צ"א לבוש שם.

טז צ"ב מ"א סוף סק"ב. וראה לק"ש כב ע' 118.

טז צ"ג תוס' מגילה כ, ב מורה כלל. ב"ח סוף סוף הסי' ח"י סק"א. ובסידור הנוסח: הירמין הוא יהודי לנו עבודת

בית המקדש למקומו במהרה בימינו אמן סלה (וכ"ה באבורהם סדר ספירת העומר, ובכמה סידורים). וראה תורת מנחם תנש"א ח"ג ע' 87 הערה 80.

טז צ"ד כוללע"ל ס"ב.

טז צ"ה ראה לק"ש ח"ח ע' 11 ואלך ובערות 56-55. שלחן הפתק ח"ב ע' קי.

טז צ"ו תהלים סו.

טז צ"ז סוף סוף סק"ה. ח"י סק"א.

טז צ"ח פרי עין חיים. סידור הארז"ל. וכ"ה בסידור.

תל הלבנות פסח תפט

יב יש אומרים⁹³ שמותר לברך ולספור בבין השמשות אף על פי שהוא ספק לילה וספק יום⁹⁴ העבר ואם כן היאך יאמר היום שני ימים שמא עדיין הוא יום ראשון מכל מקום כיון שהספירה בזמן הזה מדברי סופרים ספק דברי סופרים להקל ויש חולקין על זה ואומרים⁹⁵ שלכתחלה אין להכניס עצמו לידי ספק אפילו מדברי סופרים ואין לספור עד צאת הכוכבים שהוא לילה ודאי וכן עושין המדקדקים וכן ראוי לכל אדם לעשות⁹⁶ ומכל מקום המנהג ההמון עכשיו כסברא הראשונה לספור בבין השמשות⁹⁷.

ומי שרוצה לדרקק לספור בצאת הכוכבים והוא מתפלל ערבית מבעוד יום עם צבור המתפללין ערבית⁹⁸ עם סמוך לחשיכה וסופרים בבין השמשות⁹⁹ טוב שיספור עמהם בלא ברכה והחשוב בדעתו¹⁰⁰ אם אשכח לספור בלילה הריני סומך על ספירה זו לצאת בה ידי חובתי ואם לא אשכח בלילה הרי דעתי עכשיו שלא לצאת בספירה זו שאף להאומרים¹⁰¹ שמצות אין צריכות כוונה לצאת בהן ידי חובתו מכל מקום כשמכוין בפירוש שלא לצאת בהן ידי חובתו בודאי אינו יוצא בעל כרחו¹⁰² ולפיכך כשיזכור בלילה יספור בברכה¹⁰³.

אבל אם לא התנה בדעתו בפירוש שלא לצאת בספירה זו כשיזכור בלילה אלא ספר סתם¹⁰⁴ אף שלא בירך עכשיו וגם לא ענה אמן אחר ברכת הציבור לא יברך כשיספור בלילה שמא היה כבר לילה כשספר בבין השמשות וכבר יצא ידי חובתו להאומרים שמצות אין צריכות כוונה ואף להאומרים שמצות צריכות כוונה מכל מקום הספירה בזמן הזה מדברי סופרים¹⁰⁵ ויש אומרים שמצות מדברי סופרים לדברי הכל אין צריכות כוונה כמו שנתבאר בס"י תע"ה קי"ב.

ואפילו לא ספר עמהם כלל אלא ששמע הספירה מן אחד (1)מן הציבור שספרו ולא נתכוין כלל להוציאן וגם הוא לא נתכוין לצאת בשמיעה זו אלא שמע לפי תומו לא יברך כשיספור בלילה¹⁰⁶ שהשומע כעונה ואפילו אם היה מחשב אין אני מתכוין לצאת בספירה זו אין זה כלום להאומרים שמצות אין צריכות כוונה כלל אלא אם כן מחשב אני מתכוין שלא לצאת בה¹⁰⁷.

וכל זה הוא בבין השמשות אבל קודם בין השמשות אין מנהג כלל לספור אפילו בערב שבת שמקדימין לגמור תפלת ערבית בציבור בבית הכנסת קודם בין השמשות אין הציבור סופרין כלל בבית הכנסת¹⁰⁸ אלא כל אחד סופר בביתו כשיגיע הזמן.

ואם מעונו ביום המעונן ובירכו וספרו ואחר כך נתפורו העבים וגודע שהיה קודם בין

צט"ב סבא הא' בתום מנחת סו, א רד"ה זכר. סמ"ג מ"ע ר (רכ, ב) בשם הרשב"א. רא"ש פ"י סי' מ. מור.
 ק כוללעל סי' רסא סי' ושי"ג.
 קא מסקנת התוס' שם. ר"ן פסחים (בה, א) רבנן הא'.
 כ"י ד"ה ומ"ש וזמן. ט"ז סק"ה. וראה גם לעיל סי' רנב קו"א סוף סק"ה.
 קב שו"ת דרישב"א ח"א סי' קנה. שו"ע סי' ב.
 קג כ"ח ריש הסי'. ח"י סק"ב.
 קד אבודרהם סדר ספירת העומר, בשם מהר"ם יושרי.
 קה ע"ז 130. שו"ע סי' ב.
 קו לבוש סי' ג. ט"ז סק"ה.
 קו אבודרהם ולבוש שם (אמר). ט"ז שם (דעתו).

קז כוללעל סי' ס ס"ה.
 קח רמ"א ולבוש שם. מ"א סק"ה. ח"י סק"ה.
 קט שו"ע רמ"א שם.
 קי לבוש שם. מ"א שם.
 קיא כוללעל סי' ב.
 קיב סמ"ג. וש"י.
 קיג משמעות שו"ת דרישב"א ח"א סי' תגה. הובא ב"י סו"ה. כתב הדרי"א. וכוללעל סי' ריג. מ"ד (במסוגר) וש"י. וראה לעיל סוף סי' א. דברי נהמה שם סי' ב. אות מ.
 קיד ראה לעיל סי' ו ס"ב. סי' רצו. לקמן סי' י.
 קטו שו"ת רש"י סי' ג. ב"ח ריש הסי'. ח"י סק"ב.

הלכות פסח תפ"ט

תלא

השמשות צריכין לחזור ולספור^{קכ} אבל לא יברך שנית אם כשספרו היה מפלג המנחה ואילך^{קכ} שהרי מנהג העולם לקרות קריאת שמע של ערבית מפלג המנחה ואילך לפי שסומכין על האומרים^{קכ} שמפלג המנחה ואילך כשם שהוא כלילה לענין תפלת ערבית לרבי יהודה^{קכ} כך הוא כלילה לענין קריאת שמע של ערבית וא"כ הוא הדין שהוא כלילה לענין ספירת העומר לרבי יהודה לפי דבריהם^{קכ} ומכל מקום צריכין לחזור ולספור כשיגיע הזמן לפי שהעיקר בהאומרים^{קכ} שמפלג המנחה אינו חשוב כלילה אפילו לרבי יהודה אלא לענין תפלה בלבד אבל לא לענין שאר דברים שמצותם כלילה כמו שנתבאר בסימן רל"ה^{קכ}:

יג. אבל המדקדקים לספור בצאת הכוכבים שמעו ביום המעונן וספרו בבין השמשות אין צריך לחזור ולספור כלל בצאת הכוכבים מעיקר הדין אפילו בלא ברכה לפי שכבר יצא ידי חובתו^{קכ} לגמרי מעיקר הדין כמה שספרו בבין השמשות שהוא ספק לילה וספק דברי סופרים להקל^{קכ} (ומכל מקום כדי לחוש לרבי האומרים^{קכ} שספירה בזמן הזה מן התורה טוב להם שיחזרו לספור בצאת הכוכבים בלא ברכה^{קכ}):

יד. מי ששואל אותו חבירו בבין השמשות כמה ימי הספירה כלילה זה יאמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך לא יוכל הוא עצמו לחזור ולמנות בברכה^{קכ} לפי שכבר יצא ידי חובתו כמה שאמר לחבירו היום כך וכך לפי דברי האומרים^{קכ} שאין צריך כונה לצאת^{קכ} אף שלא אמר לעומר אין בכך כלום^{קכ} אבל השואל יכול לספור בברכה אף ששמע כבר הסיפור מהמשיב מכל מקום בשעה ששמע היה בדעתו לחזור ולספור שהרי כשביל כך הוא שומע ונמצא שהיה בדעתו בפירוש שלא לצאת בשמיעה זו אבל המשיב לא היה בדעתו בפירוש בשעת התשובה שרצה לחזור ולספור שנית אחר כך אף שבאמת כן הוא מכל מקום כיון שלא היה בדעתו בפירוש יצא ידי חובתו להאומרים שאין צריכות כונה.

אבל אם לא אמר לו היום כך וכך אלא השיב לו סתם כך וכך לעומר לא יצא בזה^{קכ} לדברי הכל ויחזור ויספור בברכה ומכל מקום יותר טוב לומר אתמול היה כך וכך^{קכ}:

מז. וכל זה כששואלו בבין השמשות אבל קודם לכן אף אם אמר לו היום כך וכך לעומר חזר וסופר בברכה^{קכ} כיון שהעיקר בהאומרים שאף מפלג המנחה ואילך אינו חשוב כלילה אלא לענין תפלה בלבד^{קכ} וגם להאומרים שהוא כלילה הרי יש אומרים^{קכ} שאף מצות מדברי סופרים צריכות כוונה לצאת בהן (ומכל מקום לכתחלה טוב ליהרר מפלג המנחה ואילך שלא יאמר היום כך וכך^{קכ}):

קכ. אבדרהם מ"ג ס"ד ספירת העומר. ש"ע ס"ד.
קכ. לעיל ס"ב.
קכ. מ"א סק"י. ח"י סק"ד.
קכ. מ"א שם. וראה גם לעיל ס"ו.
קכ. מ"ז סק"ז. מ"א סק"ז. וברע"ל ס"ו.
קכ. מ"ז סוף סק"ז.
קכ. אבדרהם שם. ש"ע שם.
קכ. כדלעיל סוף ס"ב.
קכ. פ"ח ס"ד ר"ה ולכן. וראה גם לעיל ס' תעה ס"ג, ש"ג.
קכ. לחוש לדעת האומרים שמפלג המנחה היו לילה לכל דבר (דברי נחמיה שם).

קכ. תשובת הרשב"א ח"א ס' קנ"ג. ש"ע ס"ב.
קכ. עולת שבת סק"ב. ח"י שם.
קכ. ר"ת ור"י בתוס' ברכות ב, א ר"ה מאימתי.
קכ. ברכות כו, א.
קכ. ראה ח"י סק"ג.
קכ. רא"ש שם פ"א ס' א. מור וש"ע ס' ר"ה ס"א.
קכ. סיפון זה בשו"ע לא הגיע לידנו, וראה לעיל ס' רסו ס"ב.
קכ. מ"א סק"ג.
קכ. אליה רבה סק"ג.
קכ. כדלעיל ס"ב.
קכ. אליה רבה שם.

תלב הלכות פסח תפמ

מזו מותר לספור קודם תפלת ערבית אפילו במוצאי שבת שמוסיפין מחול על הקודש שמכל מקום לילה הוא ^{קמ} ואינו נחשב ליום העבר אלא ליום המחרת ומכל מקום ראוי להקדים תפלת ערבית לספירה ^{קמ} שתפלת ערבית היא תדירה והספירה אינה תדירה ^{קמ} ותדיר קודם לשאינו תדיר ^{קמ}:

יז ואם דרכו להתפלל ערבית מבעוד יום ולקרות על מנתו כל הג' פרושיות אף שמוותר לו לאכול קודם קריאת שמעו שעל המטה כמו שנתבאר בס"י רל"ה ^{קמ} מכל מקום בימי הספירה לא יתחיל לאכול ^{קמ} אפילו סעודה קמנה ^{קמ} חצי שעה קודם זמן ספירה ^{קמ} דהיינו חצי שעה קודם בין השמשות ^{קמ} גזירה שמה ימשך בסעודתו וימנע מספירת העומר אלא אם כן הוא מקום שנהגין שהשמש קורא לספור ספירה כשמונע זמנה ^{קמ} שאז אין לחוש שמה ימשך בסעודתו כמו שנתבאר בס"י רל"ב ^{קמ}.

(ואפילו במקומות שלא נהגו כן ^{קמ} אם עבר והתחיל בסעודה בתוך חצי שעה סמוך לזמן הספירה אין צריך להפסיק באמצע סעודתו ^{קמ}) אבל אם התחיל הסעודה לאחר שהגיע זמן הספירה צריך להפסיק ולספור באמצע סעודתו ^{קמ} להאומרים שספירה בזמן הזה היא מן התורה ^{קמ} כמו שנתבאר בס"י רל"ה ^{קמ} ואף שהעיקר בהאומרים שספירה בזמן הזה היא מדברי סופרים ^{קמ} מכל מקום ברבן שאין בו מורה כלל דהיינו להפסיק מעט ולספור יש לחוש לסכרא הראשונה ^{קמ}:

יח אם אינו יודע איזה יום הוא בספירה ופתח וברך על דעת שיספור כמו שישמע מחבירו ואחר הברכה שתק ושמוע מחבירו וספר כמוהו יצא ידי חובת הברכה ^{קמ} ואין צריך לחזור ולברך שנית קודם ספירתו אע"פ שבשעת ברכה ראשונה לא היה יודע על איזה יום הוא מברך ^{קמ}:

יט אבל לכתחלה אין לעשות כן ולא יברך עד שיוודע איזה יום הוא מהספירה כדי שידע על מה הוא מברך ^{קמ}:

כ אם בידך על דעת לספור ארבעה ימים לעומר שהוא סבור שהיום יום רביעי ולאחר שגמר הברכה נזכר שהיום יום חמישי אין צריך לחזור ולברך אלא סופר מיד המשה על סמך הברכה שבידך כבר אף על פי שהברכה היתה על דעת יום רביעי אין בכך כלום לפי שדברים שבלב אינן דברים לענין זה כמו שנתבאר בס"י ר"מ ^{קמ}:

קלו מ"א סוף סק"ו. וראה גם לקמן ס"י תצא ס"ג.

קלה ח"י סקמ"ו. וכ"מ במור ושילע ס"א.

קלט ח"י שם.

קמ משנה הוריות יב, ב. וברלעיל ס"י כה ס"ב וש"ג.

קמא סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדיונו. וראה פ"ו שם

סק"ג. מ"א שם סוף סק"ב וסק"ה. לעיל ס"י רסו

בק"א.

קמב דרכי משה ס"ק א. רמ"א ס"ד.

קמג ראה שו"ע ס"י רלב ס"ב. וראה גם לעיל ס"י ע ס"ה

(במוסרי).

קמד עולת שבת ס"ק ד. מ"א סק"א.

קמה ברלעיל ס"ב וס"ג.

קמו מ"א שם.

קמז סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדיונו, וראה רמ"א שם

סוף ס"ב וצ"א סק"ה.

קמח שהשמש קורא.

קמט רמ"א סוף ס"ד. וראה גם לעיל ס"י ע ס"ה (לענין

תפלה). ס"י תלא ק"א סוף סק"א (במוסרי). דברי

נחמיה שם.

קנ רמ"א שם.

קנא ח"י סק"ו.

קנב ראה מ"א שם סק"ה (בקריאת שמעו שהוא מן

התורה). וראה גם לעיל ס"י ע ס"ה.

קנג ברלעיל ס"ב.

קנד ח"י שם.

קנה מור בשם רביה"ה ס"י תקכו (ע' 177). שו"ע ס"ה.

קנו ראה דברי נחמיה שם.

קנז מ"ז סק"ה. אלה זומא סק"ב. בשם צידה לדרך

כלל ג.

קנח סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדיונו, וראה שו"ע שם

ס"א (בכוס של מים, וסבור שהוא יין, ופתח על

דעת ליור ברוא פרי הגפן, ונזכר שהוא של מים וסיים

שהכל, יצא). וראה הטעם במלחמות ברכות פ"א (ו, ב),

ובהשגת הראב"ד שם (הובא ברא"ש שם פ"א ס"ד). כי

אין הכוונה מערכת ולא מצינו פסול במחשבה כגון זו.

וראה דברי נחמיה שם. מ"מ פנינים.

הלכות פסח תפ"ט

תלג

כא אם היה עומד ביום רביעי ובירך על דעת לספור ארבעה ומעה כדיבורו וספר חמשה צריך לחזור ולספור ארבעה כיון שיצא שקר מפיו^{קס} שהיום יום רביעי הוא והוא ספר חמשה בפיו אף שהיה במחשבתו ארבעה אין זה כלום שמצות הספירה היא בפה^{קפ} ומכל מקום אין צריך לחזור ולברך קודם שחזור לספור ארבעה^{קסא} (אפילו אם מעה בתחילה ברעתו שהיה סבור שהוא יום חמישי ובירך על דעת לספור חמשה ולאחר שספר נזכר שהיום יום רביעי אף על פי כן אין צריך לחזור ולברך^{קסב}) לפי שיוצא בברכה שבירך כבר אם לא הפסיק בינתיים בדברים אחרים אבל הספירה הראשונה אינה חשובה הפסק כיון שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה בידו כהוגן^{קסג}:

כב (ובשחזור לספור ארבעה צריך לומר היום ארבעה כו' ואם חוזר לספור בתוך כדי דבור לספירה הראשונה אין צריך לחזור ולומר היום אלא יאמר מיד ארבעה ימים לעומר^{קסד}):

כג ויש^{קסה} אומרים^{קסו} שאם שכח לספור בלילה אחת אין צריך לספור כלל בשאר כל הלילות לפי שכבר הפסיד ממצות ספירת העומר לגמרי כשהסיר ממנו יום אחד שנאמר^{קסז} תמימות התיינה ויש חולקין ואומרים^{קסח} שצריך לספור בשאר כל הלילות לפי שכל לילה היא מצוה בפני עצמה^{קסט} ואינן תלויות זו בזו:

כד ולענין הלכה נוהגין לספור בשאר לילות בלא ברכה^{קע} בין ששכח בלילה הראשון בין ששכח באחד משאר כל הלילות^{קעא} לפי שספק ברכות להקל^{קעב}.

במה דברים אמורים כשלא נזכר כל הלילה וכל יום המחרת אבל אם נזכר למחר ביום וספר בלא ברכה כמו שנתבאר למעלה^{קעג} יספור בשאר כל הלילות בברכה^{קעד} שהיו אף לפי הסברא הראשונה^{קעה} לא הפסיד מצות הספירה כחסרון לילה אחד כיון שספר למחר ביום והרי הן נקראות תמימות שסופר כל המ"ט יום ואף שיש אומרים^{קעו} שהספירה אינה אלא בלילה שאף אם שכח לספור בלילה אין צריך לספור ביום וא"כ אף אם ספר ביום אין ספירה זו שוה כלום להשלים מספר המ"ט יום מכל מקום הרי יש אומרים^{קעז} שאף אם לא ספר כלל יום אחד או אפילו ימים הרבה סופר בשאר הלילות בברכה:

כה וכל זה כשכרי לו שלא ספר בלילה אחד אבל אם הוא מסופק בדבר אף שלא

קסח הר"ן נאין ח"ב (ע' קסח) בשם רב האי גאון, תוס' מנחות סו, א סו"ח זכר. רא"ש פסחים פ"א ס' מא, ומור, בשם רבנו יונה.

קסט רב האי שם. ב"י ד"ה והר"ן.

קע תרומת הדרשן ס' לו. ש"ע ס"ח. וראה גם תוס' מגילה כ, ב ד"ה כל, ומור, בשם בה"ג.

קעא ש"ע שם.

קעב פ"ח ס"ג.

קעג סעף ג.

קעד תרומת הדרשן שם. לבוש ס"ח.

קעה היא דעת בה"ג, שכשהסיר אין צריך לספור בשאר הלילות, סברא ליה לעיל ס"ג. שכשלא ספר בלילה יספור ביום.

קעו דעה הב' דלעיל ס"ג.

קעז דעה הב' דלעיל סכ"ג.

קנט ב"ח ד"ה ג"ש וכתב ערוך, מ"א מק"ב, ובמסנות הפוסקים רס"י רש (מ"ז ומ"א שם ס"ק א).

קס פ"ח ס"ו ד"ה גם לפי.

קסא מ"א שם.

קסב מ"א שם (כשנזכר תוך כדי דיבור. ולפי האמור לעיל ס"ב, שהכוונה אינה פוסלת הברכה, מני

במה שלא הפסיק בדברים אחרים). וראה דברי נחמיה שם.

קסג ראה דברי נחמיה שם.

קסד מ"א שם (לענין מעה בדיבורו. ולפי הג"ל ס"כ"כא, כן הוא גם במעט ברענו). וראה דברי נחמיה שם.

קסה אצ"ל: יש.

קסו מור בשם בה"ג הל' מנחות (קל"ג). וראה הקרי הלכות ח"ג עב, ב.

קסז ויקרא כג, זא.

תלך הלכות פסח תפמ

ספר למחר ביום יספור בשאר לילות בברכה¹⁹⁷ רכיון שיש להסתפק שמא ספר בלילה ויש להסתפק גם כן שמא כהאומרים שכל לילה ולילה הוא מצוה בפני עצמה ואינו תלויות זה בזה נמצא שיש כאן ספק ספיקא להחמיר להצריך ברכה וספירה בשאר הלילות¹⁹⁸ וכן בכל מקום שנתבאר¹⁹⁹ שצריך לחזור ולספור בלא ברכה מחמת הספק שיש בספירה הראשונה אם לא חזר וספר יספור בשאר הלילות בברכה²⁰⁰:

בז במקומות שנוהגין לקדש¹⁹⁹ ולהבדיל²⁰⁰ בבית הכנסת על היין סופרים העומר בליל שבת ויום טוב אחר הקידוש¹⁹⁹ לפי שכל מה שנוכל להקדים קדושת היום יש לנו להקדים¹⁹⁹ ובמוצאי שבת ויום טוב סופרים קודם ההבדלה¹⁹⁹ לפי שכל מה שנוכל לאחר ההבדלה יש לנו לאחר¹⁹⁹ כדי שלא תהא קדושת היום נראית עלינו כמשאוי²⁰⁰. וכן במקומות שמבדילין במוצאי שבת קודם ויתן לך מיד אחר קדיש התקבל [וכן במקומות שאומרים ויתן לך קודם ההבדלה¹⁹⁹ סופרים מיד אחר קדיש התקבל²⁰⁰] ואם לפי שיש לנו להקדים הספירה בכל מה שאפשר ומיד שנסתלקה התפלה בקדיש שלאחריה חל עלינו מצות ספירה²⁰¹:

בז וכשחל יום טוב האחרון במוצאי שבת שאומרים קידוש והבדלה על כוס אחד אי אפשר לספור אחר הקידוש וקודם ההבדלה כמו בשאר ליל יום טוב ומוצאי שבתות שהיה אסור להפסיק ביניהם כלל אזי סופרים קודם הקידוש וההבדלה²⁰² ולא אח"כ לפי שכל מה שנוכל לאחר ההבדלה יש לנו לאחר²⁰³ (אבל יום שני של פסח שחל במוצאי שבת אין מקדשין ואין מבדילין כלל בבית הכנסת²⁰⁴ מטעם שנתבאר בס"ת תפ"ז²⁰⁵):

בח בכל יום טוב כשחל יום ראשון בשבת נוהגין לומר בליל שני המעריכות²⁰⁶ השייכים לליל ראשון²⁰⁷ שבליל שבת אין אומרים מעריכות מטעם שנתבאר בס"ת ער"ה²⁰⁸ חוץ מיום ראשון של פסח שחל להיות בשבת שנוהגין לומר בליל שני המעריכות השייכים לליל שני משום ביכור לספירה²⁰⁹ שהוזכר בו סדר קצירת העומר שהיה נקצר בלילה זה²¹⁰:

בט אסור לאכול חדש אף בזמן הזה²¹¹ בין לחם בין קלי בין כרמל²¹² עד תחילת ליל

קצב תרומת הרשן שם. שר"ע שם. וראה לקו"ש ח"ו ע' 466.	קצב ח"ו שם.
קצט פ"ח ס"ח. וראה תרומת הרשן שם.	קצב תרומת הרשן שם. שר"ע שם.
קפ סע"ו ג, ו, יב, יג, ד, כא.	קצד תרומת הרשן שם. וראה גם מ"א סק"ו.
קפא ראה ס"ו סוף סק"ו.	קצה ח"ו סק"א.
קפב כרלעיל ס"ו רמט ס"ב.	קצו סע"ף ג.
קפג כרלעיל ס"ו רצה ס"ד.	קצז פיוטים שאומרים בלילות יו"ט בתפלת ערבית. במסדר לא הובאו כלל פיוטים אלו.
קפד תרומת הרשן ס"ו. שר"ע ס"ט.	קצח כרלעיל ס"ו תרומב ס"ב.
קפה תרומת הרשן שם. ס"ו ס"ק י. מ"א סק"ד. וראה גם לעיל ס"ו ער ס"ב.	קצט סע"ף ג.
קפו תרומת הרשן שם. שר"ע שם.	ר למוש ס"א. מ"א ריש ס"ה.
קפז תרומת הרשן שם. ס"ו שם. מ"א סק"ו.	רא מ"א שם. ח"ו סק"א. כלומר, עדיפות וקדימת לספירה.
קפח ראה ברכות נב, א. פסחים קד, ב. וראה גם מ"א סק"ו.	רב למוש שם.
קפט ח"ו ס"ב.	רג משנה מנחות סה, א. רמב"ם הל' מאכלות אמורות פ"ה ה"ב. מור וש"ע ס"ו וכו"ל ס"ו רצג ס"א. וראה לעיל ס"ו שח סוף ס"ט אם החדש מוקצה בשבת.
קצ כ"ה ב"דפוס יזמאנו. ובדפוס"ר ש רק וכן כ"ה הא', ובלוח התקון שם תקון; וכן.	רד ויקרא כג, ד (ראה פרש"י שם, שכרמל הן קליות, וקלי הוא הקטן העשוי מכרמל, הנזכרים לעיל ס"ו).
קצא אבודרהם ריש סדר ספירת העומר. שר"ע שם.	

הלכות פסח תפ"ט תלה

י"ז בניסן¹ שנאמר² ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו' עד ועד בכלל³ אלא שבזמן שבת המקדש קיים משקרב העומר ביום מ"ז הותר החדש מיד⁴ שנאמר⁵ עד הביאתם את קרבן אלהיכם אבל עכשיו שאין לנו קרבן הרי עצם היום מתיר הדין לאחר שעבר כל עצם היום⁶.

ובגולה כשלא היו יודעים יום שנקבע בו החדש בארץ ישראל היו אסורין לאכול חדש גם כל יום י"ז עד תחילת ליל י"ח⁷ לפי שהוא ספק של תורה⁸ שהחדש אסור גם בחוץ לארץ מן התורה⁹ שנאמר¹⁰ בכל מושבותיכם וגם עכשיו שאנו יודעים יום קביעות החדש אין לשנות מנהג אבותינו¹¹ מטעם שיתבאר¹²:

ל ועכשיו אין העולם נזהרין כלל באיסור החדש¹³.

ויש שלמדו עליהם זכות¹⁴ במקומות שרוב התבואה נורעת קודם הפסח או במקומות שמביאין להם תבואה ממקומות שרוב התבואה נורעת קודם הפסח שאין בה איסור חדש כמו שנתבאר ביו"ד סימן רצ"ג¹⁵ ע"ש.

והמחמירים על עצמם במקומות ההם ונזהר מסתם תבואה שאינה ידועה לו שהוא ישנה אין צריך לזהר מפליטת הכלים שנתבשל בהם¹⁶ ממין שרוצה לבשל עכשיו ישוק¹⁷ לפי שמין במינו אין צריך ששים אלא מדברי סופרים¹⁸ ואין להחמיר כל כך בסתם תבואה שאין בה אלא הומרא בעלמא¹⁹.

וגם במקומות שרוב התבואה נורעת אחר הפסח כגון במדינות פולין שרוב השבולת שועל והשוערים שעושים מהם השכר נורעין אחר הפסח וגם אין מביאין לשם תבואה כלל במדינות אחרות שזורעין בהם קודם הפסח²⁰ אף על פי כן אין רוב העולם נזהרין שם איסור החדש.

ויש שלמדו עליהם זכות²¹ לפי ששם הוא שעת הרהק שעיקר שתייתם הוא השכר לפיכך הם סומכים על מקצת הראשונים²² הסוברים שחדש בחוץ לארץ אינה אלא

תסב ס"ב. מור וש"ע ס"ו.

רח משנה שם. רמב"ם שם. מור וש"ע יו"ד שם.

17 ויקרא כג. ד. רבי יהודה במשנה שם.

18 גמרא שם סו. ב.

19 ח משנה שם. רמב"ם שם (הקדושים, והרחוקים מותרים במנחת חיים).

20 ויקרא שם.

21 ר"ה רש"י מוכח מא, ר"ב ר"ה עד עצם.

22 ר"ה רבינו גמרא שם (משנה ראב"ה). רמב"ם שם.

מור וש"ע ס"ו ובינין שם.

23 ר"ה גמרא, לפי שיש שם ד"ה וסבר, וראה שו"ת צנח צדק יו"ד סי' טב אות ד.

24 ר"ה ערלה פ"ג מ"ט. רבי אליעזר קדושין לו. רע"א במשנה. גמרא לפי שיש במנחות שם, שכן גם

העת אבדה דבינא. ר"ף קדושין (מו, א). רמב"ם שם.

25 סמ"ג ל"ח סי' קנב. סמ"ק סי' ר"ז. שו"ת הרא"ש שם.

מור וש"ע סי' ובינין שם ס"א. ש"ך שם בנקה"כ. וראה לקמן סוף ס"ל. לעיל סי' שח סוף ס"ט.

26 ויד ויקרא שם. מנחות פ"ד, א.

27 וטו ויקרא ב"ה ד, ב. רמב"ם שם (מדברי מופרים).

רד"ב י"ז שם.

28 וטז ראה לקמן סי' תצ ס"א. סי' תרט"ט סכ"א. דברי

נחמיה שם סכ"ט אות ה.

1 י"ז ב"ח סוף דמ' ובינין סי' רצג. מ"ז שם ס"ק ד. באר הגולה יו"ד שם. מ"א בסוף הסיון.

2 יוח סמ"ג ל"ח סי' קמב. בשם רבנו צחק ברבנו שמואל. הנהגת מיטונות שם אות ג. שו"ת הרא"ש

כלל ב ס"א. מדברי קדושין רמז תקא. תורת הדשן סי' קצא. מור ורמ"א יו"ד סי' רצג ס"א.

3 ויט סימן זה בשו"ע לא הגיע לדני, וראה רמ"א שם. ומה שאינו אמר משום דבר שיש לו מתירין, ראה

לקמן סי' תקנן ק"א סק"ה.

4 רב שו"ת רמ"א סי' קלב אות טו. מ"א סק"ו.

5 רמ"א שם.

6 רמ"ב כרע"ל סי' תמ"ט ו"ג.

7 רמ"ב שו"ת רמ"א שם. מ"א שם.

8 רמ"ב שליה שער האותיות אות ק (עו, א) ר"ה עתה באתני על ענין רין של חדש. מ"א שם.

9 רמ"ב אור זרוע ח"א סי' שבת. מ"ז יו"ד שם סק"ד. מ"א סק"ו ר"ה ונראה לו.

10 רמ"ב תשובת רבנו ברוך. הובאה בשו"ת מהר"ם (לבוש) סי' קצ"ג, ובשו"ת הרא"ש כלל ב סי' א. אור זרוע

שם. הובא בתורת הדשן סי' קצא. ליקוטי מהר"ל (ע' תרט"ו).

הלכות פסח תפמיחצ

תלו

מדברי סופרים שגזרו משום ארץ ישראל ולא גזרו אלא במקומות הסמוכים לארץ ישראל¹ כגון מצרים ועמון ומואב ובבל כמו שנתבאר ביורה דעה סימן של"א².

ויש שלמדו עליהם זכות אחר³ שסוכרים שחדש אינו נוהג אלא בתבואה שהוא של ישראל בשעת קצירה אבל לא בשל נכרים ולפי זה צריך להזהר לישראלים הררים בכפרים שיש להם תבואה ורועה אחר הפסח כשרה של השר שיהנו בה איסור חדש.

אבל כל בעל נפש לא יסמוך על המתירים הללו ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו⁴ בהסכמת רוב הראשונים והאחרונים⁵ שהחדש נוהג מן התורה אף בחוץ לארץ⁶ ובכל מקום אף בשל נכרים⁷ כי כן עיקר⁸.

עיינ ביורה דעה סי' רצ"ג⁹ שהנהר מחדש יש לו ליוהר גם מיי"ש וממי דבש שהעמידוהו בשמרי שכר¹⁰ עיינ שם כל פרטי דין החדש:

תצ סדר תפלת יום שני ותפלת חולו של מועד וכו' י"ח סעיפים:

א בכל יו"ט שני של גלויות מתפללין כסדר התפלה של יום ראשון¹¹ וכן צריך לומר קידוש היום¹² ושהחינוי ואף על פי שאין אנו נוהגין בו קודש אלא מחמת ספק שנסתפק לאבותינו¹³ שלא היו יודעין יום שנקבע בו החדש בארץ ישראל¹⁴ מכל מקום אם לא יתפללו בו תפלת יו"ט או שלא יאמרו בו קידוש היום ושהחינוי יבאו ללול בו¹⁵ לומר שאינו יום טוב כלל ועל ידי כן יבאו גם כן לעשות בו כל מלאכת עבודתו:

ב ביו"ט שני של פסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים¹⁶ דהיינו בפרשת אמור¹⁷

קכ"ב. ש"ך שם סק"ו.
דלד ראה שו"ת אדה"י סי' ו' בסופו, שהביא דעת בנפת
 יחוקאל סי' מא (ד"ה ואני הקטן אענה, ואליך)
 לאמור בשל ישראל, נמוק שהעיקר כרעת דמ"א להקל
 בחו"ל, במצות של מצוה. וראה שו"ת צמח צדק יו"ד סי'
 שגב (נו, ד).
דלה ראה מ"ו שם סק"א. ש"ך שם סק"ו. ה"י כאן
 סקכ"ב.
דלו ראה לעיל סי' תנב ס"ט (גבי חמץ). חדושי צמח
 צדק משניות (ו, ד). שו"ת רבנו סי' ב.

סימן תצ

א מור. לבוש ס"א.
ב שבת כג, א ורש"י שם ד"ה ובני ברכה.
ג תשובת רש"י, הובא ברא"ש ר"ה פ"ד סי' יד. מרביץ
 מוכה רמז תשסה. וראה גם לקמן סי' תר ס"ה.
ד והרי אין מברכין על הספק (שבת שם).
ה כדלקמן סי' תר ס"א.
ו אב"י שבת שם. רמב"ם הל' הנוכה פ"ג הל' ו' ובכ"מ
 שם. תשובת הרמב"ם, הובא בכ"מ הל' מילה פ"ג
 ד"ה. וראה גם לקמן סי' תרנב סכ"א. וראה רברי נחמיה
 א"ח (ע, ג).
ז ראה ר"ן מוכה (יד, א) סוף דבור דא' בשם יש מי
 שאומר (להחמיר בקדושתו). לקמן שם (שלא ללול
 בעיקר קדושת היום).
ח ברייתא מגילה לא, א ורש"י שם ד"ה ושאר. מור
 ושוע"ס ס"א. וראה המעט לקמן סי"ט.
ט ויקרא כב, כו.

רכז רבנו ברוך שם. מ"א שם.
רכח סימן זה בשוע"ר לא הגיע לירינו, וראה מור ושוע"ע
 שם ס"א (לענין תרומות ומנעשות).
רכט ב"ח סוף הסימן, וב"ד שם ריש הסי'. שו"ת הב"ח
 החדשות סי' מחצית. מ"ו יו"ד שם (להקל בשל
 נכרים). באר הגולה שם. ובב"ח יו"ד שם, בשם הגהות
 מהרש"ל לומר, בשם תשובת מעיל צדק, בשם הריב"א,
 ומשמעות כה"ג (להחיר עכ"פ בשל נכרי בחו"ל). וכן
 מסוק בשו"ת בנפת יחוקאל סי' מא ד"ה ואני הקטן אענה,
 ובשו"ת שב יעקב סי' מא. וראה שו"ת צמח צדק סי' רח
 (לח, ד), בשם מהר"רל בשם רבנו, צד נוקף ליישב מנהג
 הגולם. לקוט הדעות כוה ראה שו"ת צמח צדק יו"ד סי'
 שגב (נו, ד).
רל ב"ח יו"ד שם סוף הסימן (שהחמיר לא יחמיר אלא
 לעצמו). מ"א סוף הסימן (שבעל נפש החמיר). וראה
 גם שו"ת רבנו סוס"י ו' (שהנהג עולמא להחמיר בשל
 ישראל, ולצורך זיומן של אכילת מצוה ואפיקומן יש
 להקל), וסוס"י ז' (שבריות שלפנינו נהגו כרעת המקילין
 ובריות הללו רבו כמו רבו הגוהנים להחמיר), וסי' כ
 (להחיר י"ש ממעט תעורבת). שו"ת צמח צדק סי' שנא
 (מנהג מדינות אלו לאמור חדש של ישראל ולהחיר חדש
 של נכרי). שיהות קודש אחרון של פסח תש"מ (שכפועל
 מקילין במנוגין).
רלא מור ושוע"ע כאן סי' ו' וב"ד שם ס"א. ש"ך שם
 בנקד"כ. בנסב יחוקאל סי' מא ר"ה וע"פ הרברים.
רלב כדלעיל סכ"ט וש"נ.
רלג תוס' קידושין לז, תנ"א. ראב"ה סי' תקנב. שו"ת
 הרא"ש שם. מור ושוע"ע יו"ד שם ס"ב. מ"ו שם

תסה

פסקי הסידור

יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים¹⁰:

וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר: כל המירא וחמיעא¹¹ כו':

ביום י"ד בשעה ה'¹² יעשה לו מדורה בפני עצמו¹³ וישרפנו ויבטלנו ובביטול היום יאמר: כל המירא¹⁴ כו':

ויש לשרוף עשרה פתיתין¹⁵ וכשעת שריפת החמוץ יאמר זה: יהי רצון כו':

סדר קרבן פסח¹⁶

זנשלהמה פרים שפתינו¹⁷ ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים¹⁸ ובזמן שבת המקדש היה קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים¹⁹

כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה ויאמר זה: קרבן פסח מביא כו':

זהו הענין בקיצור גדול. וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן:

סדר הגדה²⁰

יסדר על שולחנו²¹ קערה²² בג' מצות מונחים זה על זה הישראל ועליו הלוי ועליו הכהן²³ ועליו לימין הורוע²⁴ וכנגדו לשמאל הביצה²⁵ תחתיהם באמצע המרור ותחת הורוע החרוסת²⁶ וכנגדו תחת הביצה הכרפס²⁷ ותחת המרור החורת²⁸ שעושיין בורך:

סימן סדר של פסח:

קדש, רחוק, כרפס, יחין, מניד, רחצה, מוציא, מצה, מרור, בורך, שלחן עורך, צפון, ברך, הלל, נרצה.

נט ראה שוע"ר שם סכ"ו: כהן מלמעלה ולוי תחתיו וישראל תחתיו. וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה יסדר, שבסידור הארז"ל הסדר הוא יל"ך, ובפע"ח – כל"ה.

ס זכר לפסח (שוע"ר סי' תענ סוס"ב). וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה הורוע: מנהגנו לקחת דלק מצואר העוף, ומדקדקין שלא לאכלו כלל, ושכ"ק ארמ"ר מוהר"י"צ היה מסיר כמעט כל הבשר מעל עצמות הורוע.

סא זכר לחגיגה (שוע"ר שם). וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה הביצה: הביצה מבושלת עד שתתקשה. וראה שוע"ר סי' תענ סכ"ג שולחנים אותו גם כשהל ע"פ בשבת.

סב זכר למיט וזכר לתפוח (שוע"ר סי' תענ ס"ב). וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה החרוסת.

סג ראה שוע"ר סי' תענ סכ"ז. וראה לקושי מעמים ומנהגים ד"ה הכרפס שפנהג חב"ד ליקח בצל (או תפוח אדמה מבושלת).

סד לעיל קורא אותו מרור וכאן חזרת (וכ"ה לקמן גבי אכילת מרור נקט "מרור", ואילו בבורך נקט "חורת"). וראה שער הדובלל פמ"ח אות יא. לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ותחת, ושם, שפנהג חב"ד ליקח חורת (פאלאט) ותמכא (חריין) שניהם הן למרור והן לבורך.

מו וכ"ה בשוע"ר סי' תלד ס"א"ב וש"נ.

מז וכ"ה בשוע"ר שם ס"ד"ו וש"נ.

מח המעט נתבאר בשוע"ר שם ס"ג. וראה שוע"ר סי' תמג ס"ד איך מעשרין שעות אלו.

מט וכ"ה בשוע"ר סי' תבה ס"א וש"נ.

נ וכ"ה בשוע"ר סי' תלד ס"ב וש"נ.

נא ראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ.

נב ע"פ נוסח ספר סדר היום (בשניונים). ש"ה תחילת מסכת פסחים (קנב, א). סידור הארז"ל. וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה סדר קרבן פסח. לקו"ש הל"ב ע' 36 ואיך.

נג הושע ד, ג.

נד ראה שוע"ר סי' פג ס"א.

נה רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א ה"ד.

נו לכלול סדר התגרה, ופסקי התגרה דלקמן, ראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ. שנתפסו לקמן בתוספה.

נז וכ"ה בשוע"ר סי' תענ סכ"ו, וש"נ. וראה שוע"ר שם סכ"ה (שנביאים ומסרים העקרה לאחר הקידוש).

נח לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה יסדר הב' (שנספור) ובינו מובח שיש לסדר העקרה ליליה לפני הקידוש, וכ"ה מנהג חב"ד.

נח מנהג חב"ד ראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה קערה. ספר המנהגים – חב"ד ע' 38 בהערה.

פסקי הסידור

תסו

קדש.

כשחל יו"ט בשבת אומרים תחלה יום השישי⁸⁷.

במוצאי שבת מקדשין יקנה¹⁰¹. יין, קידוש, נר¹⁰², הברלה, זמן.

בפסח¹⁰³ שותה הכוס¹⁰⁴ בישיבה בהסיבת שמאל דרך חירות¹⁰⁵:

זרחין, ונוטל ידיו ואינו מברך¹⁰⁶:

כרפס, נוטל פחות מכזית¹⁰⁷ כרפס ויטובל כמו מלח או חומץ¹⁰⁸ ויברך¹⁰⁹: ברוך כו' בורא פרי האדמה¹¹⁰: ויזין להוציא גם המרור בכרבה זו¹¹¹:

יחין, ויקח מצה האמצעית ופורסה לשנים¹¹² חלק אחד גדול מחבירו וחלק הגדול יניח לאפיקומן¹¹³ והקמן מניח בין הב' מצות¹¹⁴:

מוניד, ומגביה הקערה שיש בה המצות ויאמר: הא לחמא כו'¹¹⁵:

מסלקין הקערה עם המצות לצד אחר¹¹⁶ כוס לו¹¹⁷ כוס ב'¹¹⁸ וכאן הבן שואל מה נשתנה¹¹⁹:

ומחזירין הקערה ומגלין מקצת הפת ואומרים עבדים וכו'¹²⁰:

צריך להגביה הכוס¹²¹ ולכסות הפת¹²² [בעת אמירתה והיא שעמדה] כן כתב האר"י ז"ל¹²³ [ואח"כ] יעמיד הכוס ויגלה הפת¹²⁴:

באמירת¹²⁵ דם ואש ותמרות עשן ישפוך ג' שפיכות¹²⁶ ואין לישול באצבע לשפוך כי אם

האפיקומן בבית הרב). המלך במסכתו ח"א ע' קמ, ספר הששי, ראה שו"ע"ר סי' רנא סי"א.
10 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
11 ראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה הברלה, שאין מקריבין תריות ואין מאחרין השלחת שלהם, וכן אין מבישים בצפנים, ורק בעת כרבת מאורי האש, מסתכל בנרות כמו שהם.
12 כבודו רבנו נוסח הקידוש זה הוא לשלש רגלים, ולכן כותב שרק בפסח שותה הכוס בהסבה.
13 לכתחילה שותה הכוס כולו (שו"ע"ר סי' תנע סי"א) ובבת ארת (שם סי"ב). וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה בפסח.
14 ראה שו"ע"ר תנע ס"ג, וסי"ד, וש"נ.
15 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
16 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
17 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
18 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
19 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
20 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
21 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
22 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
23 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
24 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
25 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
26 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.

האפיקומן בבית הרב). המלך במסכתו ח"א ע' קמ, ספר הששי, ראה שו"ע"ר סי' רנא סי"א.
10 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
11 ראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה הברלה, שאין מקריבין תריות ואין מאחרין השלחת שלהם, וכן אין מבישים בצפנים, ורק בעת כרבת מאורי האש, מסתכל בנרות כמו שהם.
12 כבודו רבנו נוסח הקידוש זה הוא לשלש רגלים, ולכן כותב שרק בפסח שותה הכוס בהסבה.
13 לכתחילה שותה הכוס כולו (שו"ע"ר סי' תנע סי"א) ובבת ארת (שם סי"ב). וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה בפסח.
14 ראה שו"ע"ר תנע ס"ג, וסי"ד, וש"נ.
15 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
16 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
17 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
18 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
19 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
20 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
21 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
22 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
23 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
24 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
25 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
26 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.

האפיקומן בבית הרב). המלך במסכתו ח"א ע' קמ, ספר הששי, ראה שו"ע"ר סי' רנא סי"א.
10 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
11 ראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה הברלה, שאין מקריבין תריות ואין מאחרין השלחת שלהם, וכן אין מבישים בצפנים, ורק בעת כרבת מאורי האש, מסתכל בנרות כמו שהם.
12 כבודו רבנו נוסח הקידוש זה הוא לשלש רגלים, ולכן כותב שרק בפסח שותה הכוס בהסבה.
13 לכתחילה שותה הכוס כולו (שו"ע"ר סי' תנע סי"א) ובבת ארת (שם סי"ב). וראה לקושי מעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה בפסח.
14 ראה שו"ע"ר תנע ס"ג, וסי"ד, וש"נ.
15 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
16 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
17 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
18 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
19 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
20 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
21 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
22 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
23 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
24 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
25 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.
26 ראה שו"ע"ר סי' תנע ס"ג, וש"נ.

תמו

פסקי הסידור

בכוס עצמוצב וישפך לתוך כלי שבור (ויכוין^{צב} שהכוס הוא סוד המלכות ושופך מהיין שבתוכו סוד האף והועם שבה על ידי כח הבינה^{צב} לתוך כלי שבור סוד הקליפה שנקראת ארוך):

באמירת עשר מכות ישפך עשר שפיכות מהכוס עצמו כנ"ל^{צב} (ויכוין בשפיכה גם כן כנ"ל) ומה שנשאר בכוס (נעשה סוד יין המשמח) לכך^{צב} לא ישפך אלא יוסיף יין:

נוטל הפרוסה בידו ויאמר: מצה זו כו'^{צב}:

נוטל המרור בידו ויאמר: מרור זה כו'^{צב}:

יכסה את הפת ויגביה את הכוס [לפני אמירת לפיכך כו'] ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו^{צב}:

ומכרך^ק ושותה בהסיבה:

רחצה. ואחר כך נוטל ידיו ומכרך על נטילת ידים^{קא}:

מוציא. ויקח המצות כסדר שהניחם הפרוסה בין שתי השלימות ויאחזם בידו ויכרך: ברוך כו' המוציא כו'^{קב}:

מצה, ולא יבצע מהן אלא יניח המצה השלישית להשמש מידו ויכרך על הפרוסה עם העליונה מרם ישברם ברכה זו^{קג}. ויכוין לפטור גם כן אכילת הכריכה שממצה

השלישית^{קד} וגם אכילת האפיקומן יפטור בכריכה זו^{קה}: ברוך כו' על אכילת מצה^{קז}:

ואחר כך יבצע כוית מכל אחד משתיהן ויאכלם^{קח} ביחד^{קט} ובהסיבה^{קכ}:

מרור, ואחר כך יקח כוית מרור וישבל בחרוסת וינער החרוסת מעליו כדי שלא יתבטל מעם המרירות^{קכ} ויכרך ברכה זו^{קכא}: ברוך כו' על אכילת מרור^{קכב}:

ויאכלנו כלי הסיבה^{קכג}:

קא ראה שוע"ר סי' תעה ס"א, וש"נ.
קב ראה שוע"ר סי' תעה ס"ד, וש"נ.
קג ראה שוע"ר סי' תעה ס"ה, וש"נ. לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויח.
קד ראה גם שוע"ר סי' תפ"ב. ולכן נהדרין ביניהם משיחה שלא מעין הסעודה (שוע"ר סי' תעה ס"ה).
קה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויכוין).
קה והומרא יתירה הוא, ולכן בזה אן נהדרין בהפסק שיחה (שוע"ר סי' תעה ס"ה). לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה לפטור).
קו ולא לאכול מצה – ראה שוע"ר סי' תעה ס"ד.
קז לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה על אכילת קח ואינו מובל במלח (שוע"ר שם ס"א). לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויאכלם).
קח ראה שוע"ר שם ס"ה, וש"נ.
קט ראה שוע"ר שם ס"ז, וש"נ.
קי ראה שוע"ר סי' תעה סעי' אי"ב, וש"נ.
קיב ראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ברכה ואחזו עד שמיים "ונאמר לפניו הללוד", ומעמידו על השלחו והורו ומבניה לברכת "אשר נאלנו".
קכ ראה שוע"ר סי' תעד ס"ב, וש"נ. ואין מברכין ברכה אחרונה עד אחר כו' (שוע"ר שם ס"ג).

צב ראה שוע"ר שם מוס"א, וש"נ.
צג ראה שער הבולל פמ"ח אות ל"ג. לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויכוין.
צד ראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ושופך: שופך ע"י כח הבינה.
צה ראה שוע"ר סי' תע"ג (ששופכים גם כשמוכרים דצ"ד ער"ש באח"ב). לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה המשמח וד"ה דצ"ד (שכן מנהגו).
צו ראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ שם שתיכה זו צריכה להיות בתוך הוצע"ג, ושכ"ה בכמה דפוסים.
צז ראה שוע"ר סי' תע"ג סמ"ה, וש"נ. וראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה נוטל (לאחזו המצות השניה והשלישית ע"י הזמנה שעליהם עד על שום השני).
צח ראה שוע"ר שם, וש"נ. וראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ שם (להניח ידיו על המרור והכורך עד על שום השני).
צט ראה שוע"ר סי' תע"ג סמ"ד, וש"נ. וראה לקוטי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה יכסה, להגביה הכוס ואחזו עד שמיים "ונאמר לפניו הללוד", ומעמידו על השלחו והורו ומבניה לברכת "אשר נאלנו".
ק ראה שוע"ר סי' תעד ס"ב, וש"נ. ואין מברכין ברכה אחרונה עד אחר כו' (שוע"ר שם ס"ג).

תסח

פסקי הסידור

בורך ^{ק"ד}. ואחר כך יקח מצה הג' וחזרת עמה כשיעור כזית ויטבול בחרוסת ויכריכם ביחד ^{קטו} ויאמר זה: כן עשה הלל כו' ^{קטז}:

ואוכלם ביחד ^{ק"ד}:

שלתן עורך ^{ק"ה}. ואחר כך אוכל ושותה כדי צרכו ויכול לשנות יין בין כוס ב' לז' ^{ק"ט}:

צפון. ואח"כ יקח האפיקומן ויחלקו לכל בני ביתו לכל אחד כזית ^{קכ} ויזהר שלא ישתה אחר אפיקומן ^{קכא} ויאכל בהסיבה ^{קכב} וצריך לאכול קודם חצות ^{קכג}:

ברך. ואח"כ מוזגין כוס שלישי ואומר עליו ברכת המזון ^{קכד} ואחר ברכת המזון קודם שתיית כוס שלישי יברך: ברוך כו' בורא פרי הגפן; ושותה בהסיבה:

מוזגין כוס ד' ^{קכה} ופותחין הדלת ואומר: שפוך כו' ^{קכו}:

הלל ^{קכז} נרצה

הנוהגין לומר פזמונים ^{קכח} אין להפסיק בהם בין ברכה זו [וישתבח] ובין ברכת הכוס אלא מיד אחר כך יברך על כוס ד' ^{קכט}: ברוך כו' בורא פרי הגפן; ושותה בהסיבה:

ואחר כך יאמר: לשנה הבאה כירושלים ^{קל}:

ספירת העומר

בליל שני של פסח מתחילין לספור ספירת העומר תיכף אחר תפלת ערבית ^{קלז}. אך יש מי שאומר ^{קלח} שהוא בסוד ה' יש לספור אחר שגמר כל הסדר בחוץ לארץ והמקדים לברך ולספור מיד אחר התפלה מוקדם לברכה.

קיד ראה שוע"ר סי' תע"ג סעי' ז"ח. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה בורך.
קטו ראה שוע"ר שם סי"א. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויטבול (המוקדקין בוהיות מנצה שריה, אין מובלין ורק נותנין מעט חרוסת ויבשה על החזרת ונענולין אותה אח"כ מנצה).
קטז ראה שוע"ר שם מסי"ח, וש"ג וראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה כן.

קיד ובהסוכה (הגדת הצי"צ על הסידור. וראה גם שוע"ר סי' תע"ג סעי' י"ב) תע"ג סעי' ז"א, וש"ג.

קית ראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה שלחן עורך המנהג לאכול המעורה שלא בהסיבה, ומתחילין המערה באכילת הביצה שעל הקערה וטבילה בני מלה. ונזהרין ביותר מנצה שריה (כל ימי הפסח, משא"כ אחרון של פסח שמהוררין לשרות), ולכן המצות של השלחן מכוסות שמא יפלו עליה נזים. קודם ששפכין מים או מעסקן שמים מעורב בהם, לכנס או לקערה ברחיקים שלא יהיו בכלי פרוזי מנצה. למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ריני על שפתיו. וראה תורת מנחם התועהויות שש"ח ח"ג ע' 111 הערה 258 (שיש להק' גם את הקמנים בחזרות זו).

קכז ראה שוע"ר סי' תע"ג סעי' ז"ח. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה קודם חצות. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה קודם חצות (שאין מוקדקים בזה בבית הרב).

קכח ראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה הגדהים (שכבית הרב אין נזהרים לאמרים).

קכט ראה שוע"ר סי' תפ"ג סעי' ז"א. משמרת שלום סי' לה סי"ב ד"ה בענין החתימה.

קל ראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ואח"כ (שאומרים את רק פעם אחת).

קלא וכ"ה בשוע"ר סי' תפ"ג סעי' ז"א.

קלב ראה שער ההלל פנ"א אות ב, בשם ארמ"ר

קיד ראה שוע"ר סי' תע"ג סעי' ז"ח. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה בורך.

קטו ראה שוע"ר שם סי"א. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ויטבול (המוקדקין בוהיות מנצה שריה, אין מובלין ורק נותנין מעט חרוסת ויבשה על החזרת ונענולין אותה אח"כ מנצה).
קטז ראה שוע"ר שם מסי"ח, וש"ג וראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה כן.

קיד ובהסוכה (הגדת הצי"צ על הסידור. וראה גם שוע"ר סי' תע"ג סעי' י"ב) תע"ג סעי' ז"א, וש"ג.

קית ראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה שלחן עורך המנהג לאכול המעורה שלא בהסיבה, ומתחילין המערה באכילת הביצה שעל הקערה וטבילה בני מלה. ונזהרין ביותר מנצה שריה (כל ימי הפסח, משא"כ אחרון של פסח שמהוררין לשרות), ולכן המצות של השלחן מכוסות שמא יפלו עליה נזים. קודם ששפכין מים או מעסקן שמים מעורב בהם, לכנס או לקערה ברחיקים שלא יהיו בכלי פרוזי מנצה. למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ריני על שפתיו. וראה תורת מנחם התועהויות שש"ח ח"ג ע' 111 הערה 258 (שיש להק' גם את הקמנים בחזרות זו).

קכז ראה שוע"ר סי' תע"ג סעי' ז"ח. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה קודם חצות. לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה קודם חצות (שאין מוקדקים בזה בבית הרב).

קכח ראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה הגדהים (שכבית הרב אין נזהרים לאמרים).

קכט ראה שוע"ר סי' תפ"ג סעי' ז"א. משמרת שלום סי' לה סי"ב ד"ה בענין החתימה.

קל ראה לקטוי מעמים ומנהגים להגש"פ ד"ה ואח"כ (שאומרים את רק פעם אחת).

קלא וכ"ה בשוע"ר סי' תפ"ג סעי' ז"א.

קלב ראה שער ההלל פנ"א אות ב, בשם ארמ"ר

תסמ

פסקי הסידור

ואם שכח ולא ספר בלילה סופר ביום בלא ברכה כנודע קכז:

וזמן התחלת עמוד השחר מח"י אייר ואילך במדינות אלו הצפוניות הוא בחצות הלילה לכך אין לספור אחר חצות אלא בלא ברכה וזמן זה של עמוד השחר נמשך כך עד י"ז בתמוז ועד בכלל ולכן משהגיע חצות ליל י"ז תמוז אסור לאכול קכח:

יכוין לספירה של אותו הלילה ולחובה אחת של אנא בכח ותיבה אחת של מזמור קכח אלקים יחנונו ואות אחת מפסוק קכח ישמחו קכח:

תעניות תשובה ריבול לאכול מעט כג' שעות לפני נין החמה. וראה אנ"ק חו"ח ע' תקנו. יגדיל תורה (ג.י) ע' ע' קפב. עא ע' רלח.

קלה תהלים סו. ומתחילים לבוין מתיבת: אלקים יחנונו גי.

קלו שם סג. ה.

קלז פרי עין היום שער ספירת העומר פ"ג. וראה שער הבולל שם אות ג.

הצמח צדק, שדרא הוספת מדר"ל (שלא על דעת רבנו). ובהנה"ה מסרור אדמו"ר בעל הצמח צדק: דלפי הדין אסור לאכול עד שיספור, ומה גם דבבל אורך הסדר קרוב הדבר שישכח מלספור או שיספור אחר חצות. וראה שו"ע"ר שם ס"ג וס"ו. ויגד משה: ע' הפא"ג.

קלג וכו' בשו"ע"ר שם סוף ס"ג.

קלד כרעת רבי בתענית יב, א. מור וש"ע או"ח סי' תקסד ס"א. וראה תניא אנה"ת פ"ג במסגרת לענין

שער חסידות

מאמר - כי ישאלך בנך תשל"ח מוגה

שיחת ל"ג בעומר תשל"ח

קונטרס העבודה - פרק ב'

קונטרס עין חיים - פרקים כ"א עד סוף הקונטרס

קונטרס התפלה - פרקים י"א עד סוף הקונטרס

בס"ד. י"א ניסן ה'תשל"ח*

כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם¹, — שאלה זו היא שאלת הבן חכם, כמ"ש בהגדה² חכם מה הוא אומר מה העדות גו'. וידוע הדיוק בדרושי רבותינו נשיאינו³, דמאחר שנקרא בשם חכם [דאמיתית החכמה היא חכמת התורה⁴] הרי הוא בודאי יודע את המצוות, ומהי שאלתו מה העדות והחוקים והמשפטים גו'. ויש להוסיף, דמהמשך הכתוב⁵ ואמרת לבנך גו' ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה גו' לטוב לנו גו' שמבארים המעלה שבקיום המצוות (לטוב לנו גו'), מובן⁶ שפירוש מה העדות גו' הוא מהו ענין המצוות (איזו מעלה יש בהם), וצריך ביאור, איך שייך שבן חכם ישאל שאלה כזו. וביותר אינו מובן, דבהביאור בענין המצוות (בהתשובה דואמרת לבנך) אומר שני ענינים. ויציאנו הוי' ממצרים גו' ויצונו גו' לעשות את כל החוקים, דכיון שהוציאנו ממצרים אנו משועבדים אליו לקיים מצותיו⁷. ועוד ענין בקיום המצוות⁸ שהם לטוב לנו כל הימים גו'. וזוה שבהתשובה דואמרת לבנך מבאר שני הענינים, מובן, ששניהם הם חידוש אצל הבן. ואינו מובן, דמאחר שאינו יודע ענין המצוות (לא רק שאינו יודע שהמצוות הם לטוב לנו, אלא שאינו מבין אפילו החיוב דקיום המצוות בדרך קבלת עול¹⁰), איך קוראים אותו כתואר (בן) חכם. גם צריך להבין (כמו שמדייק בהדרושים⁹) מה שאומר אשר צוה הוי' אלקינו אתכם, אתכם ולא אותנו. והגם דע"י שאומר הוי' אלקינו אין מקום לטעות שמוציא ח"ו את עצמו מהכלל¹¹, מ"מ צריך

(* יצא לאור בקונטרס * י"א ניסן — תש"ג, "לקראת יום הבהיר י"א ניסן, יום הולדת השמונים ושמונה של כ"ק אדמו"ר שליט"א .. י"ד ניסן, שנת ה'תשנ"ג).

(1) ואתחנן ו, כ.
 (2) מירושלמי פסחים פ"י ה"ד. מכילתא (הובא בפרש"י) עה"פ בא יג, יד.
 (3) ד"ה זה תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רטז), עטרת (סה"מ עטרת ע' שנא), ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 43 ואילך).

(4) וכמ"ש (ואתחנן ד, ו) "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים".
 (5) ואתחנן ו, כא ואילך.
 (6) ולהעיר, שמהמשך הענין בהגדה "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח כו" משמע שהשאלה מה העדות גו' היא (גם) מה דיני והלכות הפסח. ולהעיר, שגם כשנפרש שכונת הכתוב ב"מה העדות גו' היא להמצוות ודיניהם — חילוק בין הפסוק להגדה, כי "העדות והחוקים והמשפטים" שבכתוב קאי על כל המצוות, ובהגדה "כהלכות הפסח".
 (7) ראה פרש"י עה"פ יתרו כ, ב "כדאי היא ההוצאה (ממצרים) שתהיו משועבדים לי". ועד"ז ברמב"ן שם. וראה רמב"ן ואתחנן שם.
 (8) להעיר מרמב"ן שם "אנחנו חייבים לעשות רצון הבורא .. ועוד שתהי' לנו צדקה .. ויתן לנו שכר טוב".

(9) ראה ספרנו עה"פ שם (ד"ה ליראה) "לטוב לנו כל הימים, כי חפץ חסד הוא לא לתועלתו".

(10) ראה רב"ע עה"פ שם (ו, כ) "למה זה העול עלינו".

(11) ראה גם דעת זקנים מבעה"ת עה"פ ואתחנן שם. מחזור ירטי הגש"פ.

(* קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א ביזו הק' לכא"א מאנשים נשים וטף).

ביאור מה שאומר אתכם¹², יהול"ל אשר צוה הוי' אלקינו אותנו, או אשר צוה הוי' אלקינו ותו לא¹³.

ונקודת הביאור בזה בהדרושים¹⁴, ע"פ הידוע¹⁵ דקים המצוות של האבות הי' (בעיקר) עבודה רוחנית, והפעולה שעשו בגשמיות היתה כעין כלי להעבודה הרוחנית. והמצוות שניתנו במתן תורה, עיקרם הוא העשי' בפועל. דעשיית המצוה היא לא הכנה וכלי לכוונתה, אלא אדרבה, העשי' היא העיקר. וכמו בנדו"ד מצות אכילת מצה, דכאשר יכוון בסוד מצות מצה וח"ו יחסר הפועל ממש, לא ימשך מאומה, ולאידך, כשיקיים המצוה בפועל, גם בלי כוונה¹⁶, ימשך האור. ושאלת הבן חכם היא איך ממשיכים גילוי אוא"ס ע"י מעשה (המצוות). וזהו שאומר מה העדות גו' אשר צוה הוי' אלקינו אתכם, אתכם דוקא, דכיון שהעבודה שלכם (לאחרי מ"ת) היא עשי' (ולא עבודה רוחנית כעבודת האבות), איך נמשך גילוי אוא"ס ע"י עבודה זו. והתשובה (ואמרת לבנך) עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו הוי' ממצרים גו' ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה גו' היא, דגלות מצרים ויציאת מצרים היו הכנה למתן תורה, ובמתן תורה ניתן הכח שע"י מצוות מעשיות (לעשות את כל החוקים גו', לעשות דייקא¹⁷) ימשיכו המשכות למעלה יותר מהמשכות שהמשיכו האבות ע"י עבודה רוחנית שלהם, ועד להמשכת העצמות.

ב) וצריך להבין, דלכאורה, ביאור הנ"ל ששאלת הבן חכם היא על המצוות שלאחרי מ"ת דוקא, הוא ביאור רק על זה שלאחרי שאומר אשר צוה הוי' אלקינו הוא מוסיף אתכם בכדי להדגיש ששאלתו היא לא על המצוות דהאבות, כ"א על המצוות אשר צוה הוי' אלקינו אתכם לאחרי מתן תורה. אבל זה הי' מובן לכאורה גם כשהי' אומר בלשון כולל יותר אשר צוה הוי' אלקינו אותנו. גם צריך להבין אומרו מה העדות והחוקים והמשפטים, דמאחר ששאלתו היא על כללות המצוות הול"ל מה המצוות (וכיו"ב), ולמה מפרט עדות חוקים ומשפטים. ובפרט שהחילוק דהסוגים עדות חוקים ומשפטים הוא בכוונת המצוות [שהמצוות דחוקים צריך לקיימם מפני שהם ציווי הקב"ה (גזירה גזרתית), והמצוות דעדות ומשפטים צריך לקיימם גם מצד הטעם¹⁸], והשאלה מה העדות גו' היא על ההמשכה שע"י מעשה המצוות. גם צריך להבין ששאלת הבן היא על כל ג' הסוגים דמצוות (עדות חוקים

12) בדעת זקנים שם "והא דקאמר אתכם, לפי שעדיין לא נולד באותה שעה." ועד"ו במחזור ויטרי שם "אתכם .. אתם שיצאתם ממצרים". ויש לומר, שהדיוק בהדרושים הוא ד"כי ישאלך בנך" קאי גם על בנך שבכל הדורות (שגם אביו לא הי' ביציאת מצרים).

13) ד"ה זה תרנ"ד שם.

14) ראה בכ"ז ד"ה כי ישאלך במאמרי אדהאמ"צ (ויקרא ח"א ע' נו ואילך). אוה"ת דרושים לפסח (כרך ג ע' תשסא. שם ס"ע תשסו ואילך). עטרי"ת (ס"ע שנו ואילך). ד"ה ויקם עדות היש"ת (המשך להמאמר ד"ה כי ישאלך) ע' 53 ואילך.

15) סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך. ובכ"מ.

16) להעיר שבמצוות אכילת מצה, גם הכוונה דלצאת ידי חובתו אינה מעכבת — שו"ע אדה"ו או"ח הל' פסח סתע"ה סכ"ח. וש"נ.

17) מאמרי אדהאמ"צ שם (ע' סז).

18) שלכן נקראים בתורה בשם עדות ומשפטים.

ומשפטים) ובהתשובה ויצונו גוי' לעשות את כל החוקים גוי' מזכיר רק חוקים. גם צריך להבין, דהחילוק בג' הסוגים עדות חוקים ומשפטים הוא¹⁹, שמשפטים הם המצוות שמחייבים מצד השכל (כמו גזל גניבה כיבוד אב ואם), ועדות הם המצוות שהם אות וזכרון (כמו שבת פסח סוכה ותפילין), דמצוות אלו, הגם שהשכל מצד עצמו (לולי ציווי התורה) לא הי' מחייבם נודלא כהמצוות דמשפטים שגם אלמלא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה²⁰, מ"מ, לאחר שהתורה ציוותה עליהם השכל מסכים לזה, וחוקים הם המצוות שגם לאחר שהתורה ציוותה עליהם אין להם מקום בשכל, והם רק בדרך חוקה חקתי גזירה גזרת²¹. ועפ"ז הי' צריך לומר לכאורה משפטים עדות וחוקים (בסדר דמלמטלמ"ע) או חוקים עדות ומשפטים (בסדר דמלמעלמ"ט), והסדר בכתוב הוא עדות חוקים ומשפטים.

ג) **ויובן** זה בהקדים מ"ש כ"ק מ"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה²² (שאמרו בחג הפסח הראשון בבואו לארצות הברית ע"מ לדור) בהדיוק שבשאלת הבן חכם כתיב אתכם, דבזה שאומר אתכם (ולא אותנו) הוא דומה לכאורה להבן רשע. ומוסיף בהמאמר, דהגם שהבן חכם אומר ה' אלקינו, שהוא מכניס עצמו בכלל ישראל ומקבל עליו עול מלכות שמים, הרי זהו בנוגע להעיקר²³, אבל בנוגע לפרטי הענינים דעדות חוקים ומשפטים, הוא אומר אתכם. דמלשון המאמר משמע שהדיוק בזה שאומר אתכם הוא לא רק שצריך ביאור למה אומר אתכם, אלא גם בזה שאומר אתכם ולא אותנו, שע"ז יש מקום לטעות דזה שאומר אלקינו ומכניס עצמו בכלל, הוא רק בנוגע להעיקר (קבלת עול מלכות שמים), אבל בנוגע לפרטי הענינים דעדות וחוקים ומשפטים הוא מוציא את עצמו מהכלל.

ויש לומר הביאור בזה, דבמצוות שני ענינים. זה שהמצוות הם ציווי השם, דענין זה הוא בכל המצוות בשוה, וזה שהמצוות נחלקות בג' סוגים דעדות חוקים ומשפטים. ושני ענינים אלה הם גם בקיום המצוות. דבכוונת המצוות, שני ענינים²⁴. כוונה כללית — לקיים ציווי השם, דכוונה זו היא בכל המצוות בשוה. וכוונה פרטית — קיום המצוה מפני שהיא עדות (אות וזכרון) על איזה ענין, או מפני שהיא חוקה וגזירה²⁵, או מפני שמחייבת גם מצד השכל. ושאלת הבן חכם מה העדות והחוקים

19) ראה רמב"ן עה"פ ואתחנן שם (ו, כ). הנסמן לקמן ח"ד ע' יג הערה 11.

20) עירובין ק, ב.

21) ראה תנחומא חוקת ג. שם ח. במדבר"ר ר"פ חוקת. ועוד.

22) דחג הפסח היש"ת.

23) כ"ה הלשון במאמר הנ"ל.

24) ראה לקמן ח"ד (ע' טו) וש"נ שבקיום המצוות צ"ל שתי כוונות, כוונה כללית לקיים רצון ה' וכוונה פרטית השייכת לאותה המצוה. וראה הערה הבאה.

25) לקמן שם (וראה גם בהנסמן שם הערה 11) דבחוקים מודגשת כוונה הכללית לקיים רצון ה'. אבל ראה סה"מ היש"ת ע' 53 (וראה לקמן ס"ה) דענין החוקים הוא שעל ידם נמשך הביטול. וראה גם סה"מ"צ להצ"צ (פד, ב) דזה שהחוקים "צריך לעשותם כמקבל גזירה בלי טעם" הוא בכדי לאכפאי לט"א. ונמצא, שגם בחוקים יש כוונה מיוחדת (נוסף על הכוונה הכללית לקיים רצון ה') — ביטול ותכפאי.

והמשפטים היא, דכיון שכל המצוות הם ציווי השם, מה נוגע הענין דעדות חוקים ומשפטים. ולכן מדייק בהמאמר דגם לאחרי שאומר אלקינו יש מקום לטעות שבנוגע לפרטי הענינים דעדות חוקים ומשפטים הוא מוציא ח"ו את עצמו מהכלל. ובכדי לשלול טעות זו הול"ל אותנו.

(ד) **ויובן** זה ע"פ המבואר במאמר הנ"ל, שג' הענינים דעדות חוקים ומשפטים הם בכל המצוות. שגם המצוות דחוקים ומשפטים נק' בשם עדות [כמ"ש²⁶ ויקם עדות ביעקב גו'], ועד"ז הוא בנוגע לחוקים, שגם בהמצוות שע"פ טעם (עדות ואפילו משפטים), הטעם הוא רק על כללות המצוה ולא על הפרטים²⁷, והפרטים הם באופן חוקה חקתי גזירה גזרתי. ועד"ז הוא בנוגע למשפטים, שגם בהמצוות דעדות וחוקים יש הענין דמשפטים²⁸.

והענין הוא, דבגילוי אלקות שע"י המצוות ג' מדרגות בכללות. אור המתלבש בעולמות, דבכללות הוא אור הממלא, ואור שלמעלה מהתלבשות בעולמות אבל שייך לעולמות, דבכללות הוא אור הסובב, ועצמות אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות. דאור הממלא מושג גם בשכל, ולכן המשכתו היא ע"י הענין דמשפטים, השגת השכל. ואור הסובב, אין שייך בו השגת החיוב ורק ידיעת השלילה, דזה שהוא יודע ומבין שבאור זה אי אפשר להיות השגת השכל, הו"ע ביטול ההשגה²⁹. ולכן המשכת אור הסובב היא ע"י קיום החוקים³⁰, שענינם הוא שמבטל את שכלו, אין לך רשות להרהר³¹. ובעצמות אוא"ס שאינו בגדר שייכות לעולמות, אין שייך לומר גם שהוא מושלל מהשגת השכל. וכמבואר בתניא³¹, שהאומר על הקב"ה שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידי, שכל השומע יצחק לו. כי ענין השלילה, שאומרים על איזה דבר שהוא מושלל מדבר שני, שייך דוקא בדברים שיש יחס ביניהם, והשכל והמישור הם שני ענינים נבדלים לגמרי שאין יחס ביניהם. [ואולי יש להוסיף, שבהמשל דשכל ומישור, כיון ששניהם הם נבראים מוגבלים, יש יחס ביניהם. משא"כ בהנמשל³². ולכן זה שאין שייך לומר על הקב"ה שאי אפשר להשיגו הוא יותר מזה שאין שייך לומר על סברא שכלית שאי אפשר למששה בידי]. ולכן, המשכת עצמות אוא"ס אינה גם ע"י ענין החוקים, כיטול השכל, כיון שלגבי עצמות אוא"ס אין שייך לומר גם הענין דשלילת השכל. וזה שע"י המצוות הוא המשכת עצמות אוא"ס הוא מפני שהמצוות הם רצון וציווי העצמות.

(26) תהלים עח, ה.

(27) מו"נ ח"ג פכ"ו.

(28) ראה לקמן ס"ו, ובהערה 43 שם.

(29) ראה המשך תרס"ו ע' יט.

(30) בלקו"ת פקודי (ג, ד ואילך) שהמשכת אור זה (שיש בו רק ידיעת השלילה) היא ע"י מצוות לא תעשה, שלילת המעשה. ובהמשך הענין שם (ד, ג) שענינם דמצוות ל"ת הוא "אתכפיא וביטול" — והרי גם ענין החוקים הוא אתכפיא וביטול, כנ"ל הערה 25.

(31) שעהי"ה פ"ט (פו, ב). וראה ד"ה שובה ישראל דש"פ האזינו ה'תשל"ז (לעיל ח"א ע' צט) הערה

24, עיי"ש.

(32) להעיר גם משהיה"א שם (פו, א), דרוממות החכמה על עשי' הוא רק חמש מדרגות (עשי' דיבור

מחשבה מדות ושכל), "אבל הקב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבות מדרגות כאלו עד אין קץ".

וזהו ענין העדות שבמצוות³³, דזה שכל המצוות (גם המצוות דחוקים ומשפטים) נק' בשם עדות הוא לפי שהם ממשיכים ומגלים העלם העצמי דעצמות אוא"ס, שלמעלה גם מסובב³⁴. דכמו שענין העדות בפשטות הוא על דבר הנעלם דוקא, דעל דבר הגלוי אין שייך עדות, מכיון שהוא גלוי, ואפילו על מילתא דעבידא לאגלווי אין צריך עדות³⁵, עד"ז הוא ברוחניות, דאור הממלא הוא דבר הגלוי שמושג בשכל, ואור הסובב שלמעלה מהתלבשות בעולמות הוא מילתא דעבידא לאגלווי (העלם ששייך לגלוי), כי על ידי ההשגה באור הממלא שמתלבש בעולמות, שהוא הארה בלבד (כדמוכח מזה גופא שהוא בהתלבשות), באים לידי ידיעה שישנו אור שהוא מופלא מעולמות, שהוא המקור שממנו נמשך ההארה שבהתלבשות. וענין העדות הוא בעצמות אוא"ס, שלמעלה גם מסובב, שהוא נעלם לגמרי. וזהו מה שכל המצוות נק' עדות, לפי שהם ממשיכים ומגלים עצמות אוא"ס שלמעלה גם מסובב.

ה) **וביאור** המעלה דעדות על חוקים בפרטיות יותר, אף שגם בחוקים נרגש בגילוי שהם רצונו ית', רצון שלמעלה מטעם, יובן ע"פ מ"ש בהמאמר³⁶ שחוקים הוא מלשון חקיקה. ומהמשך הענינים שבהמאמר משמע דשני ענינים בזה. ענין החקיקה למעלה, כמ"ש בהמאמר דמעלת אותיות החקיקה על אותיות הכתיבה היא שאותיות החקיקה אינם דבר נוסף על העצם, ומבאר שזהו בחינת הכתר. ויש לומר, דזה שהכתור (סובב) הוא דוגמת אותיות החקיקה שאינם דבר נוסף על העצם, הוא, שהגילוי דאור הממלא להיותו גילוי שבבחינת גבול ולא כמו העצם, הוא כמו דבר נוסף על העצם, והגילוי דאור הסובב, להיותו בל"ג כמו העצם, אינו דבר נוסף על העצם³⁷. ועוד ענין בחוקים מלשון חקיקה, שע"י החוקים נעשה בעולם ענין החקיקה. כדאיתא במדרש³⁸ ע"פ³⁹ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, חוקים שבהם חקיתי את השמים והארץ. ומבאר בהמאמר דענין חקיתי שמים וארץ הוא הביטול שנעשה בעולם⁴⁰, ע"י המשכת הסובב, חקיקה דלמעלה.

והנה גם בחקיקה, ע"י חקיקה נעשה שינוי בהדבר שחוקקין בו, שאינו כמו שהי' בתחילה. וכמו בחקיקת אותיות באבן, שבתחילה הי' האבן פשוט ועכשיו

33) בהבא לקמן ראה סה"מ עטר"ת שם (ע' שנה). הי"ש"ת שם (ע' 51 ואילך). וראה גם לקמן ח"ד ע' טז ואילך.

34) בלקו"ת פקודי שם (ד, סע"א ואילך) דענין העדות הוא בסובב. וראה לעיל ע' נ הערה 83.

35) ר"ה כב, ב.

36) דשנת הי"ש"ת (ע' 52 ואילך). וכ"ה בד"ה זה עטר"ת (ס"ע שנה ואילך).

37) וע"ד המבואר בכ"מ (סה"מ תרמ"ג ע' עו ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' רכט. ועוד), דזה שדוקא שם הוי' נק' שם העצם (כס"מ ה' עכ"ם פ"ה ה"ז. פרדס שער יט (שער שם בן ד'). מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח) הוא לפי שהוא בל"ג כמו העצם ואינו דבר נוסף על העצם.

ולעזיר, שבסה"מ תרמ"ג והמשך תער"ב שם, שהוא בדוגמת גוון לבן שהוא גוון עצמי. ובלקו"ת אחרי (כח, ג) שהחילוק שבין אותיות החקיקה ואותיות הכתב הוא "קרוב" להחילוק שבין גוון לבן לשאר הגוונים.

38) ויק"ר פל"ה, ד.

39) ירמ"י לג, כה.

40) ראה עד"ז המשך תרס"ו ע' קעט.

הוא מצוייר באותיות⁴¹ [ובפרט כשהחקיקה הוא באבן הבהיר ומבהיק, שע"י החקיקה נעשה שינוי בהבחירות וההבהקה של האבן, שבמקום החקיקה אינו מבהיק כ"כ⁴¹]. ועוד ענין בזה [נוסף להשינוי (ירידה) שנעשה בהאבן ע"י החקיקה], שהחקיקה היא קשורה בהחלל, שנחסר בהאבן, היינו שהחקיקה עצמה היא כמו היפך האבן. ויש לומר דשני ענינים אלה הם גם בהנמשל דאור הסובב. שהירידה בהאור להיות סובב לעלמין הוא דוגמת השינוי והירידה שנעשה בהאבן, שאינו פשוט (ואינו מאיר ומבהיק כ"כ) כמו שהי' תחילה. ועי"ז נעשה נתינת מקום לעולם (שמתהווה מאור הסובב), שמציאות העולם (מלשון העלם) הוא היפך גילוי האור, בדוגמת החקיקה שנחסר מהאבן.

ויש לומר, שעד"ז הוא גם בחוקים, דזה שנק' בשם חוקים מלשון חקיקה הוא מצד שני ענינים הנ"ל. והענין הוא, דפירוש חוקה הוא כמאמר רז"ל חוקה חקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחרי⁴², דשני ענינים בזה. שהרצון דחוקים הוא (לא כמו שהוא בעצמותו, אלא) בבחינת ירידה כביכול לשלול את השכל (אין לך רשות להרהר), בדוגמת השינוי והירידה שנעשה בהאבן ע"י החקיקה. ושהשכל (שהרצון שולל אותו) הוא באופן שההבנה וההשגה שלו היא היפך הרצון⁴², שלכן צריך לשלול ולומר אין לך רשות להרהר. ועפ"ז תובן יותר המעלה דעדות לגבי חוקים, דענין החוקים הוא הרצון דמצוות כמו שהוא בבחינת ירידה לשלול הענינים (השכל) שהם הפכים, וענין העדות הוא הרצון דמצוות כמו שהוא בעצמותו.

ו **והנה** כמו שלמעלה החילוק שבין עדות לחוקים ומשפטים הוא, דחוקים ומשפטים הם באור השייך לעולמות [אלא משפטים הם באור המתלבש בעולמות (ממלא) וחוקים הם בהאור שלמעלה מהתלבשות (סובב)] ועדות הם בעצמות ואו"ס שלמעלה משייכות לעולמות, עד"ז הוא גם בעבודת האדם, דחוקים ומשפטים הם בהשכל שבאדם (או עכ"פ בדרגת הנשמה ששייכת לשכל), התבוננות. [אלא שבמשפטים ההתבוננות היא בטעמי המצוות, כולל גם ההתבוננות בזה שגם המצוות דחוקים יש להם טעם⁴³, אלא שהטעם דמצוות אלו הוא בחכמתו ית' ולא נמשך בשכל הנבראים. וההתבוננות דחוקים היא שכל המצוות (גם המצוות דמשפטים) הם רצונו ית', רצון שלמעלה מטעם, למעלה גם מהטעמים שבחכמתו ית']. וענין עדות הוא בהאדם עצמו. כמ"ש⁴⁴ אתם עדי, דפירוש אתם הוא אתם בעצמכם. דכיון שכל אחד

41 ראה המשך תרס"ו ע' תעד. ובכ"מ.

42 להעיר משהמ"צ להצ"צ (פד, ב) שמביא שם מ"ש הרמב"ם (בשמונה פרקים פ"ו) שבדברים שהתורה אסרתם בדרך חוק (כבשר בחלב ושעטנו) צריך לומר אפשי ואבי שבשמים גזר עלי, ובסמה"צ שם "בזאת שאומר אפשי הרי הוא רחוק מאד מאלקות".

43 ושני ענינים בזה: א) שיש להם טעם בחכמה דלמעלה, כפנים. וראה רמב"ם סוף הלי' מעילה "והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע", היינו שגם החוקים יש להם טעם, אלא "שאיין טעמן ידוע" לפי שלא נמשך בשכל הנבראים (וראה לקמן ח"ד ע' טו, ובהערה 27 שם). ב) שישנם ענינים במצוות דחוקים שאפשר להבינם גם בשכלנו. וכמ"ש הרמב"ם סוף הלי' תמורה "ראוי להתבונן בהם, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם". וראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 174 ואילך. ואכ"מ.

44 ישע"י מג, י. ובוהר (חי"ג פו, א): אלין אינון ישראל.

מישראל נשמתו היא חלק אלוהי ממעל ממש⁴⁵, ושרש הנשמות הוא בהעצמות (ולמעלה יותר מהשרש דתומ"צ), לכן, עצם מציאותם דישראל מעידה על העצמות. אלא שהגילוי דשרש הנשמה הוא ע"י העדות דהמצוות.

ז) ויש לומר, דעיקר ענינם של המצוות הוא שהם עדות, המשכת עצמות אוא"ס. וענין החוקים והמשפטים דמצוות (המשכת אור הסובב ואור הממלא) הוא, כי הכוונה בהמשכת העצמות שע"י המצוות היא שהמשכה תהי' בגילוי, וכיון שהעצמות הוא למעלה מגילוי, לכן הגילוי דהמשכת העצמות (עדות) הוא ע"י אור הסובב ואור הממלא (חוקים ומשפטים), גילויים⁴⁶. וזהו שהסדר דג' ענינים אלה הוא עדות חוקים ומשפטים, דבתחילה הו"ע העדות — המשכת העצמות, ואח"כ, בכדי שהמשכה תהי' בגילוי, הוא ע"י הגילוי דאור הסובב שנמשך ע"י ענין החוקים שבמצוות, ואח"כ, בכדי שהגילוי יהי' בפנימיות, הוא ע"י הגילוי דאור הממלא שנמשך ע"י ענין המשפטים שבמצוות⁴⁷.

ועפ"ז יש לומר, דזה שמשמע בתחילת המאמר ששאלת הבן חכם מה העדות והחוקים והמשפטים גו' היא דכיון שכל המצוות הם ציוויי השם למה הן נחלקות בעדות חוקים ומשפטים (כנ"ל סעיף ג), הוא גם להביאור (שבהמשך המאמר) דשאלת הבן חכם היא איך נמשך גילוי אלקות ע"י המצוות שלאחרי מתן תורה שעיקרם הוא עשי' בפועל. והענין הוא, דזה שעל ידי מעשה המצוות נעשה המשכת אלקות אין זה פלא, מכיון שהמצוות הם רצון הקב"ה. ושאלת הבן חכם היא על זה שע"י מעשה המצוות נמשך גילוי אלקות. דענין הגילוי שייך לכאורה לעבודה רוחנית ולא לעשי' גשמית. ולכן אומר מה העדות והחוקים והמשפטים גו', ולא מה המצוות (וכיו"ב), כי זה שע"י המצוות נעשה המשכת אלקות הוא מצד הנקודה המשותפת שבכל המצוות בשוה, שהם ציווי ורצון הקב"ה, וזה שהמצוות נחלקות בהסוגים עדות חוקים ומשפטים הוא בנוגע לגילוי ההמשכה [שבעדות ההמשכה היא בהעלם, ובחוקים ההמשכה היא בגילוי באופן דמקיף, והגילוי דמשפטים הוא גילוי בפנימיות], ושאלת הבן חכם מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אלקינו אתכם היא, דהמצוות אשר צוה הוי' אלקינו אתכם לאחרי מתן תורה שעיקרם הוא עשי' בפועל, ענינם הוא המשכת אלקות, וא"כ מה העדות והחוקים והמשפטים, שהחילוק דעדות חוקים ומשפטים הוא בענין הגילוי.

ח) והתשובה עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו הוי' ממצרים גו' היא שבמתן תורה שהי' לאחרי ההקדמה דגלות מצרים ויציאת מצרים ניתן הכח שע"י מצוות מעשיות ימשיכו המשכות הכי נעלות (כנ"ל סעיף א), וגם שהמשכות שע"י מעשה המצוות יהיו בגילוי. וזהו ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה גו', יראה אותיות ראי' (כמ"ש בהמאמר⁴⁷), שהמשכות שע"י

45) תניא רפ"ב. וראה בהנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' שעג.

46) ראה ער"ד לקו"ש ח"ו ע' 21 הערה 69.

47) סה"מ הש"ת ס"ע 57. עטר"ת ע' שנט.

עשיית המצוות (ויצונו גו' לעשות) יהיו בגילוי עד לאופן של ראי'. ועיקר גילוי ההמשכות שע"י עשיית המצוות יהי' לעתיד לבוא, שאז תהי' הראי' בדרגות הכי נעלות, ועד ליראה (אותיות ראי') את הו"י אלקינו, ראיית מהות א"ס ב"ה⁴⁸. וזהו ויצונו הו"י לעשות את כל החוקים גו', החוקים דייקא, כי כשמקיים המצוות (רק) מצד הטעם, ההמשכות שע"י המצוות הם בהעלם⁴⁹, ובכדי שההמשכות דהמצוות יהיו בגילוי, הוא ע"י שקיום המצוות (גם המצוות דעדות ומשפטים) הוא מפני שהם ציווי ה', כמו החוקים⁵⁰.

ט) **והנה** לאחר כל הנ"ל צריך ביאור, דכיון שתורת אמת קוראת אותו בשם (בן) חכם, מסתבר, שהוא יודע החידוש דמתן תורה, שבמתן תורה ניתן הכח להמשיך ע"י מצוות מעשיות המשכות הכי נעלות ושההמשכות יהיו בגילוי, ומהי השאלה מה העדות גו'. ויש לבאר זה ע"פ מ"ש במק"א⁵¹, דזה שמעשה אבות נאמר בתורה (אף שעבודת האבות היתה לכאורה רק הקדמה למתן תורה), הוא, לפי שגם עכשיו לאחר מתן תורה צריכה להיות עבודה שבדוגמת עבודת האבות. והענין הוא, דזה שנצטוונו בכל יום ויום יהיו בעיניך (כחדשים⁵², ויתירה מזו) חדשים⁵³, הוא לא רק בנוגע להיוקר והחביבות דתומ"צ, אלא גם בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות עצמם. שבכל יום צריכים להיות בדרגא נעלית עוד יותר, כהציווי⁵⁴ מעלין בקודש, ועד לעלי' באין ערוך, ועד שהתומ"צ שהיו אצלו קודם הם (כלא חשיב או) לא חשיב לגבי התומ"צ דיום זה, שלכן התומ"צ דיום זה הם (כחדשים או) חדשים. וזהו שגם עכשיו לאחר מתן תורה צריכה להיות עבודה שבדוגמת עבודת האבות קודם מ"ת, כי מתן תורה הוא בכל יום, נותן התורה לשון הווה⁵⁵, ובכל יום הוא בדרגא נעלית יותר, ולכן, צ"ל בכל יום עבודה שבדוגמת עבודת האבות שהיא הכנה והקדמה למתן תורה דיום זה. ועפ"ז יש לבאר שאלת הבן חכם מה העדות גו' אשר צוה גו' אתכם, כי התומ"צ של הבן חכם הם בכל יום חדשים ממש, ולכן הוא נמצא תמיד בהתחלתו בהמצב דקודם מתן תורה. ויש לומר, דזה שאומר אשר צוה גו' אתכם, אתכם ולא אוחנו, הוא, בכדי לרמז שאצלו הוא המצב דקודם מתן תורה.

יוד' **ויש** לקשר זה עם זה ששאלת הבן חכם היא בעיקר בליל הפסח, אף שהשאלה מה העדות גו' (בפשטות) היא בנוגע לכללות המצוות, כי בפסח הוא

48) כ"ה הלשון בהמאמר שם.

49) היינו, שגם באופן זה ישנה ההמשכה שע"י המצוה. ואפילו כשמקימה בשביל פני' וכיו"ב. אלא שאז ההמשכה היא בהעלם — ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1053. ובכ"מ.

50) כ"ה בסה"מ היש"ת שם. ועפ"ז, הכוונה ב"חוקים" בפסוק זה היא [לא לכוונה הפרטית ב"חוקים" (ראה לעיל הערה 25), כי אם] לזה שבחוקים מודגשת הכוונה הכללית דמצוות, שקיומם היא מפני ציווי ה'.

51) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 76 ואילך.

52) שו"ע אדה"ז או"ח סי' סא סעיף ב (וש"נ). ספרי ופרש"י עה"פ ואתחנן ו, ו.

53) פרש"י עה"פ יתרו יט, א. וראה גם פרש"י עה"פ עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

54) ברכות כח, א. וש"נ. זח"ג קסב, ריש ע"ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 250 הערה ד"ה להעלות בקודש.

55) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. מאמרי אדהאמ"צ שמות ח"א ע' קעה. וש"נ.

לידת עם ישראל⁵⁶. וזהו שחג הפסח שייך במיוחד לענין החינוך, כי חינוך הילדים מתחיל מיד כשנולד. וזהו הקשר דשאלת הבן חכם עם ליל הפסח, כי זה ששואל מה העדות גוי' הוא כי (מצד זה שעולה תמיד בעילוי אחר עילוי) הוא נמצא במצב שלפני מתן תורה, ושאינו שייך עדיין לשום ענין, כתינוק ברגע שנולד.

(א) **והתשובה** עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו הוי' ממצרים ביד חזקה היא, שגם מי שהוא בדרגת תינוק ברגע שנולד (כולל זה שהוא בדרגא זו בפשטות, ולא כהבן חכם דזה שהוא בדרגא זו הוא מצד העליות שלו), ויתירה מזו, גם מי שהוא במצב דעבד לפרעה במצרים (לפני הלידה דיציאת מצרים), מוציא הוי' אותו ממצרים ביד חזקה, דביד⁵⁷ חזקה הוא תוקף ההתגלות ועד שנגלה⁵⁸ עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם, שהוא דילוג⁵⁹ מן הקצה אל הקצה, מהמטה ביותר (עבדים לפרעה במצרים) להמעלה ביותר — הגילוי דכבודו ובעצמו⁶⁰.

וכן תהי' לנו, אשר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁶¹, גאולה בדרך דילוג מן הקצה אל הקצה, שמחושך הכפול ומכופל דגלות, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא שהחושך גדול עוד יותר⁶², באים מיד להגילוי דונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גוי'⁶³, והיתה להוי' המלוכה⁶⁴, בביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

56 יחזקאל קאָפּיטל ט"ז. וראה מכתב עש"ק ר"ח ניסן ה'תשמ"ח (ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 688 ואילך). וש"נ.

57 כ"ה הלשון בהמאמר שם (ס"ע 57).

58 הגש"פ פּיסקא "ויוציאנו" ופּיסקא "מצה זו".

59 ונקרא "פסח" על שם הדילוג — פרש"י עה"פ בא יב, יא. וראה מכתב ר"ח ניסן ה'תשמ"ה (הגש"פ

עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים — קה"ת תשמ"ז — ע' תתפה), ובהערות שם.

60 ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקד.

61 מיכה ז, טו. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ ס"ק זית (ע' תפו), מזח"א בהשמטות סכ"ה (רסא, ב). פע"ח

שער כ"א (שער חג המצות) פ"ו (בד"ה מהר"י ז"ל). וראה ד"ה כימי צאתך מארץ מצרים דאחש"פ ה'תשל"ט (לקמן ע' רד ואילך). ד"ה זה די"א ניסן ה'תשמ"ב (לקמן ע' קמו ואילך).

62 עד "אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך" (סיום וחזרתם מזמור פ"ט בתהלים*). וראה ביאורי פסוק זה ב"קובץ י"א ניסן שנת הפ"ט" (קה"ת תש"ג) אות סא ואילך.

63 ישע"י מ, ה.

64 עובד"י א, כא.

(* ע"פ המנהג לומר בכל יום הקאָפּיטל תהלים המתאים לשנות חיינו (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר ב"קובץ מכתבים" שבסו"ט תהלים אהל יוסף יצחק ע' 214. אגרות קודש שלו ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא. סה"מ י"א ניסן ע' 1 ואילך) — מתחילים ב"א ניסן שנה זו (תש"ג — שנת הדפסת המאמר) אמירת מזמור פ"ט שבתהלים.

שיחת ל"ג בעומר תשל"ח

ביום חמישי - ל"ג בעומר תשל"ח, הכניסו לכ"ק אדמו"ר עלון הסברה חדש ומפואר על עשרת המבצעים. על עלון זה הואיל כ"ק אדמו"ר לענות: "נת' ות"ח. ודבר בעתו - בל"ג בעומר, אזכיר עה"צ".

לאחר מכן בשעות הצהריים הודיע כ"ק אדמו"ר שבשעה שבע בערב תיערך התוועדות.

התוועדות זו - שנערכה כשלוש וחצי שעות - חשובה מאוד לנו תלמידי התמימים, מכיוון שבה מסביר הרבי ומפרט מה הם הציפיות של רבותינו נשיאנו - מאיתנו, תלמידי התמימים. כיצד עולה בקנה אחד הן ההוראה להאיר את העולם ע"י לימוד התורה, והן ההוראה לפעול ללא הרף עם עוד יהודים לקרבם לתומ"צ.

בטוחים אנו, אשר לימוד שיחה זו יעורר כל תמים ותמים בעבודת הקודש שהונחה עלינו - להיות 'נרות להאיר', יחיש וימהר את התגלות מלכנו נשיאנו בקרוב ממש.

בס"ד. חלק מהתועודות ל"ג בעומר, ה'תשל"ח

בלתי מוגה

ז. הביאור שדובר קודם² שע"ז שאדם פועל ב"קב שלו", זה מקשר אותו עם רשב"י, עם החלק של רשב"י שבתוכו – הניצוץ של רשב"י שבכ"א, שע"י הניצוץ הזה הוא מגיע למעשה בפועל, וזה נעשה פעולתו, זה "קב" אבל "שלו". ועד כדי כך שגם ה"ט' קבין של חברו" שנותנים לו מלמעלה – גם הם קשורים עם ה"קב שלו", וזה נחשב שכל ה"עשרה קבין" הם שלו לגמרי.

אבל עדיין אינו מובן: כיון שמדובר בענין של עבודת ה', זה לא יכול להיות באופן של נס, אלא זה צריך להיות – כמו שהיה אצל רשב"י, שע"י שהיה עבודתו באופן ד"תורתו אומנתו" – פעל ירידת גשמים בגשמיות עוה"ז התחתון – שזהו ענין המובן ע"פ שכל העליון, ואח"כ זה מובן בשכל של נפש האלוקית, והיא נותנת לנפש השכלית³ להבין זאת, עד שזה מובן גם בשכל של נפש הבהמית.

וכן גם בעניננו זה צריך להיות באופן שיובן בשכל האדם.

וההסברה בזה בפשטות: כיון ש"בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ"⁴ – כל העולם נברא "בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית"⁵ ממילא מובן שע"ז שיהודי ממלא את תפקידו ולומד תורה, זה פועל גם בשמים ובארץ כפשוטו, שהרי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁶ והכוונה בפסוק שמים וארץ גשמיים!

¹ תוכן ההתועודות עד כה: הרבי פתח בדבר מלכות "להודיע לבני אדם גבורתה של תורה וכחה עוז" (אגה ק"א), ששייך במיוחד ל"ג בעומר, כיון שרשב"י היה ענינו "תורתו אומנתו". וע"ז מביא את הסיפור מהוהר שהעולם היה צריך גשם, ורשב"י פעל ירידת גשמים בעולם – ע"י אמירת תורה. וע"ז שואל הרבי: כיון שמכל ענין בתורה צריך ללמוד הוראה בעבודת ה' – והוראה זו צ"ל באופן של "קרוב אליך הדבר מאוד", איזו הוראה ניתן ללמוד מסיפור זה? הרי נפסק בשריע שבמינו אי אפשר להיות בדרגת "תורתו אומנתו"! והביאור: עפ"י מ"ש בתניא לגבי יראת משה רבינו שכיצד ניתן להשיג דרגת יראת משה? הנה, מכיון שמשם הוא "רעיא מהימנא" של כל יהודי – הנה בכל יהודי יש ניצוץ מנשמת משה רבינו. ולכן כאר"א יכול להשיג יראה כיראת משה. וכן י"ל לגבי רשב"י, ש"שמץ מינהו" יש אצל כל יהודי. ויחד עם זה דורשים מיהודי שיעבוד בעצמו, שיהיה זה בבחי' "קב שלו". וע"י ה"קב שלו" – גם ה"ט' קבין של חבירו" – ובנדו"ד הניצוץ שמקבל מלמעלה – נהיה "קב שלו". [הקהל ניגן "הנה מה טוב ומה נעים". ואח"כ המשיך כ"ק אדמור"ר – ככפנים].

² ס"ד, ס"ה.

³ ראה לקו"ת בחוקותי מז, ג. קיצורים והערות לתניא ע' פו. סה"מ ה'ש"ת ע' 93 ואילך. ובכ"מ.

⁴ בראשית א, א.

⁵ פירש"י שם. ועוד.

⁶ שבת סג, א. וש"נ.

(וכמו שרואים זאת בכל ענין, הן בענינים פשוטים והן בענינים נעלים – שבשעה שדבר מסויים נברא בשביל מטרה מסויימת, אזי בשעה שהמטרה נשלמת, זה נותן חיזוק ומתקן ומשלים את הדבר שנעשה בשביל התכלית, עאכו"כ שמדובר אודות דבר שנתהוה מאין ליש בשביל התכלית).

אבל כשמדובר אודות יהודי הנמצא בגלות, בזמן "דעקבתא דמשיחא" כיצד ניתן לומר שע"ז שהוא לומד תורה – והוא לומד את הסיפור שרשב"י פעל ירידת גשמים ע"י אמירת תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" – גם הוא יכול לפעול את הענין של ירידת גשמים ועוד בזמן הזה וכו'.

והרי בשביל זה צריך שילמד תורה באופן ד"תורתו אומנתו", והוא עדיין אינו אוחוז (עכ"פ לעת עתה) בדרגה זו. נכון, אמנם, שמצד זה שכל העולם נברא בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית, זה פועל גם בשמים ובארץ הגשמיים, אבל בזמן הגלות ובזמן דעקבתא דמשיחא, ובפרט בחו"ל – לא רואים את זה בעיני בשר, ז.א. שמהענין הזה לא נמשך כאלו השפעות ששייכות לעיני בשר.

ח. השאלה בזה מתחזקת עפ"י המבואר בחסידות⁷, שאפילו בזמן שבית המקדש היה קיים לא כולם פעלו את ענין ירידת הגשמים – ע"י לימוד תורה (כמו רשב"י). כמו שאנו מוצאים⁸ בנוגע ל"חוני המעגל" (שהוא היה בזמן שבית המקדש היה קיים)⁹ שבשעה שהוא רצה לפעול שיירד גשם, הוא היה צריך להתפלל, ועוד באופן של 'עג עוגה' וכו' (שזהו אחד הטעמים לשמו חוני המעגל¹⁰).

ואפילו בנוגע לרבי עקיבא (שהיה רבו של רשב"י¹¹) מספרת הגמרא במסכת תענית¹² שכשהוא רצה לפעול את ענין ירידת הגשמים הוא עשה זאת באופן של תפילות וכו' ולא ע"י לימוד התורה (כמו רשב"י) ואע"פ שרבי עקיבא למד תורה כל היום¹³ – מכיון שהיה לו ישיבה והוא היה צריך להתעסק עם כ"כ הרבה תלמידים¹⁴ והיו לו בנוסף לזה עוד הרבה ענינים (כמו שמסופר¹⁵ שהוא נהג ללכת ולחפש ישובי ישראל אפי' במקומות הכי רחוקים), ולכן אע"פ ד"כולהו אליבא דר' עקיבא"¹⁶ (ואפילו הלימוד תורה של רשב"י הוא אליבא דר'

⁷ המשך תערובת ח"א ע' תקעט. וראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' רנב. וש"נ.

⁸ תענית יט, א במשנה. שם כג, א ואילך.

⁹ רש"י תענית שם – כג, א ד"ה פר הודאה.

¹⁰ פירש"י מנחות צד, ב ד"ה דעגיל.

¹¹ ראה מנחות עב, א ובפירש"י שם ד"ה רבו.

¹² כה, ב.

¹³ ראה פסחים קט, א.

¹⁴ יבמות סב, ב.

¹⁵ ראה תולדות תנאים ואמוראים (היימאן) ס"ע 994 ואילך.

¹⁶ סנהדרין פו, רע"א.

עקיבא), מ"מ הענין ד"תורתו אומנתו" (שזהו האומנות היחידה של האדם) היה רק אצל רשב"י. (אם זה לא היה כתוב בחסידות לא היה לאף אחד את הכוח ("ברייטקייט") לומר כזה דבר, אבל בחסידות כתוב כך...).

היחידים שיכלו לפעול ירידת גשמים ע"י לימוד תורה – היה רשב"י מכיון שאצלו היה הענין ד"תורתו אומנתו".

ולכאורה אינו מובן:

איך זה יתכן, שבדורנו זה, באים ליהודים פשוט ואומרים לו שכאשר הוא ילמד תורה, ובפרט בענינים הקשורים עם רשב"י (כולל גם הסיפור שע"ז שרשב"י אמר דברי תורה עה"פ "הנה מה טוב ומה נעים וגו'") הוא יפעל את הענין דירידת גשמים – וזהו ענין ששייך אליו, כיון שזהו ענין בתורה ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" – ושגם אצלו יכול להיות הענין ד"אתי מיטרא" בפועל?!

הוא עוד לא אוחז בדרגה של "תורתו אומנתו", וישנם כמה וכמה סיבות מדוע לא כל אחד יכול לפעול זאת בימים אלו – במכ"ש וק"ו ממה שהיה אפילו בזמן התנאים, שעבודתו ופעולתו של "חוני המעגל" לא היתה באופן ד"תורתו אומנתו" – שלכן הוא היה צריך להגיע לענין של תפילה כדי לפעול ירידת גשמים. ועד"ז בנוגע לר"ע, וגם בנוגע לכמה וכמה מתלמידי ר"ע (כולל גם מהחמשה תלמידים שמהם העולם נבנה, אחרי ש'היה העולם שמם').

ואעפ"כ כאשר מדובר אודות אדם פשוט לכאורה (ואפילו אדם פשוט באמת) – אומרים לו שבשעה שהוא לומד בתושבע"פ את הסיפור של רשב"י, שע"י אמירת תורה פעל ירידת גשמים (והוא לומד את הסיפור כפשוטו, ולא רק שהוא יודע את פירושו המילולי, אלא הוא מבין גם את תוכן הסיפור (כיון שזהו ענין בתושבע"פ¹⁷ וממילא זה ענין שמתלבש בשכל ובהבנה והשגה), עכ"פ כפי שהוא בפשטות, כיון שהוא יהודי ששייך רק לעולם הפשט וממילא נדרש ממנו שלימות בלימוד הפשט. ובפרט כשמדובר אודות ל"ג בעומר, ועד"ז בימים שלאחרי ל"ג בעומר, שבהם עדין ישנה ההמשכה מל"ג בעומר) וכמו שאצל רשב"י כך היה – גם הוא יכול לפעול אצלו את הענין ד"אתי מיטרא" בפועל! (שזוהי ההוראה מהסיפור).

ואי אפשר לומר שזהו ענין של נס – שע"ז שהוא יעשה את זה צריך לסמוך שוודאי יהיה נס – כיון שהתורה לא מדברת אודות ענין של הנהגה ניסית, ואדרבה, התורה הרי אומרת ד"אין סומכין על הנס"¹⁸.

¹⁷ ראה לעיל ס"ג, וראה מג"א (ושו"ע אדה"ז) או"ח ס"ג סק"ב. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ג.
¹⁸ פסחים סד, ב.

ממילא מוכרחים לומר שזהו ענין המובן בדרך הטבע, ועד כדי כך שגם הטבע של נה"ב יוכל להבין זאת (ע"י השכל של נה"ב) – שגם כשמדובר אודות יהודי פשוט, שנמצא בדורנו זה, בחוץ לארץ, והנהגתו לא בקו של יששכר אלא בקו של זבולון – שאלו הם הרי רוב העם (ועאכ"כ שהוא לא בין המיעוט – בקו של יששכר גופא – שעבודתם היא באופן של "תורתו אומנתו") – גם אצלו יכול להיות הענין, בדוגמת מה שהיה אצל רשב"י, עד ש"קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך" ועד לאופן של "לעשותו".

ט. והביאור בזה¹⁹:

כל יהודי יודע שישנו ענין של לימוד תורה באופן של "תורתו אומנתו" – וכיון ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" (או כפי הגירסא השניה²⁰ "גדול לימוד התורה שהלימוד מביא לידי מעשה"), מובן שזה שהוא לומד אודות אופן הלימוד של "תורתו אומנתו" – זהו ענין שצריך לרדת למעשה בפועל – גם אצלו.

וההסברה בזה היא:

אע"פ שהוא לא אוהו בדרגה של לימוד התורה באופן ד"תורתו אומנתו" (ולא בגלל שיש חיסרון בעבודתו, אלא בגלל שהוא שייך לקו של זבולון, או אפי' אם הוא שייך לקו של יששכר, אבל הוא לא שייך לאופן של "תורתו אומנתו"), מ"מ גם אצלו יכול להיות הענין ד"תורתו אומנתו", ובדוגמת מה שהיה אצל רשב"י.

ובפשטות: הפירוש הפשוט ב"תורתו אומנתו" (הפירוש בנוגע להלכה למעשה) – שאין לו כלל "אומנות" אחרת, התעסקות אחרת, לא רק מצד העשי' שלו, הדיבור שלו, המעשה שלו או כל כוחות הנפש שלו; אלא, כל כוח וכוח, במה היא ה"אומנות" שלו? – בענין התורה, וכלשון המובא בתניא²¹, ש"מבטל בלאו הכי" – אבל אצלו אין "מבטל" מענין זה; כל ענינו הוא "תורתו"!

והן אמת, שיכול להיות שזה לא הדרגה שלו, ויתכן שאין זה ביכולתו להגיע לדרגא זו, אבל הוא הבעל-הבית על כך שאותו הענין שהוא לומד בתורה, ואפי' אם הוא לומד בסך-הכל "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"²².

¹⁹ ראה גם שיחת ל"ג בעומר תשד"מ. סד"ה פתח ר' שמעון תשל"ד (סה"מ מלוקט ח"ג ע' קנז). ובהנסמן לקמן הערה

²⁰ ב"ק יז, א. וראה גם מגילה כו, א.

²¹ פכ"ג (כט, א).

²² מנחות צט, סע"ב. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד.

– הנה בשעה שהוא לומד את ה"פרק אחד שחרית", או את ה"פרק אחד ערבית" – יש בכוחו, ולא רק בכוחו אלא הוא יכול לפעול זאת על עצמו, ולפעול באופן של "קרוב אליך הדבר מאוד" – שבזמן הלימוד אין בעולמו שום ענינים אחרים, חוץ מענין התורה.²³

הוא לא חושב אודות ענינים כלשהם, ולא שהוא זקוק להשתדלות להימנע מלחשוב, על ידי מלחמה עם המחשבות זרות (ללימוד) – אלא באותו זמן שהוא לומד את ה"פרק אחד שחרית" או את ה"פרק אחד ערבית" – הוא העמיד את עצמו במעמד ומצב כזה, שאין לו בכל העולם כולו אלא "פרק אחד" זה.

ורואים זאת בפועל בכמה עניני האדם, שכאשר הוא מחליט בתוקף, שבמשך מספר רגעים, או רבע-שעה או שעה, הוא ימסור את עצמו לענין מסוים, והוא יקדיש את עצמו אך ורק לענין אחד ויחיד זה (איזה ענין שלא יהי') – יכול האדם לפעול זאת על עצמו, ועד באופן של "קרוב אליך הדבר מאוד", והוא לא נדרש להיות "בעל מדרגה" הכי גדולה.

וכאמור, רואים זאת בכל אדם ואדם, אפילו – ולהבדיל – שגם אצל אינם-יהודים ניתן לראות ענין זה. הוא צריך רק את הרצון התקיף ואת ההחלטה האמיתית, שבמשך רגעים או שעות אלו שהוא רוצה להקדיש את עצמו לענין מסויים – הוא יתמסר לענין זה באופן כזה שזה נעשה "אומנתו" במשך רגעים אלו, במשך שעות אלו.

יו"ד. נשאלת על כך השאלה:

כיצד נעשה זה "תורתו אומנתו" – כאשר הוא יודע, שרגע קודם רגעים אלו, ורגע לאחר רגעים אלו, הוא נמצא במעמד ומצב אחר לגמרי? מצב בו אין "תורתו אומנתו"?

והמענה וההסברה לזה, עפ"י דברי רבינו הזקן בתניא²⁴: ש"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד". שבשעה שמקיימים ענין מהתורה ומצוותי', למרות שרגע לפני שהוא התחיל להניח תפילין ("הוקשה כל התורה כולה לתפילין"²⁵), ורגע לאחר זה (שעל-פי תורה) הוא חולץ את התפילין, שאז הרי אינו בגדר מניח תפילין בפועל, אבל בגלל שכשהוא מניח תפילין – זהו ענין של "יחוד" (של הנשמה עם הקב"ה) – נעשה מזה למעלה דבר נצחי, "יחוד נצחי לעולם ועד". (ועפ"י יובן גם בעניננו: שמכיון שכשהאדם לומד תורה באופן ד"תורתו אומנתו" – נעשה "יחוד" למעלה של הנשמה והקב"ה ו"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" (!)

²³ ראה גם מכתב ערב ל"ג בעומר תשל"ג (לקו"ש חי"ב ע' 3-221).

²⁴ פכ"ה (לב, א).

²⁵ קידושין לה, א.

ואין ההסברה שזהו ענין של נס – אלא אדרבה, זהו ענין המובן מעצמו: מכיון ש"זמן ומקום" הם נבראים, ותכלית בריאתם היא בשביל התורה ומצוות' ("בראשית" – "בשביל ישראל שנקראו ראשית") – הרי זה גופא ההוכחה, שהתורה ומצוות מצד עצמם הם למעלה מזמן ומקום.

וממילא, כיון שהוא מקיים מצוה, אף על פי שעליו לעשותה בזמן קבוע ובזמן מסויים, לא לפני ולא אחרי, וכך הוא מחוייב על פי תורה, הנה הפעולה הבאה כתוצאה מזה, מצד הענין שהמצוה היא למעלה מזמן ומקום, ואדרבה הזמן והמקום נבראו על ידי התומ"צ ובשביל התומ"צ – הרי מובן בשכל, שזה מוכרח להיות למעלה ממדידה והגבלה.

אמנם למטה ה"יחוד" אינו נצחי, בגלל שהאדם העובד ומקיים המצוה יש לו שליחות, שלאחרי מצוה זו עליו לעסוק במצוה נוספת, כי מוטל עליו לקיים כל תרי"ג מצוות וללמוד את כל התורה כולה, כמבואר בהלכות תלמוד-תורה²⁶, ובמילא למטה היחוד צריך להיות בלתי נצחי; אבל כיון שלמעלה זה נצחי (וזה מובן גם בשכל של נפש הבהמית), מובן איפוא באיזה אופן נמשכת ההמשכה מלמעלה (והרי כל ההמשכות נובעות ממקור הברכות דלמעלה) – היות שלמעלה זהו למעלה מזמן ומקום, והוא ג"כ פועל ענין שהוא למעלה מזמן ומקום.

דע"י העבודה ד"תורתו אומנתו" (וביחד עם לימוד חלק התורה שעוסק בענין הגשמים – "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד"²⁷) – נמשך הגשם ממקור הברכות ששם הוא למעלה מזמן ומקום, אף על פי שלמטה זה נמשך ובא בזמן מסויים ולא בלי גבול.

ואדרבה, "השפעת להם רוב טובה"²⁸ – גשמים בלי הפסקה – בכלל לא נדרש למטה – העולם לא יכול להכיל זאת. וזהו, כאמור, גם ההסברה בשכל של נפש הבהמית.

י"א. מהו ה"בכץ" מכל אריכות הדיבור? – פשוט מאוד:

בטח יש לכאו"א שיעורים קבועים בתורה, ובטח משתדל כאו"א להוסיף על השיעורים, לא רק ללמדם בשלימות לפי מה שמחוייב הוא "על-פי הלכות תלמוד תורה" (כלשון התניא²⁹), אלא יש לו גם את ההחלטה (כבהמשך התניא) – ש"לכשירחיב" – הוא יוסיף בהשיעורים.

²⁶ לאדה"ז פ"א ס"ד.

²⁷ ראה גם בהמאמר שנאמר בהתוועדות זו – ד"ה "א"ר יוסי זימנא חדא וכו'".

²⁸ תענית כג, א.

²⁹ פל"ד (מג, ריש ע"ב).

וה"לכשירחיב" תלוי בו. (בדוגמת הנאמר³⁰ על כללות ארץ-ישראל, שכאשר מיתוסף ברוחניותו – ביושביה – אזי היא נעשית "ארץ הצבי"³¹, היא מתגדלת גם בגשמיות.)

וע"י שעושה את הענינים אשר מצד הלכות תלמוד-תורה הוא מחוייב בהם (רק) "לכשירחיב", והוא מתחיל את עבודתו בכך – הנה זה גופא נעשה הטעם והסיבה שעושה את ה"לכשירחיב". נעשה אצלו הרחבה בגשמיות!

וכאמור, כוונת הדברים בפשטות, שלימוד התורה, לימוד שיעורים אלו, יהי' באופן של "תורתו אומנתו" – שזהו ענינו היחידי!

שאז כאשר הטלפון מצלצל, או כשבאים בני-ביתו ומדברים עמו אודות ענינים טובים וענינים רצויים – הנה לטלפון הוא כלל לא עונה, כי זה בדוגמת שבת! חס ושלום, מה זאת אומרת, אילו הטלפון מצלצל בשבת יהיה לו איזושהי הו"א לענות? חס ושלום! הוא יודע שהיום שבת והוא לא יענה לטלפון!

וכך גם בשעה שהוא לומד תורה – הוא מחוץ לעולם; הוא מחוץ ל"חולין" – הוא בקדושה. הוא ב"שבת"!

זה שהטלפון מצלצל – זה בסך-הכל בלבול שה"ערמומי" ("דער קלוגניקער") מנסה לבלבלו, על מנת שהוא יראה בעצמו שהוא פיקח ואינו מתפעל מפני ה"מלך זקן וכסיל"³² ואינו עונה לטלפון!

וכן כאשר מדברים עמו בני-ביתו, אשר "בני ביתו" היינו, כל אחד ואחת מישראל (שהרי כל ישראל הם "קומה אחת שלימה"³³ וכמ"ש³⁴ "כל ישראל חברים") – אמנם צריך לענות להם ובדרכי נועם ובדרכי שלום ובכבוד הראוי ("נהגו כבוד זה בזה"³⁵), עם כל הזהירויות ("באורארענישן") שבזה. אבל תוכן המענה הוא, שעכשיו הוא "תורה"! הם מדברים עם התורה, וה"תורה" לומדת תורה!

ואז, "דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב"³⁶ – דבריו מתקבלים כפי שנאמרו במלוא הריצינות ("ערנסקייט"), התמימות, היושר והצדק שבדבר; ולא רק שלא מבלבלים אותו

³⁰ גיטין נו, א.

³¹ ירמי' ג, יט. כ"ה בגיטין שם, ובפסוק – בהוספת תיבות.

³² ל' הכתוב – קהלת ד, יג. וראה זח"א קעט, סע"א ואילך.

³³ לקו"ת ר"פ נצבים. דרמ"צ מצות אהבת ישראל.

³⁴ ס' שופטים כ, יא.

³⁵ ראה יבמות סב, ב.

³⁶ ראה ספר הישר לר"ת שי"ג. של"ה שער האותיות אות ל'.

בשאלות חוזרות ונשנות ("איבער'חזרן, איבערפרעגן"), אלא אדרבה, הם בעצמם מונעים הימנו כמה בלבולים, כדי שהוא יצליח לבצע רצונו הטוב ד"תורתו אומנתו".

י"ב. וזהו, כאמור בפשטות, שנוסף על השלימות בשיעורים המחוייבים על-פי תורה "כמבואר בהלכות תלמוד תורה", על כאו"א להעמיד את עצמו מיד במעמד ומצב ד"ירחיב", שאז מיתוסף לו יותר מכפי המחויב ב"הלכות תלמוד תורה", ואח"כ מיד כשהוא נזכר בהלכה בתורה, שנדרשת הנהגה "לפנים משורת הדין"³⁷, הוא מוסיף עוד יותר בלימוד התורה.

ואזי הסיפור דר' שמעון בן יוחאי מלמד אותנו הוראה, כי "קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך" שיומשך אצל ה"לעשותו" בהשפעות גשמיים כפשוטם, כפי שמבאר הרמב"ן (ע"ה"ת) בארוכה את הפסוק³⁸ "ונתתי גשמיכם בעתם", כי הגשמים הם דוגמא, התחלה ומקור לכל הברכות המפורשות בהמשך הפרשה, שזה כולל כל הברכות כולם – שהוא יתברך בבני חיי ומזוני ובכולם ריחא, ואז הוא יכול לפנות עוד יותר מזמנו ללמוד תורה באופן של "תורתו אומנתו".

יג. וכללות הענין של לימוד תורה, ובפרט כפי אופן הלימוד שהיה אצל רשב"י – חיבור של נגלה דתורה עם פנימיות התורה, כמבואר בכמה מקומות³⁹ – מקרב וממהר ובאופן של "בעתה אחישנה"⁴⁰, את הענין ד"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁴¹.

וכפי שהרמב"ם מביא בסיום וחותם דספרו "היד החזקה" ושם גופא בסיום של הלכות מלכים, שלע"ל (ובדוגמת זה יכול להיות גם עכשיו – אם נעמדים במעמד ומצב של גאולה) "יהיה עסק כל העולם... לדעת את ה' בלבד.. וישיגו דעת בוראם", ועד לאופן ד"כמים לים מכסים" – כמו דיגים שבים⁴² שהמציאות שלהם היא המים⁴³.

וכן תהיה לנו עוד בימים האחרונים של הגלות. וזה יהיה ההקדמה ההכנה וכלי רחב לענין הזה כפשוטו ממש, למטה מעשרה טפחים, שבקרוב ממש יבוא משיח צדקנו וילמד תורה את כל העם כולו⁴⁴. (וכמבואר בכמה מקומות⁴⁵ גודל ההפלאה שתהיה בלימוד תורתו של משיח – שזה יהיה באופן של ראייה.)

³⁷ ראה ב"מ כד, ב. וש"נ. וראה רמב"ם הלכות דעות פ"א ה"ה.

³⁸ בחוקתי כו, ד.

³⁹ ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' שב. וש"נ.

⁴⁰ ל' הכתוב – ישעיה ס, נב. וראה סנהדרין צח, א.

⁴¹ ישעיה יא, ט.

⁴² ראה ברכות סא, ב.

⁴³ משניות מקוואות פ"ו מ"ז. וראה לקו"ש ח"ז ע' 75 הערה 42.

⁴⁴ ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת פרשת צו יז, א. שער האמונה פנ"ו. ועוד.

⁴⁵ לקו"ת שם, ב. שער האמונה פ"ס. סה"מ תרצ"ט ס"ע 207 ואילך.

ובקרוב ממש יתקיים היעוד "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

[ניגנו "הנה מה טוב ומה נעים" במנגינת "שישו ושמחו בשמחת התורה"].

* * *

יד. בהמשך להאמור לעיל שכאו"א מישראל, אפילו זה השייך בסך הכל ל"פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית" – נתבע הימנו, ונותנים לו כח, שהלימוד של אותו "פרק אחד" באופן שבזמן זה, בעת הלימוד, הוא נמצא במעמד ומצב של "תורתו אומנתו". ואומרים לו, כי זהו עד לאופן כזה בדוגמת מה שהיה אצל ר' שמעון בר יוחאי שפעל המשכת מטר כפשוטו על ידי לימוד התורה – הנה גם אצלו הדבר בגדר ד"קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך", עד ב"לעשותו" (המשכה בגשמיות), כמדובר לעיל.

על אחת כמה וכמה, שהדברים אמורים כלפי אלו אשר בכל אופן "קרובים הם מצד התעסקותם", מצד מעמדם ומצבם בעולם הזה, ללימוד כזה שמצריך בחי' "תורתו אומנתו".

והיינו – אלו שהם בלשון הידוע בתורה: "יושבי אוהל": אין להם דאגות הפרנסה, מאיזו סיבה שתהי', (או על כל פנים לא צריך להיות להם דאגות הפרנסה, וזה שבפועל יש להם דאגות – אין זאת אלא שהוא מגרה בעצמו את היצר לדאוג... אף על פי שפרנסתו מצוי' ואין לו מה לדאוג בזה), שאז הרי הם יותר קרובים ומהם נתבע יותר הענין של "תורתו אומנתו" – לפי שאין לו דאגות שבגללם הוא יצטרך לבטל זאת ("מבטל בלאו הכי").

והיינו, כאמור, יושבי אוהל בכלל, כולל רבנים, מלמדים וראשי ישיבות. על אחת כמה וכמה שזהו מענינם של תלמידי הישיבות, או תלמידי חדרים, (או תלמידי באיזה שם שרק יקראו לזה), ועל אחת כמה וכמה – תלמידים חברי כולל, שענינם הוא, שמסירים מהם כל עניני דאגות שונות ומשונות, ומעמידים אותם בדי' אמות של תורה ולימוד, ואם הם רק רוצים – אין להם ענינים המבלבלים, רק שהדבר תלוי ברצונם בלבד!

ואין זה באופן נסי – אלא זהו דרך הטבע, זהו המעמד ומצב של "תלמיד" במקום של לימודי תורה, לא משנה באיזה שם זה נקרא. היות שהוא "תלמיד" ונותנים לו כל צרכיו, הן בגשמיות והן ברוחניות; תפקידו ושליחותו ו"אומנתו" היחידה היא – לשבת וללמוד תורה! זוהי כל התעסקותו!

וכיון שזה שהעמידוהו במעמד ומצב כזה זהו עפ"י דרכי הטבע – הרי זו נתינת כח בגלוי לעשות כן בפועל, שאז הרי על אחת כמה וכמה שכך צריך להיות מעמדו ומצבו, וזהו בנוגע

לכל היושבי אוהל, על אחת כמה וכמה – תלמידי ישיבות, חברי כולל, או כל שם אחר שיש לזה, כל עוד התוכן זהה לענין של ישיבות או ענין של כולל.

טו. ולכן מתעוררת פליאה הכי גדולה בשעה שרואים תלמיד ישיבה, חבר כולל, שבמה מתעסק? – בעסקנות ציבורית ובענינים נוספים שאין כאן המקום להאריך בזה: בהגיעו לבית-הכנסת – הוא מתחיל להרעיש ("טומלען") אודות עסקנות ציבורית, והוא מעוניין שיהי "קולו נשמע", לא רק שיתנו לו לדבר, ולדבר באריכות, אלא שאכן יהי "קולו נשמע" – שישמעו לקולו ("מ'זאל אים פאלגן")...

ומיד הוא "נכנס" להתלהבות המידות – היפך ענינה של ספירת-העומר; ומהי הסיבה שהוא נכנס להתלהבות המידות? – היות ש"תורתו אומנתו", מובן שכאשר הוא מחוה דעתו אודות "מטר", אודות עסקנות-ציבורית, כיצד לדעתו צריך לנהוג רב, ומלמד, עסקן וסוחר וכו' – מה זאת אומרת שאין קולו נשמע?! ...

ומיד הוא גולש לתקיפות המידות⁴⁶, ומיד זה גולש לכל תוצאות שבדבר, עם כל הענינים הכרוכים בזה.

התמיהה, כאב-הלב והצער הכי גדול שבדבר הוא לא רק על הענינים האסורים על-פי שולחן-ערוך (אם זה הענין של "מלבין פני חבריו", ואם זה ענין של גאוה, איזה ענין של ישות, או ענין של גסות, (על כל פנים שהרוחניות שלו היא באופן של "גס", כפי שמסביר רבינו הזקן⁴⁷ את הלשון בתורת-אמת⁴⁸ "גסות הרוח", שיש לו רוחניות, אלא שהרוחניות צריכה להיות באופן עדין, ואצלו באיזה אופן זה קיים? – באופן של גסות, "גסות הרוח"). והרי "לאו בשופטני עסקינן"⁴⁹: ומה זאת אומרת לעשות ענין שהוא היפך השולחן-ערוך, אשר רחמנא ליצלן קורה לפעמים שהוא לא נרתע אפילו מהלבנת פני ישראל ברבים, עד אפילו הלבנת פני חבריו ברבים; (אלא)

הצער הכי גדול הוא – על כללות הענין⁵⁰:

העמידו אותך במעמד ומצב שאתה יכול ללמוד תורה, העמידו אותך באופן כזה שתוכל ללמוד תורה במעמד ומצב של "תורתו אומנתו" – מה אתה מתערב במתרחש בעסקי בשר וחלב? ! מה אתה מתערב בעסקנות ציבורית? !

⁴⁶ ראה לקו"ת ויקרא ג, א. ועוד.

⁴⁷ לקו"ת דרושים לר"ה סב, רע"א.

⁴⁸ סוטה ה, א. ובכ"מ ברז"ל.

⁴⁹ ראה ב"ק פ"ה, רע"א. ב"מ פה, א. ועוד.

⁵⁰ כאן הרים כ"ק אדמו"ר את קולו. הערת המו"ל.

ואתה לא רק "מתערב" בלבד – אלא מתוך להט ("קאך") גדול יותר מהלהט שלך בלימוד התורה! ואפילו שיש לך להיטות מבפנים – למה לך להראות בגלוי באיזה מעמד ומצב אתה נמצא?!

ופלא גדול יותר, אשר העומדים סביבו – שוקעים בשקלא וטריא בענין הבשר וחלב; ושוכחים לגמרי על עיקר הדבר. יש לו שליחות ללמוד תורה – הרי הם צריכים לומר לו: מה נוגע לך מה קורה עם הבהמה, ועם המשגיח על הבהמה?

אמנם זהו דבר הכי גדול; צריכה להיות כשרות האכילה ושתי', וממילא צריך להיות רב פוסק, מכשיר, ומוכרח להיות משגיח, ולא היתה כזאת בישראל שיסמכו על בעל-הבית, הגם שהוא ירא-שמים באמת, הנה בכל תפוצות ישראל נדרש משגיח.

אבל המשגיח לא מתמנה ע"י תלמיד ישיבה – לא היתה כזאת בישראל! אלא המשגיח מתמנה על ידי זה שהוא קיבל סמיכה מרבני הדור שקדמו לו, שאליהם ניתן (דור אחרי דור) – הכח להסמיך ולקבוע את זהות המשגיח.

והפשט בזה הוא לא רק שלא הוא זה שצריך למנות את המשגיח; אלא לענין כולו אין כל שייכות אליו וכיון שאין לו כל שייכות לענין – ממילא יוצא ממנו ("קומט ביי אים ארויס") כל מיני דרכים עקלקלות; הוא אומר שלא כדבעי, ועד להיפך מתורת אמת!

ומה הפליאה על העומדים סביבו? – הפליאה היא שמתווכחים אודות הבהמה והמשגיח, ולא אומרים לו: מה אתה עושה פה? כשמדובר אודות בהמה ומשגיח – מה אתה עושה בד' אמות אלו? קח גמרא, קח מאמר חסידות, ושב ללמוד! ("נעם א גמרא, נעם א מאמר חסידות און זעץ זיך לערנען"!).

וכאמור, זה קאי על תלמיד ישיבה, על חבר הכולל, על ראש-הישיבה, על מנהל הישיבה, זה קאי אפילו על השוחט עצמו ועל המלמד עצמו: זה לא מתפקדים להביע דעה בנושא! הם צריכים לשמוע מהרב מה עליהם לעשות – ואין מתפקידם כלל וכלל להביע דעה!

ואין זו הנהגה ד"מילי דחסידותא" של מסכת אבות⁵¹ – זהו מנהג מדורות קדמוניים, עד הדור הזה שכך היא הנהגה. צריכים לבחור מיהו הרב? – זה שייך ענין השייך לז' טובי העיר, זה לא שייך לתלמידי הישיבה, לחברי הכולל, מה זה שייך אליהם? הם לא צריכים לבחור רבנים, הם צריכים לשבת וללמוד!

טז. ולכאורה מתעוררת שאלה:

⁵¹ ראה ב"ק ל, א.

הרי מרעישים בלי הרף שצריך לפעול ב"מבצעים", ומרעישים בלי הרף שצריך לפעול ב"ואהבת לרעך כמוך"⁵² – באהבת ישראל, שבגלל זה צריכים לצאת לרחוב, לצאת מד' אמות של ישיבה וכולל, ולפעול על יהודי אחר שיניח תפילין. דלכאורה הרי זה היפך כללות הענין האמור עתה.

ובכן, אין זו סתירה כלל, כי שני הענינים הם על-פי הוראת רבותינו נשיאנו, המיוסדת על פסקי דינים ברורים בשולחן ערוך, לא רק ב"שולחן-ערוך" החסידי – אלא גם בשולחן-ערוך כפשוטו⁵³.

בחור או אברך כולל כל ענינו הוא ש"תורתו אומנתו" – עליו לשבת וללמוד; אמנם אח"כ הוא מקבל פקודה מנשיא דורנו, מכ"ק מו"ח אדמור"ר, או בעל-פה, על ידי הכתבים שלו והתורה שלו, אשר עליו לצאת לרחוב, עד לרשות-הרבים, היפך הענין דרשות היחיד, ושם לחפש ולמצוא יהודי, ולהקדיש זמן ומרץ וכוחות נפשיים, ללמוד עמו אל"ף-בי"ת כפשוטו, ו"אל"ף-בי"ת" של יהדות.

אבל מה שנתבע ממנו זה לא שהוא יעשה זאת בגלל שזו נעשית "אומנתו"; עליו לעשות זאת בגלל שעשו אותו שליח, אבל הוא מצטער על שעליו לקחת בגלל זה מהזמן המיועד ללמוד תורה.

במילא, הוא עושה זאת לא באופן שהוא מסתכל על השעון, מתי הוא יוכל לסגור את הספר ולצאת למבצעים, אלא הוא מסתכל מתי הוא יצטרך למלא את השליחות ולצאת למבצעים!

יז. וזהו לא סתירה! מה שתובעים, שצריך לעסוק במבצעים בשמחה ובטוב לבב, ואומרים אפי', יתירה מזו, שאימתי מצליחים במבצעים? – דווקא כאשר עושים זאת בשמחה ובטוב לבב, ודווקא כאשר בשעת מעשה הוא אינו חושב אודות ענינים אחרים,

ובלשון המובא בחסידות⁵⁴: "פנימי". מהו "פנימי"? פנימי הוא, שכאשר עוסק בענין מסויים – הנה בשעת מעשה הוא עושה את הענין הזה ותו לא! זה לא ענין חיצוני בשבילו; זוהי הפנימיות שלו במשך רגעים אלו (וכך גם שעושה מבצעים, הנה הוא עושה זאת בפנימיות).

(בדוגמת המדובר לעיל לגבי "תורתו אומנתו" של כאו"א בישראל, באותו זמן שהוא מקדיש ולומד תורה).

⁵² קדושים יט, יח.

⁵³ בהבא לקמן (סעיף זה ואילך) – ראה גם לקו"ש חי"ד ס"ע 318 ואילך.

⁵⁴ ראה סה"ש תורת שלום ע' 39. סה"ש תנשא ח"ב ע' 700. וש"נ.

ואף על פי כן אין זו סתירה:

זה שהוא לומד תורה הרי זה בגלל ש"אני נבראתי לשמש את קוניי"⁵⁵ – לעבוד את ה', על ידי "תורתו אומנתו"; וכאשר אח"כ הוא עוסק במבצעים, הנה אז, ברגעים אלו, ובשעות אלו שהוא עוסק במבצעים – החלק שלו בענין ד"נבראתי לשמש את קוניי" הוא – על ידי זה שהוא יפעל על יהודי "אל"ף-בי"ת" של יהדות, וילמד איתו אל"ף-בי"ת כפשוטו.

ובמילא יש לו שמחה וטוב לבב בשוה בענין זה (דלימוד תורה) או בענין זה (דעבודה עם הזולת).

יח. במילא לא רק שאין זה סתירה אחד לשני, אלא אדרבה אחד מסייע לשני:

בשעה שהוא מתגבר על הרצון דמדות הנפש האלקית, שהם "מונחים" בענין ש"תורתו אומנתו", ויוצא לקיים רצונו של הקב"ה, אשר "גילה על ידי עבדיו הנביאים"⁵⁶, הלא הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו⁵⁷, שרצונו שהוא ייצא לפעול בהפצת יהדות, (החל מעשרת הענינים הכלליים דאהבת ישראל, מבצע חינוך, מבצע תורה, מבצע תפילין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה, ומבצע בית מלא ספרים – יבנה וחכמי, מבצע נרות שבת קודש, מבצע כשרות האכילה והשתיה ומבצע טהרת המשפחה) – אזי זה פועל אצלו 'שינוי טבע מידותיו', זה משנה את טבע מדותיו, שהמדות שלו, נעשים מזוככים והם פועלים כפי פעולת השפעת המוחין בהם (שזהו הענין דספירת העומר).

שהרי המוחין עומדים במעמד ומצב כזה של "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך"⁵⁸ (דקדושה) – "אל הארץ אשר אראך" – לעבודה מצד אופן וענין הביטול⁵⁹ בדוגמת "ארץ", ש"הכל דשין עליה"⁶⁰.

וזה פועל עליו, שאח"כ, כשהוא לומד תורה – אזי לימודו הוא ג"כ באופן של "תען לשוני אמרתך"⁶¹ – תורה באופן של ביטול.

יט. ובענינו: כאשר תלמידי הישיבה, חברי הכולל, בזמן שהם צריכים ללמוד – הזמן המיועד לשקלא וטריא בתורה – הנה אם בזמן זה הם עוסקים בלהט אודות מבצעים, הנה זה

⁵⁵ קידושין בסופה – במשנה.

⁵⁶ ל' הכתוב – עמוס ג, ז.

⁵⁷ ראה גם שיחת ש"פ שופטים תנשא ס"י (סה"ש תנשא שם ע' 789) ואילך.

⁵⁸ בראשית יב, א.

⁵⁹ ראה סד"ה לך לך תרס"ז (המשך תרס"ו ע' שצו ואילך). לקו"ש ח"א ע' 17 ואילך.

⁶⁰ מ"כ לב"ד פמ"א, ט. וראה גם הנסמן בלקו"ש ח"כ ע' 310.

⁶¹ ל' הכתוב – תהילים קיט. וראה תו"א פרשת יתרו סז, ב. סוכות פא, ג. ועוד.

לא הכוונה לגמרי; אדרבה – זה לא מתאים אל הכוונה. זה לא טוב למבצעים, וזה לא טוב ללימוד התורה!

אבל לאיך גיסא, בזמן שהוא צריך ללכת למבצעים, תובעים ממנו, שזה יהי' מתוך חשק הכי גדול, מצד ביטולו למשלח, שהמשלח הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו, על ידי עבדיו הנביאים, עד נשיא דורינו – הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר.

וכאמור, לא רק שזה לא סתירה להצלחה במבצעים; אלא אדרבה, בשעה שהוא מתמסר ל"תורתו אומנתו" בשלימות – אזי לאח"ז נעשית גם פעולתו במבצעים ופעולתו בענין מילוי שליחותו – גם כן בתכלית השלימות.

ומזה מובן, שלא רק שלא יחסר במבצעים, ולא רק שלא יחסר בתורה; אלא אדרבה: כאשר חסר אצלו ציות לענין השני, ועל אחת כמה וכמה כאשר "השני" הוא השולחן-ערוך, (בנוגע ללימוד התורה) – חסר בציות לענין השני בנוגע למבצעים.

כ. וזה קשור גם עם ההתחלה (דהתועדות זו): של"ג בעומר קשור (ואין ענין יוצא מידי פשוטו) עם הענין ד"תורתו אומנתו", עם הענין דרשב"י. (כנ"ל ס"א).

וזו השייכות גם ל"פותחין בברכה" – להודיע כוחה ועוזה תורה (כמדובר בהתחלת ההתועדות⁶²):

צריך להיות הענין ד"חגרה בעוז מתניה"⁶³, ענין האמונה; ולזה מוכרח להיות הקדמת עבודת התפילה, כמבואר באגרת הקודש זו (וגם מבואר בהדרושים המדברים אודות "תורתו אומנתו"), שזה מחייב הכנה דעבודת התפילה, שעי"ז נפעל ה"תען לשוני אמרתך" – לימוד התורה בביטול ובאופן ד"תורתו אומנתו", ואח"כ, הנה בדרך ממילא ישנה הוספה בכל הפעולות (כנ"ל סי"ח).

ו"אח"כ" הכוונה לאו דוקא ל"ד בעומר – הכוונה היא גם בל"ג בעומר גופא: ברגעים אלו שעליו לעשות או לחשוב או להתכונן לענין המבצעים – זה יהי' אצלו בחיות, עד לתכלית השלימות.

כא. כלפי מה הדברים אמורים? כמדובר כמה פעמים שבכל ענין וענין צריך להיות "בכך", הוראה למעשה בפועל. וההוראה פשוטה: ענין הבהמות והמשגיחים על הבהמות – זהו ענין השייך לרבנים.

⁶² ס"א, ע"ש.
⁶³ משלי לא, יז.

ו"רב" נקרא לא רק מי שלמד "יורה יורה", או אפילו מי שלמד "דין דין" – אלא רב חייב לקבל סמיכה מרב מהדור הקודם, והעיקר – מוכרח להיות לו "שימושה של תורה", שהענין ד"שימושה של תורה" קשור עם "ונפשי כעפר לכל תהי"64, ענין הביטול. זהו ההכנה ללימוד התורה בשעה שמתחילים ללמוד תורה ב"חדר", ועל אחת כמה וכמה שזהו הכנה ללימוד התורה "אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", שלא יכשלו, חס ושלום, בענין של הלכה למעשה.

כשחסר ב"שימושה של תורה", אזי לא רק שאסור לו להתערב בענין זה – אלא עליו לדעת, שזה לא ה"מקצוע" שלו! וכאשר זה לא המקצוע שלו והוא מתערב בזה – מובן מה עלול לצאת מזה, אפילו כאשר הוא מדבר ב"קול ענות חלושה"65, על אחת כמה וכמה כאשר זהו ענין של "ענות גבורה".

איי, עליו לשתות את החלב, ולאכול את הבשר, והוא צריך להיות בטוח, שזה לא רק "כשר", אלא זהו בתכלית ההידור. הנה האחריות שלו היא, ללכת לרב ולשואל מה לשתות ומה לאכול, ואח"כ יעשה כהוראת הרב אליו!

וגם לרב הוא יכול להגיד את כל הטעמים ואת כל התירוצים שיש לו, אבל כאשר הוא עושה באופן אחר ממה שהרב אמר לו, אזי הוא נקרא "תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה", שעל זה ישנו ג"כ הדין בהלכות הוראה66 שנקרא "שוטה, רשע וגס רוח", אבל "לאו בשופטני עסקינן"...

ובנוגע להעומדים סביבו, הנה אין הענין שיתנו לו לגלוש לשקלא וטריא בענינים צדדיים (שבנדוד"ה "ענין הצדדי" הוא) השגחה על הבהמה והמשגיח – אלא אודות עיקר הענין שתפקידו לשבת ללמוד תורה!

וכאמור, שאין זה סתירה לזה שהוא רוצה לרקדק ולהדר בכשרות האכילה והשתיה, והוא רוצה שגם שאר היהודים שסביבו יקפידו ע"כ – כיון שע"ז יש לו עצה – שייך לרב, ויאמר לו כל מה שיש לו לומר, אבל הוא לא צריך לומר זאת לאדם שני, והוא לא צריך לומר זאת ברבים, ועוד באופן ד"קולו נשמע" – לא יכול להיות שקולו נשמע אם זה לא הענין שלו.

ועוד וגם זה עיקר, שביחד עם כל ה"שטרעם", שצריך להיות בנוגע להתעסקות במבצעים, וכמדובר כמה פעמים: שעל ידי זה מקרבים את הגאולה. כאשר פועלים על יהודי לעשות עוד מעשה אחד, דיבור אחד, מחשבה אחת שתהי' אצלו על-פי תורה בעניני יהדות

64 נוסח תפילת אלוקי נצור.

65 ל' הכתוב – תשא לב, יח.

66 סוטה כב, סע"א. רמב"ם הלכות ת"ת פ"ה ה"ד. טושו"ע יו"ד סרמ"ב סי"ג.

(וכמדובר – "אלף ביי"ת" של יהדות, וכולל גם אלף ביי"ת כפשוטו) – זה מזרז את ביאת משיח כפשוטו.

אלא שזהו בזמנים המיועדים לכך, שהעומד על גביו – שזהו הראש-ישיבה שלו או המשפיע שלו וכיוצא בזה (שהם שמעו את ההנהגות והכללים בזה מנשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר) – ייעד לכך. אבל בזמני הלימוד – צריך ללמוד באופן ד"תורתו אומנתו". זוהי אומנתו היחידה!

ואזי, נעשה לימוד התורה בשלימות, ונעשה קיום המצוות בשלימות, ונפעלים כל הענינים האלו ("המבצעים" וכו').

ובדוגמת הסיפור דר' שמעון בן יוחאי, דע"י אמירת תורה פעל ירידת גשמים בגשמיות העולם, דע"ז שאמר פירוש על הפסוק והענין ד"מה נעים שבת אחים גם יחד", (ועי"ז ניתוסף ענין בתורה, ובדרך ממילא) – ניתוסף ענין גם בקיום המצוות. דע"י ירידת הגשמים נעשתה טובה ליהודי – "אתי מיטרא" לכל ישראל שנמצאו אז בה"עלמא" ש"איצטריך למיטרא", בהשפעת פרנסה וכו'.

כב. וזהו גם הביאור אשר בחלק הסיפור שאינו מובא במאמרים (אלא רק נרמז ב"וכו"), מופיע ענין שהוא ג"כ "כלל גדול בתורה":

בשעה שהתלמידים באו לר' שמעון בן יוחאי⁶⁷, בראותו ש"אזלו לר' שמעון" כדי שיהי' "מיטרא בעלמא" – אמר להם ר' שמעון בן יוחאי, שאם הגעתם כדי לפעול מיטרא בעלמא, אזי תהיו "גבאי" (תהיו אצלי), ואני אפעל ירידת השמים; ואם הגעתם ללמוד ענין בתורה – אזי תהיו ג"כ אצלי, ואני אגלה לכם ענינים בתורה.

ולכאורה אינו מובן, הסיפור מתחיל בכך ש"איצטריך עלמא למיטרא" ובגלל זה "אזלו לגבאי" – לר' שמעון – וא"כ איך שייך שאח"כ ישנו ספק מה היתה מטרת הליכתם?

ואצל מי הספק? – אצל מי שאליו הם הלכו, מי שבכוחו הי' לפעול זאת!

לכאורה זה דבר והיפוכו: הולכים אליו כדי שהוא יפעל, ויפעל באופן של "תורתו אומנתו", בלי ענינים צדדיים, אלא אך ורק ע"י אמירת תורה (ואצל התלמידים אין ספק מה מטרת הליכתם – זה ש"אזלו לגבאי" הרי זה בגלל ההקדמה לזה ש"איצטריך עלמא למיטרא").

⁶⁷ זח"ג כט, ב.

וכאשר הם באים לשורשם ומקורם, לר' שמעון – הוא אומר להם, שאם הגעתם לשם בקשת מטר, גשמים – אזי "אתעכבו גבאי", שישארו אצלו והוא יפעל גשמים, ואם הגיעו ללימוד התורה – אזי ג"כ "אתעכבו גבאי". איך יתכן שאצלו היה ספק?

כג. והביאור בפשטות:

מלמד אמיתי, מורה ומדריך אמיתי, רבי אמיתי – רואה את פנימיותו של התלמיד יותר ממה שהתלמיד מרגיש את פנימיותו.

וכפי שרואים גם בפשטות, לא רק אצל תלמיד קטן; אפילו בתלמיד גדול, מצד להיטותו בענין מסויים – לעיתים נעלם מעיניו מה היא הנקודה שהוא רוצה בפנימיות נפשו. אך הרב והמשפיע שלו (זה שמסר נפשו על היותו "משפיע"), אזי, עי"ז שהוא שומע ממנו ורואה ויודע את אופן מהלך ותכונת נפשו – בכוחו להבחין ("פאנאנדרקלייבן") בפנימיות נפשו את מה שהתלמיד – מצד טרדתו בענין של מעשה בפועל, אין לו זמן, או שאין לו אפשרות, או שהוא לא רואה מה מתרחש בפנימיות נפשו.

אצל התלמידים, בראותם ש"איצטריך עלמא למיטרא" – מיד באו בריצה לפעול מטר; הם לא יכלו לסבול שחסר ענין בשלימות העולם. על אחת כמה וכמה שחסר בענינים של 'מזונות' העולם כפשוטם.

אבל בהגיעם לר' שמעון בן יוחאי, לשרשם ומקורם – אזי נתהוו אצלם שני ענינים: ענין אחד – מה שצריך מטר בעולם; ענין שני – מה שצריך ללמוד תורה.

אבל מי רואה זאת? – רואה זאת רק מי שרואה את המתרחש בפנימיות נפשו, והוא רואה שבפנימיותם הם באו כדי ללמוד תורה⁶⁸.

כשם שרואים בגשמיות, שכאשר משהו עוסק בלהט במסחר אזי בפועל עיקר הלהט שלו איך לנהל את העסק ואיך להצמיח את המסחר יותר ויותר; אבל מי שיוודע את פנימיות הענינים אצלו – רואה ומבין, שאמנם עיקר עסקו וחיותו היא: כיצד לנהל את המסחר, או העבודה וכיוצא בזה; אבל פנימיות הרצון שלו היא – הרווח מן המסחר.

אין הלהט שלו: איזה מחיר לקבוע ובאיזה לשון לדבר כדי שירכשו ממנו את הסחורה; מה נוגע לו בעצם? – נוגע לו שיהי' לו רווח.

⁶⁸ ומ"מ בזהרר שהשיבו לו "לכלא קא אתינא וכו'" – אולי זהו אחרי ששאלם ונע"ז(1) גילה את זה אצלם.

וזה לא סתירה – גם הענין הראשון אמת, וגם הענין השני אמת. ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר אודות סיפור הזהה.

אבל מה עוד אנו לומדים מחלק זה בסיפור? – שזה לא סתירה: יתכן, שעוסקים בלהט ב"מיטרא לעלמא", ועוסקים בלהט שיתוסף להם ענין בתורה, שזהו ענין פרטי שלהם.

כד. וזוהי גם הוראה מהסיפור:

שכאשר אומרים ליהודי, שעליו להשתדל ב"איצטריך עלמא למיטרא" (מבצעים) – צריכים להשפיע תורה שנקראת "מים", ובאופן ד"יורדין מן הגבוה לנמוך" (להשפיע על עוד יהודי), כדברי הגמרא בתענית⁶⁹. ועל דרך זה צריך להיות גם הענין ד"בחוקתי תלכו" – "שתהיו עמלים בתורה", וגם הענין ד"ואת מצוותי תשמרו"⁷⁰ – קיום המצוות של כאו"א מישראל, שעי"ז יהי' "ונתתי גשמיכם בעתם" – ואין זה סתירה לכך שהוא יהי' להוט ("ער זאל קאכן") להיות למדן גדול יותר, כפשוטו!

ולכאורה: הרי זהו ענין של ישות? ! מה מפריע לו שהוא יהי למדן קצת יותר קטן? למאי נפקא מינה, הרי גם כך הוא מקיים את רצון הבורא?

אלא שהקב"ה רוצה, כהלשון הידוע, ש"לעולם ילמוד אדם תורה ומצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה"⁷¹, כך הוא טבע העולם!

וכפסק דין הרמב"ם בסיום וחותרם הלכות תשובה⁷² (ובאריכות בפירוש המשניות⁷³; פסק ההלכה הוא במילים ספורות, אבל "מילים ספורות" שבהם ג"כ ישנו ריבוי דברים), שהסדר הוא – שלהתחיל מתחילים בענין שאינו ענין של "לשמה", ועי"ז בסוף באים לתכלית שלימות העבודה – שזוהי דרגת "אברהם אוהבי"⁷⁴, ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך אהבת ה'!

שזה גופא שצריך להתחיל בעבודה שלא לשמה מדגיש, שאין זה מטבע העולם והאדם (כפי שנברא ע"י הקב"ה) להתחיל מיד באופן כזה של 'לשמה'.

וכידוע⁷⁵ הפירוש הפנימי ב"מתוך שלא לשמה בא לשמה" כיצד באים לעבודה ד"לשמה"? – הרי זה "מתוך שלא לשמה" הוא צריך להיות בטוח, שה"שלא לשמה" יש

⁶⁹ ז, א. וראה תניא פ"ה (ח, ב).

⁷⁰ בחוקתי כו, ג ובפרש"י.

⁷¹ פסחים נ, ב.

⁷² פ"י.

⁷³ סנהדרין פ' חלק ד"ה וכת חמישית.

⁷⁴ ל' הכתוב – ישעיה מא, ח. רמב"ם הלכות תשובה שם ה"ב. פיהמ"ש שם.

⁷⁵ לק"ש ח"ח ע' 167. ועוד.

לו "תוך" ופנימיות, שזוהי סיבתו וזהו שרשו ומקורו (וכמבואר הענין ד"מתוך שלא לשמה" ו"להבין דבר מתוך דבר"⁷⁶ בלקוטי תורה לג' פרשיות, ו)עתה זה כבר נדפס באור-התורה⁷⁷ ו) בכמה מקומות).

ואז זה פועל שבבת-אחת הוא עושה, ופועל, את שני הענינים גם את הענין שמיתוסף אצלו תורה ב"תורתו אומנתו", וגם את הענין שמיתוסף אצלו בפעולותיו להמשיך מטר בעולם,

וזה פועל גם את החיבור, עד שנעשים לא רק תלמידים של ר' שמעון בן יוחאי, אלא כלשון הש"ס "ר' שמעון בן יוחאי וחברייא", שהם נעשים חברים של ר' שמעון בן יוחאי.

כה. ואזי נעשה כמו שאומרים בנוגע לרשב"י, הווארט של אדמו"ר הזקן (שר' הלל מפאריטש⁷⁸ מביא ששמע מרבו ר' זלמן זעזמער שאדמוה"ז אמר) שאצל רשב"י לא היה ענין החורבן.

שזהו דבר הכי מפליא – שהרי אנו מוצאים שמבין תלמידי ר"ע, לרשב"י היו הכי הרבה צרות בגלל החורבן, עד כדי כך שהיה אצלו צער לא רק של י"ב חודש אלא היה לו צער המערה י"ב שנה! ואחרי זה ג"כ השנה הי"ג. שאע"פ שעי"ז השיג כמה ענינים של הפלאה⁷⁹ אבל מ"מ זה ענין של צער, וביחד עם זה אומרים שאצלו לא היה ענין החורבן⁸⁰.

שמזה רואים שאין בזה שום סתירה שאפילו שמדובר אודות אותו יהודי יכול להיות אצלו שני ענינים הפכיים: היה אצלו צער המערה וביחד עם זה אומרים שאצלו לא היה ענין החורבן.

עד כדי כך שמשתי ענינים אלו (בין מהסיפור של צער המערה ובין מן הנאמר לגביו שלא היה אצלו החורבן) באים תוצאות עד למעשה בפועל.

וכמו שמובן מזה שר' הלל מפאריטש מביא מה ניתן ללמוד מזה שלא היה אצלו צער החורבן, ועאכו"כ מה שאפשר ללמוד מהענין של צער המערה.

כו. וזה הקשר להאמור לעיל (סכ"ג) שכשיהודי (מגיע לרשב"י ועי"ז הוא) מתבונן בשורשו ומקורו (שעצם ההליכה לרשב"י זהו ענין של "הוי רץ למצווה"⁸¹) רואה הוא (עפ"י מה שרשב"י אומר לו) שהוא צריך לרצות – והוא רוצה – שני ענינים (ששניהם נפעלים ע"י

⁷⁶ ראה ב"ר פכ"ו, א (ובנ"כ). רש"י דברים א, יג (נתבאר בארוכה בלקו"ש חל"ד ע' 9 ואילך)

⁷⁷ בראשית (כרך ו) תתר כד, ב ואילך. וראה גם הנסמן בלקו"ש שבהערה הקודמת.

⁷⁸ פלח הרימון שמות ע' 7.

⁷⁹ שבת לג, ב.

⁸⁰ ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 149 בהערה.

⁸¹ אבות פ"ד מ"ב.

הענין של תורה): הוא רוצה לפעול את הענין של מטר בעולם, שענין הגשמים כולל בתוכו את כל הברכות (כנ"ל סי"ב) והוא רוצה שיתווספו אצלו ענינים חדשים בתורה.

ושני הענינים נפעלים ע"י ענין התורה – בדוגמא וע"ד מה שהיה אצל רשב"י שע"י אמירת תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים וגו'" – פעל הוא את הענין של מטר בעולם ונתגלו ענינים חדשים בתורה.

כז. ויה"ר שלא יצטרכו לחזור שוב על כל הענינים הבלתי רצויים שהוזכרו קודם, וידברו רק אודות הענין של הליכה "מחיל אל חיל"⁸² בקדושא גופא.

וזה יהיה גם הכנה והקדמה להנהגה שתהיה לעתיד לבוא כמבואר באגה"ק⁸³ שכיון שאז יהיה הענין של "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁸⁴ כללות עבודת ה' תהיה באופן של עליה בקדושה גופא שנהיה יותר קדושים ויותר טהורים, וכמדובר בהתווערות שלפנ"י⁸⁵.

ושיפעלו בכל ענינים אלו באופן של שמחה גדולה ביותר, כמו שרשב"י נתן לנו כח לזה עד כדי שנראה את השמחה בפועל בעיני בשר.

וזה יפרוץ את הגדרים⁸⁶ של הימים האחרונים של הגלות ויסלול את הדרך ל"ועלה הפורץ לפנינו"⁸⁷ כמו שכתוב במדרש⁸⁸ שזה נאמר על משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו ובעגלא דידן!

[ניגנו "ופרצת ימה וקדמה"].

⁸² תהילים פ"ד, ח.

⁸³ סכ"ו.

⁸⁴ זכריה יג, ב.

⁸⁵ שיחת מוצאי ש"פ אמור ס"ה.

⁸⁶ ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

⁸⁷ ע"פ מיכה ב, יג.

⁸⁸ ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י.

קונטרס העבודה

קונטרס העבודה הינו הקונטרס הרביעי של כ"ק אדמו"ר הרש"ב. קונטרס זה נכתב עבור תלמידי התמימים, ומבאר באריכות את מעלת עבודת התפילה.

כפי הנראה, אדמו"ר הרש"ב התחיל בכתיבת קונטרס זה בשנת תרס"ט וסיימו בשנת תר"ע.

בתחילת הקונטרס נרשם: "קונטרס העבודה מבאר ענין העבודה שבלב זו תפילה, לקרב ולדבר נפשו באלקות ולברר ולזכך את הנפש הבהמית, שעל זה נאמר וידעת היום והשבות אל לבביך, וזהו ענין ואהבת כו' בכל לבבך בשני יצריך כו'".

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ – חילק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו את הפרקים שבקונטרס לסעיפים, וכן הוסיף מפתח קצר והערות בשולי הגיליון, בהם מראי-מקומות ע"מ שיוכל הלומד להרחיב ידיעתו והבנתו בעניינים המובאים בקונטרס.

ע"ז אין מילין בלשוני רק אדני שפתי תפתח, הן מ"מ דבור האדם רק שהוא דבור הבא ממילא לא בכוונה ובסדר ע"פ השכל לפי שהביטל דתפלה הוא למעלה ממור"ד המושג כו' וכמ"ש במ"א) והן אותיות הכאים מקרב ולב עמוק מהקירוב שאחר הריחוק, והיינו בעסקו כל היום בהכחות המבעים שלו ומתקרב אח"כ בתפלה גם בהכחות המבעים שלו דלבי ובשרי ירננו כו', הנה אותיות אלו נעשים כתר לקונו וכמו העמרה שנעשי' מאבנים טובות ומאירות (וכמ"ש במ"א שבאבנים טובות יש שמאירות בעצם ויש שמאירות ע"י שמזדככות בפעולת הכוכבים וכנודע מענין שוהם וישפה) כך מאותיות התפלה שהן אותיות שנתבררו ונזדככו (ובפרטיות הן הדיבורים דכל היום ובכללות הן הכחו' המבעים שמשמש כהם כל היום כעניניו הגופנים) ונעשים טובים ומאירים ונעשים בחי' כתר לקונו כו' (והו"ע יהי רצון כו' וכמ"ש במ"א). וב' הענינים הנ"ל שבתפלה הם ע"י התעוררות מדת האהבה וכמשי"ת אי"ה ולכן כל העבוד' דתפלה הוא לבוא לבחי' אהבה :

קיצור. כל היגיעה דתפלה היא לבוא למדת האהבה כי בתפלה יש ב' ענינים, הא' התקשרות ודביקות נפשו באלקות ולהעלותה בבחי' רצוא כו' והב' לברר ולזכך את הנה"ב, ושניהם נעשים ע"י מדת האהבה (ונת' ענין העבודה בבחי' נר"ן ונשמה לנשמה והתכללות כל אחת מהם במדריגה שלמעלה הימנה) :

ב) והנה זאת ודאי אשר צ"ל גם יראה ואדרבה היראה היא מוכרחת להיות בכאו"א ממש שא"א להיות בלעדה והיא גם התחלת העבודה וימודה אמנם לא זו היא העבודה והיגיעה דתפלה. דהנה היראה המוכרחת להיות בכאו"א הו"ע יראת חסא, והוא שירא לעשות כל דבר שהוא נגד הוי' ורצונו ית' ולא דוקא בדבר חסא ועון כפו"מ כי אם ההגדרה בהחוששים שלו להיות עוצם עיניו מלראות כרע ואופם אזנו משמוע דבר רע, והיינו שחוש הראי' שלו אינו פתוח לראות כל מה שלפניו וכ"ש בראי' והסתכלות האסורה (אשר באמת הראי' וכ"ש ההסתכלות היא חסבה הגורמת לכל דבר רע והיא המביאה לרע גמור ר"ל וכמא' עינא ולבא תרין סרסורין דעבירה העין רואה והלב הומד וכל המסתכל כו' סוף בא לידי עבירה, וכנודע דעיקר התענוג הוא בחוש הראי' והסומא אין לו תענוג בשום דבר וכמ"ש במ"א בענין שמחנו כימות עניתנו, וע"כ הראי' מעורר התענוג שבנפש, ולכן אנו רואים שגם בעובדי ה' הרחוקים לגמרי מכל דבר רע הנה ע"י הראי' מתעוררים ומתפעלים קצת (לבד באותן שהעבודה פועל כהם שלפי שעה) עכ"ס המה מופשטים מן הגשם שבעת ההיא אינם מתפעלים משום דבר)

ו כ מ ש ב מ א ש ב א ב נ י מ : לקיט דיה ושפתי כדכד (השני) ס"ג.
דיה ולקחת את שתי, רס"ח.

ו ה ו ע י ה י ר : לקיט שה"ש דיה מה ישו פעמ"ד.

ו ה ס ו מ א א י ן ל ו : להעיר מיומא עד, ב.

רק להיותם עובדי ה' אין זה עושה בהם איזה חקיקה ח"ו כ"א הוא בהעברה בעלמא ומיד יקשר א"ע אל מה שהוא מקושר ונשכח הדבר מלבו. אבל אותם שאינם עובדי ה' כדבעי ה"ה נלכדים בפח הזה והיא המביאם לכל דבר רע ר"ל ומוריד אותם לשאול תחתית ה' ישמרנו ויצילנו. וכל מי שחש לנפשו שלא להביאה לידי טומאה ר"ל יגדיר א"ע בחוש הראי'. ואם הדבר קשה לו יתגבר על עצמו בכל תוקף ועוז וידע אשר ממש בנפשו הוא ואם לא יגדיר א"ע בזה כל עבודתו כאין וכאפס נחשב ולא יפעול דבר ביגיעתו ועבודתו ואדרבא ירד ר"ל מטה מטה, וע"כ יתגבר כארי להגדיר א"ע בכל תוקף ועוז וגם אם יהי' ניכר אל יחוש לשיחות בנ"א, וזהלא בדבר הנוגע לחיי הנפש כגשמיות אינם מביטים על שום דבר וכ"ש בהנוגע לחיי הנפש הרוחני, והכבוד בזה היא רק בעת הראשונה שצריך להכביד ע"ע ולהתגבר על טבעו ורצונו ובמשך הזמן יתרגל כך. ובהגדרה זאת ימצא מנוח לנפשו מכמה רעות וכלבולים ואז יוכל לעבוד עבודתו. וביגיעתו יפעול ישועות בנפשו בעזרתו ית'.

והנה ישנם בנ"א אשר רחוקים המה מאיזה דבר רע בפועל ח"ו, אבל לבם מושך אותם לראות ולהביט וההבטה היא כמו בקר רוח ואינו מרגיש בעצמו בעת גיעשה איזה התפעלות, ובאמת סיבת המשיכה הוא מפני שתענוג נפשו בעצם הוא מקושר בזה (וע"ד המכו' בענין א"י באיזה דרך כו'), שיכול להיות דבכחות הגלויים הוא בעסק התורה ועבודה ועצם נפשו היא בתוך הקלי' והסט"א כו' כן הוא בדבר הזה שגם שהוא רחוק מרע בפו"מ ואדרבא הוא עושה טוב בכחותיו הגלויים. מ"מ עצם תענוג נפשו הוא משוקע ומקושר בענין רע ר"ל וזאת היא סיבת המשיכה אל ההבטה וההסתכלות) וההבטה עם היותה בקר רוח לכאורה הנה היא עושה רושם וחקיקה גדולה בנפש ולא תעבור בלי התעוררות רע בהתגלות ר"ל (וענין הקרירות בזה באמת הוא מחמת עוצם סדרתו בההבטה והוא כח התענוג הנעלם שבנפשו שבא בהראי' וההבטה והיא כמו נקודה ומקור הרע ר"ל. וכנודע שבנקודה המקוריית אין בזה התפעלות בהתגלות) והיא מתפשטת ומציאה להתגלות עומק הרע ר"ל והשי"ת ישמרינו מכל רע. ורז"ל אמרו מראות עיניהם של הצדיקים מעלים אותם לגדולה והוא ענין לאסתכלא ביקרא דמלכא בכחי' דביקות נפשו בעצם התענוג שבו בכחי' עצמות אור א"ס ב"ה וההיפך הוא בלעו"ז כו'. והחובה היא על כל אדם להתגבר על עצמו ולהגדיר א"ע בחוש הראי' ובוזה יציל את נפשו מן הרע ואז תהי' עבודתו רצו' ויפעול ישועות בנפשו ויעלה מעלה כו'.

וכן בחוש השמיעה אותם אזנו משמוע דבורים האסורים כמו דברי הוללות וליצנות וכל דבר שאינו הגון וכשארז"ל בכתובות ד"ה

ו ע"ד המבוא ר : ראה לקו"ת קיצורים לדיה ולא תשכית (בסוף ויקרא).
 ד"ה אשרגו. תרצ"ו (נדפס בקונטרס לב).
 ו לא תעבור : להעיר ממשנה זבים פ"ב מ"ב ראה עד שלא תהרה.

מע"א ע"פ ויתד תהי' לך על אונך, וכן גם דברים בטלים שגם המה פועלים פעולה רעה בנפש וכמשארז"ל שם אל ישמע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכזות תחלה לאברים, הרי שגם המה כו' לנפש כו'. וכן ההגדרה בדבור שלא ידבר דבורים האסורים כמו דבורים הנ"ל ולה"ר ורכילות וכה"ג ולא דברים בטלים ולא ירחיב פיו ולשונו בשום דבר. ובד"כ הוא מוגדר בכל החושים והכחות שלו מפני פחד אלקים שעליו. והו"ע קבלת עומ"ש, כי התיפוך מזה הוא פר"ע. והוא ההולך בשרירות לבו למלאות תאוה לכל אשר ירצה. ולא דוקא בדבר תאוה בפועל כ"א גם הפתיחה בחושים שלו לדבר כל מה שעולה על רוחו גם דבור האסור וכן לשמוע ולראות הכל שהן השערים והמקורים המביאים לידי תאוה ולידי רע גמור ר"ל כנ"ל. וסבת הפתיחה הזאת הוא מפני פריקת עול מ"ש שהוא כמו חפשי לעצמו (בל"א זייער פריי ביי זיך, ער פילט קיין עול אויף זיך) ומשו"ז יעשה מה שלבו חפץ. וכמו בטבע כנ"א הרי אינו דומה האדם כמו שהוא בכיתו בפ"ע וכמו שיושב עם אחרים וכ"ש עם גדולים וטובים ממנו שמעציר א"ע בכל הכח' שלו ועל כולם כחשכון יבוא איך לעמוד ולישב ואיך לדבר אבל בכיתו כשהוא לעצמו לא יתחשב כלל ויטה על צדו או ישכב וידבר ככל העולה על רוחו. וכן הוא ברוחניות הפתיחה בהחושים שאין מעצור לרוחו לראות ולהביט וכו' הוא מפני שאין עליו עומ"ש כלל שאינו נרגש בו כלל (גם לא בהעלם) עול האדון אדון כל הארץ ב"ה אשר מייחד מלכותו ית' עלינו בפרט לכן יעשה כל מה שיחפוץ ומשו"ז לא ישים פחד אלקים נגד עיניו כלל וכלל, והיינו שלא יפול לבו ולא יחוש כלל על שזהו נגד רצון ה' ואשר פוגם בנשמתו לשחתה לגמרי ר"ל.

אבל כשיש עליו עול מלכות שמים ה"ה מוגדר ומכוון בכל החושים שלו וכמו העבד שהוא מכוון תמיד מפני עול האדון שעליו ואין לו שום חפשית ופתיחה בעצמו (ער איז ניט פריי און ניט אפען ביי זיך נאָר שמענדיג פאַרקוועמטט און ווי פאַרצאמט) מפני שנרגש בו תמיד עול האדון, וגם כשהוא מרוחק מן האדון אינו יוצא מן העול הזה הנרגש בו תמיד והוא מורגל בעול הזה שאינו כבד עליו כלל ואינו יודע אחרת כלל וכמ"ש במ"א, וכמו"כ הוא בעול מ"ש שנרגש בו תמיד שיש לו אדון עליו, והרגש זה אינו בהתגלות בהכחות כ"א הרגש נעלם שיש עליו עול המכוון אותו ומגדיר אותו בחושים שלו לבלי להתפשט בהם נגד רצון ה' ה"ו, וכמו"כ יהי' פחד אלקים תמיד לנגד עיניו שירא למרוד בממ"ה הקב"ה כו' (דעומ"ש ויראת חמא ויראת אלקים הכל א' רק דעומ"ש הוא בהעלם ויר"ח ויר"א הוא בהתגלות דהיינו התעוררות נגלה בהכחות, ולכן עומ"ש הוא מה שפועל בדרך ממילא, היינו שהוא מוגדר ממילא בהכחות והחושים כמו שאינו רואה ואינו שומע וכו' וכמו"כ אינו מתאוה או אינו כועס מפני עול מ"ש שעליו והיראה היא

במקום שצריך התגברות לגדור א"ע והיינו שמגדיר א"ע מפני היראה ופחד אלקים שנגד עיניו, ויראת אלקים היא בהתגלות יותר מיראת חטא, והיינו שיש בזה יותר הרגש אלקי הבא ע"י איזה התכונות כאלקות וכמשי"ת בענין יראו מה' כל הארץ כו').

וכמו ההגדרה בחושים הנ"ל כן הוא ההגדרה בחוש המהשבה שלא לחשוב מהשבות זרות ולא יביא א"ע לידי הרהור מפני פחד אלקים כו'. והנה לכאורה סיבת המח"ו והרהורים רעים הוא מחומריות המדות טבעיים דמפני שמתאווה בלבו דבר תאוה וחמדה ה"ז עולה מן הלב אל המוח להשוב ולהרהר בזה וכאשר פועל זיכוכ המדות הטבעיים שלו שאינו מתאווה דברים חומרים ממילא אינם נופלים לו מחשבות והרהורים כו'. וכמו שאנו רואין בחוש דכאשר פועלים בעבודה הכנעת המדות טבעיים יעבור משך זמן שלא יפלו לו מחשבות זרות כלל, וכאשר מתרפים בעבודה ומתגברים המדות בחומריו' באים המחשבות המכלבלים כו' (והנה בחומריות המדות ותאוותם יש כמה פרטים וכאז"א יודע בנפשו איזה ענין פרטי מגיע לחלקו לברר ולזכך, אך בד"כ הכל תלוי בתאוה אכילה וכמא' אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר וכמא' מלי' כריסי' זינא בישא וכמ"ש וישמן ישורון כו', והיא הסיבה הגורמת לכל המדות רעות וכמ"ש ויאכל וישת ויקם וילך שיצא מעולמו כו', וכמו בן סו"מ שנידון ע"ש סופו כו' (ולאו דוקא בלסטיות אלא בכל המדות רעות). וזיכוכ המדה הרעה הזאת הוא המסייע והמקיל וזיכוכ כל המדות כי בחלישות המדה הזאת היינו שאינו למלאות תאוות נפשו נחלשים כל המדות).

אך הענין הוא המחשבות אלו הן הבאים ממילא מן הלב אל המוח להרהר שהן התפשטות המדות וע"י העבודה והיגיעה שמזכך את המדות ממילא אינם נופלים המח' כו' כנ"ל. ולהיות שהבינוני הוא שאינו מהפך מחות הכחות דנה"ב רק ההתפשטות שלו ובשעת התפלה הרי הנה"כ הוא כישן שהוא כפוף ובטל ואינו מתאוה תאוה כו', וכאשר העבודה היא כדבעי ה"ז נמשך זמן רב גם אחר התפלה שהנה"ב נכנע ובטל כו', ובפרט בשקידת התפלה יום יום ידרשון כו', אבל להיות שלא נהפך לגמרי ח"ה חוזר וניעור ונופלים לו מח"ו והרהורים כו', רק שאינו מקבל את ההרהור הרע ברצון ח"ו ודוחהו בשתי ידיים ומסיח דעתו מיד שנוכר שהוא הרהור רע כו', וכמ"ש במש"ב פי"ב ופכ"ו וכ"ח. אבל כשמהרהר ברצון דהיינו גם כשנוכר שהוא הרהור רע ה"ה מהרהר בו ברצון שזהו מפני שאין יראת אלקים בלבו. וכן כאשר ממשיך עליו הרהורים רעים מצד הפר"ע בהתפשטות החושים בשמיעת דברי הוללות וליצנות וכ"ש כראי' והכמה ומחשב ומהרהר בזה ומטמא את נפשו ר"ל בהרהורים רעים בשאט נפש (וממילא בא לידי טומאה כפועל ר"ל) אין זה מצד חומריות המדות לכד כ"א מצד פר"ע והעדר יראת אלקים. ובוה עוד גורם רע לנפשו שנופלים לו אח"כ

מהשבות והרהורים רעים גם כשאינו חפץ בהם והרבה יותר מכפי המדה עד שתגעל נפשו בהם ואינו יכול להסירם בשו"א והו"ע ממשתלת זדים דחייבא מכלכלים לו ומטמאים אותו ר"ל וכמ"ש באריכות בד"ה בענין גם מזדים חשוך עבדך כו'. וכזה היא ההגדרה במחשבה מצד קבלת עומ"ש שנוהר מאד לנפשו מכל דבר המביא לידי הרהור רע ואינו חפץ מאד בהרהורים רעים, וגם כשנופל לו איזה הרהור הנה מיד שנוכר שזה הרהור רע דוחהו בשתי ידיים ומסיה דעתו מזה לגמרי מצד יראת אלקים שבלבו. וע"י הקבלת עומ"ש הוא ניצול מהרהורים רעים שאינם נופלים לו כלל וכמ"ש בד"ה שם פ"ז שמפני הארת מלכות שמים האלקית בודחים הקליפות וכמ"ש כהמס דונג כו' יאבדו רשעים מפני האלקים.

וע"כ יראה זו דבכללה הו"ע קבעומ"ש היא מוכרחת להיות בכאו"א וא"א בלעדה כלל כי בהעדר זה ה"ה פורק עול וה"ה עלול לכל מיני רע ר"ל כנ"ל. ולזאת ענין קבעומ"ש ויראת אלקים ה"ז מוכרחת להיות בכאו"א ממש ועי"ז הוא סר מרע, ונכלל בזה ג"כ ענין ועשה טוב, היינו לעשות כל מה שנצטווה וז"ש סוף דבר כו' את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, שהעיקר הוא בחי' היראה שעי"ז דוקא הוא סו"מ וע"מ בפו"מ כו' (דאהבה הוא בעובדי ה', וגם אם אינו עובד ה' אין זה שייך מ"מ לקיום המצות לסו"מ וע"מ בפועל רק שאין לו קירוב ודביקות באלקות (והיינו שלא קיים מצות ואהבת) וממילא מתגבר בו החומריות וגסות הנה"ב ועם היותו מקיים תורה ומצות ה"ה חומרי וגם ונתעב בדברים מתועבים בתאוות היתר כו', וכמו"כ אין לו שום חיות אלקי בעסק התורה וקיום המצות (וי"ל דזהו מ"ש במש"כ ה"א פ"ד ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת כו', היינו שאין להם חיות וה"ה כגוף בלא נשמה, ודקדוקי מצות הן ודאי ע"י העבודה דוקא וכמשי"ל פ"ז, וכן הידור מצוה הוא ע"י החיות שבהמצוה והיוקר שבה) אבל מ"מ אינו ברע גמור ח"ו ולא יעבור ח"ו על שום דבר, אבל בהעדר היראה הנ"ל הרי נפשו ברע הוא ר"ל וכנ"ל, וע"כ היראה היא מוכרחת וא"א לחיות בלעדה וזהו הנקרא יראת שמים שהו"ע קבלת עול מלכות שמים ויראת אלקים) והיא התחלת העבודה ויסודה וכנודע דקבלת עול מלכות שמים קודמת לכל המצות וכמא' קבלו מלכותי ואח"כ קבלו גזרותי, ובפרט בעבודה הרי קודם כל דבר צ"ל שכחי עמך ובית אביך שהיא היציאה מעניניו שהוא מורגל בהם, דהנה עיר פרא אדם יולד בכחותיו וחושיו הטבעיים שמהנה"ב דאקדמי' טעניתא המושך אותו לכל ענינים הגופניים והוא מתרגל בענינים אלו ונשרש בהם והיינו שהטבעית עוד מתגברת במשך הזמן, וכ"ז מעלים ומסתיר על הכחות דנה"א שהוא ענין חלישות הנה"א וכמ"ש כשל בעוני כחי. וידוע דעון אין פירושו חטא ועון בפו"מ כ"א ל' עיוות ועיקום והיינו שמעקם דרכו והולך בדרך

עקלתון שהוא דרכו של הנה"ב עי"ז נכשל ונחלש כמו * האלקית, וכמ"ש עקב הלב מכל ואנוש הוא פי' חלש הוא כו', והחלישות הוא בכמה אופנים אם שלא יש התגלות הכחות דנה"א כלל (ובזה גופא יש חילוקים אם שהוא בהיסח הדעת לגמרי מאיזה ענין והרגש אלקי בנפשו, והיינו שכ"ב נתעלמו כחותיו האלקיות עד שאינו יודע דבר אחר בעולמו כ"א העוה"ז ומלאו. או שמרגיש שאין זה כל האדם לחיות בעניני העוה"ז כסוס וכפרד כו', רק תכליתו הוא איזה ענין נעלה, אבל התגברות הטבעית אינו מניח אותו לעזוב עניניו הטבעיים ולהתקרב אל הענין הנעלה, ויש שמקרב א"ע לאיזה ענין אלקי ומייגע א"ע בזה אבל לא יוכל לקבל היינו להשיג ולהרגיש הענין מפני התעלמות כחותיו שאינו מאיר בהם האור. דהנה"א הוא כדבר מלוטש המקבל בתוכו אור ומתנוצץ עי"ז, וע"כ כל ענין אלקי הוא מתקבל בהנה"א והנפש מאירה ע"י, אבל כאשר יש מכסה עב המכסה ומעלים על הנה"א אינו מתקבל בתוכו האור האלקי, וז"ש כ"א עוונותיכם כו' ביניכם ובין אלקיכם כו', הדעיוות שמהנה"ב מעלים ומסתיר על הנה"א ומפסיק בין הנשמה והאלקות שאינו מאיר בה אור אלקי כו' וכמ"ש במ"א) או שגם בהתגלות קצת דהכחות דנה"א אין ביכלתו להתגבר על הנה"ב וחומריותו.

וע"כ החפץ בחיי נפשו להאיר נפשו האלקית באור חיי החיים בעבודה שבלב ולהתגבר על כחותיו הטבעיים לבררם ולזככם, א"א לו להתחיל בעבודה שע"פ טו"ד, היינו בהשגות אלקות ובהתעוררות בלב כו' מאחר שאינו כלי מופני התעלמות הכחות דנה"א והתגברות הכחות דנה"ב כנ"ל. וע"כ ראשית כל דבר הוא לקבל עליו עול מלכות שמים לעזוב עניניו שמורגל בהם מצד הטבעית וליתן א"ע לאלקות, לעבוד אותו ית' בכל מיני עבודת עבד (ולכאורה הרי העזיבה יכולה להיות ע"י התגברות על עצמו גם בלי קב"ע. אך באמת צריך להיות העזיבה מצד שזה נגד רצון ה'. ותתקיים ביותר כאשר היא מצד הרגש איזה אור בנפשו, וכאשר כבר סיפרתי מא' מהחסידיים הגדולים אשר בהכניסה הראשונה לכ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה ג"ע ז"ע ** פעל בעצמו שכל מה שרוצה מצד הטבעי לא יעשה (או וואס ער וויל זאל ער ניט טאן). ולכה"פ יהי' זה מההרגש הנעלם דקבעומ"ש) ובעזיבה זו נימל החומריות דנה"ב שאינו מעלים ומסתיר כ"כ על הנה"א, והנתינה שנותן עצמו לאלקות היא המכשירתו אל העבודה שבלב בהשגה והתבוננות שישגי ענין אלקי ויתקבל בנפשו היטיב שיאיר אור נפשו האלקית ותתגבר על החומריות כו' וכמ"ש במ"א ונו' ג"כ לעיל דתודאה הראשונה באמרו מודה אני לפניך כו' היא יסוד העבודה דכל היום כן ויותר מכן הוא בקבלת עול מלכות שמים שזהו יסוד כל העבודה, כי

(* כ"ה בגכת"י. ואולי יש כאן השמטה, וצ"ל: כח נמשו האלקית.

(** הכונה על אדמו"ר הזקן. הסיפור בפרסיות ראה: שיחה י"ג תמוז תרצ"א (בקונטרס טו). קונטרס חי אלול התשי"ג שיחה וא"ו.

הכיפול וההנחה הזאת מכשירתו להיות מוכשר ומסוגל לכל עבודה היינו להעבודה במוח ולב וגם זה יסוד מוסד להעבודה במדריגות היותר געלות כו' וז"ש זה השער לה' דקבעום"ש והו"ע היראה היא השער והפתח לעלות אל ה' כו' וכמ"ש בזאת יבוא אהרן אל הקדש, בזאת דוקא בחי' יר"ת דא תרעא לאעלאה לבוא אל הקדש פנימה בעילוי אחר עילוי כו' :

קיצור. זאת ודאי שז"ל גם יראה, ואדרכא היא מוכרחת וא"א להיות בלעדה והיינו בחי' יר"ת וקבעום"ש להגדיר עצמו בכל החושים שלו מצד קבעום"ש ויראת אלקים שכו, והיינו בהחושים דראי' ושמיעה ודיבור (ונת' איך שהגדרה בראי' נוגע מאד וכאו"א מחויב בזה) וכן ההגדרה במחשבות שלא יהרהר הרהור רע ברצון ושאם נפש מצד יר"א שבו (ועי"ז ממילא לא יפלו לו הרהורים רעים) ויראה זו היא התחלת העבודה ויסודה (וכמ"ש בסש"ב פמ"א שהיא ראשית העבודה ועיקרה ושרשה) והוא לעיוב ההרגילות שלו וליתן עצמו לאלקות כו' :

ג) אמנם כן הוא אשר היראה היא מוכרחת להיות בכאו"א ממש מה שא"א להיות כלל בלעדי זאת. אך לא זו היא העבודה דתפלה, דהנה בכדי לבוא לבחי' יראה זו אין זה ע"י התבוננות בתפלה כ"א יש לזה עצות מיוחדות להמשיך עליו היראה, והן בכל היום תמיד (וכנודע דהתבוננות א"א להיות בתמידיות רק בשעה דתפלה שצריכים להאריך בהתבוננות כחו"ח לפום שיעורא דילי'. ואחר התפלה מסתלקת ההשגח וההתבוננות, וכן האהבה הנולדה מהתבוננות בהתגלות בלבו היא רק בשעת התפלה ואח"כ היא חולפת ועוברת ונשאר רק רשימו לכד וכמ"ש בסש"ב ח"א פי"ב וי"ג, אבל היראה הנ"ל והענינים המביאים לזה צריכים להיות תמיד, לפי שאין זה עניני התבוננות כ"א ענינים שצריכים להיות תמיד בזכרון האדם) וכמ"ש בסש"ב פמ"ב ועוד זאת יזכור כו' אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השוה"א כו' ועי"ז יזכור תמיד פנימיותם וחיותם כו' וגם להיות לזכרון תמיד ל' חז"ל קבלת עול מלכות שמים כו' וכמו"כ יזכור תמיד איך שממה"מ הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו ובוחן כליותיו ולבו כו' וכל צעדיו יספור כו' ועיכ"ז יבוא לידי קבלת עול מלכות שמים עליו ויהי' יראת אלקים בלבו. והיינו שע"י הזכרון במלך הקב"ה ע"י כל מה שרואה בעיניו כו' וע"י הזכרון תמיד שמיחד מלכותו עלינו כו' ימשיך עליו קבלת עול מלכות שמים, ובחזכרון שרואה ומביט בכל מעשיו כו' ימשיך עליו יראת אלקים כו' והוא ענין תמיד שצריך להיות כל הימים לרבות כו'.

ועוד זאת שהרי יראה זאת היא רק שלא למרוד ח"ו בממה"מ הקב"ה להיות סו"מ וע"מ בפועל. ועם היות שזהו עיקר

ב ז א ת כ ו' י ר"ת : זהר ח"ג קת, א.
ד א ת ר ע א ל א א ה : זהר ח"א ה, א.

ת מ י ד פ נ י מ י ו ת מ : בתניא הנדפס "תמיד על פנימיותם". ואולי גם כאן ז"ל כן.

קונטרס עין חיים

קונטרס עץ החיים הינו קונטרס אותו כתב כ"ק אדמו"ר הרש"ב עבור תלמידי התמימים בשנת תרס"ד. בקונטרס מיוחד זה מבאר אדמו"ר הרש"ב באריכות רבה ונפלאה את מטרותי' של ישיבת 'תומכי תמימים', וכן את הדרך הראוי' לתלמידי התמימים בלימוד נגלה וחסידות.

באגרות קודש של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (חלק ח' אגרת ב'תקצח) מוצאים אנו מכתב המתאר את הרקע לכתיבת קונטרס זה: לאחר שתלמידים רבים רצו להתקבל לישיבת תומכי תמימים, אך בין התלמידים שהתקבלו לישיבה לא התאימו כולם לרוח החסידית של תומכי תמימים, כתב אדמו"ר הרש"ב את קונטרס עץ החיים.

וכה כותב אדמו"ר הריי"צ במכתבו האמור: "הקונטרס עץ חיים נהי' למורה דרך להנהלת הישיבה תומכי תמימים ותלמידי'. . . והתלמידים שוקדים על למודם ומצליחים חמש ידות מאשר לפנים, ושם ישיבת תומכי תמימים מתפרסם לתהלה, והישיבה תופסת מקום חשוב בין הישיבות הכי מפורסמות".

כ) וע"ז נצמינו לייגע עצמינו בהתבוננות והעמקת הדעת בענינים הנ"ל ולהתעורר באהוי"ר והן הגדפין לעסק התוהמ"צ, וצריך כאו"א לידע נאמנ' אשר ביכלתו לבוא לאהוי"ר (ע"י ההתבוננות והעמקת הדעת כו') אם במעט או בהרבה כו' ומחוייב הוא בדבר הן מצד קיום המצות האלו בעצם והן מצד קיום התו' ומצות שהוא על ידן דוקא. ומחוייב הוא לייגע א"ע ובא יבוא אליהם כו'. וכשלומד בדא"ה בענינים השייכים לאהוי"ר (ובאמת הוא כן בכל ענין אלקי שלומד הוא שייך לאיזה מדה פרטית) חלילה לו לחשוב שאין זה שייך אליו ולעבודתו שאינו בערך זה וידע שזה שקר ומעות גמור הנורם לו העדר העבודה ועסק תורתו ועבודתו המה שני דברים מופרדים ושניהם בלתי אמיתים כלל. כ"א בהענין שלומד יתפלל בו אחת ושתיים ושלוש וכו' ויתבונן ויעמיק דעתו היטב בהענין ויתעורר עי"ז באהוי"ר. ואם בתחלה יפעום רק מעט טוב יוסיף וילך ויתעלה מדרגא לדרגא הלוך ונסוע כו'. וכאשר יאיר נפשו באור אהוי"ר אז יתעלה משפלותו ופחיתותו בכפיות הכחות הטבעיים שלו ויתעלה במדריגתו, ולא כמו שמועים וחושבים איך יתבעו מעצמם ענין אהוי"ר והלא הם פחותים במדרי' כו' כנ"ל רפמ"ו. אדרבה סיבת פחיתותם היא העדר האהוי"ר וכשיהי' אהוי"ר יתעלו במדריגתם. וכמו שנת"ל שע"י שאוהב את ה' וחפץ לדבקה בו ה"ה סתרחק מהדברים שהן הפכים מאלקות וכל ענין האה' הוא ההעקקה וההזוזה ממקומו הראשון כו' והיינו שנעתק מעניניו הגשמיים והגופניים ומתקרב ומתדבק באלקות כו' כמ"ש במ"א. ומכ"ש שתאה' היא מקור לוע"ט והיראה ה"ה מקור לסו"מ דבכלל זה הוא ג"כ כפיית הכחות הטבעיים וכמו שנת"ל פ"ד בענין הלאו דולא תתורו כו'. וגם הוע"ט ע"י הירא' היא בכחי' עבודת עבד כנ"ל פי"ט ובהעדר העבוד' באהוי"ר באמת הוא שפל ופחות שנמשך אחר הנה"ב לחפץ ולהתאוות כל הדברים הגשמיים ונמשך אחריהם כי מה ימנע אותו מזה, ועיר פרא אדם יולד והמדות הטבעיים חזקים המה בתולדותם ואקדמה מענית' כו'. ורק ע"י אהוי"ר עי"ז הוא מתעלה משפלותו ופחיתותו כו'. ועסק התורה שלו וקיום מצותיו המה כדבעי ע"י האהוי"ר כנ"ל וע"י כל זה ה"ה עולה ממדרי' למדרי' כו'. היוצא מכ"ז שכאו"א צריך לתבוע בעצמו העכו' דאהוי"ר וצריך לייגע בזה תחלה בלימוד להשיג הענינים היטב ואח"כ בהתבוננות והעמקת הדעת ויעלה ויגיע אליהם כל חד לפום שיעורא דילי' ועוד יתעלה בעילוי אחר עילוי ממדרי' למדרי' כו' :

קיצור. מסיק אשר כאו"א יכול ומחוייב לייגע להתעורר באהוי"ר. ע"י אהוי"ר מתעלה משפלותו בעילוי אחר עילוי.

כא) והנה ע"פ כל הדברים הנאמ' לעיל תדעו ותבינו נחיצות והכרחיות עסק פנימיו' התורה ואשר היא עיקר חיינו. ואם כי בזמן ביום צריכים לעסוק יותר בתו' הנגלית בכדי לברר בירורין כנ"ל פי"ג בשם אנה"ק. אבל זה גופא שיהי' עסק התו' רצוי ומכוון אל אמיתית הכוונה

הוא ע"י עסק התו' הפנימיות ובה דוקא יחיו בלימוד התו' הנגלית. ובלעדך אין לימוד הנגלה רצוי ומכוון כלל כי ח"ו יפול הנופל ממנה. שנעשה יש ודבר ויורד ונופל ח"ו ומתדבק באילנא דמותא ר"ל, כ"א כאשר עוסק בפנימיות התו' ומתחבר עו"ד בעה"ח כמשנת"ל פי"ג י"ד וטו' הפרטים בזה או נעשה לו לימוד הנגלה בחי' סמא דחיי כו'.

קיצור. תוכן הנ"ל בהכרחיות עסק פנימיות התורה.

כב) ועתה עלי להודיע לכם מסרת התיסדות אגודתנו. תדעו אשר מסרת יסוד אגודתנו אינו רק להחזיק בחורים שיעסקו בתורה. במלות אחרות, יסוד אגודתנו אינו להגדיל ולהרחיב עסק התורה הנגלית כ"א זאת היא תכלית יסוד אגודתנו, אשר הכחורים העוסקים בתורה הנגלית יהיו יהודים (אידיען) יראים ושלמים עם ה' ותורתו. וכבר פירשנו שיחתנו כמ"א (במכ' המתחיל * גודה לה' על כל הטוב) הדבר אשר הביאנו לייסד אגודתנו כאשר ראה ראינו אשר התורה חוגרת שק עב מאד ועוסקי' שלא לשמה כלל, והרבה מהצעירים הלומדים תורה אין בהם יראת שמים כלל והמה ותורתם משוקעים באתר דמותא ממש ר"ל. ולא די להם ברעה הזאת עוד מרעה אל רעה יוצאים ונעשים מורי הוראות בישראל ורכים חללים יפילו ר"ל ה' ישמרנו מהם, ולתכלית זה נתעוררנו לייסד אגודה להחזיק בחורים העוסקים בתורה לשמרם מהדברים המזיקים ולהשתדל בכל האפשרי — בעזרתו ית' — לנפוע בהם איזה הרגש פנימי ביראת ה' ואהבת ה' וידעו כמה הם עוסקים, מה הם לומדים (היינו חכ' ית') ובשביל מה הם לומדים ויחיו בלימוד תורתם, ובאשר דרך החיים המביאה לזה היא לימוד פנימיות התורה כמשנת"ל, לזאת שמנו יסוד ועיקר אשר כל או"א ילמוד דא"ח זמן נכון ביום. ועם היות שיותר זמן יתנו על עסק התורה הנגלית אשר כן צ"ל כנ"ל. וע"ז אנו משגיחים שילמדו הרבה בנפ"ת וכלימוד הנרצה שית' לקמן. מ"מ עיקר ויסוד הדבר הוא הלימוד בדא"ח שידעו את ה' ומתוך כך יבואו אל יראת ה' ואהבת ה' כו' וכמשנת"ל באורך. והגבלנו ע"ז שכאו"א ילמוד לא פחות מארבע שעות ביום דא"ח (שזה ערך שלישי מהשעות שעוסקים בתורה ביום. ועמ"ש בלקו"ת בהביאור דולא תשבית פ"ה. וכן שמעתי מפורש מכ"ק אאמו"ר וצוקלה"ה נ"ע זי"ע אשר בחול צריכים ללמוד שלישי חסידות ושני שלישים נגלה):

קיצור. מסרת אגודתנו — עסק בתורה בהרגש פנימי באתו"ר. הדרך לזה ע"י לימוד דא"ח, זמן קבוע בכ"י (בימות החול שלישי בדא"ח, ב' שלישים בנגלה).

כג) והנה הכחורים הראשונים אשר אתם נתיסדה אגודתנו ידעו את מסרת יסוד אגודתנו, וגם המה בחרו וחפצו בזה, וקיימו וקבלו

עליהם בנפש הפיצה לעסוק בדא"ח כפי זמן הנ"ל ובלמוד המוב ות"ל עשו פרי והצליחו. וגם עתה ת"ל רבים מהבחורים הולכים בדרך הזה ומתאימים אל הכוונה האמיתית והולכים ועולים ת"ל. אמנם יש ג"כ רבים אשר במשך הזמן נתעלם מהם הכוונה האמיתית. וביותר בא הדבר כפי שיתבאר אשר נקבצו ובאו במשך הזמן בחורים חדשים אשר לא ידעו כלל מעסק החסידות ואם כי אינם הפכיים ח"ו אבל מעסק החסידות אינם יודעים, ובאו רק בשביל לימוד הנגלה, ועי"ז רוח זר הופיע בביה"מ לאמר אשר עיקר הכוונה הוא רק בלימוד הנגלה, ולימוד החסידות הוא כפול ח"ו, וכן המה נוהגים בעצמם אשר העיקר בנפשם הוא לימוד הנגלה וחסידות לומדים רק בכדי לצאת י"ח לבד. וממילא מוכן אשר המה ולימוד תורתם אינם כלל וכלל כפי הכוונה הרצויה בעסק התורה ובמציאות עצמן במצבם ומדריגתם הרוחני. ולזאת הנני להודיעם בפעם הזאת אשר לא זאת היא מטרת כוונתינו, כלל לא. כ"א תכלית כוונת התייסדות אנודתינו הוא בשביל לימוד החסידות כאשר הוא עיקר חיינו ובוה דוקא יחיו בלימוד התורה הנגלית, ויהי' המה ועסק התורה שלהם רצוים לפני ה' נותן התורה:

קיצור. יש מועים בהמטרה ולכן חוזר ומודיעם.

כד) **והנה** עיניכם הרואות אשר אנחנו קבלנו עלינו בל"ג להשלים כל מחסורכם ובאוות ובחפץ נפשינו אנחנו משתדלים בזה למען יהי' לבכם ודעתכם פנויה לעסק התורה ועבודת הוי'. אמנם מי שאינו מקיים תנאי מודעה הזאת בלימוד דא"ח ד' שעות בכל יום להוי יודע אשר הוא נהנה מאתנו שלא כדיון:

קיצור. מי שאינו מקיים הסדר נהנה שלא כדיון.

כה) **ובאשר** חזוק וקיום כל דבר הוא הקביעות זמן, ובפרט בעסק דא"ח אשר יש זמנים המסוגלים דוקא ללימוד הזה. ויש זמנים אשר בהם נחוץ ללמוד דא"ח. וגם בד"כ טוב ללמוד דא"ח בשני זמנים ביום, הנה הזמן המסוגל ללימוד דא"ח הוא בבקר קודם התפלה שאז מאיר מלמעלה מכחי' לובן העליון דאתערותא דילי' הוא בבקר דאכרהם וכמ"ש בתו"א ד"ח וישכם לכן בבקר. ובזמן הזה ילמדו לכה"פ ב' שעות והיינו בשעה שביעית ומחצה יתאספו כולם אל הזאל הגדול (ולא ילמדו על הקוואפירען או במקומות אחרים כ"א יבואו כלם בהזאל הגדול כמו אל לימוד הנגלה) אחרי הנחת תפלין וקריאת שמע ואחר שתיית סיי, וילמדו ב' שעות רצופות עד שעה תשיעית ומחצה. ואם באפשר שיתחילו בשעה שביעית יותר טוב מצד זמן התפלה שלא יתאחר. הלומדים בפ"ע יעשו אגודות כל אגודה מהמשה או ששה בחורים או יותר אשר ילמדו ענין א'. ואין כוונתי שאחד יאמר והשאר ישמעו, אלא שכולם ילמדו רק שלא ילמדו כל אר"א ענינים שונים, אלא כל אגודה תלמוד ענין אחד, וידברו איש אל רעהו כחכנת

הענין ונוף הלימוד ילמדו או כולם יחד או שנים שנים, וכל האגודה תלמוד על שלחן מיוחד בכדי שלא יתבלבלו הענינים וגם לבעלי האגודה האחת יהי' מקום מרווח שיוכלו ללמוד שנים שנים ולא יבלבלו זה א"י. וכל דרוש שלומדים יחזרו עליו פעם או שתיים כפי הדרוש כי בפ"א א"א לידע את הענין לאמיתתו כ"א בפעם השניה או השלישית יכולים לבוא על אמיתית הענין, וגם עי"ו וקלט הענין אצלם וידעו אותו, והשומעים מהמשפיעים הרשב"ץ שי' והר"מ שי' ישמעו מתוך הספר דוקא, וישמעו היטב מה שלומדים, ואח"כ יחזרו בפ"ע מה ששמעו ויחזרו שנים ביחד לא פחות ויחזרו היטב את הדברים ששמעו ומה שלא יזכרו או לא יבינו ישאלו מהמשפיע, והנערים המתחילים אשר אינם יודעים עדיין בדא"ח ללמוד עמהם הר"מ מועמבין שי' ויסבור להם ויבינם את הדברים היטב עד שיבינו וגם כמה יחזרו אח"כ בפ"ע שנים שנים. והנני ממנה את הר"ק ז"ם שי' להשגיח על זמן בואם אל לימוד החסידות ומהוויב הר"ק לבוא אל הוואל בשעה שביעית ומחצה ויראה אם באו כולם אל הלימוד. ומי שלא יבוא בזמנו יורשם בפנקס (וכזמן שהר"ק יהי' במסחר האתרוגים אני מבקש את המשג' הרז"ו שי' שהוא ישגיח ע"ז) ואם לומדים באופן שכת' לעיל ישגיח ע"ז הר"מ מועמבין וגם הר"ק ישגיח ע"ז. והקביעות זמן הכ' יהי' כלילה, כי כלילה צריכים ללמוד דא"ח וילמדו בערך מקודם שעה מ' עד שעה י"א, ואותן שא"א לישוב עד שעה י"א והולכים קודם שעה י"א לישן, יתחילו ללמוד קודם שעה מ' בא"פ שילמדו כ' שעות רצופות דא"ח. וזה יהי' ע"פ השג' המשגיח הרז"ו שי' וכפי שיסדר הוא איזה מתבחרים אינם יכולים לישוב כ"כ ומתי יתחילו בלימוד הדא"ח, והר"ק שי' ישגיח שיקיימו כפי שיסדר המשגיח ואופן הלימוד כלילה יהי' כמו שנת"ל בלמוד הבקר. וכ"ז לבד למוד התניא שבין מנחה למעריב, ואותן אשר יתרשלו בעסק דא"ח יענשו כפי מדת התרשלותם. ומי שנראה שאינו נותן א"ע ללימוד דא"ח יגרש לגמרי מאגודתינו, ואותן העומדים בבקר בתשכמה ילמדו כל העת שקו' התפלה דא"ח, כי בד"כ קודם

ה ר ש כ ץ : ר שמואל בצאלל ב"ר שלום שבתי שעפסל. תולדותיו ראה בהתמים חוברת א ע' סז ואילך.

ו ה ר ם : ר מיכאל בלינער — מנעזעל. ראה אודותיו בהערות לתורת שלום ס' השיחות ע' שכב.

ה ר ם מ ז ע מ ב י ן : ר משה מועמבין. מחסידי אדמו"ר מהר"ש ג"ע. תלמידו של הרב ר אברהם מועמבין וחברו של הרי"ש גרונום אסתומן. נפטר בשבט תרע"ה בליובאוויטש.

ה ר י ף ז ם : ר יעקב קאסיל זעליקסאן. בן הרב ר אברהם — הגק' דער מ"ץ — שהי' רב בליובאוויטש בימי ה"צ.

ה ר ז ן : הרב ר זאב האלף (תר"ח—תר"ע), בנו של ר משה אברהם לעניסין וחתנו של הרב ר גרשון בער מפאטאר.

ק ו ד ם ה ת ס ל ה : להעיר מפרשיי (ברכות ה, ב) ד"ה סמוך ולקרי' ביאור לדי'ה תורה צוה סס"י. משאי"כ לימוד דא"ח ראה לקרי' סדי'ה תחת אשר לא עבדת, ולהעיר מהנהות מלא הודעים בברכות שם.

התפלה א"צ לחיות לימוד אחר כ"א לימוד דא"ח, ושעות היום מספיקות ללימוד הנגלה. ונגד זה הרשות בידם למעט בלימוד הדא"ח כלילה (באופן שיתאים שיעור זמן הנ"ל) אבל מקצת דא"ח צריכים ללמוד כלילה, כי הזמן הזה צריך לדא"ח.

יום הש"ק קדוש יהי כולו על עסק דא"ח וכו"כ צריכים לשמור מאד הזמן ביום הש"ק לעסוק בו בתורה ולא לפנות ח"ו לדברי הבאי אשר גם בימות החול צריכים להזהר בזה וביותר בש"ק כי קדוש היום לד' אלקינו וניתן לישראל לשבוע ולהתענג מטובו ית' והפיוול ביום הש"ק הוא בלתי מרוצה כלל וכלל, ולא מצאנו שהותר ביום הזה רק לישן יותר מעט מכל יום, וכן לענגו באכו"ש, אבל בתנאי שהיה לכבוד שבת, והיינו שירגיש שזה לכבוד שבת ואימת שבת עליו היינו הביטול הכללי דשבת עליו (וכידוע דשבת הוא עליית חיצוניות העולמות ג"כ והכל עולה למעלה ובפרט ע"י תפלה דשבת מתעל' נפשו כו' וידוע דתפלות דשבת וסעודות דשבת שייכים המה זל"ו) אבל לבטל הזמן בשבת בדברי הבאי ח"ו הוא עון גדול ר"ל, ובפרט בענין הפיוול בש"ק שאז כל העולם מפיילים לא ינקה מרע ח"ו ושומר נפשו ירחק מזה:

קיצור. זמן מסוגל ללימוד דא"ח בבוקר קודם התפילה. זמן נחוץ ללימוד זה — כלילה. ויפרט זמני הלימוד ואופן. יום הש"ק כולו לדא"ח. שמירת הזמן בש"ק.

כו' עור מילין לאלקה. הנה בשל"ה דקפ"א ע"א הביא בשם המד' דקובע עתים לתורה ה"ו מפר תורה כו' והקשה ע"ז הלא קביעת עתים לתורה היא המעלה הראשונה שעלי' האדם נשאל כו' (בירושלמי פ"ט דברכות א' העושה תורה עתים ה"ו כו'. ונר' שהכוונה ע"ז שאמרו בגמרא דסנהדרין דף צ"ט ע"ב זה הלומד תורה לפרקי' כו') וי"ל שהכוונה בהקובע עתים לתורה היינו שמדקדק בקביעות הזמן שלא יוסיף ע"ו, והיינו מפני שהדבר עליו כמשא. וע"ד שאמרו במשנה דברכות פ"ד העושה תפלתו קבע ובגמרא אמר ע"ז כל שתפלתו דומה עליו כמשוי דכשם דבתפלה דכשהיא כמשא עליו אינה רחמים ותחנונים ואין זו תפלה שכל ענינה כוונ' הלב והרגש פנימה. וכשהיא כמשוי ה"ה החיפוך מזה לגמרי. כמו"כ הוא בתורה מאחר שהיא עליו כמשא אין זו תורה ובפרט בלימוד דא"ח אם היא כמשא אינו פועל מאומה מפני שכל ענינה הוא ההרגש אלקי שבה כנ"ל. כ"א צריך ללמוד ברצון וחשק ואז לא ידקדק בחזמן כ"כ, וידע אשר כהזמן שלומד דא"ח הוא מרויח בלימוד הנגלה אשר גם במיעוט זמן ימצא הרבה יותר מזולתו בריבוי זמן (וחלימוד בחשק וחיות בדא"ח בנקל הרבה יותר לפעול בעצמו מבלמוד הנגלה, באשר הוא לומד ענין אלקי הנה גם במעט התקשרות בהענין שלומד

ו כ י ד ו ע ד ש ב ת : ראה ע"ד כ"ו בסי' המצות מצות אכילת ק"ק.
ד ק ט א ע א : הוא במסי' שבועות שלו פרק נר מצוה ד"ה היום הזה יום מ"ת.

ימצא בו חיות. וגם לפי שהיא בחי' עין החיים בעצם כנ"ל פי"ג לכן בנקל למצוא בזה חיות. וצריכים ללמד בקול ודבור שהקול מעורר כוונת הלב ומוסיף חיות בהלימוד) וזאת היא הבחינה מי שאינו מדקדק כ"כ בהזמן הוא שחביב עליו לימוד הדא"ה ותפעול עליו להאיר נפשו באור החיים: **קיצור**. יזהיר שלא יהי' תלמוד כמשוי' ולא ידקדק בהזמן (בנקל לפעול בעצמו חיות בלימוד דא"ה. וצ"ל בקול).

(כו) **והנה** הרוח הזר הנז"ל הרוח הזה הרה וילד אפילה, היינו שמצא מקום בכיתה"ד אופן לימוד כזה שאינו נרצה כלל אשר גדולי הראשונים והאחרונים מאסו והרחיקו את אופן הלימוד הזה בתכלית המיאוס והרחיקו, וכל הלומדים תורה כדבעי נזהרים מזה כנפשותם שלא יכשלו בם. הלימוד הנרצה הוא אשר תכלית לימודו יהי' לידע את הדבר שלומד ידיעה טובה ומאזשרה על מקומה, ולא להשתדל לחדש חידושים ולבנות בנינים כ"א לידע את הדבר שלומד (וכאשר יעשו איזה מהלומדים שאינם מהוגני' חשבון כנפשם ימצאו אשר תכלית רצונם הוא לחדש חידושים ולהיות משפיעים בהענין שלומדים, ועושה את ההלכה למקבל את השפעת שמוותיו, אוי ואבוי לו, ה' ישמרנו) ויש להם חשק. ותשוקה גדולה בלימוד, אבל תשוקתם הוא כאופן לחדש דוקא, ובתשוקה זו הם נגשים אל הלימוד, ואם לא ימצאו לחדש דבר מתבטל תשוקתו מהלימוד הזה. ובאחת משתי פנים או יקה לימוד אחר היינו ענין אחר אולי ימצא שם לחדש דבר או תשוקתו הטמאה בוקעת ויוצאת לדבר ולחדש שפותים ממש אשר לא תוכל האזן לשמוע) ויהי' הוא מקבל מן ההלכה שלומד ולא שיהי' משפיע בה (וסוף הכבוד לבוא שיחדש בה חידושים אמיתים, אבל דוקא לאחר שידע את ההלכה לאמיתתה):

קיצור. יבאר אשר תכלית הלימוד לידע את הענין, ולא — להשתדל לחדש חידושים.

(כה) **והנה** הידיעה ע"פ פשוט היא לידע את ההלכה ע"פ פרש"י לידע את הפשט ולא ימעה א"ע. וכדיעות תנאים או אמוראים בענין אחד ידע מעם ומברא של כאו"א ובשקלא וטריא דגמרא בקושיות ופירוקים צריכים לידע היטב מה היתה סברתו תחלה בההלכה שמשו"ז הוקשה לו. ומה נתחדש עתה ע"י התירוץ. ואם התירוץ מבטל סברת המקשן לגמרי או מקיים סברת המקשן אלא שמסיר קושייתו, אם שמראה לו שאינה קושי' או שמחדש לו דבר בההלכה ומבארה יותר שכזה סרה קושייתו. וא"כ צריך לידע איך הוא כוונת ההלכה לאחר התירוץ. וכד"כ צריכים לשמור סדר וקישור הקושיות והתירוצים ולפעמים משתנה הענין ע"י הקושיות, ובפרט כשמקשין לתרי תנאי או אמוראי דפליגי צריכים לשמור מאד הסדר בזה והמתחדש מהפירוקים בעצם הדין לכל אחד וא' וכסברתם ובמעמיהם. והשקלא וטרי' דגמרא בדין המשנה לידע איך הוא פשט וכוונת המשנה לפי האוקימתא דגמרא ומה שנתחדש בזה. והכלל הוא שידע כל פרטי הסוגיא כל דיעה וכל סברא שתהי' ברורה אצלו היינו כל

קונטרס התפלה

קונטרס התפילה נכתב ע"י כ"ק אדמו"ר בשנת תר"ס והודפס לראשונה בשנת תרפ"ד. בקונטרס זה מבוארת באריכות רבה תכליתה ועניינה של עבודת התפילה, ומהותה הפנימי בעבודת האדם.

בקונטרס זה מצויים הוראות רבות ומיוחדות שכתב אדמו"ר הרש"ב בנוגע להכנה לעבודת התפילה וכן הוראות לצעירים כיצד להתפלל ובמה להתבונן.

מן הראוי לציין, אשר בקונטרס עץ החיים מורה אדמו"ר הרש"ב לתלמידי התמימים ללמוד את קונטרס התפילה מידי חודשיים או שלושה חודשים.

גם במכתבי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מוצאים אנו פעמים רבות אשר עורר אודות נחיצות לימוד קונטרס זה. וכה כותב הרבי לבחור אשר התחיל לעסוק בעבודת התפילה (אג"ק חלק י"ג אגרת ד'תשדמ): "במש"כ ע"ד התחלה בעבודת התפלה – נכון הדבר במאד. אלא שמתחלה ילמוד איזה פעמים קונטרס התפלה (עכ"פ עניני העבודה אשר בו) ובזמן הראשון ינהג בהנ"ל בתפלת ש"ק".

יא. והנה בכדי לפתוח מוחו ולבו שיוכל לעבוד את ה' בתפלה. צריכים לזה הכנה בנפשו להיות כלי הראוי לקבל אור (וזה היא הסיבה מה שיש כמה שמתפעלים דוקא מההתכונות בדרך כללית דוקא. וכשמתחיל בעת מעשה להתכונן בהענין בפרטיות יותר מתקרה לגמרי. והסיבה היא מפני שאינו מוכן בנפשו לקבל אור ואינו כלי לזה. ולזאת מההתכונות בד"ב ה"ה מתפעל להיות שהוא בכחי' מקיף לבד וידוע דלגילוי אור בכחי' מקיף א"צ כלי. אבל כשמתכונן בפרטיות יותר שהוא הגילוי בכחי' פנימיות לזה צריכים כלי דוקא כו'). והכנה זו יש בה כמה פרטים. א) שצריך להסיר מדעתו כל טרדא שלא יטרד ויבלבל אותו בתפלה. שזהו משארז"ל לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ויתפלל והיינו שלא ימהר להתפלל מיד בכואו מהחוץ (היינו מעניניו הגשמיים והחומריים) אלא ישעה כשיעור שיסלק ויסור מאתו עניניו הקודמים שלא יבלבלו אותו (וכמ"ש פי' זה בשו"ע או"ח סי' צ'). ואם בד"ה ארו"ל אין עומדין להתפלל לא מתוך דין כו' אלא מתוך הלכה פסוקה כו'. כ"ש במילי דעלמא (ואף גם שאינו עוסק בעניני הויות העולם. מ"מ שלא בעת התפלה בעת שהוא פנוי מלימוד העין רואה והלכ מהרהר בכמה דברים גשמיים ולא הרהורי' רעים כ"א הרהורי דברים בעלמא) צריך להסירם מהלב לגמרי. ויכין א"ע להתפלל ובהכנה זו יתחיל ללבוש המו"ת. (ובזה יש רבים המתאוננים שאינם יכולים להסיר המטרדות מלבם. אמנם צריך האדם לשום אל לבו. הלא בעניניו הגשמיים כמו בשינה עד"מ ה"ה מסיר טרדת לבבו וישן. הרי יש ביכולתו להסיר טרדותיו ודאגותיו בשביל ענין גשמי המוכרח לגופו. א"כ מכ"ש שיש ביכולתו לפעול כזאת בדבר הנוגע לנפשו ואם היתה הביבה עליו השעה דתפלה בקל הי' מסלק מלבבו כל דבר המטרוד ומבלבל. ואם אינו בקל כ"כ יעשה חשבון בנפשו כנ"ל אם על דבר גשמי הנני פועל בעצמי להסיר המטרדא כ"ש בדבר רוחני הנוגע לכל חיי נפשי כו'. ובכדומה מחשבות כאלו יפעול זאת. ובכלל זה ג"כ שיעמוד בתפלה על מקום אחד ולא ילך אנה ואנה. כי לבד מה שהתילוך בתפלה מבלבל הכוונה וההתכוננות. (ולא כאותן שמטעים א"ע ואומרים שדוקא בעת התילוך יכולים להתכונן בטוב יותר בהתרחכות המוח והלב. והוא טעות גמור שאין זה רק התרחכות הרוח החיצוני והרגש עצמי ואין בזה שום פנימיות. כי לאמיתת רוחב ההתכוננו' בכחי' פנימיות אדרבה התילוך מבלבל) הנה לבד זאת לא ימלט אשר בעיניו יראה את כל הנעשה בבית וכווץ ויטרד ויבלבל אותו. ולזאת צריך לעמוד במקום א' וישים דעתו ולבו אל התפלה לבד כו'. ב) אחר שלובשים המו"ת טוב לחשוב קודם התפלה איזה ענין בדא"ח כחצי שעה או יותר (וג"כ בעמידה או בישיבה על מקום ז' דוקא) ובה יפתח מוחו ולבו שיהי' כלי ראוי לקבל כו'. ולפעמים טוב לעשות כזה גם קודם ברכת יוצר. ג) עוד זאת צריך האדם לפעול השפלות בעצמו וכמארז"ל אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. והו"ע הכנעה ושפלות ע"י

שיהי' ממארי דחושכנא לחשוב היטב כל פרטי עניניו במתדו"מ אשר לא
 לה' המה שעיי"ז נתרחק מאלקות בתכלית הריחוק ומכ"ש שאינו כלי
 לאור ה' וקדושתו. וכמו דירת המלך שצריכה להיות מנוקה מכל מיאוס
 ולכלוך. משא"כ אם אינה מנוקה הרי אינה ראוי' להיות דירת המלך
 כו'. וכמו"כ הוא באדם שכאו"א צ"ל כלי ומשכן לאור ה' וקדושתו וכמ"ש
 ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל
 אחד ואחד כו'. וצריך להיות מנוקה ומזוכך מכל לכלוך ומיאוס הרע ואז
 הוא כלי ראוי לאור ה' כו'. משא"כ אם אינו מנוקה והיינו לבד זאת מה
 שמהות ועצמות הנה"כ הוא בתקפו כתולדתו אצלו ולא ניזון ממקומו
 עדיין. עוד זאת יש לו שליטה וממשלה בגופו להתלבש בשלשה לבושי'
 שהן מחדו"מ להתאוות תאוה ולהרחק בזה. וגם לדבר בדבר חמדת לבו
 ותאוותו. או בדברי ליצנות והוללות כו'. וכן במעשה כשעושה בפועל
 את חמדת ותאוות לבו אפי' בדברים המותרים כשעושה למלאות תאוות
 נפשו. או בדבר שהוא מותר ולא להכרח לו כלל כ"א לעדון ולתענוג
 להתענג בהם בתענוגי בנ"א כו'. וכמו"כ המתקעס בפועל שזוהו ג"כ
 בכלל מעשה. וכ"ש כשעושה דבר מחמתו וכעסו כו'. שבכ"ו הרי נעשה
 מאוס ומלוכלך ממש עד שאינו ראוי כלל להיות דירה ומשכן לאור ה'
 שישכון בתוכו כאשר צ"ל באמת שישכון בו האור בפנימיות כו', ואדרבה
 נעשה מרכבה להיכלות הטומאה כו', ואף גם אם לומד תורה הרבה אין
 אור התורה מאיר בפנימיותו אדרבה הוא בכחי' גלות ושבי' אצלו, וכמו
 הנה"א שהוא בכחי' גלות ושבי' בהנה"ב שמקיפו ומסתירו מכל צד כמ"ש
 רשע מכתיר כו', והיינו דהתגברות התאוה דנה"ב וכן כל הלבושים
 צואים דנה"ב מלבישים את הנה"א ומסתירים ומכסים עליו עד שאינו
 יכול לצאת מתוך השבי' להתפלל אל ה' בכחי' דעת והתבוננות וכ"ש
 בכחי' פנימיות הלב שלמעלה מן הדעת וההתבוננות כו' ועיין מה שכתוב
 באנה"ק סי' ד' ד"ה אין ישראל נגאלין אלא כו' וכמו כן גם
 התורה שלומד הוא בכחי' גלות ושבי' אצלו שאין אור התורה פועל בו
 מאומה, אדרבה הקלי' והסט"א דנה"ב מושלים ושוטים ויונקים
 ממנו שנעשה לו סה"מ כו', וכן גורם גלות השכינה למעלה להשפיע
 להיכלות הסט"א (שהחיות האלקי הוא בכחי' גלות בהם כו') אשר שנאה
 נפשו ית' כמ"ש באנה"ת פ"ו ובאנה"ק ד"ה הנ"ל, ועמ"ש בסש"ב פכ"ד
 ופכ"ט ופ"ל, וכאשר יעשה חשבון צדק הנ"ל בנפשו איש כפי אשר
 יודע את מכאוביו ופרטי נגעי נפשו, יתמרמר באמת בנפשו מאד מאד
 על כל הנ"ל ויהי' נבזה ושפל מאד בעיני נפשו וישבר רוחו בקרבו ויהי'
 בכחי' לב נשבר ונדכה באמת ואז נעשה כלי לאור ה' שישכון בתוכו
 כמ"ש מרום וקדוש אשכון את דכא כו', והנה ענין המרירות והשפלות
 הנ"ל צ"ל רק לעתים ובעת זמן המוכשר לזה, והזמן המסוגל לזה בד"כ
 הוא בתיקון הצות כמ"ש באנה"ת פ"ו (אבל א"צ בכל יום הגם שבוהר כ'
 שבכל לילה צ"ל ממארי דחושכנא וכ"נ ממארו"ל, אין עומדין להתפלל
 אלא מתוך כובד ראש דמשמע שהוא בכ"י, היינו שרו"ל דברו בצדיקים
 שהם בצלמנו כדמותנו, ר"ל שהן כפי ההנהגה בעולמות עליונים כן

ההנהגה בעולם הקטן שלו שמדת היום הוא אור שהוא בחי' שמחה וכמארו"ל אורה זו שמחה, ומדת לילה הוא בחי' דין, שבשכוכדה הו"ע מרידות ועצבות שמכחי' גבורות שבנפשו, ולכן צ"ל ממארי דהושבנא בכל לילה, אבל שאר כל אדם א"צ בכל לילה כ"א לעתים, וגם שיהי' ביהידות דוקא שלא בפני אדם, כי ידוע דתיקון הצות הוא התהלת ויסוד העבודה דכל היום, ולכן צ"ל בסתר כמו יסוד הכנין שהוא טמון בארץ כו') והעיקר בשעה שהוא עצב בלא"ה ממילי דעלמא כמ"ש במש"ב פל"א, דמה שהוא עצב הוא שמזכירים אותו מלמעלה להיות נטמארי דהושבנא כו' (אם לא מי שיש לו חטאים ועוונות ממש שצריך להמשיך עליו מרידות שבנפשו ע"י תעניות וסיגופים ככדי שיוניע ללכבו המיצר דחטאים שלו ויתמרמר ע"ז ויהי' בבחי' לב נשבר כו') ואחר מרידות הנ"ל ישמח נפשו בענינים המבוארים במש"ב בפל"א ופל"ג וילמד דא"ח ככדי להתפלל בשמחה וכמ"ש עבדו את ה' בשמחה כו' כידוע. ד) ואם הכנות הנ"ל לא הועילו לנפשו להיות כלי ומכון לשבתו ית' (והיינו מפני שהחשבון הנ"ל לא נגע ללכבו כדכתיב ולא נשברה לכבו באמת כו') צריך לעורר בתפלה ר"ר על נפשו איך שירדה מאיגרא רמה לכירא עמיקתא כו'. דלמעלה בשרשה ה"ה גבוה מאד למעלה מעלה משרש המלאכים והיתה עומדת תמיד באהוי"ר כמ"ש הי' ה' אשר עמדתי לפני דאהוי"ר שלה הי' למעלה באין ערוך מהאהוי"ר דמלאכים, ובפרט כאשר ידוע דשרש שרשה הוא בבחי' פנימיות ועצמיות או"א"ם ב"ה כמ"ש במ"א בארוכה, וירדה למטה ונתלכשה בגוף ונה"ב שגם עבודתה כמוח ולב אינו בערך כלל לגבי עבודתה הקודמת כמו שהיתה למעלה, וגם ע"ז צריכה יגיעה רבה ועצומה, ובפרט מה שהורידה הוא ע"י מחדו"מ שלו הלא טובים שעי"ז נאסרה ונקשרה בבחי' גלות בנה"ב עד שאינה יכולה כלל לעלות משם ולעבוד את ה' גם לאחר ריבוי יגיעה והכנה רבה הנ"ל, ונמצא שהרחמנות על הנפש גדול ועצום מאד, וע"ז אנו אומרים ברחמיך הרבים רחם עלינו ברחמיך דוקא כי אנו אין אנו יודעים כ"כ גדול הרחמנות מפני שאין אנו יודעים ומרגישים כ"כ מעלתה כמו שהיתה למעלה, וגם אין אנו מרגישים הירידה כ"כ כו', ולואת אנו מבקשים ברחמיך הרבים שהכל גלוי וידוע לפניך רחם עלינו כו', ועיקר התעוררות ר"ר הוא בכרכת אהבת עולם כו', וזה נקל לאדם לעורר ר"ר על נפשו שירגיש בנפשו את הרחמנות כו', וברית כרותה למדה"ר שאינה חוזרת ריקם מלפניו ית' וברחמיו המרוכים ירחם עליו ופתח מוחו ולבו לעבדו ית' באמת כו'. ה) והכנה פרטיות לתפלת שמו"ע בפרט הוא שיתבונן שהוא עומד לפני ממה"מ הקב"ה ומדבר לנוכח ברוך אתה ה' כו' אתה גבור כו' אתה קדוש כו' אתה חונן כו' השיבנו אבינו וכו', ובפרט כשיתבונן (בהתבוננות קצרה אבל בהתקשרות כו') בגדולת ורוממות הא"ם איך שכולא קמי' כלא גם המדר' היותר עליונים וכמא' ב"ע אע"ג דאיהו אור צה אור מצוחצח (ועמ"ש בפרד"ם בשער הצהצחות פאו"ב דאור קדמון אור מצוחצח אור צה הן ג' ראשי ראשון, ולפמש"ש פ"ג הן בחי' ע"ם הגנוזות בעצמות או"א"ם שלפני הצמצום כו' כמ"ש במ"א) אוכם הוא קדם עה"ע, וכל

נהוראין מתחשכאין קמי' לפי שכולן הן בחי' אור בלבד שאין ערוך כלל וכלל לגבי העצמות, ועצמות המאור הוא בהתגלות שנמצא בכל מקום ומקום ממש (שאינו שייך בו ח"ו העלם וגילוי כלל וכלל כו' כמ"ש במ"א) ולפניו ית' וית' עומד ומתפלל (ויוכן עפמ"ש במ"א בענין אתה הוא ה' לבדך אתה עשית כו') ומדבר לנוכח כו', וכשיתכונן בזה תפול עליו יראה גדולה ויהי' בבחי' ביטול פנימי בנפשו שזהו עיקר ענין שמו"ע יהי' בבחי' ביטול דוקא וכמ"ש במ"א ההפרש בין אופן העבודה דק"ש לאופן העבודה דשמו"ע.

קיצור: יבאר ה' הכנות אל העבודה דתפלה א) להסיר כל מחשבה ממילי דעלמא. ולעמוד במקום אחד. ב) לחשוב דא"ח בלבישת טו"ת. ג) לפעול השפלת עצמו ע"י מרירות. ד) לעורר ר"ר על נפשו. ה) להתכונן שעומד לפני עצמות א"ם ב"ה.

יב. אמנם יש כמה בנ"א שהגם שעוסקים בדא"ח אינם כלים כלל לאור הדא"ח (ומכ"ש שאין להם חוש ההעמקה וההרגש שנת"ל בענין התכוננות האמיתי דתפלה בכ' האופנים הנ"ל), והסימן ע"ו הוא שאין להם שום הפני ותשוקה ללמוד דא"ח ולייגע ולהעמיק בזה, עם היות שמשתוקקים לשמוע דא"ח ויודעים ומתפעלים קצת מהענין והזורים מה ששומעים כ"פ, אבל ללמוד בעצמם ולייגע א"ע לידע את הענינים היטב להבינם על כוריים ומכ"ש לידע עמקות הענינים, היינו לידע כל ענין לעומקו כו' אינם חפצים כלל, גם במה ששמעו אינם חפצים לידע ולהבין הדברים היטב כו', והלימוד בדא"ח הוא למשא כבדה להם ואינם מוצאים בזה שום תועלת לנפשם (וכן הוא האמת שאין להם שום תועלת בהלימוד מאחר שאינו מאיר להם שום אור בנפשם כו') ומובן אשר רע ומר מאד חולי רעה זו, דאיש אשר אלה לו לבד שאין לו חיות באלקות, ומעט התפעלות שהי' לו כשמעו דא"ח ג"כ מתעלם ומסתלק ממנו כמהרה ונשאר רק בחיצוניות הדברים לבד, וגם אינו שייך כלל להעבודה דתפלה כמובן מכל מה שנת"ל, וממילא אין לו חיות בקיום התומ"צ ואינו מכוון ומזכך כל מדותיו הטבעיים, הנה בכללותו הוא חיצוני מאד ואין לו שום הרגש פנימי כשום דבר, ולזאת כל עשיית הטוב שלו אין לו יסוד נאמן, ועושה את הטוב רק מצד הרגילות לכר שמורגל בהנהגה זו (ויש בזה חילוקים באופן הרגילות אם הרגילות היא הרגלה טובה וחזקה ונעשה כעין השרשה בנפשו, והיינו מפני שהי' תמיד בין חכירים טובים ולא ראה את ההיפך כ"כ וממילא הומשך והורגל בטוב ברגילות חזקה) ה"ה רחוק יותר מרע, ואם אין הרגילות בחזק כ"כ (מפני שהי' לו גם חכירים רעים ואם כי לא הי' כמוהם אבל ראה את הרע ונמשך קצת כו') ה"ה קרוב יותר אל הרע, ויכול להיות שהטוב והרע (היינו בענינים קלים) ישכנו בו יחד, והחומר שלו הוא בתקפו כתולדתו בלי שום שינוי, ויכול להיות שיומשך זמן רב ולא יתגלה בו טבע חומר הרע מצד הרגילות בטוב, וכך יומשך וילך זמן רב, ויכול להיות גם כל ימיו, אבל ע"י איזה מקרה וסיבה יוכל להתגלות הרע בתקפו ח"ו, והנה הסיבה האמיתית

למחלה זו הוא מפני שלא הורגל מנעוריו ומקטנותו בעניני הסידות (בל"א ער איז ניט גיבאָרין אין דעם) וחומרנו גם ועב. ואח"כ סיבת ההתעוררות ללימוד דא"ח לא הי' ע"י התעוררות תשובה מקרב ולב עמוק. כ"א מצד שנראה לו הענין לטוב (עם איז גיפעלין דער ענין פון חסידות). ומכ"ש אם מצד איזה סיבה אחרת שהביאו לזה בתחלתו). ולכן עם היות שנמשך אח"ז ויש לו תשוקה לשמוע דא"ח ולחזור עליהם. מ"מ מאחר שלא הי' התעוררות תשובה כנ"ל ממילא אין לו לב נשבר (צוא בראַצינקייט) אמיתי בעצם טבעו. וגם אם לפעמים פעל בו הדא"ח ששמע איזה התעוררות תשובה ונשבר לכו קצת הוא רק דרך מעבר לפי שעה לבד וחלף ועבר מיד שלא נשאר גם רשימה מזה. ואדרבה הוא איש שלם לגמרי בעצמו (גאנץ זייער כא זיך בלי שום צוא בראַצינקייט), וע"כ קבלת דא"ח על השלמות הזאת לא יוקלט בפנימיות ועומק מוחו ולבו כלל רק דרך מעבר בעלמא כאדם ששומע ורואה ענין שחויץ ממנו שאינו מתאחד זאינו מתעצם עמו כלל וכלל. ואע"פ שנהנה ומתפעל לפי שעה הוא בחיצוניותו לבד. היינו בחיצוניות נפשו ומחיצוניות הענין לבד. ומיד יתעלם והי' כלא הי' בו, והנה הרפואה האמיתית למחלה זו הוא שיבוא לידי התעוררות תשובה אמיתית מקרב ולב עמוק ויהי' נשבר טבעו החומרי בו (והיינו ע"י שייחד ע"ז שעה ארוכה לעתים קרובים להיות ממארי דחושבנא בכל עניני ח"נ שלו ובפרטי עניניו והילוכיו ובמחדו"מ אשר לא לה' המה בני אשר יודע פרטי נגעיו ומכאוביו. וכשיאריך בזה ויעשה חשבון צדק כפי לבין קונו בו' וכמשנת"ל. ישבר רוחו בקרבו ויתעורר בתשובה לו, וגם יסגף א"ע בתעניתים (וביום התענית יעשה חשבון הנ"ל) ובשאר סיגופים בכדי לזכך חומרנו (בל"א ער זאל ווערין בעצם איידעלער) (כי ע"י הסיגופים נפרד ממנו הרע שבו במעט מעט זהו"ע מיעוט חלבו ודמו בו' כמ"ש במ"א, ויהי' מסוגל יותר להתעוררות תשובה וללב נשבר בו') גם יקבל ביטושים מזולתו וע"י הביטושים סליק בי' גהורא דנשמתא בו' שהוא התגברות הצורה על החומר מצד שכירת החומר בו, ועי"ז יהי' כלי לאור אלקי שיאיר וישכון בפנימיות נפשו בו, כי אמיתית הכלי לאור פנימיות אלקות הוא הלב נשבר דוקא וכמא' אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו, ומי שהוא לב דואג בעצם זהו"ע מ"ש טבעית דהיינו צוא בראַצינקייט אמיתית בטבע ה"ה כלי לאור ה' בו, אמנם כמו"כ יוכל לפעול בעצמו הלב נשבר ע"י ענינים הנ"ל, ולפ"ע שברון רוחו ולבו יהי' כלי לאור ה' שישכון בתוכו בו'.

קיצור: יבאר אשר ישנם העוסקים בדא"ח ואינם כלים לזה. ומפני העדר ההרגש ה"ה עוד שלמים בעיני עצמם. העצה לזה תשובה לשכור חומרנו הגם.

יג. והנה יש עוד רעה חולי בכמה מאנ"ש גם בהעובדים את ה' במוחם ולבם בתפלה שמ"מ לא פעלו ישועות כנפשם בעבודתם לזכך ולתקן מדותיהם הטבעיים ויש בהם כמה מדות רעות ומגונות מאד כאו"א לפי טבעו, (אמנם בעובדי ה' בעבודה אמיתית בהעמקת הדעת

וההתקשרות בעצם האלקות שנת"ל, רחוק הדבר מאד שיהי' בהם מחלה זו, כי ההרגש האמיתי בעצם האלקות ה"ה מרגיש לעו"ז בכל חלקי הרע דנה"ט שהוא ההיפך ומנגד לאלקות, ואינו הפך כלל בהרע ומתנכר עליו ומכניעו כו', ויותר ימצא זה בהעבודה באופן הכ' בבחי' היצונית דהיינו שההתקשרות היא כההשגה לבד והתפעלות הלב היא מהבכך כו' כנ"ל), וסיבת מחלה זו היא, כי הנה כלל גדול הוא בעבודה שהעובד צריך לידע כל פרטי חלקי רע שבו ומה הוא צריך לתקן (כי אינם שוים חלקי הרע דנה"ט בכאו"א, היינו מה שבו בהתגלות ובתוקף יותר, והוא לפי חלקו בהכידורים שבשביל זה עיקר ירידתו לעולם לבררם ולתקנם כו'), ובלעדי זאת אף אם רע בעיניו הרע שבו ולא ירצה בו כלל, מ"מ כ"ז שאינו יודע את הרע שלו בפרט לא יבוא התיקון בפועל, וזהו סיבת המחלה הנ"ל מה שגם אחר העבודה בתפלה יש בו מדות המגוננות כמקודם הוא מפני כי בעבודתו בתפלה כשמתעורר באהבה לה' ולפי ערך החפץ והרצון לאלקות לפ"ע הזה לא ירצה בהרע דמדות טבעיים דנה"ב ועושה הסכם בנפשו שלא להמשך אחריהם כו', אבל כ"ז הוא רק על כללות הרע דנה"ב (בל"א ער ווייס גאנץ גוט אז דער כלל איז זייער ניט גוט און ער וויל דאס זייער ניט באמת און מאכט אַ הסכם חזק בנפשו ער זאל ארויס פון רע און זיין נאָר גוט), ואין זה פועל על הפרטים שבו, ולכן כשבא אח"כ לידי איזה מדה פרטיות כמו כעס וכדומה או לאיזה דבר תאוה וחמדה כו' לא ישלש ברוחו, וגם כמה ענינים עושה כהיסח הדעת כרגילותו וכטבעו ושוכח על ההסכם שעשה, והיינו כי מתחלה לא פעל בנפשו הכנעת המדה הפרטית ממש כו', והסכם הכללי אינו מועיל על הפרט וגם בעצמו אינו מתקיים כי אין לו כמה להאחזו כו', (וכד"כ היא כמו כל ענין שהוא בדרך מקיף לבד ואינו שייך לפועל ממש ובפרט לענינים פרטים כו'), אך כשיודע המדה הפרטית בחלקי הרע שבו שצריך לתקן וכשמתעורר לבכו בתפלה הוא מכוי' להתגבר ולהכניע מדה פרטית זו, אז הוא פועל את הטוב בנפשו להכניע ולכוף את המדה באמת דכאשר בא אח"כ לידי פרט זה ה"ה שולט ברוחו שלא לעשות בפועל מפני ההסכם החזק שעשה בעצמו בתפלה על הפרט הזה ויש לההסכם קיום שאינו שוכח עליו ופועל עליו שלא לעשות הדבר, וגם נחלש אצלו הרצון והחמדה או הטבע במדה זו, שהרי זאת היתה עבודתו בתפלה שלפ"ע החפץ והרצון באלקות כן הוא העדר רצונו בהרע כו' כנ"ל (ומוכן אשר לא בפעם אחת ושתיים יפעול על המדה להכניעה כ"א צריכים לייגע כמה פעמים בכמה תפלות על מדה א' פרטית עד שיפעיל להכניעה כו').

קיצור: יבאר כי ישנם גם בין העובדים אשר לא פעלו בירור וזיכוך מדותיהם. והסיבה לזה העדר שימת לב על כל פרטי חלקי הרע גם בדקות, שזה בא ע"י יגיעה רבה דוקא בהרבה תפלות על מדה אחת.

יד. והנה הצעירים אשר עוד לא למדו דא"ח כל צרכן לידע פרטי עיני ההתבוננות על בוריים, לא יעלו במעלת ההתבוננות לפני

עונתנו, כי לא יוכלו להתכונן באריכות ההתכוננות בפרטיות וכפרט בהעמקת הדעת הנ"ל, כ"א יטעו א"ע בדמיונות שוא הן בהתכוננות והן בהתפעלות הלב, ויקלקלו בזה שירגילו עצמן להטעות א"ע, וממילא גם לאחר שילמדו וידעו להתכונן היטב יתפעלו מהכלל קודם שייספיקו להתכונן בהענין בפרטיות, כ"א צריכים תחלה ללמוד דא"ח עם חכריהם היודעים יותר מהם ויהיו מוכנעים אל הגדולים לקבל מהם, ויבחרו בענינים ללמוד אותם, כעיון (לכד מה שצריכים ללמוד למיגרם) לייגע א"ע לדעת את ה' להבין היטב את הדברים לאשורם ועל כוריים, וזאת תהי' עבודתם בתפלה לאחר הכנה כללית שנת"ל בסעיף א' להסיר המטרות כו', יתפללו בקביעות מקום מתוך הסידור במתינות גדולה ולכוין פי' המלות, ויהי' התפלה בקול קצת ובדבור מכורר שיצאו התיבות היטב, ויהיו התיבות חיים ומאירים להם מהרגש פי' התיבות, (וכן הגדולים שא"א להם להיות תמיד בעבודה בבחי' גדלות המוח והלב שנת"ל, יהי' לעתים התפלה באופן הנ"ל, אמנם לא יפטרו א"ע בזה כי ההכרח הוא להיות כמוח ולב כנ"ל, הא' מצד עצם העבודה שצריך לעבוד את ה' בעבודה שכלב לעורר אהוי"ר אמיתיים בלבו לקיים המ"ע לאהוב את ה' ולירא מפניו כו' והוא ע"י התכוננות והעמקת הדעת כנ"ל. הב' שזה נוגע לכללות קיום התורה ומצות דאהבה מקור הרמ"ח מ"ע ויראה מקור שס"ה מל"ת שכלעוד אין להם קיום אמיתי כמ"ש בסש"ב, ובזה דוקא יתקיים בו אור התורה וידיעת האלקות שיוקלט ויוחקק במוחו ולבו כו' כנ"ל, והג' שע"ז דוקא יברר ויוזכר את המדות טבעיים דנה"ב, שבהערך העבודה דתפלה אינם מזדככים ומתתקנים כלל וכלל ונשאר הרע בתקפו כנ"ל באורך שתיקונם הוא בעבודה האמיתית דתפלה דוקא, אשר ע"י תכלית כואו לעוה"ז לברר ולזכך את הנה"ב כו').

קיצור: יבאר אשר הצעירים שלא למדו הרבה דא"ח עלולים יותר לטעות, וע"כ יהיו נכנעים אל הזקנים וילמדו כעיון וכל עבודתם בתפלה יהי' כמבואר בסעי' א' של הה' הכנות הנ"ל בפרק י"א.

טו. אמנם זהו דבר השוה לכל נפש מישראל שכאו"א צריך לקבל עליו עומ"ש שלימה לידע בנפשו שיש לו אדון הוא ה' אלקינו שמיחד מלכותו ית' על כאו"א כפרט, וגם הוא צריך לקבל עול מלכותו ית' עליו ולהיות עבד נאמן אליו ית' (ולא עבד לזרים ח"ו הם הקליפות והסמ"א שמצד הנה"ב אפילו שעה אחת) ולעשות רצונו ית' בקיום התומ"צ בסו"מ וע"מ כפו"מ ובכל הענינים ודקדוקי סופרים הן בהנוגע לסו"מ והן בהנוגע לוע"מ, ויעיין האדם על עצמו תמיד בכל מדה ומדה שלו ובכל ענינים הנשמיים שלו שיהיו בישוב הדעת האלקי ע"פ התורה, ולא יסיח דעתו אף רגע אחת לעשות דבר בלי דעת, כ"א יעיין ויפקח ויביט על כל פרט ופרט שלו, וכל איזה דבר רע שעשה מצד איזה מדה רעה יהי' נחקק ונרגש בנפשו ויעמוד נגד עיניו היינו שירע בעיניו המעשה אשר עשה ולא ישוב עוד לעשותה ח"ו, ויתאמץ לתקן מקור

הדבר הוא המדה רעה החומרית, והבא לטהר מסייעין לו מלמעלה בסיוע שיש בה ממש ויפתח לו השי"ת פתח יתירה להאיר מוחו ולבו בתורתו ועבודתו ית'.

קיצור: יבאר כי קבלת עומ"ש היא דבר השוה לכל, ובכח זה יוכל להשגיח על עצמו בכל פרטי עניניו לעקור כל מדה רעה, ולהרגיל א"ע בכל מדה טובה.

טז. והנה לטובת רבים מאנ"ש אעתיק בקצרה תוכן דברי ק' כ"ק אדמו"ר האמצעי וצוקללה"ה נ"ע זי"ע מש"כ בענין בעלי עסקים שא"א להם להאריך בתפלה בכל ימי השבוע ובהכנה רבה לתפלה שנת"ל, יש להם דרך אחר והיינו כאשר ישימו אל לבם בכל בקר בעמדם אשר המה מכלים כל כח מוחם ולבבם בהבלי העולם עד שכמעט כל נפשם וחיותם מתקשרת בהבלי העסקים הטובכים עליהם מכל צד ופנה כמ"ש סכוני גם סכוני כו', אזי ישכור לבו בקרבו ולא יגיל וישמח לדבר בעניני עסקיו קודם התפלה בהרחבת התנועה והתפשטות כו', ויתחזק ללמוד מעט לכה"פ קודם התפלה ויתפלל במתינות בהתכוננות בתיבות התפלה עצמן, ואם לא יתחזק בשעה זאת הרי מיד יפול בעסק הטרדות שלא יועיל לו אז שום התכוננות כמ"ש יחוגו וינעו כשכור וכל חכמתם כו' שזה שעבוד העסקים שנק' שכרות ולא מיינ שמכלבל המוח והלב כו', ואי לזאת כשלא ישכח ויתכונן בכ"ו קודם התפלה מאד יתעורר ברחמים על נפשו, ויראה בכל עוז החלש יאמר גבור אני להתחזק ולעמוד על נפשו שעה זאת, וכל מה שיאריך בתפלה אפילו רגע יותר הרי זה כקונה היים לנפשו על כל היום גם כי ילך בעסקיו יאיר בו רשימת הארה זאת מן מעט ההתקשרות שפעל בנפשו וכמ"ש גם כי אלך כו' לא אירא רע כי אתה עמדי, דרשימה זאת היא שומרת אותו גם בהיותו בטרדת עסקיו שלא יהי' מרוחק מאלקות והיא המעלה אותו ומקרבו לאלקות בכל שעה שיפנה מעסקיו, ומה גם בהגיע לידי איזה מצוה כצדקה וכיוצא בזה שיכול לכונן בה לעשות נחת רוח ליוצרו כו' (ובענין קבלת עומ"ש הנ"ל הכל שוין לטובה כו').

קיצור: יבאר ההתכוננות לבעלי עסקים הטרודים כל ימיהם, ויעוררם לעשות חוק קבוע ללמוד קודם התפלה, אשר רשימה זו תפעול על ההנהגה בכל היום, ותתן חיות בקיום המצות.

יז. והנני להזכיר מה שנצטוינו בהלכות ת"ת וכ"ק אדמו"ר האמצעי וצוקללה"ה נ"ע זי"ע האריך בזה בכמה מכתביו ובהקדמתו להשו"ע שכאו"א ממש (גם מי שדעתו יפה בלמוד הטוב בגמ' ומפרשי' ופוסקים הראשונים והאחרונים ולזכור כל מה שלומד) מחויב ללמוד ההלכות פסקות הצריכות למעשה, ולזאת צריך כאו"א ללמוד שו"ע אדמו"ר וצוקללה"ה נ"ע זי"ע חלק או"ח מתחלתו ועד סופו (שיש בו בכל הלכה והלכה גם מעמה בטוב טעם ודעת בדרך קצרה) ויעשה כאו"א זמן

קבוע בכל יום ללמוד ולחזור שו"ע הנ"ל לידע את המעשה אשר יעשה בכל העינים הנוגעים לחיי נפשו כו' וגם לקבוע שעה מיוחדת בכל יום (והזמן המסוגל יותר הוא בלילה אחר תפלת ערבית) ללמוד ספרי מוסר שנכנו על המדרשים והאגדות ומאמרי הזהר לעורר את הלב לאהבת ה' ולתורתו ועבודתו ית'.

קיצור: יזכיר את אשר נצמוינו בהל' ת"ת לעשות קביעות על לימוד שו"ע למען לידע את המעשה אשר יעשון.

יח. הנה ביארתי לפניכם הכרח העבודה בתפלה הנוגע מאד לכל אחד ואחד בחיי נפשו ממש, ואיך ומה הוא אופן העבודה בתפלה ע"פ תורת אמת אשר הנחילנו כ"ק אבותינו אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זכותם יגן עלינו, ואתם אהובי אחיי ורעיי שימו לבבכם היטב אל כל הדברים הנ"ל ותחוסו על נפשכם ללמוד לדעת את ה' בלימוד הטוב בעיון לידע הדברים על בוריים היטב, אבל יהי' הלימוד ע"מ לעשות דוקא היינו לעבוד את ה' בלימוד הזה בעבודה אמיתית שבמוח ולב בתפלה לפעול ישועות בנפשם לברר ולזכך את המדות טבעיים ולהוסיף אור וחיות בקיום התומ"צ. והי' לבבנו שלם ואמת עם ה' אלקינו בכל פרט ופרט, והשיות יהי' בעזרינו ויאיר עינינו באור אמיתית תורתו ועבודתו יתברך, אמן כן יהי רצון.

קיצור: יזהיר במאד כי הלימוד יהי' ע"מ לעשות, והיינו ע"י העבודה בתפלה הנותן היות בקיום התומ"צ בפומ"מ.

ועברתי בלילה הזוה

החל משנת תשי"ב ועד שנת תשמ"א, בשעה שבבתי
ישראל מסבים כולם בשולחן ה'סדר', נשיא הדור
הקדיש את זמנו לביקור ב'סדרים' שהתקיימו במוסדות
חינוך שונים ברחבי שכונת קראון-הייטס // הכתבה
רוויית הגילויים והחידושים שלפנינו מספרת את סיפורם
של הביקורים הללו, על מאורעותיהם הבלתי שגרתיים
// הכתבה מתוך המגזין "תחיינו" ותודתנו נתונה להם

ליל שימורים אחר תפילת ערבית. בזמן בו הכול מזדרזים לביתם בכדי לערוך את שולחן ה'סדר', מבקר הרבי במוסדות החינוך השונים בהם מתקיימים 'סדרים', מבקר אצל התלמידים, בוחן מקרוב את קערות ה'סדר' שלהם, ומעניק להם שמחת חג.

התרגשות אופפת את התלמידים. הרבי מגיע לבקרום בדל"ת אמותיהם, מקום לימודם ומגוריהם. אלו רגעי גילוי בלתי נשכחים, טעמם לא פג גם בחלוף עשרות שנים, ורישומם נחרת עמוק בלב הנוכחים. "ועברתי בלילה הזה", הרבי מגלה התעניינות ככל פרט, עוצר ומתעניין, עומד ומברך את התלמידים בפנים מאירות, ומודה לצוות המחנכים.

בלילה בו כל אב מצווה "והגדת לבנך", טורח הרבי להגיע לכל מוסד ומוסד בו מתקיים 'סדר' לתלמידים, ולשמחם בנוכחותו האישית ב'סדר' שלהם.

תחנה ראשונה

תומכי תמימים

הישיבה מקציבה סכום כסף המספיק לרכישת מצרכי החג ועריכת ה'סדר', והם קיימו את ה'סדר' בישיבה.

בשעה שהרבי התייצב בפתח הבניין, נכחו בו כחמשה-עשר בחורים, שכלל לא ידעו על העומד לקרות. וכך, בעוד הרבי ניצב בפתח, הצליח אחד מן הבחורים לקפוץ פנימה אל הבניין, דרך אחד החלונות, ולהודיע לשוכנים בו כי בעוד שניות ספורות הרבי יופיע.

כאשר נכנס הרבי אל האולם בו ערכו הבחורים את ה'סדר', התעכב והביט על קערות ה'סדר' שסידרו הבחורים. הרבי אף גילה התעניינות ברווחתם הגשמית והרוחנית של הבחורים בעת עריכת ה'סדר'.

בשימת לב העיר הרבי כי יש להזיז בקבוק יין שהונח בסמיכות לתנור בכדי שלא יחמיץ,

פריילאכען 'סדר'

לילו הראשון של חג הפסח תשי"ב. לאחר תפלת ערבית פנה הרבי אל הת' דוד רסקין, תלמיד הישיבה ב70 (שלימים שימש כמנהלה), והתעניין אצלו האם ניתן להגיע אל חדר האוכל של הישיבה, ו'להציץ' כיצד הבחורים עורכים את ה'סדר'...

תלמידי הישיבה ערכו את ה'סדר' בבניין "בית רבקה" ששכן ברחוב איסטערן פארקווי (723), בסמיכות רבה ל770. וכך, עוד בטרם הספיק ר' דוד לומר משהו, החל הרבי לצעוד אל המקום.

באותן שנים, נהגו רוב תלמידי הישיבה לערוך את שולחן החג אצל משפחות אנ"ש בשכונת קראון-הייטס. ולאותם אחדים מן הבחורים שלא איתרו מקום אירוח, הייתה

התעניין האם יש מספיק כריות עבור הבחורים כדי שיוכלו להסב בנוחות, ואף העיר על מיקומה של המזווה בפתח.

[הייתה הזדמנות נוספת, בשנת תשכ"ה, בה ביקר הרבי ב'סדר' והעיר על מיקום המזווה בפתח המטבח. הרבי קישר את זה לחג הפסח בו נאמר: "ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף"].

לקראת צאתו מהביקור בישיבה, איחל הרבי לבחורים "א פריילאָכען 'סדר'", וְהוסיף כי הסבתם יחד בוודאי תנוצל להתועדות ולשירת ניגונים. הרבי סיים באחלו "אָ גוט יום-טוב".

טוב עין

בשעה שהרבי נכנס אל חדר-האוכל, ניצב כל בחור על מקומו כשקערת הסדר מסודרת לפניו. הרבי היה חולף על פני הבחורים, חוצה את החדר מצד אל צד, ומביט בקערות הבחורים. באחד מביקוריו העיר הרבי לבחור כי על קערתו חסר אחד הסימנים...

במרבית השנים בהן ביקר בישיבה, היה הרבי צועד בחזרה ל770, שכן ה'סדר' של הרבי התקיים בבית הרבי הרי"צ שבקומה השנייה. עזו היה חפצם של הבחורים לזכות ולראות את הרבי בעת עריכת ה'סדר', ועל כן – רבים מהם נהגו לסדר את קערת ה'סדר' פעמיים: לאחר התפילה, הם הזדרזו לחדר האוכל וערכו עוד בטרם הגיע הרבי את כל ה'סדר', עד "מגיד", ולקראת בואו של הרבי סידרו את קערתם מחדש, כשעליה כל הסימנים ולצדה מונח גביע יין, כשאר הבחורים. מיד לאחר צאת הרבי מהישיבה, חשו לסיים את ה'סדר' ומיהרו לבית הרבי הרי"צ, על-מנת לחזות בהנהגת קדשו של הרבי בעת ה'סדר'.

תחילה, נדמה היה כי מאורע מיוחד זה אירע באופן חד-פעמי. אולם, לתקופת השנה, בליל הסדר של שנת תשי"ג, שוב הגיע הרבי לבקר את הבחורים בעת עריכתם את ה'סדר'. הנהגה זו נמשכה מאז בקביעות במשך כשלושים שנה, עד לשנת תשמ"א.

נדודים רבים עבר חדר-האוכל של הבחורים, ואל כל מקום בו שכן היה הרבי צועד בכדי לבקר את הבחורים בעת ה'סדר'. במשך שנים ארוכות התקיים ה'סדר' בבניין "בית רבקה"; מאוחר יותר – בשנת תשכ"ה – עבר חדר האוכל לבניין אחר הממוקם ברחוב איסטערן פארקווי (676), בו התקיימו הסעודות במשך שנתיים; בשנת תשכ"ז נדדו לקומת המרתף של מבנה הישיבה, במספר 749 שבאותו רחוב; ומאוחר יותר הסבו התלמידים באולם 'פרצת' (כיום – כולל האברכים), השוכן בפינת הרחובות קינגסטון ויוניון.

בעת הביקור ב'סדר' בשנת תשכ"ה,

בחורי הישיבה.

באחת השנים, כאשר נכנס הרבי אל חדר-האוכל, והשולחנות בו היו ערוכים בלא בקבוקי היין, התעניין הרבי היכן היין והפטיר: "מסתמא וועט איר דאָך ניט פראווען דעם סדר אויף מילך" [מן הסתם לא תערכו את הסדר על חלב]...

במהלך הביקור בשנת תשל"ז, לקראת צאתו, הבחין הרבי כי אל ברזי המים במקום הוצמדו מסננות. הרבי ניגש אל הברזים, מישש את המסננת וסובבה, והעיר כי יש לבדוק מפעם לפעם את המסננת משום שעלולים להצטבר בה "ענינים בלתי רצויים". מאוחר יותר, כאשר נבדקה המסננת כהוראת הרבי, נמצאה בה תולעת. בזכרון הבחורים שלמדו באותה שנה 770, נצרכה ההתוועדות של ר' דוד רסקין שהפיק ממעשה זה הוראות נפלאות בעבודת ה'...

לרוב, לא היו מנגנים בעת ביקורו של הרבי. בשנת תשכ"ו, כאשר יצא הרבי מחדר-האוכל החל לפתע לנגן "האָפּ קאָזאַק" כשכל הנוכחים מצטרפים אל השירה.

בשנת תשל"ח עבר חדר-האוכל של הישיבה אל בניין 1414 שברחוב פרוידנט, ומאז הוא שוכן בו בקביעות. כאשר חלף הרבי על פני בניין 'פרצת' בו נערך הסדר בשנים קודמות, עצר לרגע, וכאשר נאמר לרבי כי השנה ה'סדר' נערך במשכן החדש, הפטיר הרבי: "חסכו ממני את המאמץ לעלות במדרגות"...

כאשר הגיע הרבי אל המקום החדש, והבחין כי הבחורים הכינו מראש שטיח לקראת בואו, אמר: "נו, מ'וויל מיר אָפּטאַן" [רוצים לעשות

'גילויים' רבים היו בעת ביקורו של הרבי. מיוחדת במינה הייתה ההתעניינות שגילה הרבי בכל פרט ופרט. מההערות שהעיר הרבי במהלך הביקורים, נלמדו גם מנהגים והנהגות שונות. כך, בעת ביקורו הראשון, שהתקיים בשנת תשי"ב, העיר הרבי כי אין להניח את הסימנים על-גבי קערת הסדר בתוך צלוחיות, כי אם על-גבי הקערה עצמה, ובכדי למנוע את החשש מ'שרויה' ניתן להניח תחת הסימנים מפית נייר, וכן לנער את הסימנים.

הנהגה נוספת נלמדה בשנת תשכ"א. באותה הזדמנות, הורה הרבי כי בעת עריכת ה'קידוש' יש להביט בנרות שעליהם בירכו את ברכת "שהחיינו". את נרות החג שדלקו בחדר-האוכל של הישיבה הדליקו הבחורים, ועל-כן לא בירכו עליהם "שהחיינו". הלכך, פנה הרבי אל המבשלת בישיבה, מרת מוסיא נימוטין, הציע שתסכים "להשאיל נר אחד עבור הבחורים", והורה להניחו על-גבי כסא מוגבה.

בעת הביקור בשנת תשל"ד, עמד על שולחן ה'סדר' נר בודד. באותה שנה, חל לילו הראשון של חג הפסח במוצאי שבת-קודש, ואף בעת ה'הבדלה' בירכו על הנרות הגדולים. הרבי העיר כי יש להציב שני נרות על השולחן (מן הראוי לציין כי הרבי הקפיד שנורות שבת ויום-טוב יוצבו על-גבי השולחן, הנהגה שנשמרה גם בביתו ובחדרו הק').

גם בשנת תשי"ד חל ערב-פסח בשבת, ובהגיעו לביקור בישיבה שאל הרבי האם המרור הוכן בשינוי משום כבוד השבת. באותה הזדמנות, הרבי אף התעניין האם הופרשה חלה מן המצות שנאפו ב'חבורה' על-ידי

הכביסה, המחסן ואף במטבח המשמש לכל ימות השנה.

את הביקור היה הרבי חותם בברכה קצרה. עם השנים התארכה הברכה יותר, והחל משנת תש"ל הרבי אף שילב בנוסח ברכתו פסוקים מתוך פרק התהלים החדש, שהחלו לומר ימים אחדים קודם לכן, בי"א ניסן. לעתים הוסיף הרבי אף ביאור אודות היום בשבוע בו חל החג.

בכדי לשמור על הסדר, בשעת הברכה, ניצבו הבחורים במקומותיהם, כך שרק הבחורים שעמדו בסמיכות זכו לשומעה. הללו, חזרו לאחר-מכן על הדברים בפני שאר חבריהם. בשנים האחרונות, הואיל הרבי להגיה את נוסח הברכות שנאמרו בישיבה.

לי 'דווקא'...

בכל שנה, היה הרבי מקפיד לברך את המבשלת בישיבה בברכת "גוט יום-טוב" חמה ולבבית. בליל הסדר של אותה שנה, פנה הרבי אל הטבחית ואמר: "נו, מצאת לך בית חדש... שיהיה בהרחבה". כאשר התבונן הרבי במטבח, הוסיף: "אני מקווה שהוא עדיין לא מושלם".

הרבי פנה גם אל מנהל הישיבה, גיסא דבי נשיאה, הרש"ג, ואיחל כי מהרחבה זו יבוא להרחבה נוספת [יצויין, שבמשך השנים נכחו במשך זמן הביקורים גם חברי הנהלת הישיבה, ופעמים רבות היה הרבי מברכם בעת הביקור].

לעתים, נכנס הרבי לחדרים נוספים בבניין ובחנם. כך, במהלך השנים ביקר הרבי גם בחדר

תהנה שניה

הדר התורה

והרב יעקב יהודה הכט, מנהל הישיבה, הפטיר בבדיחות כי הבחורים נרתעים מהספרים משום שהם מחייבים אותם...

בשעה שהגיע לבקר במקום בשנת תשל"ב, פנה הרבי אל העובד הגוי שהועסק בישיבה ואיחל לו בחיך: "ה'פי הול'די" [חג שמח]...

אל ביקוריו של הרבי היו מתלווים אחדים מהחסידים. כאשר יצא הרבי מבניין ישיבת "הדר התורה" בעת ביקורו בשנת תשל"ז, הבחין ברב שלמה מיידנצ'יק והתעניין אצלו היכן הוא עורך את ה'סדר' ("איפה כפר

קרבנו המקום

ברחוב איסטערן פארקווי, ב'בלוק' הסמוך ל-770, שוכן בניין ישיבת "הדר התורה". ישיבה זו, ייעודית לבעלי-תשובה וגם היא זכתה לאורך השנים לביקור של הרבי בליל הסדר. הרבי נכנס, התבונן והעיר.

בביקורו במקום בשנת תשל"ז, עלה הרבי בגרם המדרגות המוביל אל הספריה שבישיבה. הרבי ישב במקום לזמן קצר, כשחיוך רחב נסוך על פני קדשו. במהלך השעות בספריה, העיר כי הספרים אינם נראים משומשים מספיק,

ברוסית, שהרי מן הסתם עוד טרם הספיק לשכוח את השפה. הרב הכט העיר כי הבחורים במקום דוברי אנגלית וצרפתית אך אינם מבינים רוסית, והרבי השיב כי ביכולתו לדבר בפני המסובים במוסד "פר"י" (על הביקור בו ייכתב להלן). הרבי הוסיף כי אין הכרח שר' שלמה ידבר היום, והוא בהחלט יכול לדבר גם למחרת – בלילו השני של ה'סדר'.

חב"ד עורך את ה'סדרים'?). ר' שלמה סבר כי הרבי מבקש שיצטרף אל ה'סדר' במקום, והביע נכונות לעשות זאת, אולם הרבי הוסיף להתעניין מה היו תכניותיו, ומהשיב ר' שלמה כי מראש תכנן להסב על שולחנו של ר' ישראל דוכמן, פנה הרבי אל המארח, ר' ישראל, שנכח אף הוא במקום והורה לו ש"לא יוותר עליו".

שוב פנה הרבי אל ר' שלמה והורה לו לדבר

תחנה שלישית

F.R.E.E. (פר"י)

לביתו על-מנת לעיין בספרים).

לקראת חג הפסח של שנת תשל"ג, פנה החסיד ר' אבא פליסקין, שהיה זקן החברים בארגון, וביקש מהרבי כי יואיל לבוא ולבקר גם את הפליטים בליל הסדר הקרוב. כעבור זמן מה, בימים הסמוכים לחג, נענה הרבי לבקשה בחיוב.

התרגשות רבה אחזה בין החברים, ולמשמע הבשורה החלו הכל עוסקים בהכנות קדחתניות לקראתו בואו הצפוי של הרבי. הבניין צוחצח ונוקה בקפידה, ושטיח אדם ומרהיב נפרס מפינת רחוב קינגסטון ועד פתח הבניין. לצד השטיח הדליקו מראש אור בכדי להאיר את הדרך.

זמן קצר טרם בואו של הרבי, נשמט השטיח שנפרס על-גבי המדרגות, וסיכן את העלייה בהן. כאשר הרבי נכנס אל המקום, ניצב אחד

והיא שעמדה

בשנת תשכ"ט יזם הרבי את הקמתו של ארגון המסייע לפליטים יהודיים שהצליחו לפרוץ את מסך הברזל ולהגיע לארצות-הברית. הארגון נקרא בשם "F.R.E.E." [פר"י], המהוה ראשי התיבות של המילים 'ידידי פליטי מזרח אירופה' בשפה האנגלית, המרכיבות את המילה 'FREE' שמשמעה 'חופשי'. המוסד תמך ביהודים אלו וסיפק להם את צרכיהם בגשם וברוח.

שנים ספורות לאחר הקמת הארגון, בשנת תשל"ב, נקנה עבור המוסד בית רחב ממדים השוכן ברחוב פרזידנט, בסמיכות לרחוב קינגסטון (טרם רכישתו, שימש הבית כביתו הפרטי של האדמו"ר מקוולוב, אשר בבעלותו הייתה ספרייה שהכילה ספרי קודש נדירים ורבי משמעות, ואירע לא פעם שהרבי הגיע

נכנס הרבי אל האולם ששימש כחדר-אוכל למסובים, חצה אותו וניגש תחילה אל המטבח, שם היה מאחל את ברכתו לצוות העמל על הכנת ה'סדר' ואחר שב אל האולם, נעמד במרכזו ובירך את הנוכחים כולם.

הברכה ב"פר"י" נאמרה בשפה הרוסית, ובשנים בהן הגיה הרבי את ברכתו בעת ביקוריו ב'סדרים' השונים, הגיה בשפה הרוסית גם את הברכות הללו, ובשפה זו הן נדפסו עם יתר הברכות בכרכי ה"לקוטי שיחות". בהיותם פליטים, היה הרבי לרוב מברכם שיזכו לשוב ולהתאחד עם שאר בני משפחתם.

בשנת תשל"ז, בטרם החל הרבי לעלות בגרם המדרגות שהיה חשוך, העיר אחד הנוכחים כי ישנו גרם מדרגות נוסף ומואר, אך הרבי השיב: "למאי נפקא מינה" ועלה במדרגות אלו. בהמשך, הרבי נכנס אל הספרייה ששכנה בקומה עליונה יותר, ואף ניגש אל הספרים והוציא אחדים מהם.

לקראת צאת הרבי מהמקום בשנת תשמ"א, השנה האחרונה לביקורים מיוחדים אלו, פצח הקהל בספונטניות רבה בשירת "יחי אדוננו מורנו ורבנו!". היו אלו רגעים מרוממים והתרגשות ניכרה על פני כל הנוכחים.

מן האברכים שעסקו בהכשרת המקום, ובעודו בבגדי חול שלא הספיק להחליף, החזיק בשטיח בכדי שיהיה ניתן לצעוד עליו בטוחה.

הרבי הבחין בכך, פנה אל האברך ושאל ברוסית: "בביתך כבר עשו את הפסח?". הלה השיב כי הוא מקווה שאשתו עסקה בכך ולקחה אחריות על הפסח בביתם, הרבי חיין ואמר: "נו, כעת אתה יכול ללכת לביתך", וכשהאברך אישר כי יזדרז לשוב לביתו, הוסיף הרבי: "רק הישאר כאן לזמן קצר, לוודא שהכל תחת שליטה..."

בשעת השיחה שניהל הרבי עם האברך בשפה הרוסית, ניגש מאן-דהו אל הרבי והחל לומר משהו באידיש. הרבי הגיב כשחיוך נסוך על פני קדשו: "הוא מדבר רוסית וגם אני יודע רוסית"... הרבי הוסיף להתעניין אצל האברך אודות מקור פרנסתו והעניק לו את ברכתו הק'.

באותה שנה, במהלך הביקור נכנס הרבי לכל חדרי הבניין החדש. גם בחדרים, שהיו שוממים באותה עת, ביקר הרבי; ואפילו בחדר ששימש עבור תאי האחסון האישיים.

הדבר הוקבע לסדר, ומאז ואילך היה הרבי מבקר בקביעות גם במוסד זה. כאשר

תהנה רביעית מכון חנה

"כעת אני הולך לביתי"...

האוכל הן עמדו במקומותיהן בסדר מופתי, והרבי ביקש לראות את נרות החג שהדליקו. הדבר נשנה מדי שנה, כשהנרות הונחו במקומות שונים והרבי ביקש לראותם.

בשעה שהבנות שהו בחדר-האוכל, סייר הרבי בכל מבואות הבניין ובכל שלושת קומותיו. גם לחדרי מגוריהן של הבנות נכנס הרבי והעיר הערות שונות, מתוך דאגה לנוחיותן של הבנות. גם הנהגה זו נמשכה בכל השנים בהן ביקר הרבי את בנות המכון.

בשנת תשל"ז, בשעת הביקור בחדרי בנות העיר הרבי כי יש לקבוע 'מראה' עבור הבנות בכל חדר בבניין. כאשר הציג הממונה על הבניין את המראות הקבועות בתוך כל ארון, אמר הרבי: "עס איז א בדיעבד"קע שפיגעל" [אלו 'מראות בדיעבד']... והורה לקבוע מראות כראוי.

בשנת תשל"ז, כאשר ביקר הרבי בספרייה השוכנת בבניין, העיר הרב הכט כי זוהי ספרייה שהוקמה "לעילוי נשמתה של הרבנית חנה זכותה תגן עלינו", והרבי נענה ואמר: "על כולנו"...

באותה שנה ערך השליח הרב משה פעלער את הסדר יחד עם הבנות. לקראת תום הביקור, בעת שעלה במדרגות בדרכו החוצה, התעניין הרבי אצל המזכירים מי ישאל את ארבע הקושיות בעת ה'סדר'. הם השיבו כי בנו של

"מכון חנה" – הנושא את שם אמו של הרבי, הרבנית חנה – הוקם בשנת תשל"ד כמוסד לבעלת תשובה צעירות המשלימות את פערי הידע שלהן בתורה ומצוות. מוסד זה היה חביב מאוד על הרבי, שנתן את הסכמתו לקרוא את המוסד על-שם אמו.

כבר משנתו הראשונה של קיום המכון, החל הרבי לפקוד אותו במהלך ה'סדר' שערכו עבור לתלמידות. בניין המכון, שוכן אף הוא ברחוב פרזידנט, ומשמש כביתן של התלמידות, בפרט בימי הפסח בהם אינן יכולות לשוב לבית הוריהן, בו לא נשמרו הלכות הפסח כראוי.

כבר טרם חג הפסח הראשון בו התקיים ה'סדר' במקום, בחמשה עשר בשבט תשל"ד, עוד בטרם הושלמה בניית הבניין ובעוד שיפוציו היו בעיצומם, ערך בו הרבי סיור כשאליו מתלווה המנהל הרב יעקב יהודה הכט, ובידו אוזו פנס בכדי להאיר את האפילה ששררה שם. באותה הזדמנות, ביקר הרבי בכל שלושת קומות הבניין, ובתום הביקור הניח במקום מספר ספרים: סידור, תהילים, תניא, כתר-שם-טוב, מגיד דבריו ליעקב וכן קופת צדקה.

כעבור חודשיים, כאשר הגיע הרבי לביקור נוסף לבילי חג הפסח, היה המקום כבר מאוכלס בתלמידות. בשעה שנכנס הרבי אל חדר-

עתיד לבקר ב"מכון חנה", שאל ר' יצחק את הרבי האם יוכל להביא את התערוכה אל בנין המכון ולהציגה בפני הרבי. הרבי השיב על בקשתו: "תערוכה בשבת?"

בפועל, כאשר הגיע הרבי אל המכון בעת עריכת ה'סדר', ביקש הרבי לראותה; אולם ר' יצחק התנצל ואמר שלאחר קבלת המענה לא חשב שעליו להציגה בפני הרבי. עם זאת, הרבי חזר על דבריו וביקש לראות את התערוכה שניצבה בחדרה של רעייתו, חדרה של אם הבית.

בשנה אחרת, כאשר ביקר הרבי במקום והבחין כי נרות-החג אינם מונחים על-גבי השולחן, פנה הרבי אל הגב' גנזבורג ואמר: "אני מתפלל שאת לא יודעת כי על הנרות להיות מונחים על השולחן".

במהלך אחד מן הביקורים, היא אף זכתה לשמוע מהרבי ביטוי בלתי שגרתי של הערכה על מסירותה: "עבור החינוך של הבנות שלי". ביטוי דומה, אמר הרבי גם למנהל המוסד הרב יעקב יהודה הכט, כאשר בדרכו ל'סדר' ב"מכון חנה" אמר לו הרבי: "כעת אני הולך לביתי"...

דאגתו של הרבי לבנות שזה עתה עושים את צעדיהן הראשונים בהנהגת חייהן בדרך התורה והמצוות, באה לידי ביטוי בפרטים רבים ומופלאים. מזכירו של הרבי הרב חיים יהודה קרינסקי סיפר כי הרבי אף ביקש לרכוש עבור כל אחת מהבנות גביע כסף בכדי שיוכלו לערוך את הסדר בהידור הרב ביותר.

באחת השנים התעניין הרבי אצל הטבחית במקום האם יש מאכלים אותם מכינה בביתה, ולא מכינה עבור הבנות...

הרב פעלער יהיה זה שישאל.

לצד מעקה המדרגות, מן העבר השני, עמד הילד מענדל פעלער ולפתע פנה אליו הרבי ושאל האם הוא כבר יודע את ארבעת הקושיות. באותם רגעים, הוא עמד במרחק מה ולא הצליח לשמוע את שאלתו של הרבי. הוא התקרב מעט, והרבי חזר על השאלה שנשאלה באנגלית: "by heart" [בעל-פה?] ומענדל השיב בחיוב.

שוב פנה הרבי אל מענדל ושאלו, בהצביעו על אביו שעמד בסמוך: "האם הוא יודע את התשובות?"... למשמע הדברים חייכו כל הסובבים, ובכך תם הביקור באותו הלילה.

ביום המחר, לאחר תפילת החג, נקרא הרב פעלער לחדרו הק' של הרבי. כאשר הגיע הבחין כי הרבי עומד בפתח החדר, בעודו עטור בטלית. הרבי ביקש להבהיר לו ששאלותיו מאמש לא היו 'דברי צחות' (ראה בהרחבה בתיבה).

בעת ביקורו במכון בשנת תשל"ט, במהלך סיורו בבניין ניסה הרבי להיכנס לאחד מן החדרים, אולם דלתו הייתה נעולה. הגב' גנזבורג ששימשה 'אם הבית' במקום, אמרה לרבי כי המקום נעול משום שיש בו חמץ. אך מיד הרבי העיר כי בפסח אין להזכיר "חמץ", והוסיף ברכה מיוחדת עבורה.

שנה קודם לכן, בליל הסדר של שנת תשל"ח, זכתה הגב' גנזבורג לביקור מיוחד בחדר ששימש אותה כ'אם בית' במקום. היה זה כאשר בעלה, ר' יצחק גנזבורג, הציג תערוכת מוצגים ביהדות, עמה הסתובב אף בבתי ספר שונים. טרם החג, ביודעו כי הרבי

בעת הביקור, נכחו גם אנשי הצוות של המכון, ובסיומו היה הרבי מברך את התלמידות בברכת החג ומוסיף עבורן ברכה מיוחדת: "שבשנה הבאה תזכו לחגוג את ה'סדר' בעצמכן, בבתיכן". גם הברכות שנאמרו ב"מכון חנה" זכו להגהתו של הרבי לאחר-מכן.

תחנה המישית ילדי איראן

שנערך עבורם, נתקלו המארגנים בבעיה בהיות שהנערים הורגלו מבתי הוריהם לאכול 'קטניות' בחג הפסח, ואחד ממאכלי החג המסורתיים שלהם היה האורז. כשהובאה השאלה אל הרבי, הורה הרבי להכין עבורם קטניות כפי שנהגו.

אחד מהילדים הללו, ר' ראובן קושנפר שי', זוכר כי בשעה שהרבי נכנס אל המטבח והבחין בסיר האורז המתבשל, ניתן היה לראות לרגע אחד רגיעה קלה על פניו הק'...

בשעה שהגיע לבקרו, עבר הרבי ובחן את קערות הסדר שלהם. כאשר נכנס הרבי אל המטבח והבחין באחד הנערים הלבוש בסינר, חיוך רחב התפשט על פני קדשו.

בטרם החל לברך את הנערים, התעניין הרבי האם יש מי שיכול לתרגם את הברכה לשפה פרסית. הרב יעקב יהודה הכט, שניהל גם את הקבוצה הזו, הצביע על המדריך ר' הרצל אילוליאן שהדריך את הנערים ושלט בשתי השפות, אידיש ופרסית.

בתום הברכה ענו הנערים בקול רם "אמן כן יהי רצון" בהברה ספרדית והרבי חזר ואמר אף

אילו הוציאנו ממצרים

זמן קצרה לאחר המהפכה האיסלמית שהתרחשה באיראן, בשנת תשל"ט, בה הצליחו אנשי אסלאם קיצוניים ליטול לידיהם את השלטון, הצליחו מספר חסידיים שעסקו בכך להבריח קבוצת ילדים יהודיים מאיראן לארצות-הברית. המבצע המורכב נוהל בחשאיות, הילדים שוכנו באופן זמני אצל משפחות מאנ"ש, וחלקם התארחו במוסד מיוחד שנפתח עבורם בקראון-הייטס.

קבוצה זו, זכתה ליחס יוצא-דופן מהרבי שקירבם בעת ההתוועדויות והתעניין בכל פרט הנוגע להם. כבר בשנה הראשונה לבואם, נודע כי הרבי מתכנן לבקרם בליל הסדר המיוחד שנערך עבורם בישיבת "הדר התורה".

קודם החג, הרבי אף שיגר עבורם מצה שמורה, וביקש שיביאו לו ארבעה או שמונה 'כזיתים' מן ה'מרור' שהכינו במיוחד עבורם. נראה היה כי הרבי ביקש כמות שתספיק הן עבורו והן עבור הרבנית, לליל החג הראשון (ארבעה) ולחילופין אף לשני (שמונה).

כאשר החלו ההכנות לקראת ה'סדר'

ר' יעקב כץ שהתלווה אל הרבי בביקורים שנערכו באותו הלילה, אמר לרבי כי יש לפרסם אודות ביקורו את הילדים האיראניים, והרבי השיב לו בחיך, תוך שמצביע על הרב הכט, כי הוא סומך עליו שכבר יפרסם על דבר הביקור.

בהזדמנות אחרת, בשנת תש"מ, כאשר הגיע הרבי לבניין "הדר התורה" בו נערך ה'סדר' של הנערים, התגודדה במקום קבוצה של ילדים אמריקנים יחד עם אבותיהם. בראותו אותם, שאל הרבי כשחיך רחב ממלא את פני קדשו: "הם גם איראנים?"...

באותה שנה, לאחר ביקורו אצל הנערים המשיך הרבי ל"מכון חנה". בהגיעו אל המכון הבחין הרבי בקבוצת נערות, וכאשר התעניין לדעת מי הן ונענה כי זו קבוצת בנות שהובאו גם הן מאיראן, הוסיף הרבי להתעניין היכן הן עורכות את ה'סדר'. המזכיר השיב כי הן מתארחות בבתי משפחות בשכונה, והגיעו הנה בכדי לשמוע את ברכתו של הרבי.

באחת השנים בתום הברכה ביקש הרבי כי הבנות יענו "אמן" בהבהרה ספרדית וכאשר כך אכן עשו, חיוך רחב התפשט על פני קדשו.

באחת מן השנים כאשר יצא הרבי מביקורו ב"מכון חנה" התעניין הרבי אצל הרב הכט האם יספיק לערוך את ה'סדר' עוד קודם חצות. כאשר הרב הכט השיב בחיוב, שאלו הרבי שוב: "לפני חצות או אחר חצות?", מששתק הרב הכט הפטיר הרבי: "נו, מסתמא תמצאו לזה עצה..."

שוב פנה הרב הכט אל הרבי ושאל האם הרבי מרוצה מבואם של הילדים מאיראן,

הוא בהברה זו: "אמן כן יהי רצון", ומיד החל לנגן "ושמחת".

בעת ביקורו של הרבי בשנת תשמ"א, לא נמצא מי שיתרגם את ברכתו מאידיש, והרב הכט הציע כי הוא יתרגם את הדברים לאנגלית ולאחר-מכן יתורגמו הדברים לפרסית, אולם הרבי שלל את אפשרות זו, והחל לומר את ברכתו בלשון-הקודש, כאשר אחד הנערים תרגמה לפרסית.

הרבי חילק את דבריו לארבעה חלקים, ובתום כל חלק עצר בדיבורו, והנער תירגם את הדברים. את החלק האחרון, בו דיבר הרבי על ביאת המשיח, ניכר היה כי הנער תירגם את הדברים בקיצור, הרבי העיר על כך והוסיף לומר: "העיקר שמשיה יבוא, בכל השפות ובכל המדינות".

בשנת תש"מ כאשר סיים את דברי הברכה, הגביה הרבי "הגדה של פסח" מתורגמת לפרסית שניצבה על שולחן הסדר. כאשר הבחין הרבי כי היא שייכת לאחד הנערים ששמו נכתב על-גבה, הניחה הרבי חזרה אל השולחן ונטל הגדה אחרת. הרבי פנה אל הרב הכט ושאל האם יוכל לקחת אותה עמו, הרב הכט כמוכן ענה בחיוב, והרבי עזב את המקום כשהגדה אחוזה בידו הק'.

קיבץ מרדכי היהודי תלמידים

כאשר יצא הרבי מן הביקור בשנה הראשונה לבוא הילדים, תשל"ט, התעניין אצל הרב הכט האם אלו 'כל הילדים מאיראן', והרב הכט הגיב על כך באומרו כי "זו רק ההתחלה"...

והרבי השיב אשר הגיעה ידיעה מארץ-הקודש כי הגיעה קבוצה של יותר מכ"ב אלף ילדים, ואחר הוסיף: "אצל מרדכי היהודי בהיותו אדם גדול די היה בכ"ב אלף, אבל אצל אנשים קטנים כערכנו צריכים כמה וכמה פעמים ככה"... הרב הכט אמר לרבי כי אילו יצרפו את הילדים מכל העולם, הרי שבוודאי גיעו לכמה פעמים ככה, והרבי חייך למשמע דבריו.

בדרך הילוכו ובלכתך בדרך

כ"ץ משיקגו על הקור העז ששרר בחוץ, אמר לו הרבי: "דער עמלק האט אריינגעמישט דער אשר קרך בדרך" [עמלק התערב, זהו "אשר קרך בדרך"]...

ובשנה האחרונה בה ערך הרבי את הביקורים בסדרים, בשנת תשמ"א, כאשר שב הרבי מן הביקורים ועמד להיכנס לביתו, ביקש ר' יעקב רשות לברך את הרבי בברכת כהנים, ואחר שברך ענה הרבי: "אמן כן יהי רצון!".

מרהיב היה המחזה, כאשר הרבי צעד ברחובות שכונת קראון-הייטס כשאליו נלווית קבוצה מצומצמת של חסידים. בדרך הילוכו, לעתים היה הרבי משוחח עם המלווים בעניינים שונים.

בשנת תשמ"א, כאשר חלף הרבי על פני ביתו של אחד מן החסידים שהתלוו, פנה אליו הרבי ושאל: "האם "זהו ה"ושכנתי בתוכם" שלך?", משהשיב הלה בחיוב הוסיף הרבי ובירכו: "שיהיה כן בפועל!".

בהזדמנות אחרת, כאשר התלונן ר' יעקב

בצלא דמהימנותא

יומן ייחודי שכתב הרב שלום-דובער שם-טוב, שליח הרבי למדינת מישיגן, מימי חג הפסח תשי"ב במחיצת הרבי בהם ביקר הרבי לראשונה בחדר האוכל של תלמידי הישיבה

היומן מתפרסם בזה לראשונה

יום א' כ"ה ניסן פה ברוקלין.

שמעתי איך שאמר לאחד "דאס וועט זיין פאר מיכלא דמהימנותא און דאס פאר מיכלא דאסוותא דאס איז הא בהא תליא אז עסן וועט זיין מיכלא דמהימנותא וועט שוין במילא מיכלא דאסוותא וועט מען שוין במילא זיין געזונט" [זהו עבור מיכלא דמהימנותא וזהו עבור מיכלא דאסוותא, זה הא בהא תליא, שכשאוכלים מיכלא דמהימנותא נעשה במילא מיכלא דאסוותא, ממילא נעשים בריאים].

בלילה אחר תפילת ערבית, שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א מהבחור דוד שי' ראסקין "מסתמא קען מען צו אייך אריינגיין א קוקטאן ווי איר פראוועט דעם סדר?" [מסתמא אפשר להיכנס אליכם ולראות איך אתם עושים את הסדר?]. כל הבחורים דרוסיא ואחדים מא"י לא הלכו לבעה"ב כשאר הבחורים דישיבתינו, רק קבלו מעות מהישיבה ואכלו בעצמם בהבית רבקה בערך חמשה עשר בחורים. ומיד מסר זאת הבחור הנ"ל לבחור אחר כי כ"ק אדמו"ר שליט"א רוצה לבקר את הבית רבקה וקפץ הבחור הנ"ל דרך החלון כי כ"ק אדמו"ר שליט"א עמד אצל הפתח ומסר זאת להבחורים אצלנו כי היה כבר כמה קערות מוכנות והיה הכל בסדר. כ"ק אדמו"ר שליט"א האט אריינגעקוקט [הציץ] ואמר "אזוי,

בערב חג הפסח העבר הנה כמה מבחורים נסעו לאפיית המצות של כ"ק אדמו"ר שליט"א והשאר נשארו להיות בעת ביעור חמץ של כ"ק אדמו"ר שליט"א. בערב בשעה הרביעית נתקבצו הרבה מאנ"ש לקבל חתיכת מצה מכ"ק אדמו"ר שליט"א בשביל השתי כזית.

ובתחילה התפללו מנחה. גם קודם תפילת המנחה חילק לכמה זקנים שלא היה להם פנאי לחכות עד אחר תפילת המנחה, ואח"כ חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א מצות, לרבנים נתן מצות שלמות ולבעלי-בתים הי' חילוקים, לכמה נתן ארבעה כזיתים או שני כזיתים. באמצע (או בתחילת) חלוקת המצות ציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א (לאילו העומדים בשורה לקבל מצות) לנגן הניגון א-לי אתה ואודך אלוקי ארוממך, מפני איזה סיבה לא ניגנו ושאל מהבחור יהודה ליב גראנער, מפני מה אינם מנגנים וענה שמנגנים. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א "איך הער ניט, זאג זיי אז אויב זיי וועלן ניט זינגען וועל איך ניט טיילן" [איני שומע, אמור להם שאם הם לא ינגנו אני לא אחלק להם]. כך סיפרו בשם הבחור הנ"ל.

ורקדו בניגון הזה ובעוד ניגונים אצל החדר שלו כשעה יותר. באמצע פתח כ"ק אדמו"ר שליט"א את הפתח והראה באצבעו שירקדו בתוקף יותר ואח"כ בעוד איזה זמן יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א מהחדר שלו והגדה של פסח בידו הק'. הבינו מיד שיהי' התוועדות כמו שהי' בשנה שעברה בלילה השני ומיד ניגשנו לשולחן בביהמ"ד שעליו מתפלל כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל להגיד השיחות מתחילת מה נשתנה. כ"ז הי' משעה שנים עשר עד אחר שעה השני'. הלילה הזה עבר בשמחה רבה, וכן בלילה השני התוועד ג"כ משעה שנים עשר עד אחר שעה השלישית. רק שבפעם הזאת הי' הרבה אנשים כי בלילה הראשונה היו בחורים ואיזה בעה"ב. כי בשנת ה'תשי"א לא התוועד כ"ק אדמו"ר שליט"א בליל א' ולכן חשבו שאף בשנה זו יהי' כן.

באחרון של פסח נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א להתוועד אחר שעה הרביעית, אחר שניגנו ניגון אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א מאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות שנתארך כמעט שעה שלימה.

אלץ גוט?" [הכל בסדר?] גם שאל "וואו ליגט די וויין, ניט לעבן אויוון אז דאס ניט קאליע ווערן. און מסתמא וועט איהר זינגען א ניגון פארבריינגען. ווער פעלט דא נאך? יוסף רייצעס שלום מרזב, נו אזוי איז אלץ זייער גוט עס פעלט נאר כרים און כסתות" [איפה מונח היין? לא ליד התנור, בכדי שלא יתקלקל. תנגנו ניגון התוועדות. מי חסר פה? יוסף רייצעס, שלום מרוזוב, נו, הכל טוב מאד. חסרים רק כרים וכסתות]. (כמה בחורים הביאו כרים מהבית לינה שלהם).

אח"כ קודם אכילת אפיקומן לקחנו כולנו הבחורים הנ"ל את האפיקומן והלכנו לאוכלו בבית כ"ק אדמו"ר שליט"א, באנו בעת אכילת אפיקומן ואכלנו שם. בעת שפיכת הכוס של אליהו מהבקבוק ניגנו אנחנו עם עוד כמה בחורים שבאו מבעה"ב וגם איזה בעה"ב שבאו לראות נהיגת הסדר של כ"ק אדמו"ר שליט"א הניגון א-לי אתה.

אחר שיצא כ"ק אדמו"ר שליט"א וירד לחדר היחידות שלו ניגנו הניגון כי בשמחה תצאו –

פרטי קבלת המלגה

מסלול א' (חובה):

ביצוע משימות ומילוי 'דוח יומי' במשך כל שבוע.
מילוי 80% ומעלה של המשימות בכל שבוע
(28/35) מזכה במלגה בסך 28 ש.
מילוי 100% מהמשימות בכל שבוע (35) מזכה
במלגה בסך 35 ש

סה"כ למסלול א' למשך 5 שבועות:

מילוי של 80% מזכה במלגה בסך 140 ש
מילוי של 100% מזכה במלגה בסך 175 ש

מסלול ב':

בחודר שיבצע את כל הג'ל כבמסלול א, ובנוסף
ילמד כל יום (לכה"פ) שעה חסידות שעה נגלה
וחצי שעה הלכה, יקבל על כל שעת לימוד
תוספת של 5 ש.

לימוד החסידות לכה"פ 6/7 ימים.

לימוד הנגלה לכה"פ 5/7 ימים.

לימוד הלכה לכה"פ 5/7 ימים.

מילוי של מינימום מזכה בתוספת מלגה בכל
שבוע בסך 68 ש.

מילוי של מקסימום מזכה בתוספת מלגה בכל
שבוע בסך 90 ש.

סה"כ למסלול ב' למשך 5 שבועות:

מילוי של מינימום מזכה במלגה בסך 340 ש
מילוי של מקסימום מזכה במלגה בסך 450 ש

סה"כ ניתן לקבל מלגה ע"י ב המסלולים = 625 ש

המלגה ניתנת למימוש, או:

לרכישת כרטיס נסיעה לדבי
ספרי חסידות בחנות קה"ת

תקנון

מבצע תורה

בקשר עם ימי בין הזמנים, בהם נאלצים תלמידי
התמימים לשהות בבית, ומתוך הכרה אמיתית בחשיבות
לימוד התורה בכל עת ובכל שעה, ובהמשך להצלחה
הגדולה של המבצע בשנים האחרונות, יוצא שוב, 'ועד
תלמידי התמימים העולמי' בשיתוף עם 'הנהלות ישיבות
תורת'ל בארה"ק' ב'מבצע תורה' לימי בין הזמנים מעתה
ועד החזרה לישיבות לאחר חג הפסח.

פרטי המבצע

- ההרשמה מראש חובה!
יש להירשם בקישור:
<https://forms.gle/Ezjx9wREW25cpoVy8>
או אצל הנציגים הארציים:
058.778.3155 / 058.717.3770 / 054.863.4242
- תלמיד שגורשם למבצע יקבל:
טבלת דר"ח יומי למילוי משימות ושעות לימוד.
[התלמיד יקבל 2 דר"חות 1. למילוי יומי 2. למילוי כסיום המבצע
(שילוח לציון דק)].
- שים לב!
ניתן לדווח רק ע"י דר"ח המבצע בלבד! הדור"ח צריך
להיות בכתב ברור וקריא (דר"ח לא ברור יפסלו).
- כל שבוע יחידה נפרדת!
(א. ו. ניתן להשתתף בשבוע א' בלבד ורקבל מלגה שבועית בלבד!).
- במשך כל יום יש ללמוד (לכה"פ) כשעה חסידות,
כשעה נגלה וכחצי שעה הלכה.
- ניתנת הרשות לתלמידיים ללמוד מה שליבם חפץ
(השיעורים היומיים – תורת'ת ודמב"ם, אינם נכללים בשעות אלו).
- אין חובה ללמוד ברצף שעה חסידות ושעה נגלה.

נדפס
לחזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

ועד תלמידי התמימים העולמי | הנהלות ישיבות תורתנו"ל בארה"ק

מבצע תורה

בין הזמנים ניסן ה'תש"פ

